

GOVERNMENT OF INDIA

DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY**

New Acc. 8731

CALL No. RJP4K Hem-Ban

D.G.A. 79.

DEŚINAMAMALĀ

1111 1111

1111 1111

THE DEŚINĀMAMĀLĀ OF HEMACANDRA

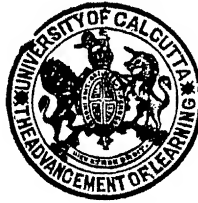
Edited with the help of two MSS. and Pischel's Edition of 1880 with an Introduction,
Index to the Text and Commentary and English translation of the Text and Extracts
from the Commentary of Hemachandra with a complete Glossary of Deśi
words from all sources with references, derivation and meanings

BY
MURALYDHAR BANERJEE, M.A.,
Late Principal, Sanskrit College, Calcutta ; Lecturer in Sanskrit and Prakrit,
Calcutta University

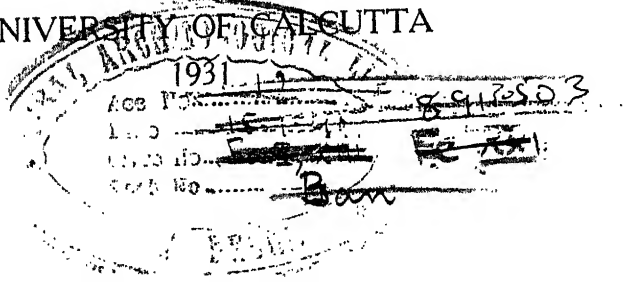
3731

PART I—TEXT WITH READINGS, INTRODUCTION AND INDEX OF WORDS.

R JPr4k
Hem/Ban

PUBLISHED BY THE
UNIVERSITY OF CALCUTTA

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. .... 8731 .....

Date ..... 17. 4. 57. ....

Call No. .... R JPr 4K .....

Hem/Ban

PRINTED BY BHUPENDRALAL BANERJI
AT THE CALCUTTA UNIVERSITY PRESS, SENATE HOUSE, CALCUTTA

Reg. No. 4B—May, 1931—E.

PREFACE

1. BASIS OF THE TEXT.

This edition of Hemacandra's *Deśināmamālā* is based on the following two MSS. secured by Pandit Hara Govinda Das T. Seth.

A. A MSS. from Bhavnagar Jaina Sangha Bhandar obtained through Seth Kuvarji Anandji. Folios 79.

It contains the text and commentary of Hemacandra's *Deśināmamālā* and was copied in Samvat 1658 by Sṛī Jina Candra Sūri in Rājanagara (Ahmedabad) as the following extract will show :—

संवत् १६५८ वर्षे श्रीराजनगरे श्रीखरतर गच्छे । श्रीजिनभद्रसूरि
श्रीजिनचंद्रसूरि श्रीजिनसमुद्रसूरि श्रीजिनहंससूरि पट्टे पूर्वाचल चूलिका
लब्धारसार सहस्रकरावतार श्रीजिन माणिक्य सूरि पट्टे युगप्रधान श्रीजिनचंद्र
सूरिभिः श्रीहेमदेशोनाममाला-सुत्रं वृत्तिशालेखिताताम् ॥ शुभं भवतु ॥

B. A MSS. from Patan Bhandar, Gujrat, obtained through Panniyas Sṛī Bhakitevijayji. Folios 72.

It was copied in Samvat 1660 by Krishnadas at Sali as will be seen from the following extract :—

संवत् १६६० वर्षे श्रावणवदि ५ तथै वार भोमे लक्षतं साली वास्तव्यं मुद्र-
जातीय लक्षतं पंड्या नारायणिसुत कृष्णदास । शुभं भवतु । कल्याण-
मस्तु । श्रीरखु ॥

C. Pischel's Edition of 1880. In the foot-notes to the Text the readings of Pischel's Edition are marked by C and wherever they have seemed preferable to the readings of MSS. A and B they have been adopted in the Text.

2. PLAN OF THE WORK.

According to the scheme sanctioned the present edition of the Deśināmamālā consists of the following parts :—

PART I (Volume I).

1. A critical edition of the text and commentary of the Deśināmamālā of Hemacandra with an Introduction.
2. Index to the text and commentary.

PART II (Volume II).

1. An English translation of the text and extracts from Hemacandra's Commentary.
2. Appendix to Part II.—A complete Glossary of Deśī words found not only in the Deśināmamālā but in Prakrit literature generally with references, derivation and meanings in English of each word.

It is an entirely original work and a contribution to the Philology of the modern Indo-Aryan Vernaculars.

3. SHARE OF WORK OF THE EDITOR, OF PANDIT HARA GOVINDA DAS T. SETH AND THE ASSISTANTS IN THE PREPARATION OF THE DIFFERENT PARTS.

Part I.

My esteemed friend and colleague, Pandit Hara Govinda Das T. Seth has helped in selecting the readings of the text from the MSS. and from Pischel's edition. Pandit Virabhadra Vyakaranatirtha as an Assistant prepared the press copy of the text and the Index. Mr. Prabhatkumar Mukherjee, M.A., as an Assistant has corrected the proofs. He has also collected some materials for the Introduction and prepared the lists of Improved readings of the Gāthās in the commentary and of Corrections. I am responsible

for the plan of the work and its execution and for the views contained in the Introduction. Mr. Bhudharchandra Bhattacharyya, M.A., and Mr. Prabhatkumar Mukherjee, M.A., both as Assistants, helped me in revising the Index.

Part II.

Mr. Bhudharchandra Bhattacharyya helped me in translating the text and extracts from Hemacandra's Commentary and Mr. Prabhatkumar Mukherjee in revising the translation. Mr. Prabhatkumar Mukherjee also collected materials for and prepared the complete Glossary of Deśī words forming Appendix to this part under my supervision.

I offer my hearty thanks to all these gentlemen for the help they have rendered in the preparation of the work.

CALCUTTA,
31st July, 1930. }

MURALYDHAR BANERJEE.

CONTENTS

	PAGE
Preface	v
Sanskrit Transliteration	xi
Introduction	xiii
Appendix to the Introduction :—List of Improved readings of the illustrative Gāthās	liii
List of corrections	1-6
Text and Commentary	1-258
Index of words	1-72

2000

7 ... ..

17 ... ..

17 ... ..

17 ... ..

17 ... ..

17 ... ..

17 ... ..

17 ... ..

TRANSLITERATION OF SANSKRIT LETTERS
ADOPTED.

अ	A	a	भ	JH	jh
आ	Ā	ā	ञ	Ñ	ñ
इ	I	i	ट	T	t
ई	Ī	ī	ठ	TH	th
उ	U	u	ड	D	ḍ
ऊ	Ū	ū	ढ	DH	ḍh
ऋ	R̄	r̄	ण	N	ṇ
ॠ	Ṛ	ṛ	त	T	t
ल	L	l	थ	TH	th
ळ	Ḍ	ḷ	द	D	d
ए	E	e	ध	DH	dh
ऐ	AI	ai	न	N	n
ओ	O	o	प	P	p
औ	AU	au	फ	PH	ph
क	K	k	ब	B	b
ख	KH	kh	भ	BH	bh
ग	G	g	म	M	m
घ	GH	gh	य	Y	y
ङ	Ṇ	ṇ	र	R	r
च	C	c	ल	L	l
छ	CH	ch	व	V	v
ज	J	j	श	Ś	ś

ष	Ṣ	ṣ		⌒ (Upadhmāniya)	ḥ
स	S	s		× (Jivāmūliya)	ḥ
ह	H	h		ऽ (Avagraha)	'
ळ	L	l		(Udātta)	/
· (Anusvāra)		m̐		ˆ (Svarita)	^
ˆ (Anunāsika)		m̐		— (Anudātta)	
: (Visarga)		ḥ			

INTRODUCTION

SECTION I

ORIGIN OF PRAKRIT AND DEŚĪ WORDS.

Prakrit grammarians regard Prakrit to be derived from Sanskrit. Prākṛta is explained as a language having a Prakṛti or source which, in this case, is taken to be Sanskrit.¹ Commentators on Poetics also subscribe to this view.² This view, however, is disputed by some Indian writers. Vākpatirāja (8th Century A.D.)³ states—"All the speeches enter into it (Prakrit) and come out of it just as all waters fall into the Ocean and come out of it."⁴ Namisādhū, a Jaina

¹ प्रकृतिः संस्कृतं तत्र भवं तत्र आगतं वा प्राकृतम्

Siddha Hemacandra, 8. 1. 1.

प्रकृतिः संस्कृतं तत्र भवं प्राकृतमुच्यते

Mārkaṇḍeya—Prākṛtasarvasva, p. 1.

प्रकृतेः संस्कृतायास्तु विकृतिः प्राकृती मता

Saḍbhāṣācandrikā.

प्रकृतिः संस्कृतं तत्र भवत्वात् प्राकृतं स्मृतम्

Prākṛtacandrikā quoted in Peterson's Third Report 343-7.

प्राकृतस्य तु सर्वमेव संस्कृतं योनिः

Prākṛtasañjīvanī quoted by Vāsudeva in his

Commentary on Karpūramañjarī, 9. 11. ed. Bombay. Cf. Pischel's Grammatik der Prakrit-Sprachen, §1.

² प्रकृतेरागतं प्राकृतं प्रकृतिः संस्कृतम्

Dhvanika on Daśarūpaka, 2. 64.

प्रकृतेः संस्कृतादागतं प्राकृतम्

Simhadevāgni on Vāgbhaṭālaṅkāra, 2. 2.

संस्कृतरूपायाः प्रकृतेस्तत्पन्नात् प्राकृतम्

Premacandra Tarkavāgīśa on Kāvyaadarśa, 1. 13.

³ Gaṇḍavaho, ed. S. P. Pandit, Introduction, p. 100.

⁴ सयलाञ्चो इमं वाया विसंति एत्तो य येति वायाञ्चो ।

ए'ति समुद्' चिय ये'ति सायराञ्चो चिय जलाद्' ॥

Ibid, sl. 93.

scholar, (11th Century A.D.),¹ commenting on a sloka² of Rudraṭa's Kāvyaḷaṅkāra writes as follows :—

“To explain Prākṛta—Prākṛti is a natural use of speech made by all beings of the world which is not refined by Grammar, Rhetoric etc.; and a speech derived from Prākṛti or Prākṛti itself is Prākṛta. Or from the saying, “The Ardhamaḡadhī speech of the gods is composed in the Prākṛta of the Rṣis, Prākṛta means ‘first produced’ (prāk kṛta)—it is the speech easily intelligible to children and women and the source of all other speeches. It is of a homogeneous character like rain falling from the clouds; the same speech being distributed in various countries and being specialised by refinement is later differentiated into Sanskrit and other speeches. For this reason, the author of the text first mentions Prākṛta and then Saṁskṛta and other speeches. It is called Saṁskṛta on account of being refined by Pāṇini and others in the rules of their Grammar.”³

Hemacandra, following other Prākṛit grammarians in his grammar maintains Prākṛta to be derived from

¹ Namisūdhū finished his Commentary in Saṁvat 1125 i.e., 1069 A.D.

पञ्चविंशतिसंयुक्तैरिकादशसमाश्रयैः ।

विक्रमात् समतिक्रान्तैः प्रावृषीदं समर्थितम् ॥

Jacobi Bhavisayattakahā, p. 174.

Quoted by Gune Bhavisayattakahā, Intro., p. 57.

² Vāgbhaṭṭaḷaṅkāra, 2. 12.

³ “प्राकृतेति—सकलजगज्जन्तूनां व्याकरणादिभिरनाहितसंस्कारः सङ्गो वचनव्यापारः प्रकृतिः, तव भवं सैव वा प्राकृतम् । ‘आरिसवयणं सिद्धं’ देवाणं अङ्गमागङ्गा वाणी’ इत्यादिवचनाद् वा प्राक् पूर्वं कृतं प्राकृतं बालमहिलादिसुबोधं सकलभाषानिवन्धनभूतं वचनमुच्यते । मेघनिर्मुक्तजलम् इवैकस्वरूपं तदेव च देशविशेषात् संस्कारकरणाच्च समासादितं विशेषं सत् संस्कृताद्युत्तरविभेदानाप्नोति, अतएव शास्त्रकृता प्राकृतमादौ निर्द्दिष्टं तदनु संस्कृतादीनि । पाणिन्यादिव्याकरणोदितशब्दलक्षणेन संस्करणात् संस्कृतमुच्यते ।”

Sanskṛta.¹ In his later work the Kāvyañuśāsana² he arrives at the very opposite stand-point maintained by Vākpatirāja and Namisādhū and speaks of the speech of Jina “as not artificial, as sweet-worded and as transformed into all other speeches.”³ In his Deśināmamālā which was written after his grammar and the Kāvyañuśāsana⁴ he maintains the same view. In the opening stanza of the Deśināmamālā he salutes the speech of Jina (*i.e.*, Ardhamāgadhī Prākṛta) as the origin of all other speeches. In support of his view that Ardhamāgadhī has developed into all other speeches, in the Commentary on it he quotes a stanza already quoted in the Kāvyañuśāsana—“The speech of Jina was understood by the Gods as divine speech, by men as human speech, by Śavaras as Śāvāri speech and by the brutes as their own speech.” It is also possible Hemacandra as a pious Jaina held this view even when he wrote his grammar in which, however, he adopted the stand-point of Sanskrit origin of Prakrit for convenience of treatment.

Indian writers on Prakrit Grammar and Lexicography and Rhetoric adopt a threefold classification of Prakrit. Though

¹ See above, p. xv footnote no. 1.

² That ‘Siddha Hemacandra’ is an earlier production is clear from its mention in the Kāvyañuśāsana (ed. Kāvyañuśāsana 70.) p. 2 Sloka 2 ‘शब्दानुशासनेऽस्माभिः साध्वोवाची विवेचिताः ।’

³ अक्षत्रिमस्त्रादुपदां परमार्थमभिधायिनीम् ।

सर्वभाषापरिणतां जैनीं वाचसुपास्महे ॥ Kāvyañuśāsana, p. 1., sl. 1.

In the Commentary on it Hemacandra seems to follow Namisādhū in regarding Prakrit to be ‘of a homogeneous character like rain falling from the clouds.’ (एकहृपा हि भगवतोऽङ्गनागधौभाषा वारिद्विमुक्तवारिवदाश्रयानुपपत्तया परिणमति ।)

⁴ Mention is made of Siddha Hemacandra and Kāvyañuśāsana in Deśināmamālā, I. 3. Com.

they employ slightly different phraseology to express these classes the following names¹ are generally accepted, *viz.*, (1) Tatsama, (2) Tadbhava, (3) Deśī.

This classification is evidently based on the orthodox view of the origin of Prakrit from Sanskrit. Accordingly the word 'Tat' in the first two classes means Sanskrit and these two classes respectively denote (1) Prakrit words borrowed from Sanskrit without any change of form, and (2) Prakrit words borrowed from Sanskrit with change of form. The third class denotes those words which cannot be derived from Sanskrit and are supposed to belong to different provinces. It may be translated as 'provincial.'

Hemacandra defines Deśī to be "such words as are not derived by the rules of his grammar and even when derived are not current in Sanskrit dictionaries nor can be derived by any 'gauṇī lakṣaṇā,' *i. e.*, the metaphorical use of words."² Such words are further defined as "not including all provincial dialectical words but only such Prakrit words as are current through ages without beginning."³

Let us now take up the views of the modern Orientalists on the origin of Prakrit and Deśī words.

The Rev. R. Caldwell, in his *Comparative Grammar of the Dravidian languages* (Longmans, London, 1856) tries to explain the origin of the Northern Indian Vernaculars by the influence of the Scythian and the Dravidian languages over Sanskrit when the Aryan settlers first mixed with the Non-Aryans in Northern India. "According

¹ The equivalent terms for the three classes are: (1) Tatsama, Saṃskṛtasama, Tattulya, Samānaśabda; (2) Tadbhava, Saṃskṛtabhava, Saṃskṛtayoni, Tajja, Vibhraṣṭa; (3) Deśī, Deśīprasiddha, Deśīmata; for full reference see *Grammatik der Prakrit-Sprachen*, Strassburg (1900), §8.

² Deśināmāmālā, present Ed., p. 1, 3.

³ *Op. cit.*, p. 1, 4.

to this theory," he writes, "the grammatical structure of the spoken idioms of Northern India was from the first and always continued to be, in the main, Scythian; and a change which took place when Sanskrit acquired the predominance as the Aryans gradually extended their conquests and their colonies, was rather a change of vocabulary than of grammar,—a change not so much in the arrangement and vital spirit as in the material of the language."¹

Rev. Caldwell not only considers the morphology of the Northern Indian Vernaculars as of Non-Aryan origin but he discovers many Dravidian words even in Sanskrit Vocabulary.² He gives a list of thirty-seven Sanskrit words which he regards as certainly borrowed from the Dravidian tongues. Of these 'atavi' (forest), ambā (mother) 'kalā' (fine art), 'śava' (corpse), 'nānā' (several), 'nīra' (water), 'bhaj' (to share) and 'mīna' (fish) may be mentioned as examples. Whether such words were naturalised in Sanskrit from the Dravidian tongues or borrowed from Sanskrit by those languages remains an open question. That these words are a property of Sanskrit may be proved by literary evidence of more than two thousand years but we possess no literary evidence of their existence in any of the Dravidian tongues even approaching the earlier centuries of the Christian era.

To meet this extreme view it is but enough to refer to the Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India by Mr. J. Beames (1872), the three volumes of which work are a reasoned refutation of the view of the Dravidian Origin of the Northern Indian Vernaculars held by Rev. Caldwell and his followers. Mr. Beames shows that this

¹ Comparative Grammar of the Dravidian Languages, p. 37.

² *Ibid.*, pp. 439-48.

view is untenable because it is geographically, historically and philologically impossible and absurd. The Dravidians were separated from the Aryan Colonists of Northern India by the Mundas lying between both and any borrowing by the Aryans from the Dravidians instead of from the Mundas with whom they came in direct contact is geographically impossible. It is also historically impossible. We must first answer the question when did the Aryans first come in to contact with the Dravidians? Was it in the Vedic age? Or after the Mahomedan Conquest? If it was in the Vedic age then how can the Prakrit dialects, the vernaculars of Northern India of the intermediate period and of which we possess literary records in the Pali literature, in the Jaina canonical literature and the Asoka inscriptions preceding the birth of Christ by several centuries and which are the immediate predecessors in the line of descent of the modern vernaculars of Northern India—show a synthetic and inflexional structure like the Sanskrit? They ought to have shown an analytical structure like the modern vernaculars of Northern India which is ascribed to the influence of the Dravidian tongue. Are we to suppose then that the Dravidian invasion of Northern India took place from the country of Tamil and Telugu speaking races about the time of the Mahomedan invasion or a little before it in order to give birth to the modern vernaculars of Northern India which show an analytical structure? It is also philologically impossible. The Dravidian family of languages are agglutinative while the modern vernaculars of Northern India, show an analytical structure in some respects still retaining their inflectional character. They substitute for some case-affixes and tense-affixes independent words which are inflected but they show no sign of agglutination like the Dravidian languages. How is the descent of an analytical

language still retaining its inflexional character from an agglutinative family philologically possible? Where is the precedent or analogy for it? Is it not more reasonable to suppose that the modern Indo-Aryan vernaculars are the lineal descendants of the Prakrits which are mainly synthetic and inflexional but sometimes show an analytical tendency which has fully developed in their next stage which is represented by the Modern Indian Vernaculars?

So long as a linguistic phenomenon can be accounted for by the laws of internal development of a language there is no justification for ascribing it to extraneous influences. The development of analytical character is only a stage in the development of synthetical languages and is found where synthetic families of languages have been in existence. An exact parallel to the development of the analytical modern Indo-Aryan vernaculars from the Synthetic Prakrits and Sanskrit¹ is found in the development of the Romance languages—Italian, French, Spanish and Portuguese from Latin. If this is possible in Europe purely by a power of internal development why in India to explain the same phenomenon the influence of Non-Aryan languages should be considered as necessary, is not comprehensible.

Mr. M. Collins, in his remarks on "The Sanskritic elements in the Vocabularies of the Dravidian Languages" by S. A. Pillai, detects a Dravidic substratum in the structure of languages of Northern India as would be seen from the following extract :—

"These borrowings (*i.e.*, from Sanskrit) whatever modifications they may present, affect only the vocabulary. In structure the Dravidian languages of the South have

¹ By Sanskrit is meant here the spoken Vedic, the proto-type of Sanskrit.

remained true to the old type. With the race or races who occupied the greater portion of Northern India in primitive times the case is different. These came at a very early period into direct contact with the encroaching Aryans, and here we find a state of things quite analogous to that which obtained in those parts of Europe into which Roman soldiers and Roman settlers successfully penetrated. The Romance languages may well be called Prakrits of Latin, and there can be little doubt that the history of these new languages in Europe is closely akin to that of the rise of the Middle Indian languages of India. In each case a period of more or less complete bilingualism must have preceded the establishment of the supremacy of the invading speech; and in each case the victorious language emerged greatly modified by the speech habits of the invaded areas. In Prakrits and in the Romance languages the local sounds, the local idioms, the local sentence-structure made their influence felt upon the adopted speech."¹ In support of his statement, Mr. M. Collins gives certain resemblances which, he adds, amongst others point unmistakably to the existence of a Dravidic substratum in the languages of Northern India.

Mr. Bejaychandra Majumdar, in his "History of the Bengali Language" adopts this view of Dravidian influence both in phonology and morphology of Bengali. He writes— "such an eminent scholar as Sir Ramkrishna Gopal Bhandarkar considers such changes in the oldest known Prakrit as ধন্মো for ধর্ম, সঙ্কল্পো for সঙ্কল্প, সিলোক for শ্লোক etc., to be due to the natural vocal tendencies of the Aryan speakers themselves. Explanation for these changes was not

¹ Remarks of Mr. M. Collins quoted by S. A. Pillai, M.A., L. T. in his Dravidic Studies No. III—"The Sanskritic elements in the Vocabularies of the Dravidian Languages" (1919), pp. 56-57.

sought outside the mouth of the speakers as the influence of the Dravidians who now reside far away from the limits of Northern India could not be thought of forty years ago, when the Wilson Philological Lectures were delivered. In fact the Dravidians could once be the neighbours of the Aryans in the Northern country did not suggest to the scholars. I have mentioned before that according to the Dravidian traditions, all the dominant tribes of South India migrated from Northern Provinces to Peninsular India. It is a distinct and a definite characteristic of essential nature, in the Tamil language, that an initial of a word can never be formed of double consonants and compound letters formed of consonants of different varga can occur nowhere in a word. If we refer the change under consideration to essential peculiarities of the Tamil Speech, our problem is secured. Compounding of r with m as in dharma and l with p as in Saṃkalpa cannot be tolerated according to this rule, and to maintain the long sounds of the compound letters in question, the very letters have to be doubled.....

When by about 1865 Bishop Caldwell suggested that the Tamil 'ஃ' as dative denoting suffix was identical with Oriya 'ଢ', Bengali 'ঢ়' and Hindi 'ढ' denoting exactly the dative case, a host of critics rose up to throw away the right suggestion of the Bishop."¹

The fault of such arguments is that they prove too much. If the Dravidian people could influence the speakers of the Aryan speeches in 'dim past' to such an extent why do we not find its trace in Vedic language when they first came in contact with the Aryans in Northern India and why the letter changes, borrowings of vocables and the analytical phenomena first appear in the Prakrits—and more conspi-

¹ B. C. Majumdar, History of the Bengali Language pp. 58-59.

cuously in the modern Indo-Aryan Vernaculars—long after the Dravidians had migrated to the Southern Peninsula has not been answered either by Mr. Collins or Mr. Majumdar. Moreover why the agglutinated elements as soon as they are joined to the roots and bases of the modern Indo-Aryan vernaculars are changed into suffixes and some times add new suffixes to them showing thereby the inflexional character of these languages unaffected by the incorporation of these elements has not yet been explained by the advocates of Dravidian influence on these Aryan Vernaculars.

Dr. Suniti Kumar Chatterji in "The Origin and Development of the Bengali Language" (Calcutta, 1926) is more discriminating in adopting the view of the Dravidian substratum in the modern Indo-Aryan vernaculars. He suggests that the dative suffix 'ke' of Bengali can be either 'krta' or 'kaksa' in the locative. It is not unlikely that the two postpositional words have converged into this one form. In the plural of the dative তাদেরকে (to them) we can see that an analysis into *tasya + ādi + Kera + Kakṣe* or into + 'Krte' is equally possible. Thus he derives the suffix 'Ke' from both or either of the two Aryan words 'Krte' and 'Kakṣe' and not from the Dravidian 'Ku.'¹

Again he remarks, "The case suffixes and post positions are placed after the noun of multitude agglutinated and this system has its parallel in the agglutinative system of Dravidian, *e. g.*, মানুষগুলোকে (to men) cf. Tamil 'manindangalukku.' Here of course we have only a fortuitous resemblance, there being no genetic connection between the very late Indo-Aryan 'gula-ke' and the Dravidian 'gal-ukku.'"²

¹ S. K. Chatterji, "The Origin and Development of the Bengali Language," Vol. II, pp. 61-762.

² *Ibid.*, Vol II, p. 733.

Elsewhere he writes, "The above are cases where we can look for Dravidian influence in the inherent principle of formation only quite legitimately. But in the development of NIA. post positions and affixes which took place towards the end of the first millennium A. C. and in the first Century of second millennium it would be too much to expect direct borrowing from Dravidian or building up on the model of Dravidian, as it has been suggested in a number of cases by various scholars." ¹

Here Dr. Chatterji admits the force of the objection that such borrowings are historically impossible and are nothing but instances of accidental coincidence.

The origin of the Prakrits and of their offspring—the Northern Indian Vernaculars Beames finds in the spoken Sanskrit as distinguished from the literary and to this he applies the term Middle Aryan.

Taking up the same line of investigation Dr. J. Muir thus sums up the views of German scholars on the question of Sanskrit being a vernacular from which the Prakrits have later developed.

"It appears from the passages cited from the works of Professors Lassen and Benfey, that these distinguished scholars assume that Sanskrit (by which, no doubt, must be understood, a language, in some respects different from the later Sanskrit and more akin to the Vedic dialect) was once a spoken tongue regarding this as a fact which admits of no question. While Professor Weber is of opinion that the only Indo-Aryan speech which existed at the very early period to which I refer had not yet been developed into Sanskrit but was still a vernacular tongue." ²

¹ S. K. Chatterji, "The Origin and Development of the Bengali Language," Vol. I, p. 173.

² The Original Sanskrit Texts (1874), Vol. II, p. 144.

Weber's own words¹ have thus been translated by Muir—"In its earliest period the Indo-Aryan speech had not yet become Sanskrit, *i.e.*, the language of the cultivated men, but remained still a vernacular tongue, whilst in its second period the people spoke not Sanskrit but Prakritic dialects which had been developed out of the ancient Indo-Aryan vernacular contemporaneously with Sanskrit."

The views of modern scholars on the origin of Deśyas are given below :

Beames gives the following account of the Deśajas :—

"Deśajas are those words which cannot be derived from any Sanskrit word and are therefore considered to have been borrowed from the aborigines of the country or invented by the Aryans in post-Sanskritic times."²

A. F. R. Hoernle writes³ :

"...Native grammarians add the Desya as a third division to the 'tatsama' and 'tadbhava.' The term Desya means lit. belonging to the country, *i.e.*, *provincial* or perhaps *aboriginal*. They designate by this name all these words which they are unable to drive satisfactorily to themselves from some Sanskrit word and therefore consider to have had their origin in the country (*i.e.*, *rure* or *provincia*). In what way exactly they suppose them to have originated is not clear; namely whether borrowed from the aborigines or invented by the rustic Aryans themselves in Post-Sanskritic times (Beames, I, p. 12) or so corrupted by their common parlance from a Skr. original as to make them unrecognisable. The last seems to

¹ Indische Literaturgeschichte, p. 1.

² Beames, 'A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India' Vol. I, p. 12.

³ 'A Comparative Grammar of the Gaudian Languages' (1880) Introduction, pp. xxxix—xl.

me the most probable, to judge from the sentiment of modern Pandits on the subject. The results of modern research tend towards diminishing the number of these *desya* words, by discovering, through means unknown to native grammarians, their real origin and tracing them back to Prakrit and Sanskrit. In so far, they make in support of the opinion of those grammarians. But the question whether they are or are not Aryan, is by no means decided thereby. A word may be Prakritic or Sanskritic and yet may not be Aryan. Whatever non-Aryan elements there may be in the Indo-Aryan languages, they must have been incorporated in the earliest times, *i.e.*, at the period when Paśāci and the ancient Apabhramsa were spoken by the subject aborigines and their Aryan conquerors respectively¹ and when old Sanskrit was the Aryan high language; a period which was anterior to that of what is now commonly called (classical) Sanskrit...."

Sir R. G. Bhandarkar defines Deśājas "as such as cannot be derived from Sanskrit and must be referred to another source."² Later he definitely speaks of them as coming from the languages of the aborigines:—"Still a Desi element in

¹ According to Hoernle the Aryan vernaculars in the mouth of the aborigines who fell under the domination of the Aryans, were distorted into Paśāci. And the speech of the Aryans resulting from the assimilation of the Dravidian elements caused by the amalgamation of the aborigines with the Aryans, was the Apabhramśa dialect. Thus Paśāci and Apabhramśa are the vernaculars of the Aryans as spoken by the aborigines and by themselves respectively. This view of the origin of these two Prakrit dialects from the contact of the Aryans and the aborigines in the earliest times is not accepted by Sir Grierson who regards them as much of Aryan origin as other Prakrit dialects and Apabhramśa, instead of being one of the earliest Prakrits—the latest phase of the different provincial Prakrits. The latter view is more consistent with the linguistic facts.

Bhandarkar, 'Wilson Philological Lectures (1914,) p. 106.

the Prakrits and Vernaculars must be admitted. These words have come into the dialects from the languages of the aborigines whom the Aryans conquered.”¹

Dr. P. D. Gune admits that some of the Deśi words collected in the Pāīlacchināmamālā and the Deśināmamālā are “of other than Sanskrit extraction” and “some of the words are clearly Dravidian.”²

The views of Sir George Grierson on the origin of Prakrit and its different elements best accord with the linguistic facts preserved in the literary Prakrits and in the modern Indo-Aryan Vernaculars. He considers Classical Sanskrit, including Vedic of which it is a lineal descendant, to be derived from one of the “Primary Prakrit dialects” of the Vedic age, “but fixed in its existing form by the labours of grammarians which may be said to have culminated in the work of Pāṇini about the year 350 B. C.” These Primary Prakrits are now lost, not being preserved in literature. Out of these arose the literary Prakrits—the earliest specimens of which are Pali, Jaina Ardhamāgadhī, the edicts of Aśoka—and the middle stage of which is represented by the Prakrit dialects of the Dramas and Jaina Mahārāṣṭrī—and the last stage of which is to be found in the literary Apabhraṃśas. All these he calls the Secondary Prakrits. Then by an extension of the term, the modern Aryan vernaculars that arose about the 10th century A. D. from the local Apabhraṃśas are called by him the Tertiary Prakrits.³

Speaking of the Deśya words Sir George Grierson writes :—

“Another class of words is also to be mentioned, the so-called “Deśya” or ‘local’ words of the Indian Gram-

¹ *Ibid* p. 108.

² Gune, ‘Introduction to Comparative Philology,’ p. 221.

³ Grierson, ‘The Linguistic Survey of India,’ Vol. I, pp. 127-28.

marians. It included all words which the grammarians were unable to refer to Sanskrit, simply through the ignorance of the writers who catalogued them. Modern scholars can refer most of these to Sanskrit like any other Tadbhavas. A few others are words borrowed from Munda or Dravidian languages. The great majority are however words derived from dialects of the Primary Prakrits which were not that from which Classical Sanskrit has descended. They are the true Tadbhavas although not in the sense given to that word by Indian grammarians, in whose philosophy the existence of such ancient dialects was not dreamed of. These Deśya words were local dialectic forms, and as might be expected, are found most commonly in literary works hailing from countries like Gujarat, far away from the natural home of Classical Sanskrit the 'Madhyadeśa'. For our purpose they may be considered as identical with Tadbhavas."¹

Sir George Grierson thus regards the Prakrits preserved in literature as not derived from Sanskrit, Classical or Vedic, but from the Primary Prakrits by which he means the spoken Aryan dialects of the Vedic age, from one of which Vedic and Classical Sanskrit were developed by literary culture. The Deśi words are derived from the spoken dialects of other provinces lying round 'Madhyadeśa' the home of Vedic and Classical Sanskrit in which these provincial words did not find any place. A majority of these words may be called 'Tadbhavas' if 'Tat' is here taken to mean the Primary Prakrits instead of Sanskrit, though a few of these may have been borrowed from Munda or Dravidian.

That the orthodox view of the origin of Prakrit from Sanskrit is untenable and both Sanskrit and the Prakrits are

¹ Grierson, 'The Linguistic Survey of India,' Vol. I, pp. 127-28. Also Languages of India in the Census Report of India, 1901, pp. 159-60.

derived from earlier Prakrits is a conclusion which seems inevitable from the following considerations :—

1. Literary languages are always and everywhere developed from spoken, popular dialects by literary culture and become at last fixed and stereotyped by grammar. Spoken dialects may be compared to a flowing stream—constantly changing in successive generations. Literary languages may be compared to branches or canals issuing out of it—in which the flow of the current has been arrested by dams and anicuts built across, causing the water to stagnate in the bed. The literary languages being thus separated from the parent stream of the spoken dialects gradually diverge from them—and at last their difference from the spoken dialects becomes so great that they cease to be intelligible to the common people speaking the popular dialects. Language being a creation of society to serve the purpose of communication of thoughts among its members, when a literary language owing to its divergence from the popular speech ceases to be intelligible to the people—it is discarded and becomes a dead language. The need is then felt for creating new literary languages which arise from the stream of popular dialects intelligible to the people of those particular ages and after a short career die again like their predecessors. The history of the origin of Sanskrit, Prakrit and the modern Indo-Aryan vernaculars illustrates this law of development of spoken and literary languages. The Indo-Aryan vernaculars of the successive ages, the spoken Prakrits form the everflowing parent stream. The literary languages of those ages—Vedic, Classical Sanskrit, Pali, Ardhamagadhi, the Prakrit dialects of the plays, the literary Apabhraṃśas, the modern Aryan vernaculars of India in their literary forms—were all created successively from the spoken Prakrits of their own ages of the different provinces when the older

literary languages became unintelligible and dead. Thus the new science of Comparative Philology confirms the view of Vākpatirājā and Namisādhū expressed more than a millennium ago that the spoken Prakrits are the source of the literary languages.

2. The presence of Prakritisms in the Vedas proves that there were spoken Prakrits even in the Vedic age which have been lost not being preserved in literature and the later literary Prakrits must have been descended from these earlier spoken Prakrits and not from Vedic which is a literary language nor from the later Classical Sanskrit, the divergence from which of the literary Prakrits is much greater than from the Vedic Sanskrit. These Prakritisms and affinities with Prakrit in the Vedas form a vast field of research and cannot be dealt with here and so are reserved for the second volume of this work.

3. Tadbhava words differ from Tatsamas in three respects. First, by absence of certain letters found in the Sanskrit form. Second, by presence of certain other letters in place of those found in the Sanskrit form. Third, by the presence of additional letters not found in the Sanskrit form. The first class of difference is called by Prakrit grammarians 'lopa' or elision; the second is called 'varṇādeśa' or substitution of letters, the third 'varṇāgama' or augment. As descriptions of purely grammatical processes without any reference to historical transformation, or geneology of words, the terms may be allowed. But if they are taken to mean a historical transformation of words from pre-existent Sanskrit into Prakrit arising in course of time they are not an exact representation of facts and are open to objection. Regarding 'lopa' it may be said, there are varying degrees of it found in the Tadbhavas—from slight decay as in the Aśoka inscriptions or Pālī to the disappearance of several intervocalic consonants reducing

the words into strings of vowels as in Mahāraṣṭri. In the former the words can be easily recognised as of Sanskrit origin, in the latter they are transformed beyond recognition. The first kind of Tadbhavas are called by Hoernle,¹ *Siddha Tadbhavas* and the second class of Tadbhavas are called *Sādhyamāna Tadbhavas*. The former are regarded by him as late Tadbhavas, the latter as old Tadbhavas. This view explains the different degrees of decay in the Tadbhavas by the theory of earlier or later introduction of the words from Sanskrit. The difference of decay may also be explained by supposing that the more decayed Tadbhavas were introduced from the spoken vernaculars into the literary Prakrits at a later time and were already in a more advanced stage of decay than the less decayed Tadbhavas and that neither were directly introduced from Sanskrit, while the Tatsamas were borrowed by the literary Prakrits directly from Sanskrit. This assumption better accounts for the varying degrees of decay observed in the Tadbhava words and the absence of any decay in the Tatsamas than the assumption of their being simultaneously borrowed directly from Sanskrit along with the Tatsamas. It is supported also by the fact that changes in literary dialects after they are fixed by Grammar are arrested and, therefore, the greater decay of words must be explained by their being introduced from the spoken Prakrits at a later time than the less decayed words. The existence of spoken Prakrits in the Vedic age proved by the presence of Prakritisms in the Vedic literature also confirms the above view. The explanation of the various changes in the Prakrit dialects by substitution (Ādeśa) or augment (Āgama) from Sanskrit as given by the Prakrit grammarians is entirely artificial and purely hypothetical and

¹ Hoernle,—‘A Comparative Grammar of the Gaudian Languages,’ Introduction, p. xxxviii.

is meant only to serve the principle of economy the grammatical treatises aim at¹ and does not represent any genetic or historical development of these words from Sanskrit. They can be explained only by assuming the existence of spoken Prakrit dialects, referred to as Deśabhāṣās,² in the different provinces from which the Tadbhava words showing the latter changes were borrowed and not from Sanskrit. Of course these provincial spoken dialects were of Aryan origin. And the Tadbhava words of the literary Prakrits are thus derived from the spoken Prakrits of the different provinces and not from Sanskrit Vedic or Classical both of which are literary languages. Vedic and Classical Sanskrit itself is derived from the spoken Prakrit of a particular province, the home of Vedic and Sanskrit culture—the basin of the Sarasvatī and the Jamunā. And it was indistinguishable from that Prakrit before it became a literary tongue, in a remote, pre-Vedic age.

Now the case of the Deśī words may be taken up.

The theory of the Non-Aryan Origin of Deśī words is not borne out by investigations into the Non-Aryan languages. Beyond repeating a few vague generalities no scholar has yet shown that the Deśī words are found in any of the Non-Aryan languages or, if found, they are the original property of those languages and were not borrowed by the Non-Aryans from the Aryan vernaculars of the provinces where they came in contact with the Aryan settlers. It is quite possible that those Deśī words that

¹ See Introduction, p. xxxv.

² The Nāṭya Śāstra, 17-24, refers to Deśabhāṣās; the Vipakāśruta and some of the other Aṅgas mention “अष्टासद्विंशतिभाषा”—‘eighteen Deśabhāṣās.’ These references are evidently to the provincial vernaculars as distinguished from the grammatical Prakrits.

cannot be traced to Sanskrit origin have come from the various 'Deśabhāṣās'—or provincial vernaculars of Aryan origin of the outlying provinces—which have perished transmitting these words in their modified forms to the Literary Prakrits or to the Modern Aryan Vernaculars of those provinces that succeeded them. The Deśī words have no equivalents in Sanskrit because Sanskrit has developed from the 'Deśabhāṣā' of Madhyadeśa which is preserved in a later literary form in "Śaurasenī." The presence of the same Deśī words or their modified forms in the modern Aryan Vernaculars of different provinces confirms this view of their Aryan origin. If a small residuum of Deśī words cannot be thus traced to Modern Indo-Aryan vernaculars but are found in the Non-Aryan languages alone then these may be regarded as borrowed from the latter. No final conclusion in this matter can be drawn until the investigation into the origin of the Deśī words on the above method is completed. Indeed in the present state of our knowledge the boundary line separating the Tadbhava and Deśī words is a shifting one and with the advance of knowledge more and more Deśī words are being discovered to be Tadbhavas. In an article bearing the heading "Pāli, Sanskrit and Prakrit Etymology" by Richard Morris, M.A. LL.D.,¹ many Deśī words found in the Deśināmamālā are traced to Sanskrit origin. The same writer in the Academy traces some more Deśī words to Sanskrit origin. Pischel in his *Grammatik der Prakrit-Sprachen* has diminished considerably the number of Deśī words given in the Deśināmamālā. Researches conducted on similar lines yield the following result. The

¹ Transactions of the 9th International Congress of Orientalists, Vol. I, 1893,

total number of Deśī words in the Deśīnāmamālā are 3978. These contain the following groups :—

Tatsamas	...	...	100
Disguised Tadbhavas	...	...	1,850
Doubtful Tadbhavas	...	...	528
Deśīs	...	...	1,500
Total			3978

Of the 1,500 Deśī words that do not seem to be Tadbhavas 800 are found in the modern Indo-Aryan vernaculars in a modified form. Are these words of Non-Aryan origin ? Their equivalents being found in the modern Aryan vernaculars, they are of Aryan origin. The remaining 700 Deśī words may contain words of Non-Aryan origin if their equivalents are found in Non-Aryan languages. The result of this investigation made up to this time will be found in the complete Glossary of Deśī words contained in the Appendix to the English translation of this work forming Part II (volume II).

SECTION II

THE TEXT AND COMMENTARY OF THE DEŚĪNĀMAMĀLĀ.

The Deśīnāmamālā was composed by Hemacandra, a Jaina monk who lived in Gujrat between 1088-1172 at the court of King Kumārapāla of Aṇahillapura (Paṭṭaṇa).¹ Hemacandra was a voluminous writer.² He composed the Deśīnāmamālā

¹ Bhāu Dāji, Journal Bombay Branch, R. A. S., IX, 224. Also Forbes' Rāsamālā.

² His works as given by Dr. Theoder Aufrecht in his Catalogus Catalogorum are as follows :

अनेकार्थकोषः, अनेकार्थशेषः, अभिधानचिन्तामणिः (नाममाला व्याख्या) अलङ्कारचूडामणिः (काव्यानुशासन व्याख्या), उणादिसूत्रवृत्तिः, काव्यानुशासनम्, कन्दोऽनुशासनम्, कन्दोऽनुशासनवृत्तिः, देशीनाममाला सङ्गतिः, [ब्राह्मणकाव्यं सङ्गतिः], धातुपाठः सङ्गतिः, धातुपारायणं सङ्गतिः, धातुमाला, नाममाला, नाममाला-शेषः, निघण्टुशेषः, [प्रमाणमौसांसा सङ्गतिः] वलावलसूत्रवृत्तिः, वालभाषाव्याकरणसूत्रवृत्तिः, सिद्धहैमशब्दानुशासनं इत्यादि ।

after his grammatical work, the Siddha Hemacandra, the eighth chapter of which contains his Prakrit Grammar and his work on Rhetoric the Kāvyaṇuśāsana to which he refers in the present work.

Hemacandra, in the last Gāthā of the present work (VIII, 77) calls the work Ratnāvali (Rayānāvali). This title is too general and does not give any idea of the contents of the work. Dr. G. Bühler, who discovered the first manuscript of the work, calls it in the Indian Antiquary, Vol. II, 1873, p. 17 the Deśīśabdasamgraha. This name is taken from this work (1, 2; VIII, 77) where the expression Deśīśabdasamgraha is used by Hemacandra as a description of his work. Pischel in his Introduction to the Deśināmamālā (p. 9) states that the name Deśināmamālā is found in MSS. A.E. and on the margin of the single folios of MS. H and the name 'Deśīśabdasamgraha' is found in MSS. BCDEFGI where the 'vṛtti' is styled as 'deśīśabdasamgrahavṛtti'. All these MSS. were used by Pischel in preparing his edition. Pischel prefers the title 'Deśināmamālā' and adopts it as it is more expressive. This title is also adopted in the present Edition because it more clearly defines the scope of the work than 'Deśīśabdasamgraha' in which the term 'Śabda' has a wider denotation as it applies to both 'nāma' and 'dhātu' the latter of which are excluded by Hemacandra from the list of 'Deśī' words collected in the work.

Hemacandra defines 'Deśī' words in the third and fourth stanzas of the Deśināmamālā and his conception of 'Deśī' words as found in the above stanzas has already been explained in section I of the Introduction.

He has collected 'Deśī' words in the Deśināmamālā

¹ Deśināmamālā, ed. by Pischel, Introduction, p. 9.

² Deśināmamālā, 1, 11, 13.

following that definition generally. Some times he has departed from that definition out of regard to the practice of his predecessors. Wherever he does this he gives his reasons in the Commentary. It will be seen from the above definition followed by Hemacandra in the selection of 'Deśī' words that his object was neither philological nor historical. For this reason he had to exclude all 'Deśī' roots, though included by his predecessors in the list of 'Deśī' words, from this collection because he had treated of them in his grammar¹ and the reason for his excluding such roots from the list of 'Deśī' words and deriving them from Sanskrit roots by substitution is not that he was ignorant that they were 'Deśī' but because it served the purpose of economy.² With Hemacandra as with the Indian grammarians generally, brevity and the derivation of a form by rules by the shortest cut and by avoiding all roundabout processes though philologically correct and historically true, was the guiding principle. Most of the rules in Indian grammars for substitution of one form for another illustrate this principle. The substitution of 'bhū' for 'as', 'ghas' for 'ad', 'gā' for 'i', 'neda' for 'antika', 'bolla' or 'jampa' for 'katha', 'muṇa' for 'jūā', 'ohīra' for 'nidrā', 'kandoṭṭa' for 'utpala', 'chimchaī' for 'pumscalī' will show that such transformations are never meant for philological development of one form into another. That in the exclusion of 'Deśī' roots from the Deśīnāmamālā and their derivation by substitution in his grammar Hemacandra was guided by the principle of economy he has made clear in the Commentary on the Deśīnāmamālā.³ Similarly he includes many 'tadbhava' words in the list of 'Deśī' words not because

¹ Deśīnāmamālā, 1, 3, Com.

² *Ibid.*, 1, 37, Com.

³ *Ibid.*, 1, 37, Com.

he was ignorant of their derivation from Sanskrit but because they were not current in Sanskrit Dictionaries in the sense which they acquired in Prakrit. Whenever a 'tadbhava' word is found used in a sense different from that of the original Sanskrit he gives a place to it in the list of 'Deśī' words.¹ Sometimes even when the sense of a 'tadbhava' word is the same as in Sanskrit he includes it in his Deśī-nāmamālā to popularise his work with those readers who consider themselves masters of Prakrit but are ignorant of Sanskrit.² Because Hemacandra imposed upon himself the above restrictions in the selection of 'Deśī' words to serve certain definite practical purposes and not because he was ignorant that he has excluded some words that modern philology regards as 'Deśī' and on the other hand has included many 'tadbhava' words that any student of Prakrit even without the St. Petersburg Dictionary at his disposal would refuse to call Deśī.

In spite of the clear statement of Hemacandra of the latitude exercised by him in the selection of words for his Deśīnāmamālā many scholars have brought the charge against him of including many 'Tadbhava' words in the Deśīnāmamālā through ignorance. Dr. G. Bühler writes as follows :—

“Hemacandra, therefore, enumerates in his commentary on the Deśīśabdasaṃgraha a great many words which all or some of his predecessors had considered to be 'Deśīs', but which he includes among the 'tadbhavas' or 'tatsamas.' A student of Prakrit on the other hand, who has the Petersburg Dictionary at his disposal, can easily convict Hemacandra of numerous errors and show that he too, in spite of his rare

¹ Deśīnāmamālā, 1, 9, 18, Com.

² *Ibid.*, 1, 21, Com,

knowledge of Sanskrit and Prakrit, of his large library and numerous assistants, has mistaken scores of 'tadbhavas' and 'tatsamas' for 'Deśī' forms because the passages where the Sanskrit words occurred were not accessible to him or not present to his mind."¹

Sir George Grierson repeats the same charge in his *Linguistic Survey* in a passage already quoted.²

Dr. P. D. Gune also charges Hemacandra with having wrongly put down certain Sanskrit words as Deśīs.³

It is admitted that Hemacandra has included in the *Deśīnāmamālā* many words that are 'tatsamas' or 'tadbhavas' and he has omitted words that are really 'Deśīs'. But he has done this for certain definite practical purposes and not through ignorance. This is also the case with his predecessor Dhanapāla, the author of the *Pāīalacchināmamālā* which was composed in 1029 Vikrama era (or 972-73 A.D.) at Dhārā. Dhanapāla calls the work 'nāmamālā and a deśī.' Still the 'Deśī' terms do not form more than one-fourth of the total words given, others being 'tadbhavas' and 'tatsamas'. Dhanapāla acted without any fixed principle and from a practical motive—which was to help his sister Sundarī. What Dhanapāla did without any explanation Hemacandra does in his work to a small extent only after fully explaining his object in doing so. Why should it then be attributed to his ignorance it is difficult to understand.

The text of the *Deśīnāmamālā* is written in Prakrit Gāthās (of Arya metre) containing the 'Deśī' words and their meanings in Tadbhava equivalents. Sometimes these Prakrit equivalents are given in other 'Deśī' words. The commentary

¹ *Pāīalacchināmamālā* (Göttingen, 1878), Introduction, pp. 12-13.

² Grierson, 'The Linguistic Survey of India,' Vol. 1, pp. 127-28.

³ Introduction to Comparative Philology, p. 22.

on the text is written in Sanskrit. It explains in each 'Deśī' word by its Sanskrit equivalent and gives reasons when even any word is included in the list of 'Deśī' words against the principles laid down by the author, or is omitted though regarded by earlier authors as 'Deśī'. One Prakrit Gāthā is then inserted to illustrate the use of words (having only one meaning) contained in each Gāthā of the Text. The work is divided into eight Vargas which classify the words according to their initial letters. These Vargas with the number of Gāthās in each are noted below :—

Varga.	Initial letters of the words in the Varga.	Number of Gāthās.
First Varga	Vowels	174
Second Varga	Gutterals	112
Third Varga	Palatals	62
Fourth Varga	Linguals	51
Fifth Varga	Dentals	63
Sixth Varga	Labials	148
Seventh Varga	Liquids	96
Eighth Varga	Sibilants and Aspirate	77

Total Gāthas—783

The total number of Deśī words found in the text and the Commentary are 3,978.

The illustrative Gāthās found in the Sanskrit Commentary on the text number 782. On account of their lexicographical importance combined with their character as ingenious specimens of poetry they are treated separately in Section III.

The following authors on 'Deśī' vocables are quoted in the Deśināmamālā :—

1. Abhimānaciḥna, (I, 144; VI, 93; VII, 1; VIII, 12, 17).

2. Avantisundarī (I, 81, 144, 157).
3. Gopāla (I, 25, 31, 45 ; II, 82 ; III, 47 ; VI, 26, 58, 72 ; VII, 2, 76 ; VIII, 1, 16, 67).
4. Devarāja (VI, 58, 72 ; VIII, 17).
5. Droṇa (I, 18, 50 ; VI, 7).
Droṇācārya (VIII, 17).
6. Dhanapāla (I, 141 ; III, 22 ; IV, 30 ; VI, 101 ; VIII, 17).
7. Pāṭhodūkhala (VIII, 12).
8. Pādaliptācārya (I, 2).
9. Rāhulaka (IV, 4).
10. Śāmba (II, 48).
11. Śilāṅka (II, 20 ; VI, 96 ; VII, 40).
12. Sātavāhana (III, 41 ; V, 11 ; VI, 15, 18, 19, 112, 125).

Besides the above authors who wrote 'Deśī' koṣas, two 'Deśī' works are mentioned in the Deśināmamālā, *viz.*, Sārataradeśī and Abhimānaciḥna sūtra pāṭha. Lala Diksita in his Commentary on the Mṛcchakaṭika quotes from a 'Deśī' koṣa—named 'Deśī prakāśa.' Kramadīśvara (in the Saṃkṣiptasāra VIII p. 47) refers to another 'Deśī' koṣa named 'Deśīsāra.'

This shows that Hemacandra had a long series of predecessors who wrote lexicons of 'Deśī' words and he was perhaps the last representative of this host of writers. This extensive literature on Prakrit lexicography seems to have perished irrecoverably and we have to console ourselves merely with the names of the authors preserved in the Commentary. There is only one exception. Dhanapāla wrote a Prakrit Dictionary, the Pāṭalacchināmamālā which has been discovered and published by Dr. Bühler. Dhanapāla, flourished two centuries before Hemacandra. Hemacandra quotes some passages in the Deśināmamālā which

he states to be from Dhanapāla but none of which are found in the Pāialacchināmamālā. The passages have already been referred to, and to avoid repetition they are not given here. Elsewhere in other parts of the Commentary he gives certain words and their meanings and ascribes them to 'others.' Some of these are found in the Pāialacchināmamālā. It is possible that they refer to the Pāialacchināmamālā though it is not clear why Hemacandra, instead of ascribing them definitely to Dhanapāla, as he does in other passages should speak of him in that general way.

There was another Dhanapāla, the author of Bhavisaṃyattakahā, who was a Bania and should not be confused with our lexicographer who, while he wrote the Pāialacchināmamālā, was yet a pious Brahman as he salutes Brahmā, in his work (purisuttamnābhisambhavaṃ devaṃ) though later he became a Jaina.

As regards Avantisundarī mentioned by Hemacandra, Dr. Bühler considers her to be identical with Sundarī, the sister of Dhanapāla for whose benefit the Pāialacchināmamālā was written. This conjecture is very doubtful as proper names are not broken up into parts. It is more likely that this Avantisundarī is the wife of the poet Rājaśekhara at whose order the Karpuramañjarī was staged. Of course we have no proof of her literary attainments and to hazard any conjecture in the absence of any data is always very risky.

SECTION III

ILLUSTRATIVE GĀTHĀS IN THE COMMENTARY.

Pischel in the Introduction to his edition of Hemacandra's Deśināmamālā severely criticises the illustrative gāthās inserted by Hemacandra at the end of the commentary on each stanza of the 'Ekārthaśabdās.' He remarks: 'It was a most disgust-

ing task to make out the sense or rather nonsense of these examples some of which have remained rather obscure to me." A careful reading, however, of the gāthās with the help of the various readings contained in the manuscripts quoted in the foot-note by Pischel would lead one to discover sense, and highly poetical sense in these gāthās apart from the help which they render in ascertaining the correct meaning of a 'Desi sabda.' In fact, these gāthās are not only valuable for the lexicographical material they contain but they form a valuable contribution to Prakrit lyric poetry at the same time comparable to the "Sattasai" of Hāla. Most of the stanzas are miniature amatory poems depicting love-scenes in various aspects. Another class of stanzas eulogises the achievements of his hero Kumārapāla as manifested generally in the miserable condition of his enemies or their wives. The remaining stanzas cannot be brought under any general heading as they deal with various topics such as condemnation of certain vices, praise of certain virtues, religious worship and maxims of prudence. These are comparable to Bhartṛhari's Nitiśataka and anthologies of 'Subhāṣitas' of various writers. A complete classification of the gāthās based on an analysis of their contents is given in the following table.

The illustrative gāthās are classified according to the subjects they deal with in the following table :

Chapter.	Amatory Gāthās.	Eulogy of Kumārapāla.	Miscellaneous.	Total.
I	76 ¹	38 ²	19 ³	133
¹ 5-7, 10-15, 17-20, 23, 26, 28, 32-34, 36-39, 42, 44, 46-49 51, 52, 55, 56, 58-60, 63, 67-73, 75, 76, 79, 81, 86, 87, 89, 91, 92, 94, 96, 98, 99, 101-104, 108-110, 112-115, 120, 123-126, 131-133.				
² 9, 22, 24, 25, 29, 31, 40, 41, 43, 45, 50, 53, 54, 57, 62, 65, 66, 74, 78, 80, 83-85, 88, 90, 95, 97, 100, 105, 107, 116-119, 127-130.				
³ 14, 8, 16, 21, 27, 30, 35, 61, 64, 77, 82, 93, 106, 111, 121, 122.				

Chapter.	Amatory Gāthās.	Eulogy of Kumārāpāla.	Miscellaneous.	Total.
II	66 ¹	11 ²	13 ³	90
III	36 ⁴	7 ⁵	8 ⁶	51
IV	25 ⁷	11 ⁸	10 ⁹	46
V	34 ¹⁰	7 ¹¹	9 ¹²	50
VI	88 ¹³	14 ¹⁴	26 ¹⁵	128
VII	49 ¹⁶	8 ¹⁷	19 ¹⁸	76
VIII	41 ¹⁹	9 ²⁰	15 ²¹	65.

¹ 1, 6, 8, 9, 11, 12, 17-22, 24-29, 31-36, 38, 40-47, 49-53, 55-59, 62-68, 70, 72-81, 83-86, 88.

² 4, 5, 7, 30, 37, 39, 48, 54, 61, 89, 90.

³ 2, 3, 10, 13-16, 23, 60, 69, 71, 82, 27.

⁴ 2, 4, 6-10, 13-24, 26-30, 32-39, 45, 48, 49, 51.

⁵ 3, 11, 12, 40, 41, 46, 47.

⁶ 1, 5, 25, 31, 42-44, 50.

⁷ 3, 4, 6, 9, 12-15, 18, 21, 25-27, 31-36, 39-41, 43, 45, 46.

⁸ 7, 8, 10, 11, 16, 19, 20, 24, 29, 30, 42.

⁹ 1, 2, 5, 17, 22, 23, 28, 37, 38, 44.

¹⁰ 1-11, 13-16, 18, 20, 22, 26, 28, 30, 31, 32, 35-38, 40, 41, 43-46, 50.

¹¹ 12, 21, 23, 25, 42, 47, 48.

¹² 17, 19, 24, 27, 29, 33, 34, 39, 49.

¹³ 1, 4, 9, 11-14, 16, 18, 20, 23-25, 27, 29-31, 33-34, 36-43, 46, 48-53, 55, 56, 58, 61-67, 69-76, 79-80, 82-84, 88, 89, 92-95, 97-100, 102, 104-109, 113-117, 119, 120, 123.

¹⁴ 2, 5, 7, 10, 15, 17, 19, 22, 26, 32, 54, 57, 111, 118.

¹⁵ 3, 6, 8, 21, 28, 35, 45, 47, 59, 60, 68, 77, 78, 81, 85-87, 90, 91, 96, 101, 103, 110, 112, 122.

¹⁶ 1-4, 6, 8, 9, 12, 14, 15, 17, 19, 21, 22, 24, 27, 28, 30-36, 39, 41, 43, 44, 46-50, 52, 56-58, 60-64, 66, 67, 69, 70, 71, 73, 75.

¹⁷ 7, 13, 29, 40, 53-55, 65.

¹⁸ 5, 10, 16, 18, 20, 23, 25, 26, 37, 38, 42, 45, 51, 59, 68, 72, 74, 76.

¹⁹ 1, 7, 9-14, 17-19, 22-30, 34, 36, 38, 40, 42-48, 50, 53-55, 58-60, 62-64.

²⁰ 8, 33, 35, 37, 39, 41, 51, 57, 61.

²¹ 2-6, 15, 16, 20, 21, 31, 32, 49, 52, 56, 65.

Pischel himself notes the difficulty in hitting the true reading in the manuscripts used by him. Even his manuscript 'B' which he regards as very correct constantly interchanges च and व. Besides other mistakes due to the confusion of letters, in the manuscripts words are combined and separated without any regard to their sense. The copyists employed being not generally scholars such errors are inevitable. It is for this reason perhaps that at the end of the manuscripts is generally found a statement of the copyists which has run into a proverb 'yad dṛṣṭam tallikhitam' (As seen so written)—a statement made by the scribes to save their own skin. A critical editor, however, is not justified in holding the author responsible for the possible errors of the ignorant scribes. We would not have complained so much of the strong remarks of Pischel had his readings been supported by all the manuscripts used. Far from it. The manuscript B which he regards as 'very correct', the manuscript F which, he says, 'with the exception of a few trifling differences agrees closely with B' and the manuscript G which 'gives the best text of the commentary' do not generally support the readings adopted by Pischel but give readings that show a marked improvement in the sense. If the illustrative gāthās of Hemacandra which have appeared to Pischel as examples of 'extreme absurdity' or 'nonsense' are read correcting the errors made by the copyists in the manner explained above they will yield very good sense. A few examples of such corrected readings are given below to make the point clear. A complete list of the readings that yield a good sense when thus corrected is given in the list of the improved readings annexed to this section as an Appendix.

Reading adopted by Pischel—

अध्माद्भाद् दिष्वावहेत्तुह रे अवत्यरारिहद् ।

णावलिअं जं जाव य रसेण तं किसलिअो असोउ व्व ॥ I. 22. 20.

Chāyā—

अनुमार्गगामिन्या दत्तोऽनुकम्प्य तव रे पादाघातो नूनम् ।

नासत्यं यत् यावच्च रसेन त्वं किसलितोऽशोक इव ॥

Reading improved—

अस्माद्वाद् दिष्टावहेत् तुह रे अवत्यरारिहद् ।

णावलियं जं जावयरसेण तं किसलिओ असोउ व्व ॥

Chāyā—

अनुमार्गगामिन्या दत्तोऽनुकम्प्य तव रे पादाघातो नूनम् ।

नासत्यं यत् यावकरसेन त्वं किसलितोऽशोक इव ॥

Eng. Trans.—Certainly you have been given a kick, Oh pitiable, by the lady following you. It is not untruth that with the juice of 'alakta' i.e. red lac (besmearing her feet) you are like an Asoka tree with fresh foliage.

Remarks—The separation of जाव य रसेण in Pischel's reading indeed gives no sense or a sense purchased at the cost of treating two words जाव and य as redundant. If the separated elements are combined so as to form a compound word जावयरसेण (यावकरसेन) meaning 'lac juice' then the stanza gives a very appropriate sense and consistent with the poetical convention of an Aśoka blossoming at the kick of a fair lady.

Reading adopted by Pischel—

सुंदर गोरंगीए गोरी अज्जेय तोइ सुपसखा ।

एकल्लपुडिंग हु एण्णवासिए आगओ सि जं काले ॥ I. 147. 115.

Chāyā—

सुन्दर गौराङ्गां गोरी अद्वैव तस्यां सुप्रसन्ना ।

विरलविन्दुवर्षं खलु भेके आगतोऽसि यत् काले ॥

Reading improved—

सुंदर गोरंगीए गोरी अज्जेय तीइ सुपसखा ।

एकल्लपुडिंगहुएण्णवासिए आगओ सि जं काले ॥

Chāyā—

सुन्दर गौराङ्गां गौरी अद्यैव तस्यां सुप्रसन्ना ।
विरलविन्दुवर्षधृतभेके आगतोऽसि यत् काले ॥

Eng. Trans.—Oh lovely (fellow), Gauri has to-day become well-disposed towards the fair-limbed (lady) as you have come at the season when the frogs become agitated with drizzlings

Remarks.—Pischel's reading makes एकल्लपुडिंग a vocative meaning 'Oh drizzling rain' and एणुवासिण् apparently in the locative meaning 'in frog.' Neither of these words can be syntactically connected with सुन्दर in the vocative and काले in the locative. Thus the reading of Pischel is no doubt a good instance of what he regards as Hemacandra's 'incredible stupidity.' By combining the separated words, given by Pischel, into a compound qualifying काले we get a very poetical description of the rainy season and the whole stanza becomes a very appropriate welcome to the lover, arriving at the advent of the rains to his darling.

Reading adopted by Pischel—

ओहंकिरि ओह्हं च य ओलुंकिं च सारवेसु घरं ।
ओचुल्ले ओलिभं दहं ओलिप्पिही तुह णणंदा ॥ 1. 121. 153.

Chāyā—

हसनशीले हास्यं च च कन्नरमणक्रीडां च समारचय गृहम् ।
चुल्लेप्रकदेशे उपदेहिकां दृष्ट्वा हसिष्यति तव ननन्दा ॥

Reading improved—

ओहंकिरि ओह्हं चय ओलुंकिं च सारवेसु घरं ।
ओचुल्ले ओलिभं दहं ओलिप्पिही तुह णणंदा ॥

Chāyā—

हसनशीले हास्यं त्यज कन्नरमणक्रीडाञ्च समारचय गृहम् ।
चुल्लेप्रकदेशे उपदेहिकां दृष्ट्वा हसिष्यति तव ननन्दा ॥

Eng. Trans.—Give up your laughing, Oh laughing lady, give up the game of 'hide and seek' and cleanse your house. Your husband's sister will laugh on seeing the white ant in a side of your hearth.

Remarks—Pischel's reading in which च and य have been treated as two words leads to a train of inconsistencies. Firstly the juxtaposition of two cumulative conjunctions inserted between the two nouns is contrary to the laws of syntactical order which requires the placing of the conjunction च or its Prakrit equivalent य after each of the nouns combined and not before any. Shifting our attention from this inconsistency we are faced with a second difficulty in construing सारवेसु with ओहृद्, ओलुकिं and घरं which cannot be understood as other than objects of सारवेसु. This makes no sense. Even if we omit the pleonastic particle य the difficulty in making out a sense is not removed. If we combine च and य into the word चय (त्यज) the meaning will be clear.

Reading adopted by Pischel—

कासिज्जदेसलुण्णकाहाराणिज्जमाणकणयाइ' ।

कासारं च वुहाणं अकाविमं देसि चालुक्क ॥ II. 30. 27.

Chāyā—

काकस्थलाभिधानदेशलुण्णकर्मकारानीयमानकनकानि ।

सीसकपत्रं च वुधेभ्योऽकृत्रिमं ददासि चीलुक्क ॥

Reading improved—

कासिज्जदेसलुण्णकाहाराणिज्जमाणकणयाइ' ।

कासारं व वुहाणं अकारिमं देसि चालुक्क ॥

Chāyā—

काकस्थलाभिधानदेशलुण्णकर्मकारानीयमानकनकानि ।

सीसकपत्रमिव वुधेभ्योऽकृत्रिमं ददासि चीलुक्क ॥

Eng. Trans.—Spontaneously do you, Oh Kumārapāla,

give to the wise gold. (as bountiously) as lead leaves, gold brought by the servants from the plunderings in the province of Kākasthala.

Remarks—In the reading of Pischel, leaves of lead are placed by the side of gold (कणयाद्) as gifts to the learned. This combination is incongruous. If च is replaced by व (इव) a reading found in MS. G, the meaning is remarkably improved as an eulogy of Kumārapāla who showers ingots of gold carried from the country of his enemies on the learned like leaves of lead.

Reading adopted by Pischel—

मयणगटं गज्जस्स वि गंजं गइम्मि गड्डिचक्कडिं ।

गलिअं गलिउ' भिक्खू गणियगणित्तो वि मुच्छेइ ॥ II. 81. 66.

Chāyā—

मदनदुर्गं वेगस्यापि वदनं शय्यायां गन्त्रीचक्रकटिम् ।

स्मृतां स्मृत्वा भिक्षुर्गणिताक्षमालोऽपि मूर्च्छति ॥

Reading improved—

मयणगटं गज्जच्छविगंजं गइम्मि गड्डिचक्कडिं ।

गलियं गलिउ' भिक्खू गणियगणित्तो वि मुच्छेइ ॥

Chāyā—

मदनदुर्गं यवच्छविवदनां शय्यायां गन्त्रीचक्रकटिम् ।

स्मृतां स्मृत्वा भिक्षुर्गणिताक्षमालोऽपि मूर्च्छति ॥

Eng. Trans.—The mendicant, though counting the rosary of beads, faints at the recollection of the lady when she—the fort of Cupid having the glow of the face like that of barley, having the waist (moving) in the bed like the wheel of a car—is called to mind.

Remarks—Pischel by adopting a reading in which गज्जस्स वि गंजं are separated, has not only made the gāthā 'void of all sense' but also has adopted a reading in 'गज्जी जवः' which

evidently is a scribal error and gives a meaning 'vega' making any sense of the gāthā impossible. By taking गज्ज to mean यव (barly) as given in the MS. H and by adopting the reading गज्जच्छ of the MS. G and combining गज्जच्छ वि गंजं into one word we get an improved reading which gives a very poetical description of the cheek of a love-lorn lady.

Reading adopted by Pischel—

जस्स कए कप्पंतिं करेसि क्खञ्जंगि सो वि तुज्झ कए ।

कमलयतलन्नि क्खिक्कोलिज्जण मिल्हेइ मिगक्खवडिं ॥ III. 25. 21.

Chāyā—

यस्य कृते पद्मलेखपूर्वं नियमं करोषि तन्वङ्गि सोऽपि तव कृते ।

सप्तच्छदतले तन्वीकृत्य मुञ्चति मृगचर्म ॥

Reading improved—

जस्स कए कप्पंतिं करेसि क्खञ्जंगि सोवि तुज्झ कए ।

कमलयतलन्नि क्खिक्कोलिञ्चो ण मिल्हेइ मिगक्खवडिं ॥

Chāyā—

यस्य कृते पद्मलेखपूर्वं नियमं करोषि सोऽपि तव कृते ।

सप्तच्छदतले तनु न मुञ्चति मृगचर्म ॥

*Eng. Trans.—*He for whose sake, Oh thin-limbed (lady), you are practising austerity by describing a lotus-like figure—he too (though) emaciated under the Saptacchada tree does not leave the deer's skin for your sake.

*Remarks—*Pischel's reading क्खिक्कोलिज्जण needlessly modifies the word क्खिक्कोलिञ्च of the text to be illustrated which spoils the sense. By adopting the reading of MSS. BF. which separates ण and reads क्खिक्कोलिञ्चो instead of क्खिक्कोलिज्ज the sense is strikingly improved inasmuch as instead of the picture of the lover giving up austerities while his mistress was practising it, we find the picture of a faithful lover still

continuing his austerities in sympathy for his beloved and getting emaciated.

Reading adopted by Pischel—

सुंदर अमारिलगा तुझ कए मयणअगिजलिआ सा ।

मादलिआमाआलिआ खेअकरी जलइ माहिवाए वि ॥ VI. 131. 114.

Chāyā—

सुन्दर अकुत्सिता तव कृते मदनाग्निज्वलिता सा ।

मातृमातृष्वसा खेदकरी ज्वलति शिशिरवातेऽपि ॥

Reading improved—

सुंदर अमारिलगा तुझ कए मयणअगिजलिआ सा ।

मादलिआमाआलिआखेअकरी जलइ माहिवाए वि ॥

Chāyā—

सुन्दर अकुत्सिता तव कृते मदनाग्निज्वलिता सा ।

मातामातृष्वसृखेदकरी जलति शिशिरवातेऽपि ॥

Eng. Trans.—Oh lovely (fellow) she not ugly, afflicted by the fire of Cupid and causing affliction in the mother and the maternal aunts, burns even at the cold wind.

Remarks—From Pischel's reading the sense would be that the victim of Cupid suffering the pangs of separation is an aged matron (not a young girl) being the maternal aunt of some one's mother and she is exciting pangs (in the heart of the sympathisers)—a sense no doubt, but which cannot be accepted as love poetry but as a parody of it. If the two words मादलिआमाआलिआ and खेअकरी are combined we find a piteous picture of a love-lorn girl.

Reading adopted by Pischel—

सा विस्ती लहुअवड क्वमसु तुमं तुह णमो लयापुरिस ।

लडहक्वमिअपेअ पिअमि कह णाम जीविस' ॥

Chāyā—

सा वृत्तिर्न्यग्रोध क्षमस्व त्वं तुभ्यं नमः पद्मकरवधूलेखाङ्कित ।
विघटितप्रेम्नि प्रिये कथं नाम जीविष्यामि ॥ VII. 20. 17.

Reading improved—

सावित्रीलङ्घ्यवड क्षमसु तुमं तुह्यं नमो लयापुरिस ।
लङ्घ्यक्षमिन्प्रेम्ने पिन्मिन्मि कह्यं नाम जीविस्सं ॥

Chaya—

सावित्रीन्यग्रोध क्षमस्व त्वं तुभ्यं नमः पद्मकरवधूलेखाङ्कित ।
विघटितप्रेम्नि प्रिये कथं नाम जीविष्यामि ॥

*Eng. Trans.—*Forgive (me) Oh Banyan tree, presided over by Sāvitrī, salutation to thee on whom a bride with a lotus in the hand is painted. The beloved being void of love how can I live at all ?

*Remarks—*If सा वित्ती लङ्घ्यवड (literally, that function, Oh Banyan tree) are taken as separate words as in Pischel's reading they make no sense. Joined together into one word the expression finely fits into the context as we get the picture of a holy Banyan tree presided over by the goddess Sāvitrī with the figure of a bride having a lotus in the hand painted on it, worshipped by village damsels for the fulfilment of their desire of union with their lovers.

Reading adopted by Pischel—

जं मस्य वहुव्वाण वट्टिवं मज्झ कज्जवप्पीहं ।
तं सहि मगपयाहिणवट्टरावगोअदंसणपहावो ॥ VII. 40. 34.

Chāyā—

यन्मन्यते कनिष्ठश्चक्षूषां परकार्यं मम कार्यस्तूपम् ।
तत् सखि मार्गप्रदक्षिणशिवानकुलदर्शनप्रभावः ॥

Reading improved—

जं मसए बहुवा ण वट्ठिवं मज्झ कज्जवप्पीहं ।
तं सहि मगपयाहिणवड्डरावगो अदंसणपहावो ॥

Chāyā—

यन्मन्यते कनिष्ठश्च न परकार्यं मम कार्यस्तूपम् ।
तत् सखि मार्गप्रदक्षिणशिवानकूलदर्शनप्रभावः ॥

Eng. Trans.—It is the (inauspicious) influence, Oh friend, of witnessing a jackal and a mongoose on the rightside on the way, that the youngest mother-in-law regards the heap of my work as not of others.

Remarks—In Pischel's reading, बहुवाण (literally of the youngest mothers-in-law) cannot be constructed with 'मसए' (thinks) which is left without any subject and the sentence remains incomplete. Besides the expression बहुवाण is inconsistent in itself. बहुवा meaning the youngest mother-in-law can denote only a single person and is incompatible with plurality. By separating ण we get a negative sentence and can construe बहुव (mother-in-law) with मसए as its nominative. The stanza also thus becomes a fine picture of the tyranny of the youngest mother-in-law over her daughter-in-law heaping all the work of the household on her alone instead of distributing it among others.

As the gāthās when read in this way give a good sense they can no longer be regarded as examples of "incredible stupidity."¹ They will be appreciated, it is hoped, by every lover of poetry as a remarkable feat of ingenuity worthy of Hemacandra and far beyond the capacity of his disciples to whom Pischel is inclined to ascribe them.

---

¹ Pischel, *Deśināmamālā*, Introduction, p. 8.

LIST OF IMPROVED READINGS OF THE ILLUSTRATIVE GATHAS

N.B. Readings marked with † are included in the Text of the present edition ; readings marked with * are included in the list of Corrections; readings without marks are additional.

Page.	Chap.	Versa.	Com. Gatha.	Pischel's Reading.	Improved Reading.
†10	I	22	20	जाव य रसेण	जावयरसेण
†15	I	38	37	अणहारगंडजीए	अणहारगंड जीए
†17	I	45	44	णीसासन्तं	णीसासं तं
†40	I	117	101	उच्छरणेसोज्जगिर	उच्छरणे सोज्जगिर
49	I	147	115	°पुडिंगं ह् एणुवासिए	°पुडिंगहुएणुवासिए
50	I	150	118	ओडलं च केसेसु	ओडलं व केसेसु
*51	I	153	121	ओहट्टं च य	ओहट्टं चय
†57	II	2	2	पिअ कविसकच्छर	पिअकविसकच्छर
*61	II	14	15	मयकोत्तलं क सउणं	मयकोअलं कसउणं
†64	II	20	21	कंठमल्लजुग्गासा	कंठमल्लजुग्गा सा
66	II	27	30	कासारं च	कासारं व
†73	II	47	50	णिय वि	णियवि
†73	II	48	51	कोसुइजोण्ह पि	कोसुइजुण्हं पि
80	II	72	60	विहि खरहिअं°	विहिखरहियं°
*83	II	81	66	गज्जस्स वि गंजं	गज्जच्छुविगंजं
84	II	84	69	गामेण्णिअं च	गामेणियं व
†85	II	86	71	णया णेसि	ण याणिसि
91	II	105	84	घडिअघडा णीसंका	घडिअघडाणीसंका

Page.	Chap.	Verses.	Com.	Gatha.	Pischel's Reading.	Improved Reading.
94	III	1	1	घडकुसिं	घड कुसिं	
96	III	9	9	चिस्सं च	चिस्सं व	
*97	III	12	12	चित्तदाउं च	चित्तदाउं व	
102	III	25	21	क्किक्कोलिज्जण	क्किक्कोलिओ ण	
†117	IV	7	7	चइअ डप्फया	चइअडप्फया	
128	IV	40	41	णिस्सरिअ अंसु	णिस्सरिअअंसु	
129	IV	42	43	वोलिअवह्म	वोलिय वह्म	
†130	IV	43	44	णीआरणवत्तहा ण	णीआरणवत्तहाण	
*140	V	26	21	भंजिअ सुअ°	भुंजिअसुअ°	
*141	V	29	24	रविथूणाइ थूलघोणं	रविथूणाइथूलघोणं	
143	V	35	28	दइअ दयावणय	दइअदयावणय	
150	V	57	45	धंगकेसिधव्वा	धंगकेसि धव्वा	
*154	VI	6	6	पड्डसिअणीविं	पड्डसिय णीविं	
168	VI	45	48	पालीवंधं च	पालीवंधं व	
170	VI	51	54	पीणउरपीइरोहे	पीणउरुपीइरोहे	
*174	VI	62	65	पोरच्छकम्म पोलिअ	पोरच्छ कम्मपोलिय	
184	VI	94	80	दासीवुंवुअवुक्को विअ	दासीवुंवुअवुक्कोचिय	
188	VI	106	91	भुंडीरेहिं च	भुंडीरेहिं व	
†191	VI	117	100	णिय वि	णियवि	
*191	VI	118	101	°मंगल सुग्गुम°	°मंगलसुग्गुम°	
†192	VI	120	103	हत्थिमरइ घरहे	हत्थिमरइघरहे	
*196	VI	131	114	°माअलियाखेदकरी	°माअलियाखेदकरी	
201	VII	2	2	पिअ अहरं	पिअअहरं	
†204	VII	8	8	णीहरइ	णीहरिवि	
204	VII	9	9	°रुविरुअगुणभूसणे	°रुविरुअगुण भूसणे	
*208	VII	20	17	सा वित्तो लहुअवड	सावित्तीलहुअवड	
†208	VII	22	19	लीव मयच्छी	लीवमयच्छी	

Page.	Chap.	Ver २.	Com. Gatha.	Pischael's Reading.	Improved Reading.
211	VII	31	25	वल्लयणिव्वत्तिया	वल्लय णिव्वत्तिया
*212	VII	34	28	विलमभुणीहिं च	विलमभुणीहिं व
†214	VII	39	33	समयवहोलम्भि	सयं वहोलम्भि
214	VII	40	34	वहुव्वाण	वहुव्वा ण
218	VII	50	44	वह्वारिणिं च	वह्वारिणिं व
222	VII	63	57	विक्वासविहइकच्छे	विक्वास विहइकच्छे
†223	VII	66	60	विप्पवरोविअ	विप्पवरोचिय
224	VII	68	62	विआलअविणिव्वरो	विआलुय विणिव्वरो
224	VII	69	63	विरहविडिच्चिर अंगे	विरहविडिच्चिरअंगे
224	VII	70	64	विष्फाडिअसाहिम वि°	विष्फाडिअसाहिमवि°
†227	VII	78	72	णिए वि	णियेवि
234	VIII	3	3	किंसुअसउणमिणं	किंशुअ सउणमिणं
256	VIII	70	63	हुडसिंगहोर मइ	हुडसिंगहोरमइ

CORRECTIONS.

“C” under the heading ‘Verse’ stands for commentary.

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
2	I	3 C	महानदा°	महानटा°
4	I	7 C	वह्निणि °असाणे	वह्निणि°असाणे
5	I	9 C	कुसुमाउह अंकारं	कुसुमाउहअंकारं
5	I	10 C	अहिहो	अहिहो
8	I	17 C	अवषं	अवषं
8	I	18	अयडोऽ°धंधू	अयडोऽ°धंधू
8	I	18 C	°शब्दभवोऽ°धंधुशब्दः	°शब्दभवोऽ°धंधुशब्दः
9	I	20 C	कलअहिसाओ	कलअहिसाउ
9	I	20 C	सा	ता
10	I	22 C	दिखावहे य	दिखावहेय
10	Foot-note		अण्हियओ	2 AB अण्हियओ
11	I	27 C	°णित°ज अक्खलिय अप्प°	°णित°जअक्खलियअप्प°
13	I	32	उच्छुयदंतवणक्खणे	उच्छुयदंतवणक्खणे
13	I	32 C	अवयारेवि	अवयारे वि
13	I	34 C	अइहारज्जीएणं	अइहारज्जीए णं
14	I	37 C	केषां चि°	केषां चि°
14	I	37 C	°कलुसिय अव°	°कलुसियअव°
14	Foot-note		1 B °हाय°	1 B °हाअ°
16	I	41 C	अच्छिवियच्छी दुहिया	अच्छिवियच्छीदुहिया
21	I	54 C	अज्जी	अज्जओ
22	I	59 C	धात्वादेशेष्वस्माभिरुक्ता	धात्वादेशेष्वस्माभिरुक्ता
23	I	64 C	आणवो	आणूवो
24	I	65 C	जाय आउरालीला	जायआउरालीला
27	I	76	आउर°	आऊर°
27	I	76 C	आउरं	आऊरं
28	I	80	इग्गाणयमा°	इग्गाण य मा°

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
29	I	81 C	इ'दीवसाइ जंतुणी	इ'दीवसाइजंतुणी
30	I	86 C	कु'तलउडुक्कसी शं	कु'तलउडुक्कसी शं
30	I	86 C	जणायण ^०	जणायण ^०
33	I	95	भयचा रिय ^०	भयचौरिय ^०
34	I	99 C	उक्कुक्कु	उक्कुक्कु
35	I	101 C	गुणगुणि ^०	गुणिगण ^०
36	I	103	उप्पणं	उप्पणं
36	I	104 C	शिथिलस्थिति ^३	शिथिल ^३ स्थिति
36	I	105 C	तकारसंयोगस्थाने	ओकारसंयोगस्थाने
37	I	108	उपकार	उपकार;
39	I	113	उज्जणियं	उज्जाणियं
39	I	113	उप्पुडिय ^०	उप्पुडिय ^०
45	I	136	उव्वेल्लरं	उव्वेल्लरं
45	I	136 C	उव्वेलरं	उव्वेलरं
45	I	137 C	ओव्वेल्लरं	ओव्वेल्लरं
48	I	147	एकलपुडिंगं	एकलपुडिंगं
51	I	153	च य	चय
52	I	158 C	ओसिओ	ओसीओ
56	I	173	चंदण ^०	चंदण ^०
59	II	9 C	कंदोइ'	कंदोइ'
60	II	10	कव्वाडो	कव्वाडो
61	II	13 C	कइयंकसइ	कइयंकसइ
61	II	13 C	कीत्यर कइ ^०	कीत्यरकइ ^०
61	II	14 C	मय ^३ कीत्तलंक सउणं	मय ^३ कीत्तलंकसउणं
61	II	14 C	मणरइय कक्कसासव	मणरइयकक्कसासव
61	II	14 C	मयकरिय	मयकरियं
64	II	22	दिक्कसाए	^{११} दिक्कसाए
64	II	22 C	कग्घा ^१ यलो	कग्घा ^{१२} यलो
64	II	22 C	क ^१ डइओ	क ^{१३} डइओ
64	II	22 C	क ^१ ओक्कडिया	क ^{१०} ओक्कडिया
65	II	23 C	कसाकसाआसं	कसा कसाआसं

CORRECTIONS

3

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
65	II	24	कणियारिय कसस्सरिया	कणियारियकसस्सरिया
67	II	29 C	कालिंजणी अ तापिच्छलता	कालिंजणी तापिच्छलता
67	II	29 C	का ^१ मिंजलाख्यः	का ^१ मिंजुलाख्यः
67	II	29 C	का मिंजुलशब्दोऽपि	का ^१ मिंजुलशब्दोऽपि
67	II	30 C	शूकरः	^१ शूकरः
67	II	31	^{१०} खल्लिए	ख ^{१०} ल्लिए
67	II	31 C	किंवोडो रखलितः	किंवोडो खलितः
74	II	51	इंठो सूकरी	कंठो सूकरी
78	II	64 C	वर्थम्.	वर्थम्
79	II	68	खल्लि ^१	खल्लि ^१
79	II	70 C	खल्लिरि	खल्लिरि
80	II	71 C	तमाख ^० ड्य ^०	तमख ^० ड्य ^०
81	II	75 C	धात्वादेशेषूक्ता	धात्वादेशेषूक्ता
82	II	76 C	खणकुडिया	खणकुडिया
83	II	81 C	गडडी यन्त्री । गज्जो जवः	गडडो गन्त्री । गज्जो यवः
83	II	81 C	^१ गज्जस्स वि गंजं	^१ गज्जस्स विगंजं
84	II	83 C	विरहगाडियाइ	विरहगाडियाइ
85	II	86 C	गलप्फोडो	गल्लप्फोडो
86	II	91 C	सयवईए	सयवईए
87	II	94	गेठुल्लं	गेठुल्लं
88	II	96 C	गोवरगोहुरकज्जे	गोवरगोहुरकज्जे
89	II	98 C	गोअंठगोखुरल्लशब्दी	गोअंठगोखुरल्लशब्दी
91	II	105 C	डिघडियघडा	घडिघडियघडा
91	II	107 C	घनवाही इन्द्रः	घणवाही इन्द्रः
91	II	107 C	^० घार ^०	^० घारि ^०
92	II	109 C	घु ^१ गुसुसइत्त	घु ^१ गुसुसइत्तो
95	III	6 C	धात्वादेशेषूक्ता	धात्वादेशेषूक्ता
97	III	12	चित्तदाउ ^१ च	चित्तदाउ ^१ व
101	III	24 C	कपिकच्छः	कपिकच्छूः
102	III	26 C	अच्छमः	अच्छमल्लः
102	III	27 C	जारिव्विलेकशेषाद्	जारिव्विलेकशेषाद्

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
103	III	30 C	चक्षुःस्थगनक्षीडा	चक्षुःस्थगनक्षीडा
106	III	39 C	हेष्या	हेष्या
108	III	44 C	जरत्त ^१ द्विभ्राइ	जरत्त ^१ द्विभ्राइ
108	III	46 C	मृगाकर्षणहेतुव्याधमृगी	मृगाकर्षणहेतुव्याधमृगी
109	III	47	अपरिग्राह्यमि	अपरिग्राह्यमि
109	III	47 C	जयभो	जयभो
109	III	47 C	"जुम् ^०	जुम् ^०
109	III	48 C	चाद्	चाद्
111	III	54	०भरया	०भरया
112	III	57 C	भाभरो	भाभरो
112	III	58 C	बाद्यविशेषः	बाद्यविशेषः
113	III	59 C	०कंठ	०कंठे
117	IV	6 C	कध्वं	कध्वं
118	IV	10	त ^१ ह्व	त ^१ ह्व
118	IV	10	उवनिं	उ ^१ वनिं
119	IV	13 C	कपिकच्छः	कपिकच्छः
119	IV	14 C	ढंखरी	ढंखरी
134	V	5 C	तंवरत्तिरथे	तंवरत्तिरथे
134	Foot-note		कमलतोतडी	कमलतोतडी
135	V	9 C	एत्य ^{११}	^{११} एत्य
136	V	10	ताडिअ ^१ यं	ताडि ^१ अयं
136	V	12 C	उण्णवात	उण्णवातः
137	V	13	तमिरच्छ तमिच्छाद्वा	तिमिरच्छतिमिच्छाद्वा
137	V	13	तिक्खलियं	तिक्खलियं
140	V	26	भुंजिअ सुअ ^०	भुंजिअसु ^०
141	V	29	उक्कसिअ रविथूणाइयू ^०	उक्कसिअरविथूणाइयू ^०
142	V	30 C	वस्त्रकदेशः	वस्त्रकदेशः
143	V	34	समए	ससए
143	V	35 C	दइयद ^०	दइयद ^०
145	V	38 C	हारइ ^० ता	दारइ ^० ता
146	V	42	दुक्खरमवि	दुक्खरमवि

CORRECTIONS

5

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
146	V	43 C	दूसलयदूहलाणं	दूसल अदूहलाणं
151	V	61 C	धूमसौहाओ	धूमसिहाओ
154	VI	6 C	पडडसियणीं	प डियणीं
169	VI	48 C	पिएसु	पिएसु
173	VI	60 C	तणपोटं	तणपोटिं
174	VI	62 C	पोरच्छकम् पो°	पोरच्छ कम्पो°
181	VI	89 C	चलवहयाण	चलवहयाण
184	VI	96 C	वलवंताण	अवलवंताण
186	VI	100 C	भव्यो	भव्यो
186	VI	101 C	धात्वादेशेषूक्ताविति	धात्वादेशेषूक्ताविति
190	VI	114 C	पितुर्गृहम्	पितुर्गृहम्
191	VI	118 C	°मगल सु°	°मंगलसु°
193	Foot-note		B °णममिरो	B °णममिरो
196	VI	131 C	°माआलिया खेयकरी	°माआलियाखेयकरी
197	VI	135 C	स्फलिङ्गः	स्फलिङ्गः
200	VI	146	°मट्टहियं	°मट्ट हियं
204	VII	9 C	रुवी	°रुवी
205	Foot-note		5 AB °देशसिद्ध	°देशसिद्ध
208	VII	20 C	सा विची ल°	साविचील°
210	Foot-note		8 AB सरि°	3 AB सरि°
211	Foot-note		7 वरुवि	7 AB वरुवि
212	VII	32 C	विच्छदशब्दभवः	विच्छदशब्दभवः
212	VII	34 C	विलमभु ¹ °णीङ्गि च	विलमभु ¹ °णीङ्गि व
218	VII	52 C	°वाहुवग्गोर°	°वाहु वग्गोर°
220	VII	56 C	तुममगणिय वायारो	तुममगणियवायारो
222	VII	62 C	°विसरेसु महुणो	°विसरेसुमहुणो
223	VII	66	विप्परं	विप्परं
233	VIII	2 C	वालयसंगे	वालयसंगे
235	Foot-note		7 C संजु°	7 C संजु°
236	VIII	9 C	°माण°	°मोण°
242	VIII	25 C	कपिकच्छः	कपिकच्छः

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
243	VIII	29 C	"सिद्धं	"सिद्धं
248	VIII	42 C	धात्वादेशेषक्त	धात्वादेशेषूक्त
255	VIII	68 C	हिकर ^०	हिकिर ^०
255	VIII	69 C	लिकासयच्छि	हिकासयच्छि
256	VIII	72 C	पूर्वती	पूर्वती
257	VIII	73 C	हत्यस्त्री	हत्यस्त्री

ADDITIONS

Page.	Chap.	Verse.	
46	I	141 C	ऊसाइयं विचितम् । before ऊ ^०
68	II	20 C	यथा । after शीलाङ्गः ॥
170	VI	52 C	सदु after पुत्य'
178	VI	81 C	पोओ before धवहजः ।

EMENDATION

Page.	Chap.	Verse.	
88	II	96 C	चिपिञ्जसि for विपिञ्जसि

---

१ अथ देशीनाममाला प्रारभ्यते ।

देशी दुःसंदर्भा प्रायः संदर्भितापि दुर्बोधा ।

आचार्यहेमचन्द्रस्तत्तां संदृभति विभजति च ॥

समग्रशब्दानामनुशासने चिकीर्षिते संस्कृतादिभाषाणां षष्ठां शब्दानुशासने सिद्धहेमचन्द्रनाम्नि सिद्धिरुपनिबद्धा । इदानीं लोपागमवर्षविकारादिना क्रमेण पूर्वैरसाधितपूर्वा देश्याः शब्दा अवशिष्यन्ते । तत्संग्रहार्थमयमारम्भः । तत्रादौ शिष्टसमय इत्यधिकृतदेवता नमस्क्रियते ।

गमणयपमाणगहिरा सहिययहिययहिययंगमरहस्ता ।

जयद् जिंगिंदाण असेसभासपरिणामिणी वाणी ॥१॥

गमास्तात्पर्यभेदिनः सदृशपाठाः । नया वस्त्वेकदेशग्राहिणः स्याद्वादाविरोधिनीऽभिप्रायविशेषा नैगमसंग्रहव्यवहारजुसूत्रशब्दसमभिरुद्धैर्वभूताभिधानाः सप्त । प्रमाणानि स्याद्वादगोचराणि प्रत्यक्षादीनि । तैर्गभीरा मन्दबुद्धीनामस्ताधाः । अथ च सद्दयं सचेतनं हृदयं येषां तेषां हृदयंगमरहस्या । अत एव जयति निःशेषतीर्थिकभाषोत्कर्षेण वर्तते । जयत्यर्थेन च नमस्कार आक्षिप्यते । अयमपर उत्कर्षो यदशेषभाषारूपत्वेन परिणमते । यदाह ।

देवा देवीं नरा नारीं शबराश्चापि शाबरीम् ।

तिर्यञ्चोऽपि हि तैरश्नीं मेनिरे भगवद्भिरम् ॥

सैवंभूता जिनेन्द्राणामर्हतां वाणी जयतीति संबन्धः ॥(१)

व्युत्पित्सुप्रवृत्तयेऽभिधेयप्रयोजने आह ।

शीसेसदेसिपरिमलपल्लवियकुञ्जहलाउलत्तेण ।

विरद्वज्जद्व देसीसद्वसंगहो वस्सकममुहओ ॥२॥

देशीशब्देन देशीशास्त्राण्युच्यन्ते । निःशेषदेशीशास्त्राणां परिमलनेन परि-
शीलनेन पल्लवितं प्रादुर्भूतं क्वचिदर्थसमर्पकत्वेन क्वचिद्वर्षानुपूर्वीनिश्चयाभावेन
क्वचित्पूर्वदेशीविसंवादेन क्वचिद्वतानुगति^१कतानिबद्धशब्दार्थतया यत् कुतूहलं
तेन यदाकुलत्वमाः कथमयमपभ्रष्टशब्दपङ्कमग्नौ जनः समुद्धरणीय इति
परोपचिकीर्षार^२भसस्तेन हेतुना देशीरूपाणां शब्दानां संग्रहो विरच्यते । अस्माभि-
रिति शेषः । पादलिप्ताचार्यादिविरचितदेशीशास्त्रेषु सत्स्वप्यस्यारम्भे प्रयोजनं
विशेषणद्वारेणाह वस्येति । वर्णा अकारादयो हकारावसानाः प्राकृतप्रयोग-
योग्यास्तेषां पदादिभूतानां सुखग्रहणधारणनिमित्तं क्रमः परिपाटिः । तेन
वर्णक्रमेण द्व्यक्षरत्र्यक्षरचतुरक्षरादिपदक्रमेण च सुखदः सुभगो वा । वर्ण-
क्रमेण हि निर्दिष्टाः शब्दा अर्थविशेषसंग्रहे सति सुखेनैव स्मर्यन्तेऽवधार्यन्ते च ।
वर्णक्रमातिक्रमेण च निर्दिश्यमाना न सुखेनावधारयितुं शक्यन्त इत्यर्थवान् वर्ण-
क्रमनिर्देशः ॥ (२)

पुनरितरदेशीभ्यो वैलक्षण्यमाह ।

जे लक्खणे ण सिद्धा ण पसिद्धा सक्कयाहिहाणेसु ।

१ण य गउणलक्खणासत्तिसंभवा ते इह णिबद्धा ॥३॥

लक्षणे शब्दशास्त्रे सिद्धहेमचन्द्रनाम्नि ये न सिद्धाः प्रकृतिप्रत्ययादिविभागे^३न
न निष्पन्नास्तेऽत्र निबद्धाः । ये तु ^४वज्जर-^५पज्जर-^६उप्पाल-^७पिसुण-^८संघ-^९बोल्ल-^{१०}चव-
जंप-^{११}सीस-साहादयः कथादीनामादेशत्वेन साधिताः (सिद्धहेमचन्द्रम्—८, ४, २)
तेऽन्येदेशीषु परिगृहीता अप्यस्माभिर्न निबद्धाः । ये च सत्यामपि प्रकृतिप्रत्यया-
दिविभागेन सिद्धौ संस्कृताभिधानकोशेषु न प्रसिद्धास्तेऽप्यत्र निबद्धाः । यथा ।
अमृतनिर्गम-छिन्नोद्भवा-महानदादयश्चन्द्र-दूर्वा-हरादिष्वर्थेषु । ये च संस्कृताभि-
धानकोशेष्वप्रसिद्धा अपि गौण्या लक्षणया वाऽलंकारचूडामणिप्रतिपादितया

1 B °भावेन क्वचिद्वता°. 2 AB °कतया नि°. 3 B °भस्तेन. 4 B नेय ग°. 5 B °न नि°. 6 C बज्ज°. 7 B °उप्पाल°. 8 C °बोल्ल°. 9 B °यु अप्रसिद्धा अपि गौण्या.

शक्त्या संभवन्ति । यथा । मूर्खं बद्धो । गङ्गातटे गङ्गाशब्दस्त इह देशो-
शब्दसंग्रहे न निबद्धाः ॥ (३)

इदानीं नानादेशप्रसिद्धभाषास्वतिय्यासिपरिहारार्थं देशीलक्षणमाह ।

देसविसेसपसिद्धीद् भस्समाणा अणंतया हुंति ।

तम्हा अणाद्वापाद्वयपयट्टभासाविसेसओ देसी ॥४॥

देशविशेषा महाराष्ट्रविदर्भाभीरादयस्तेषु प्रसिद्धाः । मग्गा पश्चात् । ^१निक्क-
इल्ला जितः । ^२उक्खुडहुं चिओ उत्तिस्तः । प्रेयंडो धूर्त्तः । हिंगो जारः ।
विड्डो प्रपञ्चः । दढमूढो मूर्ख एकग्राही । इत्येवमादयः शब्दा यद्युच्येरंस्तदा
देशविशेषाणामनन्तत्वात् पुरुषायुषेणापि न सर्वसंग्रहः स्यात् । तस्मादनादि-
प्रवृत्तप्राकृतभाषाविशेष एवायं देशीशब्देनोच्यत इति नातिव्याप्तिः । यदाह ।

वाचस्पतेरपि मतिर्न प्रभवति दिव्ययुगसहस्रेण ।

देशेषु ये प्रसिद्धास्ताज्जब्दान् सर्वतः समुच्चेतुम् ॥ (४)

तत्र अकारादयो ह्यक्षराः शब्दाः संगृह्यन्ते ।

अज्जो जिणम्मि अल्लं दिअहम्मि अणू अ सालिभेयम्मि ।

अंको णियडे अल्ला अल्ला अम्मा य अंवाए ॥५॥

अज्जो जिनोऽर्हन् बुद्धश्च । यदाहुः । अर्हन्तं प्रति देवज्जो ॥ यदि तु
स्वामिपर्यायाऽर्यशब्दसमुद्भवोऽयं तदा मङ्गलार्थमस्योपादानम् । अज्जा गौरीति
केचित् संगृह्यन्ति । तदयुक्तम् । तस्य संस्कृताऽऽर्याशब्दादेव सिद्धेः । यदाह ।
आर्याम्बिका मृडानीति । (हलायुधः—१, १५) अल्लं दिनम् । अणू शालिभेदः ।
अंको निकटम् । अल्ला अल्ला अम्मा च अम्बा जननीत्यर्थः । यथा ।

वीरज्जरवी अल्लं विरअंतो भिस्समोहतिमिरोही ।

अणुगोविणिज्जमाणो गिरिअंके जयइ विहरंतो ॥१॥

जगअव्वअंबियाए पाए दंससि जइ ण उज्जिंते ।

तो तुह अहं ण धूया अल्ले अम्मा ^३तुमंपि ण हु मज्झ ॥२॥ (५)

अक्को दूए अक्का वहिणी अप्पो पिज्ज अहं दुक्खे ।

अंगुट्ठी अवगुंठणमगयअयक्काऽयगा दग्गुए ॥६॥

अक्को दूतः । अक्का भगिनी । अम्बार्थसु संस्कृतसमः । यत्कालापाः ।
हे अक्क (कातन्त्रम्—२,१,४०) अप्पो पिता । अहं दुःखम् ।

अथ त्र्यक्षराः ।

अंगुट्ठी अवगुण्ठनम् । शिरोऽवगुण्ठनमिति यावत् । त्र्यक्षरप्रस्ता^१वा-
दंगुट्ठीत्यनुवाद्यम् । अवगुण्ठनं त्वर्थनिर्देश इति सामानाधिकरण्येऽपि न विध्यनु-
वादसंदेहः । अगओ अयक्को अयगो इति तयो दानवार्थाः । यथा ।

कयअंगुट्ठी अक्के अयग^२अयक्कारिअप्पमहहरणं ।

जमअक्कसमे कमटागएवि करुणापरं णमसु पासं ॥३॥

अत्र च । अह असौ । अणं ऋणम् । अडो कूपः । अण नजर्थ^३ । अइ
संभावने । एते शब्दानुशासन एवास्माभिः साधिता इत्यन्यैरिव नोपात्ताः ॥ (६)

अंकेल्ली अ असोए ^३अज्जेल्ली दुहियदुज्जभधेगुए ।

^४अंबेट्ठी ^५मुट्ठिजूए अस्साणं विवाहवहुदाणे ॥७॥

अंकेल्ली अशोकतरुः । अज्जेल्ली ^६दुग्धदोह्या धेनुः । या पुनः पुनर्दुह्यते । अंबेट्ठी
मुट्ठिद्यूतम् । अस्साणं विवाहवधूदानम् । विवाहकाले वध्वै यद्दीयते । यद्वा
विवाहार्थं वध्वा एव वराय यद्दानम् । मौख्यवाचकस्त्वस्माणशब्दोऽज्ञानशब्दभव
एव । यथा ।

अंकेल्लितलासीणो मा रम ^७अंबेट्ठिआइ पुत्त तुमं ।

अज्ज तए दायव्वा अज्जेल्ली वहिणि ^८अस्साणे ॥८॥ (७)

1 C °वात्संग°. 2 B °अइक्का°. 3 AB अज्जेल्ली. 4 AB अंबेट्ठी. 5 C मुट्ठिज्जुए. ६
या पु°. 7 AB अंबेट्ठिआए. 8 AB अत्राणे,

अङ्गतो पेरंते अरुणं कमले अकासि पज्जत्ते ।

अग्घाडो अवमग्गे अवेसि अंबेसि घरफलहे ॥८॥

अङ्गतो पर्यन्तः । अरुणं कमलम् । अकासि पर्याप्तं कृतम् अलमिति यावत् ।
अग्घाडो अपामार्गः । अवेसी तथा अंबेसी गृहद्वारफलहकः । अवेसि अंबेसीति
लुप्तविभक्त्यन्तौ समाहारो वा । यथा ।

अंबेसिपएसठिया अग्घाडअवेसिलगवत्यमिसा ।

णयणारुणअङ्गतेण णियसि जं तं अकासि लज्जाए ॥५॥ (८)

अंकारो अत्थारो साहिज्जे अत्थुडं लहुए ।

अक्कंतं च पवुड्ढे अंबोच्ची पुप्फलावीए ॥९॥

अंकारो तथा अत्थारो साहाय्यम् । अत्थुडं लघु । अक्कंतं प्रवृद्धम् ।
अंबोच्ची पुष्पलावी । ^१यदाम्पुष्पाण्येवोच्चिनोति तदा न देशी ॥ यथा ।

कुसुमाउह अंकारं अंबोच्चीणं च कुण्ड अत्थारं ।

मलयसमीरो अद्दअत्थुडोविं काही किमक्कंतो ॥६॥ (९)

धणवंतम्मि अहेल्लो अवियं भणिए गयम्मि अट्टटो ।

अज्जभत्थो आगयए अद्दणं गिरियड^२मणंतमोमाले ॥१०॥

अहेल्लो ईश्वरः । अवियं उक्तम् । अट्टटो यातः । अज्जभत्थो आगतः ।
यद्यप्येते तयोऽपि क्रियावाचिनस्तथापि त्यादिषु प्रयोगादर्शनाद्वात्वादेशेष्व-
स्माभिर्न पठिता इत्यत्र निबद्धाः । एवमन्यत्राप्युद्धम् । अद्दणं गिरितटम् ।
^३अणंतं निर्माल्यम् । यथा ।

अज्जभत्थो अट्टटो स किं अहेल्लो वि इय मए अवियं ।

अद्दणिवि जस्स रस्सो सिरि ^४अणंतं व ^५वुब्भए आणा ॥७॥ (१०)

आले अलगगमलिणो ^६विंचुअए अंबुसू सरहे ।

अक्कुट्ठं ^७अज्जभासियमं कियअवरुंडिया अ परि^८रंभे ॥११॥

1 AB यदा आस्वाणि पु०. 2 C मणन्तमो०. 3 C अणन्तं. 4 C वुब्भइ ण आणा. 5 A
विंचुअए, अज्जभसि०. 7 AB रंभे.

अलग्नं कलङ्कारोपः । अलिणो वृश्चिकः । अंबुसू सरभः । अकुड्डं अध्या-
सितम् । अंकियं तथा अवरुंडियं परिरम्भः । अवरुंडिअशब्दस्य पञ्चाक्षर-
स्याप्यर्थानुरोधात् त्र्यक्षरेषु पाठः । अन्यथा द्विरर्थकीर्तनं स्यात् । अयं च
यद्यपि क्रियाशब्दः । अवरुंडइ अवरुंडिज्जइ अवरुंडिज्जण इत्यादिप्रयोग-
योग्यश्च । तथापि पूर्वाचार्यैर्धत्वादेशेषु न पठित इत्यस्माभिरपि तदनुरोधा-
त्तत्रापठित्वेह निबद्धः ॥ यथा ।

अकुड्डकोवअंबुसुअलिणाण भयम्भि केवलमलग्नं ।

महिलावरुंडियाओ बौहंति विवेअअंकिया मुणिणो ॥८॥ (११)

खग्गम्भि अणप्पो अल्लओ परिचिए पसुम्भि अक्कोडो ।

कयलीइ ^१असारा आवणे अवारो अवारी य^२ ॥१२॥

अणप्पो खल्लः । अल्लओ परिचितः । अक्कोडो क्कागः । असारा कदली ।
अवारो तथा अवारी आपणः ॥ यथा ।

णिव मा अक्कोडअसारअल्लयं कुण अणप्पमिणिण हि ।

भरिआ अरिकरि^३मुत्ताहिं दिसि अवारा विदिसि अवारीओ ॥९॥ (१२)

मोरे अल्लल्लो ^४कुक्कुडे अलंपो अआलि दुहिणए ।

^५णिस्सेहम्भि अअंखो अज्झस्सं सवियमक्खए अणहं ॥१३॥

अल्लल्लो मयूरः । अलंपो कुक्कुटः । अआलि दुर्दिनम् । अआलीति इका-
रान्तो लुप्तविभक्त्यन्तो निर्देशः । अअंखो निःस्नेहः । अज्झस्सं आक्रुष्टम् ।
अयं धत्वादेशः । ^६अज्झस्सइ । अज्झसियं इत्यादिप्रयोगदर्शनात् । पूर्वा-
चार्यानुरोधात्त्विह निबद्धः । अणहं अक्षतम् ॥ यथा ।

अणहो अआलिमत्ताल्लल्लेसु वि तं अअंख पियपासं ।

गंतुमसहो अलंपो व्व अप्पमज्झस्सइ त्ति पहियजणो ॥१०॥ (१३)

१ B असारो. २ C अ. ३ C °मुत्ताहिं. ४ AB कुक्कुडो अलंपो. ५ AB निस्सेहम्भि अयंखो.

६ B अज्झसि°. ७ AB °लिमेत्ता°.

अंजसमुज्जू अद्वाओ मुकुरे ^१अंक्रियं च कड्डिअए ।

असियं दत्ते सवसे अप्पज्झोऽणवसरम्मि अत्यक्कं ॥१४॥

अंजसं ऋजु । अद्वाओ दर्पणः । अंक्रियं आकृष्टम् । असियं दातृम् ।
अप्पज्झो आत्मवशः । अत्यक्कं अनवसरः ॥ यथा ।

अद्वायक^२राय तुमं ^३अंजसमइ असियवंकभूमयाए ।

अंक्रियहियओ तम्मसि किं अत्यक्के अणप्पज्झो ॥११॥ (१४)

अक्कंदो आरक्खे अंबकडक्खिसु अंबिरअवंगा ।

चंदे ^४अमयामयणिग्गमा य अद्दस्सअद्दणा विहुरे ॥१५॥

अक्कंदो परिताता । अंबिरं आम्नम् । अवंगो कटाक्षः । अमओ तथा
अमयणिग्गमो चन्द्रः । अमयणिग्गमशब्दस्यामृतान्निर्गमो यस्येति व्युत्पत्तौ
सत्यामपि संस्कृतेष्वपसिद्धेर्देशीत्वम् । अद्दस्सो तथा अद्दणो आकुलः ॥ यथा ।

अंबिरअक्कंदाए मयणद्दण अमयणिग्गममुहोए ।

अमउग्गमम्मि खेत्तसु तरलअवंगच्छडाइ ^५अद्दणा ॥१२॥ (१५)

मच्छम्मि अंडओ अद्दरो आउत्तम्मि अंबडो कठिणे ।

अलयं विट्ठममडणी मग्गे अलि^६यात्थयारिआ य सही ॥१६॥

अंडओ मत्स्यः । अद्दरो आयुक्तो ग्रामेशादिः । अंबडो कठिनः । अलयं
विट्ठमः । कुटिलकेशवाचकस्त्वलकशब्दभव एव । अडणी मार्गः । अलिया
तथा ^७अत्थयारिआ सखी ॥ यथा ।

कुण अंडअच्छि ^८भणियाइ अत्थयारीण अंबडा किमसि ।

^९कामाडरा किमलिए किं अडणीए स तुम्ह अलउट्ठि ॥१३॥ (१६)

अद्दरो अखमे अजुओ सत्तच्छए अउभओ सद्दउभम्मि ।

अवगणाणा^{१०}ए अगिला अवस्सअस्सत्तिअग्गहणा ॥१७॥

1 B अंभियं. 2 C °राइ. 3 AB अंजुस°. 4 B अमयणि°. 5 C अद्दस्. 6 AB °या
अत्य°. 7 AB अत्थयारिया. 8 C भणियाइ. 9 AB कामाअरा 10 B °ए अव°.

अहरो असमर्थः । अजुओ सप्तच्छदः । अयमयुक्शब्दभव इति न वाच्यम् । संस्कृते ह्ययुक्पर्ण इति दृष्टम् । यदि च पदैकदेशेन प्रयोगस्तदा सद्दयाः प्रमाणम् । अजुओ प्रातिवेशिकः । अवगणना अवज्ञा तस्यामगिला अवणं अस्सत्ती अगहणं इति चत्वारि पदानि । यथा ।

अजुअकुसुमे व्व कमले अगिला तीए विओअअहराए ।

अजुअ १४१३ अस्सत्ती सहीसु अगहणं ॥१४॥ (१७)

अयंडोऽंधू कूवे अण्डअणाडाविणाय'वरा जारे ।

अविणाय'वईए अडया तहा अहव्वा अडयणा य ॥१८॥

अयंडो तथा अंधू कूपः । अन्यथासावन्मुञ्चेति विग्रहे 'शब्दभवोऽंधू-शब्दः । केवलं सोऽन्धकूपवाची । अयं तु कूपमात्रवाचीतीह निबद्धः । ये त्वीणादिकमंधूशब्दमिच्छन्ति तैरपि संस्कृते प्रयोगादर्शनादयं संग्राह्य एव । अण्डो 'अणाडो अविणयवरो त्रयोऽप्यमी जारार्थः । अविणयवई इति द्रोणः । अविनयवर इत्यस्य व्युत्पत्तौ सत्यामपि संस्कृतेष्वप्रसिद्धेर्देशीत्वम् । एवं वक्ष्यमाणे अजुअहर-अचिरजुवइ-इत्यादावपि वाच्यम् । अयं च षडक्षरोऽप्यर्थानुरोधात् त्र्यक्षरेषूपात्तः । एवम् अड'यणा-असइय-अक्कसाल-अणुदवि-अणोलय-अणु-अक्कादिष्वपि वाच्यम् । अडया अहव्वा अडयणा त्रयोऽप्येते असतीवाचकाः । यथा ।

अडए सुणाहि अयंडे 'अणाडअडयणपिए सरसि काले ।

अंध'धुमविणयवराहव्वा'ठाणं तमित्थ 'अण्डो किं ॥१५॥(१८)

अग्घाणो अस्सइओ तित्तम्मि हटे अडाडअणुवा य ।

गोसम्मि अणिल्लं तह अणोलयाणुदविअणुअक्का ॥१६॥

अग्घाण-असइयशब्दौ त्सारथौ । असइओ दर्शनादावपि तस्य उच्यते । तेनात्रचित इति व्युत्पत्तिर्नानुयोक्तव्या । ¹⁰अडाडो तथा अणुवो बलात्कारः । अणिल्लं अणोलयं अणुदवि अणुअक्कं एते चत्वारः प्रभातवाचकाः । यथा ।

मणमणवेण हरंतो अणुदविफुल्लारविंदमयरंदं ।

परिमलपाणग्घाणुव्व अणिल्लसमीरणो खिवइ ॥१६॥

1 B °वडरा, 2 C °वईइ, 3 B शब्द के°, 4 B अनाणाडो, 5 AB °यणी°, 6 AB अणायअ°, 7 A °धुअवि°, B °धुवि°, 8 AB °व्वागमण, 9 AB अडणी, 10 AB अडाडा,

रविणी अडाडखंडियतमरिउणी दंसणा^१मयसइआ ।

अलिणाएहि कमलिणी ^२गाइ व्व अणोलएसु अणुअत्तं ॥१७॥ (१८)

अप्फुस्स^३ अहिसायं आपुस्से अवडओ य तिणपुरिसे ।

अवगूढं विलिए खणरहिण अवरिक-अणरिका ॥२०॥

अप्फुस्स^३ तथा अहिसायं पूर्णम् । आक्रान्तवाचकस्त्वप्फुस्सशब्दः “क्तेनाप्फुस्सा-
दयः” (सिद्धहेम० ४, २५८) इति सिद्धः । अत्र च चत्तरप्रकरणेऽन्यैरन्येऽपि
शब्दा उपात्ताः । ते चास्माभिः शब्दानुशासन एव साधिता इति नेह संगृहीताः ।
तथाहि । ^३अच्छलं अनपराध इति संस्कृतसमः । अलसी क्षुमेत्यतसीशब्दभवः ।
अलाहि निवारण इति निपातेषूक्तः । तथा । अगघइ राजते । अणहइ भुङ्गे ।
अहेसी आसीत् । अट्टइ कथति । अईइ गच्छति । अंचइ कर्षतीत्यादयो
धात्वादशेषूक्ता इति । अथ अहिसायशब्दादारभ्य चतुरक्षराः । अवडओ ढण-
पुरुषः । अवगूढं व्यलीकम् अपराध इत्यर्थः । अवरिको तथा अणरिको
क्षणरहितः, निरवसर इति यावत् ॥ यथा ।

धणअप्फुस्सो कलअहिसाओ अवडउ व्व ^४सावगूढो सो ।

सा तस्स कहसु मं सहि अणरिकं अणवरिकं पि ॥१८॥ (२०)

अणहैअओ य भंते खिस्सम्मि अवडियमणुइओ चणए ।

अंतोहुत्तमहोमुह^५महिहाणं वस्सणाए य ॥२१॥

^५अणहैअओ भ्रान्तः । अवडियं खिन्नम् । अणुइओ चणकः । अंतोहुत्तं
अधोमुखम् । ^६अहिहाणं वर्णना । यद्यप्यभिधानशब्दः संस्कृतेऽपि दृश्यते,
तथापि संस्कृतानभिज्ञमन्यदुर्विदग्धज्जनावर्जनार्थं संगृहीतः । एवमन्यत्रापि
संस्कृतभवशब्दसंग्रहे न्यायोऽभ्यूह्यः ॥ यथा ।

1 AB ^०मइल्लइया.

2 B गायव्व.

3 AB अच्छलं.

4 AB अवजडो.

5 AB ^०मभिहाणं.

6 AB अणहैयओ.

7 AB अभिहाणं.

8 C ^०भिज्ञप्राकृतज्ञमन्य^०.

अतोद्भूतो चिंतसि अहिहाणं^१ तीद वणियउत्त सया ।

अणुद्वयविक्रयणे अवडिओ य^२ अणहेअओ तओ तुमयं ॥१८॥ (२१)

अवहेयं अणुकंपे अवत्यरा पायघायम्मि ।

अवलियमसच्चमरिहद्व गूणं^३ अम्माइया य अणुगाए ॥२२॥

अवहेयं अनुकम्पम् । अवत्यरा पादघातः । अवहत्यरा इत्यन्ये । अव-
लियं असत्यम् । अरिहद्व नूनमित्यर्थे । अम्माइया अनुमार्गगामिनी ॥ यथा ।

अम्माइयाइ दिखावहे य तुह रे अवत्यरा^४रिहद्व ।

^५णावलियं जं जावयरसेण तं किसलिओ असोउव्व ॥२०॥ (२२)

अत्युवडं भल्लाए क्कीरे अलियारमवलयं गेहे ।

अवहट्टो गव्वियए अणुसूया गियडपसवाए ॥२३॥

अत्युवडं भल्लातकम् । अलियारं दुग्धम् । अवलयं गृहम् । अवहट्टो
गर्वितः । अणुसूया आसन्नप्रसवा ॥ यथा ।

जइ अलियारं वंक्कसि ताऽवलए रक्ख धेणुमणुसूयं ।

अवहट्टं अण्णहा सा मरिही अत्युवडसंकुले रक्खे ॥२१॥ (२३)

अरिअल्ली सट्टूले कड्डणरज्जुम्मि अवयाणं ।

सिरचित्तपट्टियाए अणराहो अइणियं च आणोए ॥२४॥

अरिअल्ली व्याघ्रः । अवयाणं आकर्षणरज्जुः^६ । अणराहो शिरसि चित्र-
पट्टिका । अइणियं आनीतम् ॥ यथा ।

चालुक तमवगण्ड दिअअणराहिअ जसाणुरायं जो ।

णरअरिअल्ली सकंठे अवयाणं अइणियं तेण ॥२२॥ (२४)

१ ० तीए, २ AB अणहेयओ, ३ AB अम्माइया, ४ B °रादिरि°, ५ AB णोव°, ६ AB °इमन्न°.

अहिविष्णा कयसावत्ता दुहंतोसहे अलमलो य ।

अणुसुत्ती अणुकूले अहोरणं उत्तरिज्जम्भि ॥२५॥

अहिविष्णा कृतसापत्न्या । अलमलो दुर्दान्तवृषभः । अलमलवसहो इति ससाक्षरं नामेति गोपालः । अणुसुत्ती अनुकूलः । अहोरणं उत्तरीयम् । अवरिल्लशब्दस्तूत्तरीयवाचकः शब्दानुशासने साधित इतोह नोक्तः ॥ यथा ।

अलमलसम अणुसुत्ती कहं तुमं मुंच मउभ अवरिल्लं ।

मूढ तए परिहियमहिविष्णाइ अहोरणं इमं तोए ॥२३॥ (२५)

अवडुअ-अव^१अस्सा उक्खलए चीरीइ अरलाया ।

अइरिम्पो कहबंधे कक्खावत्यम्भि अवअच्छं ॥२६॥

अवडुओ तथा अव^२अस्सो उडूखलम् । अव^३अस्सं इत्यत्र तृतीयाक्षरं हकारं केचित् पठन्ति । अरलाया चीरो । अइरिम्प इति मकारपकार-संयोगान्तः कथाबन्धार्थः । लिपिदोषापभ्रष्टासु पकारद्वयसंयोगं केचित् पठन्ति । अवअच्छं कक्षावस्त्रम् । कक्षेत्यन्ये ॥ यथा ।

अवअस्सघडणमवडुअकंडणमवअच्छमित्तपरिहाणं ।

अर^४लायगुंजिर^५णिउज्जवसणमिय तुहं रिज^६णमइरिम्पो ॥२४॥ (२६)

अक्खलियं पडिफलिए अलीसओ सागरुक्खम्भि ।

अहिरीओ विच्छाए अगगक्खंधो रणगगधुरा ॥२७॥

अक्खलियं प्रतिफलितम् । अलीसओ शाकवृक्षः । अहिरीओ विच्छायः । अगगक्खंधो रणमुखम् ॥ यथा ।

अगगक्खंधपप्सायणअहिरीया कुमरवाल तुह रिउणो ।

ओवीहन्ति अलीसयणिउंज अक्खलिय अप्पसहे वि ॥२५॥ (२७)

1 AB °अन्ना.

2 AB °अन्नी.

3 AB °अन्नं.

4 B °लाय' गु'°.

5 AB °णिबोज'°.

6 B °णमइरिम्पोप. 0 °ण अइरिम्पो.

अस्मभयं पुणरुक्ते अंगालियमुच्छुस'यलन्मि ।

अवरोहो अव'राहो अ^३कडीइ अवालुया सिक्के ॥२८॥

अस्मभयं पुनरुक्तम् । अंगालियं इक्षुखण्डम् । अवरोहो तथा अवराहो कटी । अवालुया सृक्क'ओष्ठपर्यन्तः ॥ यथा ।

अस्मभयं अंगालियरसणेण अवालुया फुडं फुडइ ।

इय अवराहिणि अहरं^४ अवरोहठिया तुह पियामो ॥२९॥ (२८)

पूरम्मि अगवेओ अहियारो लोगजत्ताए ।

चोरे अदंसणो कविकच्छूए अप्पगुत्ता य ॥२९॥

अगवेओ नदीपूरः । अहियारो लोकयात्रा । अदंसणो चौरः । अप्पगुत्ता कपिकच्छूः ॥ यथा ।

सरियाण अगवेओ अदंसणा तह य अप्पगुत्ता य ।

दूमन्ति भक्ति लोयं अहियारविरोहिणो हि खला ॥३०॥ (२९)

अवगदमुक्कम्मि दिट्ठे अज्भसियं चंचले अणेकज्भो ।

गहभयरुक्खे अहिसियमवहुसं उक्खलाइम्मि ॥३०॥

अवगदं विस्तीर्णम् । अज्भसियं दृष्टम् । अणेकज्भो चञ्चलः । अहिसियं ग्रहशङ्कारुदितम् । अवहुसं उदूखलादि शूर्पप्रायमुपकरणजातम् ॥ यथा ।

चइय अवद्दसकम्मं कामग्गह अहिसियं कुणंतीए ।

अज्भसियमणेकज्भं अवगदणयणाइ संभरिमो ॥३१॥ (३०)

अग्भायत्तो पच्चागयम्मि अग्भक्खणं अजसे ।

कावालिए अगहणो अंगुत्थलमंगुलीयम्मि ॥३१॥

अग्भायत्तो प्रत्यागतः । अग्भायत्तो पञ्चाङ्गत इति तु गोपालः । अग्भक्खणं अकीर्त्तिः । अगहणो कापालिकः । अंगुत्थलं अङ्गुलीयम् ॥ यथा ।

अवभक्खणमगणंता विमुक्कअंगुल्यलाइआहरणा ।

अगहणवेसा रणओ अवभायत्ता भमंति तुह रिउणो ॥२८॥ (३१)

उच्छुयदंतवणच्छणी अवयारो अवहडं मुसले ।

अंगुलिणी फलिणीए अहिसंधी पुणपुणक्करणे ॥३२॥

अवयारो माध्यामुत्तवविशेषो यस्मिन्निच्छदन्तधावनाद्याचारः क्रियते ।
अवहडं मुसलम् । अंगुलिणी प्रियङ्गुः । अहिसंधी पौनःपुन्यम् ॥ यथा ।

अंगुलिणिसामलेहिं अवहडदसणेहिं कुंजरिदेहिं ।

अहिसंधिउच्छुअसणे को अवयारेवि कुणइ पडिसिद्धिं ॥३०॥ (३२)

अहिवस्सं पिंजरए पायत्ताणम्मि अद्धजंघा य ।

अंकाभरणे मोत्तियरयणा अज्भोस्त्रिया ^१णाम ॥३३॥

अहिवस्सं पोतरक्तम् । अद्धजंघा मोचकाख्यं पादत्राणम् । अज्भोस्त्रिया
क्रोडाभरणे मौक्तिकरचना ॥ यथा ।

घुमिणाहिवस्त्रियाओ अज्भोस्त्रियभूसियाउ जाउ पुरा ।

तुह रिउवहउ ताओ भमंति चइयद्धजंघियाउ वणे ॥३१॥ (३३)

अइहारा विज्जू सस्सिय^२मद्धक्खियमसंगयं वत्थे ।

अद्धक्खणं पडिक्खणमवत्तयं तह विसंठुलयं ॥३४॥

अइहारा विद्युत् । अइराहा इति त्वचिराभाशब्दभवः । अद्धक्खियं
संज्ञाकरणम् । असंगयं वस्त्रम् । ^३अद्धक्खणं प्रतीक्षणम् । परीक्षणमिति
केचित् । अवत्तयं विसंस्थुलम् ॥ यथा ।

अइहारुज्जोएणं कस्स वि अद्धक्खिण चलिया सि ।

सहि कुण ^४अद्धक्खणयं अवत्तयमसंगयं च संठवस्स ॥३२॥ (३४)

कांचीइ अंतरिज्जं अहिक्खणं तह उवालंभे ।

अंतीहरी अ टूईइ दिसाए अक्खवाया वि ॥३५॥

अंतरिज्जं कटोसूत्रम् । अहिकवणं उपालम्भः । अभीक्ष्णमित्यन्ये । अंतो-
हरी दूतौ । अक्खवाया दिक् ॥ यथा ।

आलि गलियंतरिज्जे अहिकवणं तस्स मे कहंतोए ।

उवगरियं अंतोहरि किमक्खवाया पुलोएसि ॥३३॥ (३५)

अवरिज्जो अटुड्ज्जे कोवे अहियलमवलुया य ।

अवठंभो तंबोले विरहे अव^१हायअवयरिया ॥३६॥

अवरिज्जो अद्वितीयः । अहियलं अवलुया च कोपः । अवठंभो ताम्बूलम् ।
अवहाओ तथा अवयरिओ विरहः । अयं च पञ्चाक्षरोऽप्यर्थानुरोधाच्चतुरक्षरेषु
निबद्धः । एवमुत्तरत्रापि ॥ यथा ।

अवठंभे अहियलो कमलेऽवलुया तीइ हवइ ^२अवहाए ।

सुहयावरिज्ज तुह पुण अवयरिए होइ किं ति ण हु मुणिमो ॥३४॥ (३६)

अंजणिआंजणईसं अंजणइसिया य ताविच्छे ।

अंबसमी अवसमिया तिमिअपरिउसियक^३णिकाए ॥३७॥

अंजणिआ अंजणईसं अंजणइसिया च तापिच्छम् । अंबसमी तथा अव-
समिया स्त्रीमितपर्युषित^४कणिका । अंबसमीत्यत्र सका^५रमकारयोर्व्यत्यये ^६अंब-
मसौति केचित्पठन्ति । तत्र केषां चिद्भ्रमोऽभ्रमो वेति बहुदृष्टवान् एव प्रमाणम् ॥
यथा ।

अंजणियरुइं कणहं अंजणइसियालयाहरे दट्ठुं ।

मुच्चइ गोववहए अंबसमी अट्ठपिका वि ॥३५॥

वियलंतवाहकज्जलकलुसिय अवसमिय^७पिण्डयं पइणो ।

अंजणईसं^८सवसं पाहिज्जं किज्जइ वहए ॥३६॥

1 B °हय°. 2 AB एयाए. 3 AB °णिकाए. 4 AB °कणिका. 5 AB °रवका°.

6 AB अमसौति. 7 AB पिण्डयं. 8 B °समास°.

अत्र केचित् । अच्छोडणं मृगया । अलिंजरं कुण्डम् । ^१अमिलायं
 कुरण्टककुसुमम् । अच्छभल्लो ऋत्त इत्यपि संगृह्णन्ति । तत्संस्कृतभवत्वा-
 दस्माभिर्नीतम् । ^२यस्तु अच्छभल्लो यत्त इत्याह तद्वहुभिरनुक्त्वादस्माभि-
 रुपेक्षितम् । तथा । अङ्कुसइ अकुसइ गच्छति । अवक्खइ पश्यति । अप्पा-
 हइ संदिशति । अक्खोडइ असिं कोशात्कर्षति । अम्भिडइ संगच्छते । अग्घा-
 डइ अग्घवइ अंगुमइ ^३पूरयति । ^४अडक्खइ क्षिपति । अवहेइ रचयति । अवुक्खइ
 विज्ञपयति । अणक्खइ अयंक्खइ कर्षति । ^५अल्लयइ उत्तिष्ठति । एते
 धात्वादेशेषु शब्दानुशासनेऽस्माभिरुक्ता इति नेहोपात्ताः । न च धात्वादेशानां
 देशेषु संग्रहो युक्तः । सिद्धार्थशब्दानुवादपरा हि देशो, साधार्यपराश्च धात्वा-
 देशाः । ते च त्यादि-तुम्-तव्यादिप्रत्ययैर्बहुरूपाः संग्रहीतुमशक्या इति । तथा
 अवज्झाओ उपाध्याय इति उपाध्यायशब्दस्य प्राकृतमपभ्रष्टमिव रूपमिति
 नेहोपात्तम् ॥ (३७)

॥ अथ अवसमियाशब्दादारभ्य पञ्चाक्षराः ॥

अवकीरियं ^६विरहिए अंकुसइयमंकुसायारे ।

अवलावम्भि अवल्लावओ य अणहारओ खल्ले ॥३८॥

अवकीरियं ^७विरहितम् । अंकुसइयं अङ्कुशाकारम् । अवल्लावओ क-
 प्रत्ययाभावे अवल्लाओ अपलापः । अणहारओ खल्लम्, निम्नमध्यमित्यर्थः ॥ यथा ।

किं कुणसि अवल्लावं भाले अंकुसइआ णहा तुज्झ ।

अणहारगंड जीए तं मा अवकीरियं कुण ^८खणंमि ॥३९॥ (३८)

अवपुसिओ संघडिए अवक्खुरणं कोहभंगिभणियम्मि ।

अच्छिवडणं गिमीलणमसोसरियं अडक्कंते ॥४०॥

अवपुसिओ संघटितः । अवक्खुरणं क्रोधे सति भङ्गा भणितम् । अच्छि-
 वडणं निमीलनम् । यद्यप्यक्षिपतनशब्दस्येदं रूपं संभवति तथापि संस्कृते
 तदप्रसिद्धमितीह निबद्धम् । ^{१०}असोसरियं अतिक्रान्तम् ॥ यथा ।

1 B अविलयं. 2 C यत्त. 3 AB पूर्यते. 4 B अज्झक्खइ क्षिपति अवुक्खइ. 5 AB अल्लयइ.
 6 B विहरिए. 7 B विहत्ते. 8 C ० ल्लावो. 9 B खणंमिपि. 10 AB अनोसं०.

पसिय सहि किमिह जुत्तं चिरअवपुसिए पियन्मि अवच्छुरणं ।
कायव्वमच्छिवडणं ^१अस्सोसरियावराहस्स ॥३८॥ (३८)

अवअक्खिअमवअच्छिअमउभवासिअमवि गिवाइयमुहम्मि ।
असरासओ खरहियए अगंडिगेहो य जोव्वगुम्मत्ते ॥४०॥

अवअक्खिअं तथा अवअच्छिअं तथा अउभवासिअं ^२निवापितं सुखम् ।
असरासओ खरहृदयः । अगंडिगेहो यौवनोन्मत्तः ॥ यथा ।

तमगंडिगेहमसरासयं च अवअक्खिएण हिंडंतं ।
अउभवासिएण किं सहि भरेसि अवअच्छिएण पुक्करिमो ॥३९॥ (४०)

अच्छिहरुल्लो वेसे अच्छिवियच्छी परोप्परायड्ढी ।
पडिजागरिए अडखम्मियं च अणुवज्जियं तह य ॥४१॥

अच्छिहरुल्लो द्वेष्टो वेषो वा विसशब्दस्योभयार्थत्वात् । केचित् हस्यत्तुने घं
पठन्ति अच्छिवरुल्लो । केचिद्रेफमिकारान्तं पठन्ति अच्छिहरुल्लो । तदेवं अन्य-
क्वद्विप्रतिपत्तौ बहुज्ञाः प्रमाणम् । अच्छिवियच्छी परस्परमाकर्षणम् । अड-
खम्मियं तथा अणुवज्जियं प्रतिजागरितम् । अणुवज्जियं गतमिति तु गमिधात्वा-
देशसिद्धम् ॥ यथा ।

अच्छिवियच्छी दुहिया अच्छिहरुल्ला तए कयपहारा ।
पियअणुवज्जणरहिया अडखम्मि^३ज्जंति सबरियाहिं वणे ॥४०॥ (४१)

अब्भपिसाओ राह्ण अब्बुद्धिसिरी अचिंतफलपत्ती ।
पुरिसाइयमडउज्झियमंगवलिज्जं च तणुवलणं ॥४२॥

अब्भपिसाओ राहुः । ^४अब्बुद्धिसिरी मनोरथाधिकफलप्राप्तिः । अडउज्झियं
पुरुषायितम् । विपरीतरतमिति यावत् । अंगवलिज्जं अङ्गवलनम् ॥ यथा ।

अडउज्झियमंगवलिज्जं दूरे अ इह वत्तणं पि किर ।
अब्भपिसायवह्णं अब्बुद्धिसिरी सिरीणाह ॥४१॥ (४२)

अद्विवियारं मंडणमपारमगो अ वीसामो ।

अपडिच्छिरो जडमर्द रहस्सभेर्द अगुज्झहरो ॥४३॥

अद्विवियारं मण्डनम् । कश्चिदद्विवियारं मण्डलकमित्याह । अपारमगो
विश्रामः । अपडिच्छिरो जडमतिः । अगुज्झहरो रहस्यभेदी । अस्वागुह्यधर-
शब्दभवत्वे युक्तिरुक्ता ॥ यथा ।

मा कुण अद्विवियारं अकिवे अपडिच्छिरे अगुज्झहरे ।

जं सो तद्द णाणुणिओ अपारमगो मह^१च्छीणं ॥४२॥ (४३)

अवअणिओ ^२असंमिलिए रित्तमि पुडे अभिस्सपुडो ।

हिक्काए अणुबंध्यमणच्छियारं च अच्छिस्से ॥४४॥

अवअणिओ असंघटितः । अभिस्सपुडो ^३रित्तः पुटः । शिशुभिः क्रीडया
जनप्रलीभनार्थं विपणिमार्गे रित्ता पुटिका या क्षिप्यते सैवमुच्यते । अणुबंध्यं
हिक्का । अणच्छियारं अच्छिन्नम् ॥ यथा ।

अवअणिअवल्लहाणं वेरीणमभिस्सपुडय^४सुस्साणं ।

तुह भत्ति णामकित्तणमणच्छिआराणुबंध्यं हरद्द ॥४३॥ (४४)

अवरत्तयाजराउरअरविंदरमणुसउणहदोहम्मि ।

अणरामयमरर्द अड्डअक्कली तह य कडिहत्थे ॥४५॥

अवरत्तओ पञ्चात्तापः । अवरत्तेयं इति गोपालः । यदाह । अवरत्तेयं
पञ्चात्तापेऽपि प्रोच्यते तज्ज्ञैः । अजराउरं उणम् । अरविंदरं दीर्घम् । उभयत्र
समाहारद्वन्द्वः । अणरामओ अरतिः । अड्डअक्कली कथां हस्तनिवेशः ॥ यथा ।

अरविंदराजराउरणीसासं तं कअड्डअक्क^५लिया ।

अगणंतो अवरत्तयअणरामयदुत्थिओ हवसि तंपि ॥४४॥ (४५)

१ C °च्छीण. २ B अणसंमि°, C अणमि°. ३ C रित्तपु°. ४ AB °सुस्साणं. ५ C °लिय.

सौहुम्नि अवकरसो अवयड्वियमाजिहरियम्नि ।

अवयासिणी य णासारज्जू अलमंजुलो अलसे ॥४६॥

अवकरसो सरकः । अ^१वयड्विअं रणहृतम् । अ^२वयासिणी नासारज्जुः । अलमंजुलो आलस्यवान् । केचिदलमंजुलयमलसमाचक्षते । तदयुक्तम् । कप्रत्ययस्यातन्त्रत्वात् । कवयो हि छन्दःपूरणार्थं कादाचित्कं कप्रत्ययं प्रयुञ्जते । अतएवास्माभिरयं पञ्चाक्षरेषु निबद्धः ॥ यथा ।

अ^१वयड्विआ भडेहिं वल्लिय अवयासिणिं णडिज्जंता ।

भुयमयअवकरसफलमरिणो अलमंजुला तुह लहंति ॥४५॥ (४६)

अवडाहियमुकुट्टे पवायणिहएऽवडक्किओ तह य ।

रोगम्नि अंगवड्डणमयतंचियमुवचिए चिय ॥४७॥

अवडाहियं उत्कृष्टम् । प्रपातः कूपादिस्तत्र निहतो अवडक्किओ । अन्ये तु अवडाहियं अवडक्कियं इत्यन्योन्यपर्यायशब्दावुक्त्वा गजनिमीलिकया गताः । अस्माभिस्तु सारतरदेशीनिरीक्षण^३ेन विवेकः कृतः । अंगवड्डणं रोगः । अयतंचियं उपचितं मांसलमित्यर्थः । अवअच्चियं इति केचित् पठन्ति । तत्र केषां लिपिभ्रमः केषां नेति न विद्मो नियामकाभावात् । वर्सानुपूर्वीविज्ञानं तु प्रकृत्यादिविभागमन्तरे^४णाशक्यक्रियम् । बहुतरपुस्तकप्रामाण्याच्च नियते वर्त्मनि प्रवृत्ताः स्म इत्यलं बहुभाषितया ॥ यथा ।

अवडाहेमि दुरासय परिणिय पवसंतएण जं तुमए ।

अयतंचियविसमसरंगवड्डणा सावडक्किया बाला ॥४६॥ (४७)

अणुवहु^५याड्^६रजुवड्दे अणहप्पणयं अणट्टम्नि ।

अजुयलवस्माविलिया अल्लट्टपलट्टमंगपरिवत्ते ॥४८॥

1 AB °वयड्वि°. 2 AB °वयासि°. 3 AB विविक्तः. 4 B °णश°. 5 AB °या अइ°. 6 B °रयुव°.

अणुवहुया नववधूः । सामानाधिकरणनिर्देशोऽन्योन्यं विध्यनुवादार्थः ।
तेन अद्भरजुवई अणुवहुया इत्यप्यर्थः संगृहीतः । अत्र अवञ्जसइ गच्छति ।
अवअक्वइ अवअज्भइ पश्यति । अहिरेमइ पूरयति । अहिलजइ दहति ।
अवहंडइ मुञ्चति । अवहावेइ कृपां करोति । अहिलंखइ अहिलंघइ काङ्क्षति ।
इत्यादयो धात्वादेशेष्वस्माभिः साधिता इति 'नेह संगृहीताः । अद्भरजुवइशब्दा-
दारभ्य षडक्षराः । अणहप्पणयं अनष्टम् । अजुयलवसा अग्निकाष्ठक्षः । अजु-
यलवसो सप्तच्छद इति त्वयुगलपर्सशब्दभवः । अल्लट्ट^१पलट्टं पार्श्वपरिवर्त्तनम् ॥
यथा ।

अणहप्पणयच्छाए अजुयलव^२सायलम्भि पहियस्स ।

अणवहुसंभरणेण^३ अल्लट्टपलट्टयं पेच्छ ॥४७॥ (४८)

अणुगमणेऽम्भणुयंचियमहिपच्चुइयं च णायव्वं ।

अद्भसयदुएसु अच्छं तअआद^४रणिज्जच्छड्डिएसु^५ अअं ॥४९॥

अम्भणुअंचियं तथा अहिपच्चुइयं अनुगमनम् ॥ यथा ।

दूइं अम्भणुअंचसि जस्स कए वहिणि चंदविंवमुहि ।

तं किं^७ णिअसि मुडे दइअं असाहिपच्चुइयं ॥४८॥

॥ अथ इतरादिक्रमेण अकारादयोऽनेकार्थाः ॥

अच्छं अत्यर्थं शीघ्रं च । अअं विस्तारितमादरणीयं त्यक्तं चेति त्रार्थम् ।
इहानेकार्थेषु शब्देषु वैषम्याच्छिष्यमतिव्यामोहो मा भूदित्युदाहरणानि नोप-
दर्शयिष्यन्ते ॥ (४८)

असद^८सुहाणववहुयातरुणीसु इमाइ तह अज्भ्हा ।

^९किसगुरुसुगसुहधट्टालसेसु सदे असच्चए अट्टं ॥५०॥

अज्भ्हाशब्दो असती शुभा नववधूस्तरुणी एषा चेति पञ्चार्थः । एषेति सर्व-
नामवाच्या या काचित् प्रत्यक्षनिर्देश्या । अज्भो एष इति द्वौषः । अट्टं इत्यष्टा-

I AB °वज्भस°, 2 AB न सं°, 3 AB पल्लट्टं, 4 AB °सायलम्भि,

5 A °रणायक्°, B °रणियक्°, 6 AB अअं, 7 AB न, 8 AB °सुया°, 9 B किंस°.

स्वर्थेषु । कशो दुर्बलः । गुरुर्महान् । शुकः पक्षी । सुखं सौख्यम् । दृष्टो
वियातः । अलसः शीतकः । शब्दो ध्वनिः । असत्यमनृतम् ॥५०॥

अस्त्री अ देवराणी पद्मबहिणिपिउच्छ्रियासु' च ।

माद्रपिउच्छ्रासासूसहीसु अत्ता णिहे मुहे अणिहं ॥५१॥

अस्त्री 'त्रार्था । कप्रत्यये अस्थियाशब्दश्च । देवराणी देवरभार्या । पति-
भगिनी ननान्दा । पिउच्छ्रिया पितृष्वसा । अत्ता चतुरर्था । माता जननी ।
पिउच्छ्रा पितृष्वसा । श्वश्रूः श्वशुरभार्या । सखी वयस्या । अव्वोशब्दः सूच-
नादिष्वेकादशस्वर्थेषु शब्दानुशासने पठित इतीह नोपात्तः । अणिहं सदृशं
सुखं च ॥ (५१)

चीरिमसणसु अरलं अलसं सित्थयकुसुम्भरत्तेसु' ।

पसुंकटिणेसु' अविलो अणुओ आयार^१धम्ममेणसु ॥५२॥

अरलं चीरी मशकश्च । अलसं सिक्थकं कुसुम्भरत्तं चेति द्वर्थम् । अविलो
पशुः कठिनश्च । अणुओ आकतिर्धान्यविशेषश्चेति द्वर्थः । अणुओ यष्टि-
रित्यन्ये ॥ (५२)

घरउत्तपच्छिमंगणणिटुरविरसेसु अचलं च ।

अवडो कूवारामेसु अग्गिओ इन्द्रगोवमंदेसु ॥५३॥

अचलशब्दः पञ्चार्यः । घरं गृहम् । उत्तं उत्तमम् । पच्छिमंगणं गृह-
पश्चिमप्रदेशः । णिटुरो निष्ठुरः । विरसो नीरसः । अवडो कूप आरामश्च ।
कप्रत्यये अवडओ इत्यपि । अग्गिओ इन्द्रगोपकीटो मन्दश्चेति द्वर्थः ॥ (५३)

अत्थग्घं अत्थाहं अगाहआयामठाणेसु ।

सुरसगुरेडेसु' अज्जओ जलहंगदेसु अल्लत्थ' ॥५४॥

अत्यग्नं अत्याहं इति च प्रत्येकमगाधादिषु त्रिषु । अज्जो सुरसगुरे^१टयो-
रुत्तणभेदयोः । अल्लत्थं जलाद्रां केयूरं च ॥ (५४)

अवणो वहधरफलहेसु अस्सओ तरुणधुत्तदियरेसु ।

अंतेल्ली मज्झोअरलहरीसु असंगिओ हयचलेसु ॥५५॥

अवणो परिवाहो गृहफलहकश्चेति द्वयर्थः । अस्सओ तरुणो धूर्त्तो देवरश्चेति
त्रयर्थः । अंतेल्ली मध्यं जठरं तरङ्गश्चेति ^२त्रयार्था । असंगिओ अश्वोऽनव-
स्थितश्च ॥ (५५)

गयभाविवासरेशु^३ दिवसारंभे य अवरज्जो ।

कडिकठिणेशु अवज्झसमलिअल्ली मियमए ^४य वग्घे ^५य ॥५६॥

अवरज्जो अतिक्रान्तं भविष्यच्च दिनं दिनमुखं चेति त्रयर्थः । अवज्झसं
कटो कठिनं ^६च वसु । अलिअल्ली कस्तूरिका व्याघ्रश्च ॥ (५६)

देउलरप्फेसु^७ अहिहरमहिलियमभिभवे ^४य कोवे ^५य ।

अद्वाणपच्छभागे समागए अद्दगयं पविट्ठे ^४य ॥५७॥

अहिहरं देवकुलं वस्त्रमीकश्च । अहिलियं अभिभवः कोपश्च । अद्दगयं
मार्गपश्चाद्भागः समागतं प्रविष्टं चेति त्रयर्थम् ॥ (५७)

अद्दराणी इन्दाणीद् तव्वयासेविणीए ^४य ।

क्कणणियमेसु अवसहं हठेसिमत्तासु अक्कसाला वि ॥५८॥

अद्दराणी इन्द्राणी सौभाग्यार्थं इन्द्राणीव्रतासेविनी च स्त्री । अवसहं उत्सवो
नियमश्च । अक्कसाला बलात्कार ईषन्मत्ता च स्त्रीति द्वयार्था । अत्र च । अभ्युत्तद्
स्त्राति प्रदोष्यते च । अलियद् आलीयते उपसर्पति च । एतौ दावपि द्वयर्थौ
धात्वादेशेष्वस्माभिरुक्ताविति नोच्येते ॥ (५८)

अविरयहिक्कासुं अणुसंधियमविहावियं च दीणम्भि ।

अणुआलवणे तं चिय अक्खणवेलं ^१रयप्पओसेसु ॥५६॥

अणुसंधियं अविरतं हिक्का च । अविहावियं दीनमनालपनेऽपि तदेवेति द्वर्थम् । अक्खणवेलं सुरतं प्रदोषश्च । अत्र च । अवअच्छइ ज्ञादते ज्ञादयति पश्यति च । अवआसइ पश्यति श्लिष्यति च । अवसेइइ गच्छति नश्यति च । एवम् अवहरइ इत्यादयो धात्वादेशेष्वस्मामिरुक्ता इति नोपात्ताः ॥ (५६)

भणिओ अकंडतलिमो ^२णिस्सेहाकयविवाहेसु ।

अवकित्तीइ असच्चे दाणम्मि य अवरिहइपुसणं ति ॥६०॥

अकंडतलिमो निःस्नेहोऽक्तविवाहश्च । अत्र च । अहिपञ्चुअइ गृह्णाति आगच्छति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । अवरिहइपुसणं अकीर्त्तिरसत्यं दानं चेति त्रर्थम् ॥ (६०)

॥ अथ आकारादयः शब्दा इत्यक्षरादिक्रमेण प्रस्तूयन्ते ॥

आहू घूए आज सलिले तह विंचुअम्मि आलासो ।

आणिक्कं तंसरण आअल्ली भाडभेयम्मि ॥६१॥

आहु इत्युकारान्त उलूकवाची । आज सलिलम् । आलासो वृश्चिकः । आणिक्कं तिर्यक्सुरतम् । आअल्ली भाटभेदः ॥ यथा ।

आअल्लियाहुआलाससंकुलं ^३आउरहिअगिरिसरिअं ।

आणिक्कजाणि तुह कारणे ^३अडविमडइ सो सुसो ॥६२॥ (६१)

आहच्चं अच्चत्थे मुहमाणाअमाउलं रस्से ।

आवंगो अवमग्गे जूडे आमोडआमेला ॥६२॥

आहच्चं अत्यर्थम् । आणुअं सुखम् । आकार इत्यन्ये । आउलं अरण्यम् । आवंगो अपामार्गः । ^४आमोडो तथा आमेलो जटः । शिखरवाचकसु आमेलो आपोडशब्दभवः ॥ यथा ।

1 AB रतप्°.

2 AB निस्नेहा°.

3 AB अउरहिअगिरिसरिअं सो सुसो । आअल्लियाणि तुह

कारणे च आउरहिअगिरिसरिअं.

4 AB रस्से.

लहसियामोडमिलाणाणुआण तुह रिउवङ्गण आमेलो ।
आहच्चमाउलमहीलुढिआणावंगमंजरी लिअइ ॥५०॥ (६२)

आरिल्लो आरा आरोहो अ थणम्मि आफरो जूए ।
आगत्ती कूवतुला आसंघेच्छाइ खित्तमाविह्वं ॥६३॥

आरिल्लो अर्वाक् । अर्वाक्कालोत्पन्न इत्यर्थः । आरोहो स्तनः । नितम्ब-
वाचो त्वारोहशब्दः संस्कृतसमः । आफरो द्यूतम् । आगत्ती कूपतुला ।
आसंघा इच्छा । आस्थेत्यन्ये । आविह्वं प्रेरितम् ॥ यथा ।

आरिल्लमयण आगत्ती^१दिठभुअ मुंच आफरं सुहअ ।
^२मरइ तुहासंघाए कामाविद्धा वरारोहा ॥५१॥ (६३)

आणाई सउली आणूवो सवचे हठम्मि आडाडा ।
आयड्डीआमोआलंबा वित्थारहरिसभूछत्ता ॥६४॥

आणाई शकुनिकाख्यः पत्नी । आणवो खपचः । आडाडा बलात्कारः ।
आयड्डी विस्तारः । आमोओ हर्षः । परिमलवाचकस्वामोदशब्दभवः । आलंबं
भूमिच्छत्रम् । यद्वर्षासु प्ररोहति ॥ यथा ।

हणिज्जण पउत्थजणं आणाइकुलं व रइयआ^३डाडो ।
आलंबायट्टिमिसा आमोआ^४हसइ पाउसाणूवो ॥५२॥ (६४)

आलत्थो मोरे आसयमासण्णे बलम्मि आयामो ।
आलीलं^४णियडभए आउरमाजिम्मि आउसं कुचे ॥६५॥

आलथो मयूरः । आसयं निकटम् । आयामो बलम् । दीर्घ इत्यन्ये ।
आलीलं नि'कटं भयम् । आउरं संग्रामः । आउसं कूर्चम् ॥ यथा ।

सायामासयसेखं तुह पेच्छिय जाय आउरालीला ।

आलथपिच्छच्छत्ते कड्डिय रिउणो अणाउसा जंति ॥५३॥ (६५)

आसंगो आसवणं आलयणं वासगेहम्मि ।

आमोरओ विसे'ससुअम्मि आहुंदुरो बाले ॥६६॥

आसंगादयस्त्रयो वासगृहार्थाः । अत्र च । आलिङ्गशब्द आश्लिष्टशब्दभवं ।
आहृद् काङ्क्षतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोपात्तः । आमोरओ विशेषज्ञः । आहुं-
दुरो बालः । आहुंदुरू बाल इत्यन्ये ॥ यथा ।

आमोरय सिरिआसंग तए आहुंदुरा करिहरीण ।

मित्तासवणअमित्तालयणदुवारेसु संघडिया ॥५४॥ (६६)

कमलम्मि आ'रणालं आसियओ लोहघाडियम्मि ।

आसक्खओ सिरिवए आमलयं णेउरघरम्मि ॥६७॥

आ'रणालं कमलम् । काञ्चिके आ'रणालं संस्कृतभवम् । आसियओ
लोहमयः । केचिदयसा निर्हृत्त आयसिकस्तदपभ्रंश आसियओ इत्याहुः ।
आसक्खओ श्रीरिति वदतीति ओवदः प्रशस्तः पक्षिविशेषः । आमलयं
नूपुरगृहम् ॥ यथा ।

लीला'रणालआमलयकेलियासक्खए इमे तीए ।

जं विरहम्मि णिअंतं हिअय ण फुट्टेसि तं सि आसिययं ॥५५॥ (६७)

आअडियं परव्वसचलिए आऊडियं च जूयपणे ।

आलंकियं च खंजीकयम्मि ग्रामंडणं भंडे ॥६८॥

आअड्डियं परवशचलितम् । यस्तु व्याप्रेरायड्डः [सि० हे० ४।८१]
इत्यादेशोऽस्माभिरुक्तः स व्यापारमात्रार्थः । आअड्डियं द्यतपणः । आलंकियं
खञ्जीकृतम् । आमंडणं भाण्डम् ॥ यथा ।

रयणामंडणमवणिं जो सहि आअड्डियं खणे कुणइ ।
सो आअड्डियआलंकिएहि कह अहिसरेअव्वो ॥५६॥ (६८)

आरोगियआसीवयआ^१हुडिया भुत्तमुइयपडिएसु ।
मीसत्तमाडुआली आसरिओ संमुहाआए ॥६९॥

आरोगियं भुक्तम् । आसीवओ सूचीजीवकः । आहुडियं निपतितम् ।
आडुआली मिओभावः । आसरिओ संमुखगतः ॥ यथा ।

आरोगिया^२ड्डआलीसत्तूणं तुह^३णरिंद सत्तूणं ।
आहुडियाणमरणे पत्तपुडासीवअत्तमासरियं ॥५७॥

इह च आयड्ड-आअड्ड-आरोग-आडुआल-आहुडप्रभृतीनि धात्वादेश-
प्रतिरूपकाणि नामानि । तेषां करोत्यर्थे णिचि नामधातुत्वमपि । तेन
आअड्डइ । आअड्डइ । आरोगइ । आडुआलइ । आहुडइ इत्यादयि
सिद्धम् । एवं सर्वत्र क्रियावाचिषु योजनीयम् ॥६९॥

आयावलो^४य बालायवन्मि आवालयं च जलणियडे ।
आडोवियं च आरोसियन्मि आराइयं गहिए ॥७०॥

आयावलो बालातपः । आवालयं जलनिकटम् । कप्रत्ययाभावे आवालं
इत्यपि । आडोवियं आरोषितम् । आराइयं गृहीतम् । आसादितमित्यन्ये ॥
यथा ।

आयावले पसरिए किं आडोवसि रहंग णियदइयं ।
आराइयविसकंदो आवालठियं पसाएसु ॥५८॥ (७०)

1 A °हुडिया 2 AB °डुयालिअस° 3 AB नरिंद 4 C अ.

मालायारे आरंभिओ य आइसणमुज्झियए ।

आलीवणं पलित्ते करियाए आवरेइया चिव ॥७१॥

आरंभिओ मालाकारः । आइसणं उज्झितम् । आलीवणं प्रदीप्तम् ।
प्रदीपनकमित्यर्थः । अत्र च । आहस्मियं आगतमित्याङ्पूर्वस्य हस्मेः सिद्धम् ।
आइग्घइ आजिघ्रति । आहोडइ ताडयति । आसंघइ संभावयति ।
आअडइ व्याप्रियते । आउडइ मज्जति । आरोलइ पुञ्जयति । ^२आयंइ
आयज्झइ वेपते । आठवइ आरभते । आलिहइ स्पृशति । ^३आइंइ कर्षति ।
आरोअइ उल्लसति । आठप्पइ आरभ्यते । इत्यादयो धात्वादेशेषूक्ता इति नोच्यन्ते ।
आरालिओ सूपकार इत्यारालिकशब्दभवत्वान्नोक्तः । आवरेइयां करिका मद्य-
परिवेषणभाण्डम् ॥

यथा ।

कस्स व विओअआलीवणम्मि आरंभिए तुमं पडिया ।

जं मइराविमुहीए आइसणं आवरेइयाइ कयं ॥५८॥ (७१)

आयासलवो णीडे आया^४सतलं च हम्मपुट्टम्मि ।

आणंदवडो पठमे वल्लइ रुहिरारुणे वल्ले ॥७२॥

आयासलवो पक्षिगृहम् । आयासतलं हर्म्यपृष्ठम् । आणंदवडो^५ वध्वाः
प्रथमं^६ रुधिरारुणितं वस्त्रम् । प्रथमपरिणये भर्ता कौमारे गृहीते ^७यत्तपरिमल-
रुधिररञ्जितं वस्त्रं ब्रान्धवानानन्दयति तत् आणंदवडाख्यम् ॥ यथा ।

आयासतलोवरि वल्लहस्स चरियं वयंसि ^७निणहवसु ।

आणंदवडो आयासल^८वट्ठियसारिया य तं कहइ ॥६०॥

अत्र च^१ । आविलुपियं अभिलषितमिति यदन्यैरुक्तं तत्काङ्क्षेरादेशः ।
आसेयणयशब्दखाविट्सदर्शनार्थं आसेचनकशब्दभव इति नोक्ती ॥ (७२)

1 ० चेअ. 2 A आअंइ आअज्झइ वे° B आअच्छइ आअज्झवइ वे°.

3 AB आयंइ. 4 B °सवलं. 5 ० °डो प्रथमं वध्वा रु°. 6 A शल्य°.

7 ० णिणह°. 8 AB °वट्ठियासा°.

॥ अथानेकार्थाः ॥

पसवदुहणिच्चदिट्टे^१सु आवि आलं वहीलमउणसु ।

अच्चत्यदीहविसमेसु लोहमुसलेसु तह^२आअं ॥७३॥

आविशब्दः प्रसवदुःखे नित्ये दृष्टे चेति त्रार्थः । आलं अल्पस्रोतोऽसृदु
च । आअं अत्यर्थं दीर्घं विषमं लोहं मुसलं चेति पञ्चार्थम् ॥७३॥

आणियमाटियमिट्टे^३ गणणिज्जे अप्पमत्तगाटेसु ।

सिक्कारे^४पणिए आहुडमायरमुक्खले कुच्चे ॥७४॥

आणियं आटियं च इष्टं गणनीयमप्रमत्तं गाढं चेति प्रत्येकं द्वावपि
चतुरर्थी । आहुडं सीत्कारः पणितं च । आअरं उदूखलं कूचं च ॥७४॥

आअल्लो रोगचलेसु विलविए चित्तिए अ आराडी ।

आरड्ढं च पवुड्ढे सयग्गहेहागएसु^५ च ॥७५॥

आअल्लो रोगश्चलश्च । आराडी विलपितं चित्रयुतं च । आरडियं
इत्यन्ये । यदाह ।^६चित्तलयं विलवियं च आरडियं । आरड्ढं प्रवृद्धं सट्ठणं
गृह आगतं चेति त्रार्थम् ॥७५॥

आरणमहरफरेसु आवियमिंदावमहियपोएसु ।

आउरमड्सउण्हेसु चलियकुवियाउलेसु^७आहित्यो ॥७६॥

आरणं अधरः फलकश्च । आवियं इन्द्रगोपो मथितं प्रोतं चेति त्रार्थम् ।
आउरं अतिशयमुष्णं च । आहित्यो चलितः कुपित आकुलश्चेति त्रार्थः ॥७६॥

आरेद्वयं मउलिए मुक्के भंते सरोमंचे ।

^८नववहुपरतंतासु आवट्टियआविअज्झाओ ॥७७॥

आरेद्वयं मुकुलितं मुक्तं भ्रान्तं सरोमाञ्चं चेति चतुरर्थम् । आवट्टिया तथा
आविअज्झा नववधूः परतन्ता चेति प्रत्येकं द्वार्थं ॥७७॥

आइप्पणं च पिट्टे कृण्वरमंडणच्छुहाकृडाए य ।

अविवित्तसंकडे आरंदरमावडियमब्भियसारे ॥७८॥

आइप्पणं पिष्टमुत्सवे गृहमण्डनार्थं सुधाच्छटा च । तन्दुलपिष्टचीरं गृह-
मण्डनमाइप्पणं इत्यन्ये । आरंदरं अनेकान्तं संकटं च । अविवित्तसंकडे
इति समाहारः । आवडियं संगतं सारं च । अम्भियं संगतं “समा अम्भियः”
(सि०हे० ८।४।१६४) इत्यादिशात् । अत्रापि समाहारः । अत्र आलुंखइ दहति
सृशति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥७६॥

॥ अथ इकारादयो द्व्यक्षरादिक्रमेणैवोच्यन्ते ॥

इग्गो भीए इब्भो वणिए उच्छुसयलम्भि इंगाली ।

इक्कुसमुप्पलमिरिणं कणयं इंदिंदिरम्भि इइंडो ॥७९॥

इग्गो भीतः । इब्भो वणिक् । इणं इणमो एतत् । इण्हं इदानीम् । इर
किलार्थे । एते शब्दानुशासन एवोक्ता इतीह नोच्यन्ते ॥ इंगाली इच्छुखण्डम् ।
इक्कुसं सामान्याभिधानेऽपि नीलोत्पलम् । इरिणं कनकम् । इइंडो भ्रमरः ।
कैश्चिदिंदिंदिरशब्दोऽपि देश्य उक्तः । अस्माभिस्तु संस्कृतेऽपि दर्शनादनया भङ्गा
निबद्धः ॥ यथा ।

इब्भाणमिरिणमिक्कुसमिइंडाणं गयाण इंगाली ।

इग्गाणयमाभेसीसइो हरिसं समुव्वहइ ॥६१॥ (७८)

इक्कणइरावइग्घयइरिया चोरकरिभच्छियकुडीमु ।

ओसिंघियम्भि इंघियमिदग्गींदग्गिधूममवि तुहिणे ॥८०॥

इक्कणो चोरः । इरावो गजः । इग्घयं भर्त्सितम् । इरिया कुटी ।
इंघियं घ्रातम् । इंदग्गी तथा इंदग्गिधूमं तुहिनम् ॥ यथा ।

मणइक्कण वलइग्घयइराव पस्सइरियाठिया मुणिणो ।

इंदग्गिणगी इंदग्गिधूमधवलं जसं तुहेंघिंति ॥६२॥ (८०)

कोमारे इंदमहो इंदोवत्तो य इंदोवे ।

कीडेसु इंदगाई जुएसु इरमंदिरो करहे ॥८१॥

इंदमहो कौमारः । कुमार्यां भव इति व्युत्पत्तेः । इंदमहं कौमारमित्य-
वन्ति सुन्दरी । यदुदाहरति स्म ।

उवहसए एराणि इंदो इंदोवरच्छि एत्ताहे ।

इंदमहपेच्छिए तुह सुहस्स सोहं णियच्छंतो ॥६३॥

इंदोवत्तो इन्द्रगोपकः । इंदगाई युताः कीटाः । ये कीटाः संलग्ना
भ्रमन्ति । इरमन्दिरो करभः ॥ यथा ॥

इरमंदिरेंदगाई इंदोवत्ताइ जंतुणो वि वरं ।

इंदमहो पुण्ण णूणं लज्जं हासं च जणइ जणे ॥६४॥ (८१)

इंदुट्टवणे इंदडुलओ इंदमहकामुओ साणे ।

इल्लो दरिइ कोमलपडिहारलवित्तकसिणेसु ॥८२॥

इंदडुलओ इन्द्रोत्थापनम् । इंदमहकामुओ श्वा ॥ यथा ॥

इंदडुलओ सरए पयाणचलिएभगज्जि^१एहिं तए ।

रइओ^२ रिजहिं रस्से सहअरइंदमहकामुअरवेहिं ॥६५॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

इल्लो दरिद्रः कोमलः प्रतीहारो लवित्तं कृष्णवर्णश्चेति पञ्चार्थः ॥८२॥

सहूलसीहवुट्टीणिवारणेसुं तहा इल्लो ।

विसिवुट्टिरक्खणेसुं गेहदुवारे^३य इल्लोरं ॥८३॥

इल्लो शार्दूलः सिंहो वर्षत्राणं चेति त्रार्थः । इल्लोरं वृषी वृष्टिवारणं
गृहद्वारं चेति त्रार्थम् ॥८३॥

॥ अथ ईकारादयः ॥

ईसं कौले रोज्झन्मि ईसञ्चो ईसरो मयणे ।

सवरसिरपप्पुडयन्मि ईसियं तह वसाद्वयए ॥८४॥

ईसं कौलकः । ईसञ्चो रोज्झाख्यो मृगः । ईसरो मन्मथः ॥ यथा ॥

मुक्केस^१रेहिं णिच्चं भमिरेहिं ईस^२एहिं व चुलुक्क ।

द्वल^३भोयणेहिं ईसौकया तुहा^४रीहिं रप्पदुमा ॥६६॥

अथानेकार्याः ।

ईसियं शबरशिरःपत्रपुटं वशायितं चेति द्वयर्थम् ॥ (८४)

॥ अथ उकारादयः ॥

उडं गहिरे उच्छू वाए उक्कं च पाडवणे ।

उच्छो अंतावरणे उडो कूवाद्वखणयन्मि ॥८५॥

उडं गम्भीरम् । उच्छू वातः । इच्छुवाचकस्तु संस्मृतभव एव । उक्कं पादपतनम् । उच्छो अन्तावरणम् । ओज्जरीति प्रसिद्धः । उडो कूपादि-
खनकः ॥ यथा ॥

उच्छू उण्हो खणिया उड्डेहिं कूवया य अइउंडा ।

उच्छं दहइ य तण्हा उक्कमिणं तुज्झ म^५रुथलिए ॥६७॥ (८५)

उरमारंभे उच्चं णाहितले बंधणे उंवा ।

तिणपरिवारणयमुडू उंवी उण पिकगोद्धमे ॥८६॥

उरं आरम्भः । उच्चं नाभितलम् । उंवा बन्धनम् । उडू तृणपरिवारणं
तृणावच्छादनमित्यर्थः । उंवी पक्वगोधूमः ॥ यथा ॥

कुंतलउडुच्छो णं जसयणमिगाण उंवाखायं व ।

मयणेण उरे रइयं तुह उच्चं उंवि^६गोरंमि ॥६८॥

1 0 °रेहि.

2 0 °एहि.

3 0 °भोअणेहि.

4 0 °रीहि.

5 B °रुथलि°.

6 A °गोरंमि B गोरंमि.

अत्र च । उभं कर्ध्वम् । उभे यूयम् । उअ पश्य । एते शब्दानुशासने
साधिता इति नोक्ताः । उस्साशब्दसु धेनुपर्याय उस्साशब्दभवः ॥८६॥

उक्का उक्कंदो कूपतुला चुल्लीइ उल्लि^१उद्दाणा ।

उव्वाउव्वरउ^२व्वाहा उक्कोलो ^३य घम्ममि ॥८७॥

उक्का तथा उक्कंदो कूपतुला । उक्कंदो कूपतुलित्यन्ये । उल्ली तथा
उद्दाणा चुल्ली । उव्वा-उव्वर-उव्वाहा-उक्कोलाश्चत्वारोऽपि घर्मार्थाः ॥ यथा ॥

जलियग्गिउल्लिउव्वासंतत्ता उण्हयालउक्कोले ।

कासयधूया वच्चइ ओ उक्काकड्डियजलमि ॥६८॥

उद्दाणं व समुदं लंघइ वडवाणलुव्वरं जिणइ ।

कस्सुव्वाहं ^४न जणइ उक्कंदिभुओ पई मउभ ॥७०॥ (८७)

उररी पमुमि किसराइ उणिहया उस्समो स^५मुसयए ।

वलियं णिकूणियच्छे उअअं उज्जुमि उक्खली पिठरे ॥८८॥

उररी पशुः । उणिहया कसरः । उस्समो समुन्नतः । उलियं निकूणिता-
क्षम् । उअअं ऋजु । उक्खली पिठरम् ॥ यथा ।

^६उअअं उस्समदेहलिमुल्लंघिय बाहिमुलियं णियच्छंती ।

उक्खलिउणिहयमुररी उअ रोरघरमि उल्लिहइ ॥७१॥ (८८)

उल्लुट्टं मिच्छाए उवियं सिग्घमि दूसणे उमुओ ।

धत्तूरे उम्मत्तो उलित्तमुच्चट्टिए कूवे ॥८९॥

उल्लुट्टं मिथ्या । उवियं शोघ्रम् । उमुओ दूषणम् । उम्मत्तो धत्तूरकः ।
एरण्ड इत्यन्ये । उलित्तं उच्चस्थितः कूपः ॥ यथा ॥

उल्लुट्टं जं कणयं पेच्छसि उम्मत्तउसुअविहुरो सि ।

ता रे पयपाणकए वज उवियमुलित्तक^७ठदेसमि ॥७२॥ (८९)

1 B °उव्वाणा.

5 AB °सुन्नय°.

2 AB °व्वाहउक्को°.

6 C उअउ°.

3 C अ.

7 C °ठघोस°.

4 C ण.

उग्घट्टिउयालीओ अवयंसे फालिए उरत्तं च ।

बहुयम्भि उंबरं उच्छुरमविणसिरे खलम्भि उप्फालो ॥६०॥

उ'ग्घट्टी तथा उयाली अवतंसः । उरत्तं स्फाटितम् । उंबरं बहु । यस्तु देहल्यर्थं उंबरशब्दः स उदुम्बरशब्दभवः । उच्छुरं अविनश्वरम् । उप्फालो दुर्जनः ॥ यथा ॥

रे उप्फाल उरत्ते ^१पिम्मे सुरवहुउयालिजोगेहिं ।

किं ^२नाम उ'वरच्छुरणवकुसुमेहिं पि उग्घट्टी ॥७३॥ (६०)

^४उड्डुल्लउड्डुला उल्लासे तह उम्मलं थीणे ।

उकुंडो मत्ते उग्गमम्भि ^५उड्डाअउप्पोया ॥६१॥

^६उड्डुल्लो तथा उड्डुलो उल्लासः । उम्मलं स्नानम् । उकुंडो मत्तः । उड्डाओ तथा उप्पोओ उद्गमः ॥ यथा ॥

तिणउप्पोउकुंडवसं ^७ड्डुल्लुक्कायउम्मलुप्पंके ।

सरए तुह वेरीहिं ^८मुक्का ^९उड्डायउड्डुल्ला ॥७४॥ (६१)

उक्कोडा उकंदा लंचाए तुट्टयम्भि उल्लुकं ।

उप्फुसं आउसो उक्काहो मुत्ततंतुम्भि ॥६२॥

उक्कोडा तथा उकंदा लञ्चा । उल्लुकं तुटितम् । उप्फुसं आपूर्णम् । उक्काहो सूत्रतन्तुः ॥ यथा ॥

विरहोप्फुसो उक्कोडअणिउणे देसु तस्स उकंडं ।

उक्काहेहि ण सुहे संधिज्जइ पेम्ममुल्लुकं ॥७५॥ (६२)

1 AB °ग्घट्टी.

2 O °पिम्मे.

3 O नाम.

4 AB उड्डुल्लउड्डुला.

5 AB उड्डाअ.

6 AB उड्डुल्लो तथा उड्डुलो.

7 A °ड्डुल्लु B °ड्डुल्लु.

8 AB मुक्का.

9 A उड्डायउड्डुल्ला B उड्डायउड्डुल्ला.

संमद्दे उत्पद्यो हेट्टामुहयम्मि उम्मत्थं ।

परिवत्तणम्मि उत्पल्ला उवदेहीइ उदेही ॥६३॥

उत्पद्यो संमद्देः । उम्मत्थं अधोमुखम् । विपरीतमिति यावत् । उत्पल्ला परिवर्त्तनम् । उदेही उपदेहिता ॥ यथा ।

जणउत्पद्यो उत्पल्लिजण मा पेक्क वारि उम्मत्था ।

उदेहितिकवतुंडं किं अणुइतिं ण पेक्खसे महिलं ॥७६॥ (६३)

उक्कोडी पडिसद्दे विसे उसीरं डरम्मि उप्फेसो ।

उम्मल्ला तरहाए अतडे कूवम्मि उत्तूहो ॥६४॥

उक्कोडी प्रतिशब्दः । उसीरं विसम् । उप्फेसो तासः, अपवा^१दार्थेऽप्ययं लक्ष्येषु दृश्यते ॥ यथा ।

असरिसजणउप्फेसया ण इ सहियव्वा कुले पसूएण ॥७७॥

उम्मल्ला टणा । उत्तूहो अतटः कूपः ॥ यथा ।

तुहहयहेसोक्कोडोउप्फेसा वेरिणो गया रस्से ।

उम्मल्लाइ उसीरं असंति पडिसंति उत्तूहं ॥७८॥ (६४)

उज्जमगुंठियक्किहेसु उउभसुब्भगउच्छिल्ला ।

उच्छुअउम्मरउब्भंता भयचो रियदेहलिगिलाणा ॥६५॥

उउभसप्रभृतयस्त्वयो यथासंख्यमुद्यमाद्यर्थाः । उउभसो उद्यमः । उब्भगो गुणितः । उच्छिल्लं किद्रम् । इह क्लिप्तशब्दश्चिद्रार्थो वक्ष्यते तस्य उत्पूर्व-कस्येदं रूपमिति न शङ्कनीयं, क्लिप्त-उच्छिल्लशब्दयोः स्वतन्त्रत्वात् । न हि देशीशब्दानामुपसर्गसंबन्धो भवति । एवं फेस-उप्फेसादिष्वपि वाच्यम् । उच्छु-आद्योऽपि त्रयो यथासंख्यं भयचौर्याद्यर्थाः । उच्छुअं भयचौर्यम् । उम्मरो गृहदेहली । उब्भंतो ग्लानः ॥ यथा ।

तिमिरोब्भगणिसाए उम्मरउच्छिल्लखलण^२उब्भंता ।

उ^३च्छुअरयउउभसओ उअ असई विसइ खंडदेवउलं ॥७९॥ (६५)

1 C °ल°. 2 C °दार्थ°. 3 C पविस°. 4 C °रिअय°. 5 AB °उम्मरा. 6 AB °च्छुयर°.

सुस्मे उज्जडमुक्केरो अ बली उड्डसो अ मक्कुणए ।

संतम्मि ^१य उब्भाओ उड्डत्यो विप्पलद्धे ^१य ॥६६॥

उज्जडं उड्डसम् । उक्केरो उपहारः । समूहवाचकसु उक्केरशब्द उत्करशब्द-
भव एव । उड्डसो मत्कुणः । उब्भाओ शान्तः । उड्डत्यो विप्रलब्धः ॥ यथा ।

^१बोलंति तुड्भ रिउणो सोड्डससयणे णिसं पि उड्डत्या ।

उब्भाया दियहं कयउज्जडदेवउलदेवउक्केरा ॥८०॥ (६६)

उज्जल्ला उम्मड्डा हट्ठम्मि विमलम्मि उच्चारो ।

विउली उच्चाडो पयडे उच्चवो दट्ठम्मि उच्चत्यो ॥६७॥

उज्जल्ला तथा उम्मड्डा बलात्कारः । उच्चारो विमलः । उच्चाडो विपुलः ।
उच्चवो प्रकटः । उच्चत्यो दृढः ॥ यथा ।

उच्चारे उच्चवे उच्चा^१डकरे ससिम्मि जं कामो ।

उज्जल्लोच्चत्थबलो ता उम्म^१ड्डाए रमसु इमं ॥८१॥ (६७)

उअहत्ति पेक्कहत्थे उडिदो मासम्मि साइणी उअरी ।

उल्लोचो ^१य वियाणे छिम्पयकारुम्मि उंछओ होइ ॥६८॥

उअह पश्यत । उडिदो माषधान्यम् । ^१उअरी शाकिनी । उल्लोचो विता-
नम् । उंछओ छिम्पकाख्यः कारुविशेषः ॥ यथा ।

उंछयवाडे मज्जारिरुवयाओ भमंति उअरीओ ।

उअहोडिदसामाओ तमिस्सउल्लोचिए गयणे ॥८२॥ (६८)

उड्डासो संतावे उग्घुट्टं पुंसियमरिम्मि उल्लोलो ।

दरिए उत्तुणउम्महउच्चुंचुक्कुउत्तुरिद्धीओ ॥६९॥

उड्डासो संतापः । उग्घुट्टं पुंसितम् । उग्घुट्टशब्दस्य उद्घुष्ट इति ^१सत्यां
व्युत्पत्तौ विशेषार्थरूढेरिह पाठः । उल्लोलो शत्रुः । उत्तुणो उम्महो उच्चुंचो
उक्कुक्कु उत्तुरिद्धी एते पञ्च शब्दा दृष्टार्थाः । उत्तुरिद्धी गर्व इत्यन्ये ॥ यथा ।

१ ० अ.

२ A बोलिन्ति B चोलिन्ति.

३ B ^०डकारे.

४ ० ^०ड्डाइ.

५ AB उयरो.

६ ० व्युत्पत्तौ सत्यां.

विज्जोच्छुक्कुलुमुहवयउच्चुचसिरिउत्तुरिद्वीणं ।

उग्घुद्धमुत्तुणत्तं उल्लोलाणं तए कउड्डासं ॥८३॥ (८८)

आरूढे उल्लूढो उच्च प्पोच्चुप्पिया तह य ।

उव्वीढं उद्धरियं उम्मरियं चेय उक्खाए ॥१००॥

उल्लूढो उच्चप्पो उच्चुप्पिओ तयोऽप्येते आरूढार्थाः । उल्लूढो अङ्कुरित इत्यन्ये ।
उव्वीढं उद्धरियं उम्मरियं चेति तयोऽप्येते उत्खातार्थाः ॥ यथा ।

उव्वोढखगउम्मरियसत्तुणिवहो गुणेसु उल्लूढो ।

उद्धरियउच्चप्पखलो उच्चुप्पइ तिहुयणं पि चालुक्को ॥८४॥ (१००)

उच्छट्ठो उड्डहणो चोरे दुअचोरियाइ उच्छंटो ।

उत्तालोव्वेत्ताला अच्छिस्साराव^१रुद्धयम्मि ॥१०१॥

उच्छट्ठो । ओत्संयोगे (सि०हे० ८।१।११६) इत्युत ओति ओच्छट्ठो तथा
उड्डहणो हावप्येती ^२चोरार्थी । उच्छंटो द्रुतवीर्यम् । उत्तालं उव्वेत्तालं
हावप्येती निरन्तरस्वररुदिते । उद्धतार्थवाचौ तूत्तालशब्दः समसंस्कृत एव ॥
यथा ।

गुणगुणिद्विय^३उच्छट्ठय उड्डहणच्छंटभीसिया रस्से ।

पयडियभ^४उत्तालं उव्वेत्तालंति तुज्झ रिउवहुया ॥८५॥ (१०१)

खिस्से उव्वाउत्तं पिया य हासम्मि उल्लेवो ।

उव्वुग्गोप्फंदोला चलम्मि मूढम्मि उम्मइयं ॥१०२॥

उव्वाओ तथा उत्तंपिओ खिन्नः । उत्तम्मिअं खिन्नमित्यन्ये । उल्लेवो हासः ।
स्वार्थे के उल्लेवओ इत्यपि । उव्वुग्गो उप्फंदोलो हावप्येती चलार्थी । उम्मइयं
मूढम् ॥ यथा ।

उव्वायमणा उव्वुग्गालीयणा चइयचारुल्लेवा ।

उप्फंदोलोत्तंपइ तुज्झ कए सा विओअउम्मइया ॥८६॥

अत्र च । उत्थारो उत्साहः । उच्छुषं विमर्दितमित्युत्साह-उत्तुष-
शब्दप्रभवौ । उन्दुरउच्चयशब्दावाखुनीवीवाचकौ संस्कृतसमौ । उंघइ निद्राति ।
उग्गइ उद्घाटयति । एतौ धात्वादेशेषूक्तावित्येतेऽन्यैरुक्ता अपि नोक्ताः ॥ (१०२)

उब्भालणमुप्पस्सं पलायणत्थम्भि उज्झमणं ।

उच्छवियं सयणीए उइंतणं उत्तरिज्जम्भि ॥१०३॥

उब्भालणं शूर्पादिनोत्पवनम् । उब्भालणं अपूर्वमिति केचित् । उत
ओति ओब्भालणं इत्यपि । उज्झमणं पलायनम् । उत ओति ओज्झमणं
इत्यपि । उच्छवियं शयनोद्यम् । उइंतणं उत्तरीयम् ॥ यथा ।

वियलियउइंतणाए सुस्सं उब्भालणं कुणंतोए ।

तह पु'लइयमुच्छवियं जह काउ' मक्किमो ण उज्झमणं ॥८७॥ (१०३)

उल्ललियं सिठिलठिइम्भि णिउणागहियम्भि उग्गहियं ।

उल्लेहडो 'य लोले रइजोग्गे तह 'य उवसेरं ॥१०४॥

उल्ललियं शिथिलस्थितिः । उग्गहियं निपुणगृहीतम् । उग्गहियं रचित-
मिति तु रचिधात्वादेशसिद्धम् । उल्लेहडो लम्पटः । उवसेरं रतियोग्यम् ॥
यथा ।

उल्ललियदोसतुस तह उग्गहिया कुमरवाल तइ लच्छी ।

उल्लेहडा वि जह सा ण मस्सए अस्समुवसेरं ॥८८॥ (१०४)

उल्लुरुहो लहुसंखे तत्तोच्छलियम्भि उब्भुयाणं तु ।

उंदुरओ दीहाहे उक्खोडिययम्भि उत्तुहियं ॥१०५॥

उल्लुरुहो लघुशङ्खः । उब्भुयाणं यदग्न्यादिना तप्तं दुग्धादि भाजना-
दुच्छलति । उंदुरओ दीर्घमहः । उत्तुहियं उत्खोटितम् । तकारसंयोगाख्येन
डकारसंयोगं केचित्पठन्ति । स च लिपिभ्रम एवेत्यनेकदेशोपरिशोलेन
निश्चितमस्माभिः ॥ यथा ।

उत्तुहियजीवियासाइ उल्लुरुहकण्ठ तीइ तुह विरहे ।

अइउभुयाइयरई उंदुरया हुंति सिसिरे वि ॥८८॥ (१०५)

उद्धरणं उच्छिष्टे उवदीवं अस्मदीवमि ।

उद्धवउच्चड्डियउत्ताहियउव्वाहिया य उक्खित्तं ॥१०६॥

उद्धरणं उच्छिष्टम् । उवदीवं अन्यद्दीपम् । उद्धवओ उच्चड्डिओ उत्ताहिओ
उव्वाहिओ इत्येते चत्वार उच्छिष्टार्थाः ॥ यथा ।

उव्वाहियभुअ उच्चड्डियामि उत्ताहिओवदीवेम ।

हरिणो व्व लिहंति विगा उद्धवयकरा णिवा तुहुद्धरणं ॥८९॥ (१०६)

उद्धवियमग्घिए उवलुयं सलज्जे घरमि उत्थलियं ।

उलुखंडो अ अलाए उअक्किउच्छंगिया पुरोठविए ॥१०७॥

उद्धवियं अर्घितम् । उवलुयं सलज्जम् । उत्थलियं गृहम् । उत्थलियं
उन्मुखगतमित्यन्ये । उलुखंडो उल्मुकम् । उअक्कियं उच्छंगियं हावप्येतौ
पुरस्कृतार्थौ ॥ यथा ।

उत्थलियवई उच्छंगियविणओ ता उअक्क सहिं विणयं ।

अलमुलुखंडपहारेहि उवलुया हविय अप्पमुद्धवसु ॥९१॥ (१०७)

उरुमिल्लं उरुसोल्लं च पेरिए अवगए अ उअचित्तो ।

उवउज्जो उवयारे दोहणहारीइ उअहारी ॥१०८॥

उरुमिल्लं उरुसोल्लं च हावप्येतौ प्रेरितार्थौ । उअचित्तो अपगतः ।
उवउज्जो उपकार । उअहारी दोग्ध्री ॥ यथा ।

उअचित्तानं उअहारीणं मग्गोरुमिल्लणयणाणं ।

उरुसोल्लउरुवसणो पवणो तरुणाण कुणइ उवउज्जं ॥९२॥ (१०८)

संचुस्त्रियम्नि उल्लुंठियं च कागम्नि उलुहंतो ।

१'गेमीए उंचहिया उप्पेक्खिययम्नि उद्दिसियं ॥१०६॥

उल्लुंठियं संचूर्णितम् । उलुहंतो काकः । उंचहिया चक्रधारा । उद्दिसियं
उत्प्रेक्षितम् ॥ यथा ।

असुरेहिं उवरि परिब्भमंतउलुहंतविरसरोलेहिं ।

हरिचक्कउंचहियउल्लुंठियमुद्दिसियमप्पबलं ॥८३॥ (१०६)

उब्भासुयं विसोहे गरुयावेसम्नि उव्वहणं ।

उल्लरयं च कवड्डाहरणे रासिम्नि उक्कुरुडी ॥११०॥

उब्भासुयं गतशोभम् । उव्वहणं महानाविशः । उल्लरयं कपदीभरणम् ।
उक्कुरुडी अवकराशिः । उक्कुरुडो रत्नादीनामपि राशिः ॥ यथा ।

उब्भासुय सा मेल्लइ उव्वहणं ता खु अगओ तीए ।

उल्लरयभूसणो जइ रे णच्चसि च^२डिय उक्कुरुडिं ॥८४॥ (११०)

उच्छल्लियमुक्खोडियतजम्नि उब्बिंबलं जले कलुसे ।

उड्डच्छियं णिसिद्धे वंकीभूयम्नि उज्जणियं ॥१११॥

उच्छल्लियं क्लृप्तत्वक् । उब्बिंबलं कलुषजलम् । उड्डच्छियं निषिद्धम् ।
उज्जणियं वक्रोभूतम् ॥ यथा ।

उब्बिंबला णईओ तरुणो उच्छल्लिया य दंतोहिं ।

उज्जणियचावउड्डच्छियारिमंडल कहंति तुह सिविरं ॥८५॥ (१११)

णिग्गम्भच्छियम्नि उज्जौरियं च उज्जूरियं भौणे ।

उक्खंडियमक्कंते चोरियवत्थुम्नि उक्खडियं ॥११२॥

उज्जीरियं निर्भर्त्सितम् । उज्जूरियं क्षीणम् । शुष्कमित्यन्ये । उक्खंडियं
आक्रान्तम् । उत ओति ओक्खंडियं इत्यपि । उक्खंडियं चोरितं वसु ॥ यथा ॥

तुहगुणउक्खंडियमणा विरहोज्जूरियतण अ तणुअंगो ।

उज्जीरेइ सहीओ कुसुम^१सरुक्खंडिया कए तुज्झ ॥८६॥ (११२)

णीचीकयम्मि उज्जणियमुवसग्गो ^२य मंदम्मि ।

उप्फुडियमत्थुरिए उज्जग्गुज्जं अकलुसम्मि ॥११३॥

उज्जाणियं निम्नीकृतम् । उवसग्गो मन्दः । उप्फुडियं आस्तृतम् । उज्ज-
ग्गुज्जं स्वच्छम् ॥ यथा ।

अणउवसग्गपयावयउज्जाणियरिउ कुमारवाल णिव ।

उप्फुडिया तिहुअणे उज्जग्गुज्जा रमेउ तुह कित्ती ॥८७॥ (११३)

उद्धच्छवी विसंवादयम्मि उप्फुंकिया य रजकीए ।

तह उट्टियम्मि उक्कासियं च उच्चारियं गहिए ॥११४॥

उद्धच्छवी विसंवादितः । उप्फुंकिया रजकी । उक्कासियं उल्लितम् ।
उच्चारियं गृहीतम् ॥ यथा ।

उक्कासइ उप्फुं^३कियघरम्मि वत्थाण घल्लणमिसिण ।

उच्चारियअणउद्धच्छविसंकेयं वह्ण सरिउ^४ ॥८८॥ (११४)

कांडियए उक्खणियं संकस्से उक्कुआरं^५ च ।

उज्जीमिया य रस्सीए उल्लसियं च उलुकसियं ॥११५॥

उक्खणियं कण्डितम् । उक्कुआरं संकन्नम् । उक्कुआरियं क्वादितमिति
त्वनेनैव णिजन्तेन सिद्धम् । उज्जीमिया रश्मिः । उल्लसियं उलुकसियं द्वाव-
प्येतौ पुलकितार्थावन्योन्यपर्यायत्वेन निबद्धौ । उद्धुसियशब्दस्तु उद्धुषितशब्दभवः ॥
यथा ।

उज्जीमीइ वि बडं णिसि उल्लसियं पिअं सहि^६भरंती ।

उक्खणणावावडा वि हु उलुकसियत्तं कही^७क्कुआरिमि ॥८९॥ (११५)

1 C °सरोक्ख°. 2 C अ. 3 B °किव°. 4 B °आरम्मि. 5 AB °क्कुआरं
6 C सर°. 7 AB °क्कुआरि°.

उच्छेवणं घए उच्चंपियमुवजंगलं च दीहम्मि ।

उप्पेहडउलहसिया उम्मच्छवियं च उब्भडए ॥११६॥

उच्छेवणं घृतम् । उच्चंपियं उवजंगलं द्वावप्येती दीर्घार्थौ । उप्पेहडं
उलहसियं उम्मच्छवियं त्रयोऽप्येते उद्घाटार्थाः ॥ यथा ।

उच्चंपियउप्पेहडभुयलुय उवजंगलच्छ उलहसिया ।

उम्मच्छवियपयावा^१णलम्मि उच्छेवणं व तुह रिउणो ॥१००॥ (११६)

उज्जगिरमोस्मिद्दे उक्कुरणुक्कुअरणाद् उक्कुवणे ।

उम्हावियउवललया सुरए तित्तिरहियम्मि उलुहलिओ ॥११७॥

उज्जगिरं औन्निद्रम् । उक्कुरणं उक्कुअरणं च इक्षुवाटः । उक्कुरणं
इक्षुरिति केचित् । उम्हावियं उवललयं च सुरतम् । उम्हावियं सुरतमिति तु
रमेरुम्हावादेशसिद्धम् । अत्र च उप्फालइ कथयति । उल्लुडइ विरेचयति ।
उल्लालइ 'उप्ये'लइ उन्नमयति । उव्वेल्लइ प्रसरति । उम्मच्छइ वञ्चति ।
उगुसइ माष्टि^२ । उल्लूरइ तुडति । उब्भुत्तइ उत्तिष्ठति । उत्थारइ आक्रामति ।
उकुसइ गच्छति । उम्मत्थइ अभ्यागच्छति । उद्दुमाइ पूर्यते इत्यादयो धात्वा-
देशेष्वस्माभिरुक्ता इति नोच्यन्ते । उलुहलिओ तस्मिन्निहितः यः कदापि तस्मिन्
न जानाति ॥ यथा ।

उम्हावियउलुहलियय वयंस माणेसु तत्थ गंतूण ।

उक्कुरणे सोज्जगिरउक्कुअरणगोवियाद् उवललयं ॥१०१॥ (११७)

हिययरसोच्छलणे उगुलुंक्किया य उवएइया करिया ।

मुसलिम्मि उसणसेणो तह उप्पिंगालिया करुच्छंगे ॥११८॥

उगुलुंक्किया हृदयरसोच्छलनम् । उवएइया मद्यपरिवेषणभाण्डम् । उसण-
सेणो बलभद्रः । उप्पिंगालिया करोत्सङ्गः ॥ यथा ।

जं जस्स 'रोअए किर ण हु तस्स तमुगुलुंक्कियं कुणइ ।

उअ उप्पिंगालियठियमुवएइयमुसणसेणस्स ॥१०२॥ (११८)

उवकयउड्छविं सज्जियमुत्तलहओ विडवे ।

उलुउंडियं पलुट्टे उंवरउप्पं अल्लअअब्भुदए ॥११६॥

उवकयउड्छविं इति समाहारद्वन्द्वः । उवकयं कप्रत्ययाभावे उवकयं
तथा उड्छविं सज्जितम् । यस्तु उवहत्विगणशब्दः सज्जितार्थः स समारचयते-
रादेश इतीह नोक्तः । उत्तलहओ विटपः । उत ओति ओत्तलहओ इत्यपि ।
उलुउंडियं प्रलुठितम् । विरेचितमिति यावत् । उंवरउप्पं अभूताभ्युदयः ॥
यथा ।

उड्छविउत्तलहयतलम्भि उलुउंडिओरुपिम्माणं ।

रइउवकयाण मिहुणाणोवरउप्पं व संगमो भाइ ॥१०३॥ (११६)

वलएसु उवलभत्ता उवलयभग्गा य णायव्वा ।

अलिएरंडेसूणहोदयभंडोत्ता^१णपत्तया^२चेव ॥१२०॥

उवलभत्ता तथा उवलयभग्गा वलयानि । अल्लेखणद्वयोर्यथासंख्येन द्वौ शब्दौ ।
उण्होदयभंडो भ्रमरः । यस्तु उण्होदयभंडशब्दः पिठरवाची कैश्चिन्निबद्धः
सोऽस्माभिः संस्कृतभवत्वादुपेक्षितः । उत्ताणपत्तयं एरण्डम् । एरण्डस्येदमैरण्डं
पत्रपायम् ॥ यथा ।

इडोवलभत्ताए उवलयभग्गा सहंति तुज्झ करे ।

उण्होदयभंडा कमलम्भि व उत्ताणपत्तसामलया ॥१०४॥ (१२०)

कुरियग्गमुक्कपुप्पं घेत्तुय पायंगुलीहिं उप्पयणं ।

तं उड्डियाहरणमुच्चलउलियं कोउअत्तुरिए ॥१२१॥

क्षुरिकाग्रमुक्तं पुष्पं पादाङ्गुलीभ्यां गृहीत्वा यदुत्पतनं तदुड्डियाहरणम् ॥ यदाह ।

कुसुमं यत्रोड्डिय क्षुरिकाग्रास्त्राघवेन संगृह्य ।

पादाङ्गुलीभिर्गच्छति तद्विज्ञातव्यमुड्डियाहरणम् ॥

उच्चलउलियं कौतूहलेन त्वरितयानम् ॥ यथा ।

तुह कुरियग्गफुरंतारिमोलिकुसुमुड्डियाहरणं ।

गिष्ठा कुणंति उच्चलउलियकरं खेयरवङ्गणं ॥१०५॥ (१२१)

पासदुएणं परिवत्तणम्मि उत्थल्लपत्थल्ला ।

उत्तिरिविडि 'उड्डुहे उत्तरणवरंडिया उडुवे ॥१२२॥

उत्थल्लपत्थल्ला पार्श्वद्वयेन परिवर्त्तनम् । उत ओति ओत्थल्लपत्थल्ला इत्यपि ।
उत्तिरिविडी ऊर्ध्वोर्ध्वं भाण्डादेः स्थापनम् । उत्तरणवरंडिया उडुपः । समुद्र-
नद्यादी जलतरणोपकरणं प्रवहणादि ॥ यथा ।

भवउत्तरणवरंडिं संभर सव्वसुमसहा तुज्झ ।

एणरगोत्तिरिविडिमज्झि होही उत्थल्लपत्थल्ला ॥१०६॥ (१२२)

॥ अथ ब्रह्मरादिक्रमेणैवानेकार्थाः ॥

उहं जलणारकउहेसु उड्डुणो दीहउसहेसु ।

उव्वुण्णं उव्विग्गे उच्छित्ते उब्भडे 'सुण्णे ॥१२३॥

उहं जलमानुषं ककुदं चेति द्वयर्थम् । उड्डुणो दीर्घो वृषभश्च । उव्वुण्णं
उद्विग्नमुत्क्षिप्तमुद्गटं शून्यं चेति चतुर्थम् ॥ (१२३)

वि'समोत्सयप्पएसे खिण्णे णिवहे य उड्ढाओ ।

विकिखत्तोकिखत्तेसूच्छित्तं उम्भंडमवि हठोव्वत्ते ॥१२४॥

उड्ढाओ विषमोन्नतप्रदेशः आन्तः संघातश्चेति त्रयर्थः । उच्छित्तं विच्छिप्त-
मुत्क्षिप्तं च । उम्भंडं हठ उहत्तं च । हठोव्वत्ते इति समाहारः ॥ (१२४)

उक्खुंडो 'य अलाए णियरे वत्थेगदेसे य' ।

उम्भच्छमसंबद्धे भंगौभणियम्मि कोहे य' ॥१२५॥

उक्खुंडो उल्लमुकं निकरो वल्लैकदेशेति त्रार्थः । उल्लच्छं असंबद्धं भङ्गीभणितं क्रोधेति त्रार्थम् ॥ (१२५)

उक्खुंडो उप्पीलो उग्घाओ तहो य उद्दामो ।

संघायत्थउडेसुं उव्वूरो समहिअत्थे व ॥१२६॥

उक्खुंडो उप्पीलो उग्घाओ उद्दामो इत्येते चत्वारोऽपि शब्दाः संघातार्थाः स्थपुटार्थाश्च । उव्वूरो अधिकार्यः । अपिशब्दात् संघातस्थपुटार्थश्चेति त्रार्थः । स्थपुटो 'निम्नोन्नतप्रदेशः ॥ (१२६)

खिम्मे सुम्मे भोए तहोअभडक्कं तपयडवेसेसु ।

उव्विंबं उच्चुल्लं पुण उव्विग्गाधिरूढभीएसु ॥१२७॥

उव्विंबं खिन्नं शून्यं भीतमुद्भटं क्रान्तं प्रकटवेषं चेति षडर्थम् । उच्चुल्लं 'पुनर-
द्विग्नमधिरूढं भीतं चेति त्रार्थम् ॥ (१२७)

पडिसहकुररविट्ठागव्विट्ठमणोरहेसु उड्डाणो ।

उव्वुक्कं पलवियए संकडए तह बलक्कारे ॥१२८॥

उड्डाणो प्रतिशब्दः कुररो विष्ठा गर्विष्ठो मनोरथश्चेति पञ्चार्थः । उव्वुक्कं प्रलपितं संकटं बलात्कारश्चेति त्रार्थम् ॥ (१२८)

मं^३चणियरेसु उंडलमुप्पित्थं तट्टकुवियविहुरेसु ।

णौरागे गलिए उव्वत्तं उव्वाठमुग्गयदुहेसु ॥१२९॥

उंडलं मञ्चो निकरश्चेति द्वार्थम् । उप्पित्थं त्रस्तं कुपितं विधुरं चेति त्रार्थम् । उव्वत्तं नीरागं गलितं चेति द्वार्थम् । उव्वट् टान्तमिति केचित् । उव्वाठं विस्तीर्णं गतदुःखं चेति द्वार्थम् । केचिद् विपूर्वमेनं पठन्ति विउव्वाठं इति ॥ (१२९)

उक्त्वस्मं अव'क्विस्मे कस्मे पासप्पसिठिलि ३य ।

पंकोच्चेहसमूहेसु बहलए तह य उप्पंको ॥१३०॥

उक्त्वस्मं अवकीर्णं क्वं पाखंप्रशियिलं चेति चर्यम् । उत ओति ओक्त्वस्मं इत्यपि । उप्पंको पङ्क उच्छ्रयः समूहो बहलं चेति चतुरर्थः ॥ (१३०)

उत्तप्पो गव्वियवहुगुणेसु गीविस्समेसु उच्चोलो ।

अण्णवायसमेसूच्छुल्लो णिवघणपीवरेसु उम्मल्लो ॥१३१॥

उत्तप्पो गर्वितोऽधिकगुणश्च । उच्चोलो नीवी खेदश्च । उच्छुल्लो अनुवादः खेदश्च । उम्मल्लो नृपो मेघः पीवरश्चेति चर्यः । उम्मल्लो बलात्कार इति केचित् ॥ (१३१)

उस्सुद्धओ हुंकारे गयण्णम्महसाणसहे ३य ।

अहिअअवज्झिअणिच्छिअतावागणिएसु उव्वरिअं ॥१३२॥

उस्सुद्धओ हुंकारो गगनोन्मुखस्य शुनः शब्दश्च । उव्वरिअं अधिकमनीप्सितं निश्चितं तापोऽगणितं चेति पञ्चार्थम् ॥ (१३२)

काणच्छिदिट्ठविक्वित्तखित्तचत्तेसु उज्झरियं ।

उव्वाडुयं परम्महण्णिम्मज्जाएसु सुरएसु ॥१३३॥

उज्झरियं काणाच्छिदृष्टं विक्षिप्तं क्षिप्तं त्यक्तं चेति चतुरर्थम् । उत ओति ओज्झरियं इत्यपि । उव्वाडुयं पराङ्मुखसुरतं निर्मर्यादसुरतं च ॥ (१३३)

गीआरामेसूव्वाउलमुरुपुल्लो ३अपूवखिच्चेसु ।

अहियप्पमाणवज्जियमज्जाएसुं च उव्विडिमो ॥१३४॥

उव्वाउलं गीतसुप्रवर्णं च । उरुपुल्लो अपूपो धान्यमित्रा च । उव्विडिमो अधिकप्रमाणो विमुक्तमर्यादश्चेति चर्यः ॥ (१३४)

उच्छुंडिओ सपत्तियहरिएसूज्जंगलं हटे दीहे ।

उप्पिंजलं च सुरए धूलोए तह अकित्तीए ॥१३५॥

उच्छुंडिओ सपत्तितः । बाणादिनातिव्यथितः । अपहृतश्चेति द्वर्थः ।
उज्जंगलं बलात्कारो दोषं च । उप्पिंजलं सुरतं रजोऽकीर्त्तिश्चेति त्रर्थम् ॥ (१३५)

रणरणयाणिट्टेसूव्वाहुल'मुसालियं' किसोसमिए ।

उव्वेत्तरं अखिडियभूमोए जहणरोमे 'य ॥१३६॥

उव्वाहुलं श्रौत्सुक्यं द्वेषं च । 'उसालियं' क्लृप्तमुन्नमितं च । कि'सो-
समियं' इति समाहारः । उव्वेत्तरं खिलभूमी जघनरोमाणि च । उत श्रौति
श्रौव्वेत्तरं इत्यपि ॥ (१३६)

रुसिआकुलेसु उम्मच्छियमुडुहियमूठकुवियउच्छिट्टे ।

उग्गाहियं च गहिए उक्खित्तपवट्टिएसुं च ॥१३७॥

उम्मच्छियं रुषितमाकुलं च । उडुहियं जटायाः कुपितमुच्छिष्टं च ।
जठकुवियउच्छिट्टे इति द्विपदः समाहारः । प्राकृते हित्वमपि । तेन उडुडुहियं
इत्यपि । उग्गाहियं गृहीतमुत्तिष्ठं प्रवर्तितं चेति त्रर्थम् ॥ अत्र । उस्सिक्कइ
मुञ्चति उत्तिष्ठपति च । उत्थंघइ रुणद्धि उत्तिष्ठपति चेति धात्वादेशेषूक्ताविति
नोक्तौ ॥ (१३७)

उवकसिओ 'सस्सिहिए परिसेवियसज्जिएसुं' च ।

उलुफुंठियं च विणिवाडियम्मि उवसंतयम्मि तहा ॥१३८॥

उवकसिओ संनिहितः परिसेवितः सर्जितश्चेति चार्थः । उलुफुंठियं विनि-
पातितं प्रशान्तं च ॥ (१३८)

उच्चत्त^१वरत्तं^२ पासत्थूलम्मि अणवत्यभमणे य ।

जम्मा जूया जलो गड्ढमङ्गे जसणं च रणरणण ॥१३६॥

उच्चत्तवरत्तं पार्श्वयोः स्थूलमसमञ्जसविवर्त्तनं च । अथ ह्यक्षरादिक्रमेणैव
जकारादयः ।

जम्मा यूका । जलो गतिभङ्गः । जसणं रणरणकः ॥ यथा ।

जम्माउलवत्थाणं रिजण गिरिभमणजायजलाणं ।

पियविरहजसणेणं तद् कुविए कह सुहं कुमरवाल ॥१०७॥ (१३८)

जसारो कूसारे जसयमुवहाणमूसलं पीणे ।

जहट्टं जहसियम्मि जरणी तह उरब्भम्मि ॥१४०॥

जसारो गन्तविशेषः । जसयं उपधानं शयने मस्तकीत्तम्भनाय यन्निवेश्यते ।
जसलं पीनम् । जहट्टं उपहसितम् । जहसिअं इति तु उपहसितशब्दभवं
रूपम् । जरणी उरभ्रः ॥ यथा ।

जसलजसयतूलिं मोत्तुं सहि णइतडे अहिसरंती ।

होहिसि जहट्टपयं प^३खलंती जरणि व्व जसारे ॥१०८॥ (१४०)

आणंदियम्मि जणं दियमूसलियं सरोमंचे ।

विकिक्खत्ते जसाइयमूसायंतो अ खियसिठिलम्मि ॥१४१॥

जणंदियं आनन्दितम् । जसलियं सरोमाञ्चम् । जसलियं उल्लसितमिति
तु उल्लसिधात्वादेशसिद्धम् । जसाइयं विक्रिसमिति धनपालः । जसायंतो
खेदे सति शिथिलः ॥ यथा ।

जसायंतसरोरं जसाइयवलयणिवडणभएण ।

उड्ढकरं जसलियं जणंदय^३ सुहय विरहत्तणइं तं ॥१०९॥ (१४१)

जमुक्कियं विमुक्के जमुत्तियमवहपासघायम्मि ।

जमुंभियजमुरुसुंभिया य रुद्धगलरुसम्मि ॥१४२॥

जमुक्कियं विमुक्तम् । जमुत्तियं उभयपार्श्वघातः । जमुंभियं तथा जमुरुसुंभियं रुद्धगलं रोदनम् । जमुंभियं उल्लसितमिति तु उल्लसिधात्वादेश-
सिद्धम् ॥ यथा ।

जमुक्कियहासाए जमुत्तियदुत्थियाइ तुह विरहे ।

जमुंभिएण तीए कयमूसुरुसुंभियं सहीणं पि ॥११०॥ (१४२)

अथानेकार्थाः ।

गामे संघे जरो जिंभियपज्जाउलेसु जसत्थो ।

जसवियं उब्भंते तहेअ उद्धीकए होइ ॥१४३॥

जरो ग्रामः सङ्घश्च । जसत्थो जृम्भितमाकुलश्च । जसवियं उद्भ्रान्त-
मूर्ध्नीकृतं च ॥ (१४३)

अथ एकारादयो द्वित्ररादिक्रमेण प्रस्तूयन्ते । ऋवर्णलृवर्णयोः प्राकृते
प्रयोगाभावात् ।

एलो कुसले एक्को णेहपरे चंदणम्मि एकंगं ।

एत्तोप्पं एयप्पहुदि य पविसंतम्मि एमाणो ॥१४४॥

एलो कुशलः । एक्को स्नेहपरः । एकंगं चन्दनम् । एत्तोप्पं एतत्प्रभृतो-
त्यर्थः । यस्तु एत्तोप्पं एहमेत्तं इति व्याचष्टे सोऽभिमानचिह्नसूत्रं विवृण्व-
स्तदभिप्रायं नावबुध्यते । यतो देश्यन्तरेष्वपि एत्तोप्पं एयप्पहुदि एतावदेव
दृश्यते । उदाहृतं चाभिमानचिह्नेनैव स्वरुचौ ॥ यथा ।

दियहं थुडुं कियमुही जूरइ अहए तुमं वड्ढ दियर ।

अम्हं सह ^१कायंदिं एत्तोप्पं मा करिज्जासु ॥१११॥ इति ।

एमाणो प्रविशन् ॥ यथा ।

एमाणमयणबाणोद्विजरे तीइ तुम्ह एकाए ।

एत्तोप्पं एलाणं एक्कंगरसो वि णाहिमओ ॥११२॥

अत्र च । एत्ताहे इदानीम् । एहं इयत् । एकारो अयस्कारः । एते शब्दानुशासने साधिता इति नोक्ताः ॥ (१४४)

एक्केकममसोस्से एक्कण्डो तह य कहयम्मि ।

सा एमिणिया जीए मुत्तेण पमिज्जए अंगं ॥१४५॥

एक्केकमं अन्योन्यम् । एक्कण्डो कथकः । एमिणिया यस्याः स्त्रियाः सूत्रेण शरीरप्रमाणं गृहीत्वा दिक्षु प्रक्षिप्यते कस्मिंश्चिद्देशे आचारविशेषे सैवमुच्यते ॥ यथा ॥

एमिणियाए तीए रूवं दट्ठूण कामसरविज्जा ।

एक्केकमं कहंता तरुणा जायति एक्कण्डा ॥११३॥

अत्र एकवर्द्ध रथेत्येकपदोऽशब्दभवत्वान्नोक्तम् ॥ (१४५)

एक्कघरिल्लो दिअरे सहोसिए एक्कसाहिल्लो ।

सा एक्कसिंबली जा सिंबलिपुप्फेहिं ॥१४६॥

एक्कघरिल्लो देवरः । एक्कसाहिल्लो एकस्थानवासी । एक्कसिंबली शाल्मली-पुष्पैर्नवफलिका ॥ यथा ।

एक्कघरिल्ल ण लज्जसि किमेक्कसाहिल्लमाणुसाणं पि ।

जं एक्कसिंबलिमिसा पुणो पुणो णियसि मालारिं ॥११४॥ (१४६)

एक्कलपुडिंगं विरलंबुक्कण एणुवासिओ भेक्के ।

एराणी इंदाणी पुरंधिया तव्वयत्था य ॥१४७॥

एकक्षपुडिंगं विरलविन्दुवर्षः । एणुवासिओ भेकः ॥ यथा ।

सुंदर गोरंगीए गोरी अज्जेय तीइ सुप^१सखा ।

एकक्षपुडिंगं हु एणुवासिए आगओ सि जं काले ॥११५॥

अत्र एकसरियशब्दः शीघ्रार्थे निपातेष्वस्माभिरुक्त इति नोक्तः ॥

अथानेकार्थाः ।

एराणी इन्द्राणी तद्व्रतस्था च स्त्रीति द्वयार्था ॥ (१४७)

एलविलो धणिओसहा अधम्मरोरप्पिएसु एकमुहो ।

ओली कुलपरिवाडी ओज्झमचोक्खम्मि विमलणे ओप्पा ॥१४८॥

एलविलो आढ्यो वृषभश्च । एकमुहो निर्धर्मो दरिद्रः प्रियश्चेति त्रयार्थः ।

अथ ओकारादयः । ऐकारस्य प्राकृते प्रयोगाभावात् । ओली कुलपरिपाटी । पङ्क्तिवाचकस्त्वालीशब्दभवः । ओज्झं अचोक्षम् । ओप्पा शाणादिना मण्यादे-
मार्जनम् ॥ यथा ।

णिवमउडोप्पियपयणह किन्ती तुज्झ धवलेइ ओज्झंप्पि ।

ससिक्कुलभवाण अहवा ओलिसहावो अयं कुमरवाल ॥११६॥ (१४८)

ओअं वत्ता ओरं रुचिरे करिवंधखायमोवं च ।

ओसारोसक्का गोवाडोसरिआ हिमम्मि ओग्गीओ ॥१४९॥

ओअं वार्त्ता । ओरं चारु । ओवं गजादेर्बन्धनार्थं खातम् । ओसारो
गोवाटः । ओसक्को अपसृतः । ओग्गीओ नौहारः ॥ यथा ।

चइआजिओवओअं रिउणो ओग्गीयओरजस तुज्झ ।

भौआ ओसारिसुं वसंति समराउ ओसक्का ॥११७॥ (१४९)

केसविवरणे ओच्छियमोडलमवि केसगंफम्मि ।

ओसिअमबले ओणीवी णिव्वे ओत्थरो वि उच्छाहे ॥१५०॥

ओच्छ्रियं केशविवरणम् । ओडलं केशगुम्फो धम्मिल्लप्रायः । ओसिओ
अबलः । ओणोवी नीत्रम् । ओत्यरो उत्साहः ॥ यथा ।

अणओत्यरोसियाणं जरउडओणोविसंग^१जडिलेसु ।

तुज्झ रिज्जणं रक्खे कहमोच्छ्रियमोडलं च केसेसु ॥११८॥ (१५०)

ओग्गालो ओआलो वहोलए ओत्य^२ओ अ अवसस्स^३ ।

ओक्कियमुसिए रप्फे ओणिव्वो णीवियाए ओवड्ढी ॥१५१॥

ओग्गालो तथा ओआलो अल्पं स्त्रोतः । ओत्यओ अवसन्नः । ओत्ययं
पिहितमित्यन्ये । ओक्कियं उषितम् । वान्तमित्यन्ये । ओणिव्वो वस्मीकः ।
पिपौलिकोत्खातो मृद्राशिरित्यर्थः । ओवड्ढी परिधानैकदेशः ॥ यथा ।

बाहोग्गालघणोयालपूरिओणिव्वणिग्गयाहिभया ।

गलिओवड्ढी तुह रिउवह्ण वणे ओत्यओक्किया लुट्ठ ॥११८॥ (१५१)

ओसाओ पहररुजा ओच्छ्रत्तं दंतधावणए ।

ओसीसं अववत्ते ओवट्ठो मेहवारिसिअम्मि ॥१५२॥

ओसाओ प्रहारपीडा । ओच्छ्रत्तं दन्तधावनम् । ओसीसं अपहृत्तम् ।
ओवट्ठो मेघजलसेकः ॥ यथा ।

ओ ओच्छ्रत्तमिसेणं पहिओ ओसीसिज्जण जंतोवि ।

णवमयणस^४रोसाओ मोडइ ओवट्ठफुल्लणीवलयं ॥१२०॥ (१५२)

ओहंकोहट्ठोलिप्पा हासे कस्सरमणमोलुंकी ।

ओलिंभा उद्देही ओचुल्लं चुल्लिएगदेसम्मि ॥१५३॥

ओहंको ओहट्ठो ओलिप्यं हासः । ओलुंकी कस्सरमणम् । नंद्वा यत्र
शिशवः क्रोडन्ति । चक्षुःस्थगनक्रोडेति केचित् । ओलिंभा उपदेहिका ।
ओचुल्लं चुल्लेकदेशः ॥ यथा ।

ओहंकिरि ओहट्टं च य ओलुंकिं च सारवेसु घरं ।

ओचुल्ले ओलिंभं दहुं ओलिप्पिही तुह णणन्दा ॥१२१॥ (१५३)

बलिए ओज्जल्लो गज्जियम्मि ^१ओअंकओज्जाया ।

दीहर^२महुरभुणीए ओरल्ली ओल्लणी सि^३हरिणीए ॥१५४॥

ओज्जल्लो बलवान् । ओअंको तथा ओज्जाओ गर्जितम् । ओरल्ली दीर्घ-
मधुरध्वनिः । ओल्लणी मारजिता ॥ यथा ।

ओज्ज^४ल्लभडोज्जायं करिओअंकं च ^५सुणिअ संगामि ।

ओल्लणिमहुरोरल्ली^६मुहला ^७जे हुंति ते पुरिसा ॥१२२॥ (१५४)

ओसणमुव्वेयम्मि ^८य ओरिल्लो अट्टरकालम्मि ।

ओड्डणमुत्तरीए ओदत्तं ओदत्तणं च परिहाणे ॥१५५॥

ओसणं उद्देगः । ओरिल्लो अचिरकालः । ओड्डणं उत्तरीयम् । ओदत्तं
तथा ओदत्तणं परिधानम् ॥ यथा ।

ओरिल्लमयणवत्तोसणाइ ओदत्तणम्मि ल्हसियम्मि ।

परिहियमोड्डणमोड्डियमोदत्तं तुज्झ दंसणतुराए ॥१२३॥ (१५५)

ओड्डुं रत्ते ओलत्थो दलि^९ए णायम्मि ओहत्तो ।

ओसणं तुडिए ओरुंजं णात्थि त्ति भणियकीलाए ॥१५६॥

ओड्डुं रक्तम् । ओलत्थो विदारितः । ओहत्तो अवगतः । ओसणं
चुटितम् । ओरुंजं नास्तीति भणितगर्भा क्रीडा ॥ यथा ।

असोदडो दइओ तुह ओहत्तो वि णवणहोलत्थो ।

ओरुंजं मुक्कलिओ मा मह ओ^{१०}सण्णहिया होसु ॥१२४॥ (१५६)

1 AB ओयंक°. 2 C मुहर°. 3 AB °हरणी°. 4 AB °ल्लभडो°. 5 AB सुणिघ.
6 A °मुह°. 7 A वे, B ते. 8 C अ. 9 AB °ए अण°. 10 AB °सन्न°.

विहलन्मि ओहुडं ओहुरं च खिसन्मि ओवरो णियरे ।

ओसुद्धं विणिवडियन्मि ओज्भरी अंतआवरणे ॥१५७॥

ओहुडं विफलम् । ओहुरं खिन्नम् । ओहुरं अवनतं स्रस्तं चेत्यवन्तिसुन्दरी ।
यदुदाहरति स्म ।

खणमित्तकलुसियाए लुलियालयवल्लरीसमोत्तरियं ।

भमरभरो^१हुरयं पङ्कयं व भरिमो सुहं तीए ॥१२५॥

किं तं पि हु वीसरियं णिक्खि व जं गुरुयणस्स मज्झन्ति ।

अहिधाविज्जण गहिओ तं ओहुरउत्तरीयाए ॥१२६॥

ओवरो निकरः । कप्रत्यये ओवरओ । ओसुद्धं विनिपतितम् । ओज्भरी
अन्तावरणम् ॥ यथा ।

पहरोसुद्धओज्भरिओवरखलणोहुरा रणा रिउणो ।

तुह कुमरवाल ओहुडभुअदंडा जंति र^२खेसु^३ ॥१२७॥ (१५७)

ओसित्त^४ ओलित्ते अहिह्लए ओहुओगि^५ओणुणया ।

ओइल्लं आरूढे ओसीओहाइया य हेट्टमुहे ॥१५८॥

ओसित्तं उपलितम् । ओहुओ ओगिओ ओणुणओ एते त्रयोऽप्यभिभूतार्थाः ।
ओइल्लं आरूढम् । ओसिओ तथा ओहाइओ अधोमुखः ॥ यथा ।

ओइल्ले गयमोगियगिरिं मओसित्तमुहमणोसीअं ।

तइ ओहुअहरिचरिए ओणुणओहाइया हुआ रिउणो ॥१२८॥ (१५८)

ओलित्ती ओ^६लिप्पत्ती असिदोसन्मि ओक्कणी जूआ ।

ओज्भायं ओहट्टियं^७मसं पेल्लिय करेण जं गहियं ॥१५९॥

ओलित्ती तथा ओ^६लिप्पत्ती खड्गादिदोषः । ओक्कणी यूका । ओज्भायं
तथा ओहट्टियं अन्यं प्रेर्य यत्करणं गृहीतम् ॥ यथा ।

1 AB ^०हुरियं. 2 AB सुहूए. 3 BC ^०खेसु. 4 AB ^०ओणुण^०. 5 C ^०लिपत्ती. 6 AB ^०मसं.

कुरिओलित्तो असिओ^१लिप्पत्तो ओक्कणी णववत्थे ।

कहइ रिऊण तए जसमोहट्टिअयं सिरिं च ओउभायं ॥१२८॥ (१५८)

सेणे ओलय-ओलावया य फलहग्गलाइ ओहडणी ।

ओलयणी णववहुया ओलइणी दइयभूया य ॥१६०॥

ओलओ तथा ओलावओ ^२श्वेनः पत्नी । ओलओ अपलाप इत्यन्ये । अत्र । ओहइ अवतरति । अयं धात्वादेशेषूक्तत्वान्नोक्तः । ओमाल-ओउभर-ओसत्त-शब्दा निर्मात्य-निर्भर-अवसत्तशब्दभवा इति नोक्ताः । ओहडणी फलहकार्गला । ओलयणी नववधूः । ओलइणी दयितीभूता ॥ यथा ।

ओ^३लइणी ओलयणी रिऊण ओलयपिए रणे खणो ।

ओहडणिदीहभुअ तुह भडचडओलावओ रुयावेइ ॥१३०॥ (१६०)

ओसुंखियं च उप्पेक्खिए अलिंदम्मि ओस^४रिआ ।

^५ओआवलो अ बालायवम्मि ओहाडणी पिहाणीए ॥१६१॥

ओसुंखियं उत्प्रेक्षितम् । ओसरिआ अलिन्दः । ओआवलो बालातपः । ओहाडणी पिधानी ॥ यथा ।

ओसुंखिय पि^६यमितं ओआवलमोसरिं सरंतं च ।

णंदीइ खिविय जारं असई ओहाडणिं देइ ॥१३१॥ (१६१)

ओआअवो वि अत्थक्खणम्मि ओवट्टियं च चाडुम्मि ।

ओअग्घियमोसिंघियमंगपिणइम्मि ओलइयं ॥१६२॥

ओआअवो अस्तसमयः । ओवट्टियं चाटु । ओअग्घियं ओसिंघियं घ्रात-मित्यर्थः । ओसिंघियशब्दोऽपि देश्य एव । अनया तु भङ्गा निवडः । ओल-इयं अङ्गे पिण्डम् ॥ यथा ।

ण हु ओअग्घइ कमलं ओलइअ^७ ण सहए जलइं पि ।

ओवट्टिएहि ओआअवे वि ओसिंघए ण सा असणं ॥१३२॥ (१६२)

ओलुंपओ अ तवियाहत्थे ओहोरिअं च उगगौए ।

सुत्ते ओल्लरिओ विहिक'यम्मि ओसाणिहाणं च ॥१६३॥

ओलुंपओ तापिकाहस्तः । ओहोरिअं उद्गीतम् । अवसन्नमित्यन्धे । यसु ओहोरिअशब्दो निद्रार्थः स धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । ओल्लरिओ सुप्तः । ओसाणिहाणं विधिवदनुष्ठितम् ॥ यथा ।

णिसि ओल्लरणे ओसाणिहाणिअं किं पि तीइ जं तुमए ।

तं चिय ओहोरइ सा ओलुंपयकम्मवावडा वि दिणे ॥१३३॥

अत्र । ओरुम्माइ उद्वाति । ओहामइ तोलयति । ओलुंडइ विरेचयति । ओसुक्कइ तेजयति । ओग्गालइ रोमन्थयति । ओरसइ अवतरति । ओअंदइ ओहालइ आच्छिनत्ति । ओअग्गइ व्याप्नोति । ओहावइ आक्रामति । ओवा-सइ अवकाशते । ओअक्खइ पश्यति । ओवाहइ अवगाहते । एते धात्वा-देशेष्वस्माभिरुक्ता इति नोच्यन्ते ॥ (१६३)

॥ अथानेकार्थाः

णिसजलहिमेसु ओसा सेवयअपहाबलेसु ओलुगगो ।

ओआली असिदोसोली ओलुट्टमघडंतमिच्छासु ॥१६४॥

ओसा निशजलं हिमं चेति द्वार्था । ओलुगगो सेवको निष्ठायो निःस्थामा चेति त्रार्थः । ओआली खड्गदोषः पङ्क्तिश्चेति द्वार्था । ओलुट्टं अघटमानं मिथ्या च ॥ (१६४)

ओअल्लो पलहत्थप्पकंपगोवाडलंबमाणेसु ।

ओरत्तो वि विदारियगव्विट्टकुसुंभरत्तेसु ॥१६५॥

ओअल्लो पर्यस्तः कम्पो गोवाटो लम्बमानश्चेति चतुर्थः । ओरत्तो विदारितो गर्विष्ठः कुसुम्भरक्तश्चेति त्रार्थः ॥ (१६५)

ओहट्टो ओसरिए अवगुंठणीवियासुं च ।

गामेसहरियआणावंधणखाएसु ओआओ ॥१६६॥

ओहट्टो अपसृतो अवगुण्ठनं नीवी चेति त्रयर्थः । ओआओ ग्रामाधीशो-
ऽपहृत आन्ना हस्त्यादीनां बन्धनार्थं खातं चेति चतुरर्थः ॥ (१६६)

ओहारो कच्छवए अंतरदीवम्भि भागे य^१ ।

ओवियमारोवियरुसुचाडुमुक्केसु हरिए य^१ ॥१६७॥

ओहारो कच्छपो नद्यादीनामन्तर्दीपमंशश्चेति त्रयर्थः । ओवियं आरोपितं
रुदितं चाटु मुक्तं हृतं चेति पञ्चार्थम् ॥ (१६७)

ओहित्यं च विसाए रहसम्भि वियारिए तह य ।

चंदणसिलासु ओहंसो ओसव्विअमसोहसादेसु ॥१६८॥

ओहित्यं विषादो रभसो विचारितं चेति त्रयर्थम् । ओहंसो चन्दनं चन्दन-
घर्षणशिला चेति द्वयर्थः । ओसव्विअं गतशोभमवसा^२दश्चेति द्वयर्थम् ॥ (१६८)

ओसिंधियम्भि चंदणघसणसिलाए य^१ ओहरिसो ।

ओत्यरिओ अक्कंते अक्कममाणे य^१ गायव्वो ॥१६९॥

ओहरिसो प्रातश्चन्दनघर्षणशिला च । ओत्यरिओ आक्रान्त आक्रम-
माणश्च ॥ (१६९)

ओसाअंतो जिम्भालसम्भि सीयंतसवियणेसुं च ।

ओघसरो य^१ अणत्थे घराण वारिप्पवाहे अ ॥१७०॥

ओसाअंतो जृम्भालसः सोदन् सवेदनश्चेति त्रयर्थः । ओघसरो अनर्थो
गृहवारिप्रवाहश्च ॥ (१७०)

हेट्टामुहका^३णेक्खिअआकिस्सेसुं च ओसरिअं ।

ओहंपियं च ओरंपियं च अक्कंतणट्टेसु ॥१७१॥

ओसरिअं अधोमुखमक्षिनिकोच आकीर्णं चेति त्रार्थम् । ओहंपियं
आक्रान्तं नष्टं च । एवम् ओरंपियं । चकारौ द्वयोरपि द्वार्थतासूचकौ । यदाह ।
ओहंपियओरंपियशब्दौ नष्टे तथाक्रान्ते । न चात्र यथासंख्यभ्रमः । ओहंपियं
ओरंपियं इत्यन्योन्यपर्यायतया सर्वैरभिधानात् । भिन्नार्थानां ह्यन्योन्यपर्यायत्वं
न घटत इति ॥ (१७१)

ओअग्निअमहिह्लए केसार्द्धपुंजकरणे य ।

अस्मासत्ते तण्हापरे अ ओलिहडो पवुड्डे २य ॥१७२॥

ओअग्निअं अभिभूतं केशादीनां पुञ्जीकरणं च । ओलिहडो अन्यासक्त-
स्थणापरः प्रवृद्धश्चेति त्रार्थः ॥ (१७२)

चदणरइजोग्गे ओवसेरमोहसियमंसुअधुएसु ।

ओसिक्खियं च गमणव्वाघाए अरइणिहिए २य ॥१७३॥

ओवसेरं चन्दनं रतियोग्यं चेति द्वार्थम् । चदणरइजोग्गे इति समाहारद्वन्द्वः ।
ओहंसियं वस्त्रं धूतं चेति द्वार्थम् । उपहसितार्थसु ओहंसियशब्दः संस्कृतभव
एव । ओसिक्खियं गतिव्याघातोऽरतिनिहितं च ॥ (१७३)

ओहरणं विणिवाडणमत्थस्मारोवणं चेय ।

परओ ठियसंजोए उकारओकारविणिमओ होइ ॥१७४॥

ओहरणं विनिपातनमसंभवतोऽप्यर्थस्य संभावनं च । अत्र ओवालइ
ह्लादयति प्लावयति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोच्यते । इह च क्वचिदुकारस्थान
ओकारं पठन्ति ओकारस्थाने च उकारम् । तत्र विषयविभागो दर्श्यते । १पुरःस्थिते
संयोग उकारओकारयोर्विपर्ययो भवति ॥ यथा । उक्कंदो ओक्कंदो । उक्कली
ओक्कली । इत्यादि । एतच्चोपलक्षणमिकार-एकारयोरपि ॥ यथा इल्लो एल्लो
दरिद्रः । इत्यादि । यदस्मराम । ओत्संयोगे [सि० हे० ८, १, ११६], इत एहा
[सि० हे० ८, १, ८५], ऋत्तः संयोगे [सि० हे० ८, १, ८४] इति च ॥ (१७४)

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितायां खोपन्नदेशीनाममालायां प्रथमो वर्गः ।

संगृह्यताः स्वरादयः शब्दाः । इदानीं व्यञ्जनादयः संगृह्यन्ते ।

तेऽपि वर्गक्रमेणेति कवर्गादयो ह्रस्वचरादिक्रमेण

स्वरक्रमेण च प्रस्तूयन्ते ।

अभियकवड्डियासु कत्ताओ मूलए कंदी ।

कंतू कामे कंची मुसलाणालोहवलयम्मि ॥१॥

कत्ता अभिकायूतकपर्दिका । कंदी मूलकशाकम् । कंतू कामः । कंची
मुसलमुखे लोहवलयम् ॥ यथा ।

मुसलमुहं कंचीए कच्छपएसो ^१य कंदीहिं ।

कत्ताहि वड्डजूयं रईइ कंतू अ सोहंति ॥१॥ (१)

कल्ला कविसं मज्जे कलिकल्लोला विवक्खम्मि ।

कच्चं कोडुवं कज्जे कस्सो कच्छरो ^१य पंकम्मि ॥२॥

कल्ला तथा कविसं मयम् । कल्लाशब्दः कल्लाशब्दभवोऽप्यस्ति । स तु
कवीनां नातिप्रसिद्धः । कली तथा कल्लोली शतुः । कच्चं तथा कोडुवं
कार्यम् । कस्सो तथा कच्छरो पङ्कः ॥ यथा ।

पियकविसकच्छर तुमं कल्लं कस्सं व सुंच इमिणा हि ।

कल्लोलाकलिकच्चाकोडुंवाणं मुण्णिज्जइ ^२ण भेओ ॥२॥ (२)

कवयं भूमिच्छत्ते णालियवल्लीइ ^१य कलंबू ।

उवसप्पियम्मि कमिओ कीडीभेए करोडी ^१य ॥३॥

कवयं भूमिच्छत्रम् । यद्वर्षासु प्ररोहति । कलंबू नालिकाभिधाना वल्ली ।
कमिओ उपसर्पितः । करोडी कोटिकाभेदः ॥ यथा ।

किं ते रिद्धिं पत्ता पिसुणा जे पणइणो वि ताविति ।

कवयकलंबूउ वरं कमियकरोडीण दिंति जे छाहिं ॥३॥ (३)

कयलं अलिंजरे कंदलं कवाले कुरीड कट्टारी ।

कसरो अहमबड्ळे कांटाली रिंगणीय य ॥४॥

कयलं अलिञ्जरः । कंदलं कपालम् । कट्टारी कुरिका । कसरो अधम-
बलीवर्दः । कांटाली कण्टकारिका ॥ यथा ॥

तुह सियकट्टारीफुट्टकंदली बब्बरो कयलतुंदो ।

कसरो व्व सिद्धणरवड् लुटेड् कांटालिसंकुलणईए ॥४॥ (४)

कउहं णिच्चे कणई लयाड् कलहं च पडियारे ।

कक्किंडम्मि करेडू कवासकविसा य अड्डजंघाए ॥५॥

कउहं नित्यम् । कणई लता । कलहं प्रत्याकारः । असिपरिवार इति
यावत् । करेडू ककलासः । कक्किंडशब्दोऽपि देश्यः । पर्यायभङ्गां तूपात्तः ।
कवासो तथा कविसा अर्धजङ्घा । मोचकमित्यर्थः ॥ यथा ।

तुह जयसिरिकणईदुम कलहुगयखग कउहमरिणिवहो ।

अकवासो कविसं संभरड् करेडु व्व बोरिवणमिंतो ॥५॥ (५)

किंसारुयम्मि कणिसं कसिया कसई अ रस्सुचारिफले ।

कविलो साणे करमो भीणे कडसी मसाणम्मि ॥६॥

कणिसं किंशरुः । धान्यशीर्षवाची तु कणिसशब्दः संस्कृतभवः । कसिया
तथा कसई अरण्यचारीफलम् । कविलो श्वा । करमो क्षीणः । कडसो
अज्ञानम् ॥ यथा ॥

कसियाकुलम्मि गामे कसईकणिसेसु वड्डसंतोसो ।

अलस^१ण लज्जसि किं तं करमो कविलो व्व कडसीए ॥६॥ (६)

कंटोलं कंकोडं करणी रूवे करीसए कउलं ।

अयदव्वीइ कडच्छू पहियगुहासुं च ^१कंपडकफाडा ॥७॥

कंटोलं कंकोडं । अन्योन्यविध्यनुवादभावो द्वयोरपि देश्यत्वात् । करणी रूपम् । आकार इत्यर्थः । एष यदि संस्कृते न दृश्यते तदा देशी । कउलं करीषम् । तच्च गोमय^२खण्डं तच्चूर्णं च । कडच्छू अयोदर्वी । ^३कंपडो पथिकः । कफाडो गुहा ॥ यथा ॥

कंपडकरणीउ तुहारिवह्णउ करेण भुगकंटोलं ।

कडुंति कउलजलणा कओ कडच्छू कफाडम्मि ॥७॥ (७)

कमणी गिस्सेणीए मुक्कतजाए करंजो य ।

कउभालं सेवाले मालियवंसेसु कम्हियकलंका ॥८॥

कमणी निःश्रेणिः । करंजो शुष्का त्वक् । कउभालं शैवालः । कम्हिओ मालिकः । कलंको वंशः ॥ यथा ॥

^४कमणीकलंककउभालिओ वि सकरंजओ वि धस्सो सि ।

उच्चतरकुसुमगहणे कम्हिअ तरु^५णीए छिप्पसि सया जं ॥८॥ (८)

कविडं च पच्छिमंगणमुप्पलए कलिमं^६कंदोटा ।

कलहोडो वच्छयरे बगम्मि कंडूरकाउल्ला ॥९॥

कविडं गृहपश्चिमाङ्गणम् । कलिमं तथा कंदोडं नीलोत्पलम् । कलहोडो वक्षतरः । वक्षतरी चेत् कलहोडी । कंडूरो तथा काउल्लो बकः । अकारान्त-ककारादिशब्दप्रस्ताव आकारान्तककारादेर्निवेशोऽर्थानुरोधात् ॥ यथा ॥

कंदोटच्छी कविडे उड्डियकंडूरकलयलं सोडं ।

कलहोडपायणमिसा सरं सकाउल्लकलिममहिसरइ ॥९॥ (९)

णालियरम्मि कडारं वंसंकुरए करिस्सं च ।

कब्बाडो दाह्णिणए हत्थे चोरम्मि कलमकुसुमाला ॥१०॥

कडारं नालिकेरम् । करिस्सं वंशाङ्कुरः । कब्बाडो दक्षिणहस्तः । कलमो
तथा कुसुमालो चोरः । कलमशब्दः संस्कृतसमोऽपि कवीनां नातिप्रसिद्ध इति
निबद्धः ॥ यथा ॥

सेलम्मि करिस्सकडारएसु वावारिज्जण कब्बाडं ।

कुच्छिंभरी हव तुमं मुंचसु कुसुमाल कलमत्तं ॥१०॥ (१०)

पुंजे कयारकज्जवकतवारा कक्खडो पीणे ।

तह य कलिंजकिलिंचा लहुदारू कच्छुरी वि कविकच्छू ॥११॥

कयारो कज्जवो तथा कतवारो लृणाद्युत्तरः । कज्जवो विष्टेत्यन्ये । कक्खडो
पीनः । कर्कशवाची तु संस्कृतभव एव । कलिंजं तथा किलिंचं लघुदारू ।
कच्छुरी कपिकच्छूः ॥ यथा ॥

मुणइ मणीउ कयारं कज्जवमिंदुं वि^२साइं कतवारं ।

खलइ किलिचे कक्खडयणिया कच्छुरिकलिंजक्खित्त व्व ॥११॥ (११)

कस्सयकोसलिया पाहुडे कराली य दंतवणे ।

कंकेल्ली य असोए तुंबिकरंकम्मि कलवुकुउआओ ॥१२॥

कस्सयं तथा कोसलियं प्राप्तम् । कोसलिया इत्याकारान्तमित्यन्ये ।
लकारस्य द्विभावे कोसलियं इत्यपि । कोसलियशब्दस्यात्र पाठोऽर्थानुरोधात् ।
एवमन्यत्रापि । कराली दन्तपवनकाष्ठम् । कंकेल्ली अशोकवृक्षः । कलवू
तथा कुउआ तुम्बीपात्रम् ॥ यथा ॥

कंकेल्लिलड्डिकोअंडकस्सयं चूयवाणकोसलियं ।

उवणेइ वसंतसिरी जगजयकामस्स कामस्स ॥१२॥

अज्ज वि को वि करालिं ण करइ कलवूकरो तुमं भमसि ।
भिक्खू को तुह कुडअं पूरिस्सइ पिंडवाएण ॥१३॥ (१२)

णियरे कडप्पकइयंका कइयंकसइकुक्कुरुडा ।
१विस्साणे कांवरकोत्थरा य तरुणे कहेडो य ॥१३॥

कडप्पो कइयंको तथा कइयंकसइ तथा कुक्कुरुडो एते चत्वारः शब्दा
निकरवाचकाः । कडप्पो कटप्रशब्दभवोऽप्यस्ति । स च कवीनां नातिप्रसिद्ध
इति निबद्धः । कडप्पो वस्त्रैकदेश इति केचित् । कांवरौ तथा कोत्थरं विस्त्रा-
नम् । उदोतीर्व्यत्यये कुत्थरं इत्यपि । कहेडो तरुणः । यथा ।

अवकांवरय कहेडय कोत्थर कइयंकसेवणा लहसि ।
गुणकइयंकसइं तह जसकुक्कुरुडं सिरीकडप्पं च ॥१४॥ (१३)

मज्जपरीसणभंडे करिया तह कोत्तलंका य ।
कस्सासोऽतम्मि करंवे कक्कसकक्कसारा वि ॥१४॥

करिया तथा कोत्तलंका मध्यपरिवेषणभाण्डम् । कस्सासो पर्यन्तः । कक्कसो
तथा कक्कसारो दध्योदनः । यथा ।

मयं^१कोत्तलंका सउणं रच्छाक^२स्सासयम्मि दट्ठुण ।
मणरुइय कक्कसासव मयकरिय लहसि कक्कसारं च ॥१५॥ (१४)

दोवारियम्मि कांठियकडइल्ला तह अ कडअल्लो ।
क^३डअल्लो कांठे कइमिअो महिसम्मि करमरी बन्दो ॥१५॥

कांठिओ कडइल्लो कडअल्लो एते त्रयो दोवारिकवाचकाः । कांठिय इत्यत्र
टकारयुक्तं ठकारं केचित् पठन्ति । अत्र । कस्मणं वश्पादि । कलावो तूणः ।

कव्वाओ राक्षसः । इति कार्मण-कलाप-क्रव्यादशब्दभवत्वान्नोक्ताः ।
क'डअल्ली कणठः । कह्मिओ महिषः । करमरो इठहता स्त्री । यथा ।

कडइल्लाणं मज्झे क'डअल्लो कंठिएण तोरविओ ।

कह्मिओ व्व सरोसो करमरिकडयल्लियं लेइ ॥१६॥ (१५)

यूलंबरे करअरी कडंतं जुसमुप्पाई ।

कच्छुरिअं ईसियए कणोवअं उगहतोयम्मि ॥१६॥

करअरो स्थूलवस्त्रम् । केचिदन्यरेफस्थाने डकारं पठन्ति । कडंतं जीर्ण-
शूर्पाद्युपकरणम् । कच्छुरिअं ईर्षितम् । कणोवअं उष्णोदकम् । उदक-
मुपलक्षणम् । तेन घृततैलाद्यप्युष्णं कणोवअं । यथा ।

करअरिकडंतरपरिग्गहकहियसइत्तणाइ कच्छुरिए ।

सावजलं व विलोयणकणोवअं होइ दूसहं मूढ ॥१७॥ (१६)

कज्जउडो अ अणत्थे कण्टयपोयम्मि कंठउच्ची य ।

कडिखंभो कडिहत्थे करइल्ली सुक्खुक्खम्मि ॥१७॥

कज्जउडो अनर्थः । कंठउच्ची कण्टकप्रोतः । कडिखंभो कटोन्यस्तो
हस्तः । कट्याघात इति केचित् । करइल्ली शुष्कवृक्षः । यथा ।

कज्जउडसील विरइयकडिखंभो हिंड कंठउच्चिपओ ।

करइल्लि व्व कटोरा ण तुमं सिविणे वि सा महइ ॥१८॥ (१७)

कल्लवियकराइणिकरयंदी तिम्मिययसिंबलीमल्ली ।

कंठे वत्थाईणं णिवइगंठिम्मि कंठकुंची य ॥१८॥

कल्लवियं तीमितम् । विस्तारितमित्यन्ये । करादणी शास्त्रलितरुः ।
कारायणीति कश्चित् । करयंदी मल्लिका । कंठकुंची वस्त्रादीनां कण्ठे
निबद्धो ग्रन्थिः । कंठकुंची कण्ठे समुत्तुङ्गो नाड्यग्र्यनिरित्यन्ये ।
यथा ।

अणुकरयंदिकरादणितलम्नि इयमंसुकल्लवियग्रङ्गी ।
बन्धेइ कंठकुंचीं तं ण सुहं धरसु बाहुम्नि ॥१८॥ (१८)

सहियाइ कक्खडंगी आउहमेए कडतला य ।

^१कस्सच्छुरी कुड्डगिलोइया य घरगोहियाए य ॥१९॥

कक्खडंगी सखी । कडतला वक्रमेकधारं लोहायुधम् । कस्सच्छुरी तथा
कुड्डगिलोइं गृहगोधा । यथा ।

जाणेइ कक्खडंगी कडतलवंकाइ तुञ्ज च^२रियाइं ।

^१कस्सच्छुरिआलावं कुड्डगिलोइ चिय सुणेइ ॥२०॥ (१९)

कस्सो^४ड्डिआ गिरंगी मुयवहणे कंठमल्लं तु ।

कप्परियं^५कडंत^७रिआ दलियम्मि कडंभुअं च कुड^६कंठे ॥२०॥

कस्सोड्डिआ नीरङ्गिका । कंठमल्लं मृतप्रवहणम् । येन मृतकमुह्यते ।
सामान्येन यानपात्रमिति केचित् । कप्परियं कडंत^७रिअं च दारितम् । कडं-
भुअं कुटकण्ठः । कुटस्यैव कण्ठो यस्य स कुम्भग्रीवाख्यो भाण्डविशेष इत्यर्थः ।
कडंभुअं घटस्यैव कण्ठ इति शीलाङ्कः ॥

१ AB कन्नच्छु^०.

३ AB ^०रियाला^०.

५ AB कडत्तरि^०.

२ C ^०रिआइ.

४ AB ^०गहोइया.

६ AB ^०कंठ.

७ AB ^०रिय.

दंतकडंत^१रिआहर णहकप्परियंग मुंच ^२कसोडिं ।

तं चिय कडं^३भुअथणिं वध ण जा कंठमल्लजुग्गा सा ॥२१॥ (२०)

कणइल्लकीरकुंता सुगम्भि कइउल्लकीलया थोवे ।

गुंजाए य कणेड्डियकाहेणूकाइणी^४ओ य ॥२१॥

कणइल्लो कीरो कुंतो तयोऽपि शुक्वाचकाः । कइउल्लं तथा कोलं स्तोकम् ।
कणेड्डिया काहेणू काइणी त्रय एते गुञ्जार्थाः ॥ यथा ।

अग्निकणकाइणीणं आसमकणइल्लपल्लिकुंताणं ।

कइउल्लं पि ण जाणसि जमन्तरं तं क^५णेड्डिमित्तमई ॥२२॥

कीलयमई कई जह काहेणू^६ सीयहारिणिं^७ सिसिरे ।

तह कीरपादगव्विय अविज्जमवि मसुसे विज्जं ॥२३॥ (२१)

य^८वइम्मि कडइओ कग्घायल णर घायला किलाडम्मि ।

^९कसोठत्ती कसोच्छडियाओ दिस्सकस्साए ॥२२॥

कडइओ स्थपतिः । कग्घा यलो तथा करघायलो किलाटाख्यः चौर-
विकारः । क^९सोठत्ती तथा कसोच्छडिया दत्तकर्णा । या भाषणार्थं परवाक्यं
गृह्णाति ॥ यथा ।

कग्घायलं क^{१०}डइओ परघरभुत्तकरघायलो कहइ ।

कसोठत्तिपियाए क^{११}सोच्छडिया ण सा विसंसेइ ॥२४॥ (२२)

^{१४}कस्साआसं कस्संबालं कस्सु आहरणे ।

कस्साइंधणमित्थ य कसणसिओ सीरपाणिम्मि ॥२३॥

1 AB °रियाह°.

2 AB कसोडिं°.

3 AB °भुअथ°.

4 C °ओ वि.

5 B °णेड्डिमि°.

6 A सिसिरे, B सिरे.

7 AB °वयम्मि.

8 A °ग्घाइला.

9 AB कग्गोठ°.

10 AB °कसोच्छ°.

II AB दिग्गकस्साए.

12 A °ग्घाइलो.

I3 AB °डइओ.

I4 AB throughout कन्न° in the text and commentary

कक्षाआसं कक्षंवालं कक्षाइंधणं त्रयोऽप्येते कर्णस्याभरणे कुण्डलादौ वर्त्तन्ते ।
अत्र करंजइ भनक्ति । कम्मवइ उपभुङ्क्ते । कमवसइ स्वपिति । इत्यादयो
धात्वादेशेषूक्ता इति नोच्यन्ते । कसणसिओ बलभद्रः ॥ यथा ।

भगं कक्षंवालं कक्षाइंधणपिण जइ तुहेकं ।

कसणसियस्स वि कक्षाकक्षाआसं तुहं दाहं ॥२५॥ (२३)

किइम्मि कंठदीणारकुडियकुणियाकुडीरकुच्छिस्सा ।

कणियारिय कस्सस्सरिया काणच्छी वर्द्ध कलंकवर्द्ध ॥२४॥

कंठदीणारो कुडिया कुणिया कुडीरं कुच्छिस्स एते पञ्च वृत्तिविवरार्थाः ।
कणियारियं ^१कस्सस्सरियं काणच्छी त्रयोऽप्येते अन्योन्यपर्यायतया काणाच्छिदृष्ट-
वाचकाः । कस्सोस्सरियं काणाच्छिदृष्टमित्यन्ये । कलंकवर्द्ध वृत्तिः ॥ यथा ।

आवंति कंठदीणारण कुडियभमिरा भुयङ्ग ति ।

कुच्छिस्सपूरणे तं ^२कस्सस्सरियाइं किं कुणसि ॥२६॥

अज्जेय कलंकवर्द्ध तुह पइणा णिकुडीरिया रइया ।

तुह कणियारिय ^३वित्तेहिं तेहिं कुणियासय कयं तत्थ ॥२७॥ (२४)

जवणीइ कंडपडवा कइलबइस्सो य सइरवसइम्मि ।

पासजुयलाववत्ते कडाहपल्हत्थिय ^४चेव ॥२५॥

कंडपडवा यवनिका । कइलबइस्सो स्वच्छन्दचारी वृषभः । कडाहपल्ह-
त्थियं पार्श्वद्वया^५पवर्त्तनम् ॥ यथा ।

कइलबइस्सो व्व तुमं घरा घरं किं भमेसि णिल्लज्ज ।

कंडपडवाइ मज्जे कडाहपल्हत्थियं णियस्स तिस्सा ॥२८॥ (२५)

1 AB °कन्नस्स°.

2 AB कन्नासरि°.

3 C °रिआइ.

4 C °वित्तेहिं तेहिं.

5 C चेअ.

6 C °पहसम्.

अथ आकारान्तककारादयः ।

कावी गीला काओ लक्खे कालं तमिस्सम्मि ।

काराकोणू लेहा कारं कडुयम्मि काहली तरुणी ॥२६॥

कावी नीलवर्णा । काओ लक्ष्यम् । वेध्यमित्यर्थः । अन्ये तु लक्ष्यशब्देन यो येन गुणेन लक्ष्यते तमुपमानभूतं पदार्थमाहुः । कालं तमिस्सम् । कारा तथा कोणू लेखा । कारं कटु । काहली तरुणी ॥ यथा ।

हयकाविकाललह^१रीइ विरहिका^२राइ चंदकाराए ।

मयरइयधाणुक्को काहलितणुकोणुकायमाइणइ ॥२७॥ (२६)

कारिममवि कित्तिमए कासारं सी^३सवत्तम्मि ।

काहारो परिखंधे कासिज्जं कागथलदेसे ॥२७॥

कारिमं कृत्रिमम् । कासारं सीसपत्रकम् । काहारो परिखंधो जलादिवाहो कर्मकर इत्यर्थः । कासिज्जं काकस्थलाभिधानो देशः ॥ यथा ।

कासिज्जदेसलुंठणकाहाराणिज्जमाणकणया^४इं ।

कासारं च ^५बुहाणं अकारिमं देसि चालुक्क ॥३०॥ (२७)

कायंदौ काणड्डी परिहासे काहिलो य गोवाले ।

धुत्तासहणधणूसु^६ कालयकावलियकालवट्टाइं ॥२८॥

कायंदौ तथा काणड्डी परिहासः । काहिलो गोपालः । का^७लओ धूर्त्तः । ठक इत्यर्थः । कावलिओ असहनः । कालवट्टं धनुः । कालपृष्ठशब्दो यदि धनुर्मात्रवाची संस्कृते रूढस्तदा संस्कृतभव एवायम् । अन्यथा तु देश एव । अस्माभिस्त्वनेकदेशेष्वविगानेन दर्शनादयं निबद्धः ॥ यथा ।

चय हरियं मञ्ज मणं कालय का काहिलाहि काणड्डी ।

कायंदौइ वि मयणो कावलिओ हणइ कालवट्टेण ॥३१॥ (२८)

1 AB °रीए.

2 AB °राए.

3 C °सपत्त°.

4 AB °याइ.

5 A कुहा°.

6 AB °लयो.

7 AB °एव अन्य°.

काण्ठ्येवो विरलं बुक्कणे ^१कालिंजणी अ ताविच्छे ।

कायंधुओ अ कायंचुलो अ कामिंजुलविहंगे ॥२६॥

काण्ठ्येवो विरलाम्बुकण्डष्टिः । कालिंजणी अ तापिच्छलता । केचित् कालिंजणं तापिच्छमित्याहुः । कालेज्ज^२ तापिच्छकुसुममित्यन्ये । कायंधुओ तथा कायंचुलो का^३मिंजुलाख्यः पक्षी । का^४मिंजुलशब्दोऽपि देश एव भङ्ग्या निबद्धः । एते त्रयोऽपि जलपक्षिविशेषवाचकाः ॥ यथा ।

कालिं^५जणिसामलघणकाण्ठ्येवे रुयंति विरहिजणा ।

रे कायंधुष कायंचुलोइ सहिओ सि कूजसु तुमं ता ॥ ३२॥ (२८)

कारंकडो य फरुसे कायपिउच्छा य कलकण्ठी ।

कामकिसोरो अ खरे ^६किस्सं सोहंतए किरो कोले ॥३०॥

कारंकडो कप्रत्यये कारंकडओ परुषः । कायपिउच्छा कोकिला । कामकिसोरो गर्दभः ॥

अथ द्वकारान्तककारादयः ।

^७किस्सं शोभमानम् । किरो शूकरः । यथा ।

सा कत्य सलियं^८किस्सा किरो व्व कारंकडंग कत्य तुमं ।

^९कह कलकायपिउच्छा कामकिसोरो कडुज्झणी कत्य ॥३३॥ (३०)

किंबोडो ^{१०}खलिए किंकियं च धवलमि किंपओ ^{११}किविणे ।

किंजक्खो य सिरीसे रच्छाए किलणिक्कोलणिया ॥३१॥

अथ किर किलार्थे । किणो कीस प्रश्ने । किडी सूकरः । एते शब्दा-
नुशासने सिद्धा इति नोक्ताः । किंबोडो स्खलितः । किंकियं धवलम् । किंपओ
कृपणः । किंजक्खो शिरीषः । किलणी कौलणिया रथ्या ॥ यथा ।

१ AB कालं^१जणीवि ता^०.

२ AB °मिंजला^०.

३ AB °मिंजल^०.

४ AB °जलिसा^०.

५ AB किन्न^०.

६ AB किन्न^०.

७ C सूक^०. ८ AB किग्गा.

९ AB कुह.

१० AB °लिब^०.

११ C किब^०.

कीलणिकिंजकवतले विसं ददृण किंकियदुगूलं ।

किंपय तुमं मुह चिय किलणीए भमसि किंबोडो ॥३४॥ (३१)

लहुमच्छे किंधरकुंधरा य सप्पन्नि किक्किंडी ।

कहिण किलिन्मियं तह लक्खारत्तन्नि किमिरायं ॥३२॥

किंधरो तथा कुंधरो लघुमत्स्यः । किक्किंडी सर्पः । किलिन्मियं कथितम् ।
किमिरायं लाक्षारत्तम् । 'यत्तु रुधिरोद्भवकीटमुखोद्धान्ततन्मुनिष्यन्नं तद्वाचो
किमिरायशब्दः क्षमिरागशब्दभव एव । अत्र च । किलिकिंचइ रमत इति
धात्वादेशेषूक्त इति नोच्यते । यथा ।

किक्किंडिवेणि किमिराय^१णिवसणे किंधरच्छि तुह विरहे ।

तन्मइ थोवजले कुंधरो व्व सो इय किलिन्मेमि ॥३५॥ (३२)

किमिहरवसणं कोसेय^३ए य णववह्णइ कीलकुकुलाओ ।

वेणुमयउच्छुपीडणकंडे 'कुंडं च कुड्डमच्छरिए ॥३३॥

किमिहरवसणं कौशेयं वस्त्रम् ।

अथ ईकारान्तककारादिशब्द एक एव ॥ कीला नववधूः ।

अथ उकारान्तककारादयः ।

कुकुला नववधूरेव । 'कुंडं वेणुमयं जीर्णमिच्छुपीडनकाण्डम् । यदाह ।
वेणुमयमिच्छुपीडनकाण्डं जीर्णं विदुः कुंडं ॥ कुड्डं आश्चर्यम् । केचित् कोड्डं
इत्याहुः । तच्च परत्रो ठियसंजोए (१, १७४) इत्यादिना उकारओकारविनिमये
सिद्धम् ॥ यथा ।

उय णायरकीलाए कुंडं पेच्छंतियाइ परिलहसइ ।

किमिहरवसणं कुड्डा छिप्पंतं हलियकुकुलाहिं ॥३६॥ (३३)

कुक्खौ कुच्छी कुल्हो य सियाले पोड्ले कुंटी ।

कुंभी सीमन्ताई कुहं बहु मंजरी कुंती ॥३४॥

कुक्खौ कुच्छिः । कुच्छिशब्दस्य प्राक्ते अच्चादिपाठाच्छत्वे कुच्छी इत्येव भवतीति कुक्खौ शब्दो देश्यः । कुल्हो शृगालः । कुंटी पोड्लम् । वस्त्रनिबद्धं द्रव्यम् । कुंभी सीमन्तालकादिः केशरचना । कुहं प्रभूतम् । कुंती मञ्जरी ॥ यथा ।

घेत्तुं संवलकुंतिं चइय पियाकुंभिकुंतिकम्माइं ।

रम्भम्भि कुहकुल्हे तुह रिउणो खामकुक्खिणो जंति ॥३७॥ (३४)

कुट्टाकुमारिकुट्टयरीकोसट्टइरियाउ चंडीए ।

कुहियं लिप्तम्भि कुहंडो य गुरेडम्भि तीमणे कुसणं ॥३५॥

कुट्टा कुमारी कुट्टयरी कोसट्टइरिया एते चत्वारश्चण्डीवाचकाः । अत्र कुडो घट इति संस्कृतकुटशब्दभव एवेत्युपेक्षितः । कुहियं लिप्तम् । कुहंडो गुरेटकाख्यो हरितकविशेषः । कुसणं तीमनम् ॥ यथा ।

कोसट्टइरीपिउणो कुमारिसिहरे स'कुट्टमच्च हला ।

कुट्टयरिवइं सकुसण'बलीहिं घुसिणकुहियं कुहंडेहिं ॥३८॥ (३५)

हालम्भि कुंतलो कुक्कुसो तुसे कुप्पढो घरायारे ।

कुहंडो खुज्जम्भि मणोरहे कुतत्ती य कुंचलं मउले ॥३६॥

कुंतलो सातवाहनः । कुक्कुसो धान्यादितुषः । कुप्पढो गृहाचारः । समुदाचार इत्यन्ये । कुहंडो कुलः । कुतत्ती मनोरथः । कुंचलं सुकुलम् । कुंपलं इति तु कुड्मलशब्दप्रभवमितीह नोक्तम् ॥ यथा ।

अहरियकुंतलकुप्पढ अदोसकुक्कुस कुमारवाल णिव ।

कुहडियसत्तुकुतत्ती दिसासु जसकुंचलं वियासेसु ॥३९॥ (३६)

मत्तन्मि कुक्कुडो कुंदयो किसे कुंडियो वि गामेसे ।

कुट्टाओ चम्पयरे कुडयकुडंगा लयाहरए ॥३७॥

कुक्कुडो मत्तः । कुंदयो कशः । कुंडियो ग्रामाधिपतिः । कुट्टाओ चर्मकारः । कुडयं तथा कुडंगं लतागृहम् ॥ यथा ।

कुंडियपुत्तो कुडया कुडंगए भमइ तुष्ण अणुरत्तो ।

कुंदयकुट्टायं पिव णेच्छसि जं कुक्कुडा सि तं पुत्ति ॥४०॥(३७)

गत्ताइ कुंभिणी कुंतली करोडीइ कुहणो रासे ।

शीवीए अ कुजलं कुत्युहवत्यं च कोसलं चय ॥३८॥

कुंभिणी जलगर्तः । कुंतली करोटिकाख्यं परिवेषणोपकरणम् । कुहणो रासकः । कुजलं कुत्युहवत्यं कोसलं इत्येते त्रयोऽपि नीवीवाचकाः । कुजलं परिहितवस्त्रप्रान्त इति केचित् ॥ यथा ।

वरणाही कुंभिणिकुंतलिकम् चइय खेण कुहणयं ।

दढकोसलसहियाहिं कुत्युहवत्यं दढेसु सुकुजले ॥४१॥(३८)

कुंभिणं खसे कुंदीरं कोल्हाहलं च बिंबम् ।

अणइट्टम्मि कुरुचं कुमुली कुलसंतई य चुल्लीए ॥३९॥

कुंभिणं खननीयम् । कुंदीरं तथा कोल्हाहलं बिम्बः फलम् । कुरुचं अनिट्टम् । कुमुली तथा कुलसंतई चुल्ली ॥ यथा ।

दढं कुंदीरोट्टिं पहिया कोल्हाहलाइं चुंटंति ।

कुलसंतइमवि खणिरो कुरुचकुंभिणकुमुलिओ हवइ ॥४२॥(३९)

कुररी पसू मिलाणे कुम्भणकुंटारकुरुमाणा ।

पिसुणे कुमुंभिलो कोडिल्लो य कुडिल्लयं कुडिले ॥४०॥

कुररी पशुः । कुम्भणं ^१कुंठारं कुरुमाणं त्रयमपि स्नानार्थम् । अत्र
कुप्पिसो कञ्चुक इति कूर्पासशब्दभवः । कुसुंभिलो तथा कोडिल्लो पिशुनः ।
कुडिल्लयं कुटिलम् ॥ यथा ।

अकुसुंभिला कुडिल्लयकेसी कोडिल्ल सा खु कुरुमाणा ।

कुंठारेइ ^२सहीउ वि अकुम्भणो पुण तुमं कुररी ॥४३॥ (४०)

कुरुचिल्लं गहणो कुसुमसं घुसिणे कुडुच्चियं सुरए ।

गम्भिणिकुलीरकंदुइया कुच्छिमइकरुचिल्लकुल्लरिया ॥४१॥

कुरुचिल्लं ग्रहणम् । कुसुमसं कुङ्कुमम् । कुडुच्चियं सुरतम् । कुच्छिमइ
गर्भिणी । कुरुचिल्लो कुलीरः । कुल्लरिओ कान्दविकः । यथा ।

ओ कुरुचिल्लइ पहिओ कुरुचिल्लणिहो कुडुच्चियस्स कए ।

कणकुसुमसविलित्तं कुल्लरियं कुच्छिमइयं पि ॥४४॥ (४१)

कुसुमालिओ अ सुसमणे कुरुकुरिअं च रणरणए ।

कुलफंसणो कुलकलंकम्मि ^३कुहाए य कुडुलेवणिया ॥४२॥

कुसुमालिओ शून्यमनाः । कुरुकुरियं रणरणकः । कुलफंसणो कुलकलङ्कः ।
कुडुलेवणी सुधा ॥ यथा ।

मा कुडुलेवणीधवलकुट्टिमे परवहुं णिएऊण ।

कुसुमालिअ कुरुकुरियं करेसु कुलफंसणो होही ॥४५॥ (४२)

कुंडियपेसणकुंतीपो^४इलया बं^५भविट्टिचउकोणा ।

कूलं बलपच्छा कूडो पासे कूलं जघणवसणे ॥४३॥

कुंडियपेसणं ब्राह्मणविष्टिः । कुंतीपोइलयं चतुष्कोणम् ।

इत ऊर्ध्वमूकारान्तककारादयः ।

कूलं सैन्यस्य पञ्चाङ्गागः । कूडो पाशः । अत्र कूरं भक्तमिति संस्कृत-
समत्वान्नोक्तम् । कूलं जघनवसनम् ॥ यथा ।

1 A कुटा°. 2 AB °हीओ च°, 3 A सुहा°. 4 AB °इलिया. 5 AB °भवेडि°.

कुंडियपेसणका^१रीइ कुसुमसरकूलकूलवईए ।

कुंतीपोटलभवणे उअ पडइ दिओ कडक्कूडम्मि ॥४६॥(४३)

कूणियमीसिमउलिए गत्ताकारम्मि कूसारो ।

^२केआ रज्जू केली असई केऊ य कंदम्मि ॥४७॥

कूणियं ईषन्मुकुलितम् । कूसारो गर्त्ताकारः ।

अथ एकारान्तककारादयः ।

केआ रज्जुः । केली असती । केऊ कन्दः ॥ यथा ।

कूसारखलंतपओ केडकए पहिय मा भमसु कच्छे ।

जं केलीए कूणियपेछियके^३आण पडसि पासेसु ॥४७॥

अत्र केहहं कियदितिशब्दभवम् । केलायइ समारचयतीति धात्वादेश इति नोक्तौ ॥(४४)

केयारबाणकोट्टा किंसुयणयरेसु कसिणए कोणो ।

कोलो गीवा कोप्पो अवराहे गेहकोणए कोसो ॥४५॥

केयारबाणो पलाशः ।

अथ ओकारान्तककारादयः ।

कोट्टं नगरम् । कोणो कृष्णवर्णः । लकुट इत्यन्ये । कोलो गीवा ।
कोप्पो अपराधः । कोसो गृहकोणः ॥ यथा ।

केयारबाणओडयकोसे कोणाणणा णमियकोला ।

^४मसंति हरियकोट्टा तुह रिउणो कोप्पमप्पणयं ॥४८॥

अत्र कोओ चक्रवाक इति कोकशब्दभवत्वा^५नोक्तः ॥(४५)

1 AB °री कु°.

2 AB कैया.

3 AB कैयाण.

4 AB °मद्रंति.

5 AB °नोक्त°.

कोच्चप्यं अलियहिण इत्थिरहस्सम्मि कोज्जप्यं ।

कोलीरं कुरुविंदे कोहल्ली तावियाए य ॥४६॥

कोच्चप्यं अलीकहितम् । कोज्जप्यं स्त्रोरहस्यम् । कोलीरं कुरुविन्दम् ।
कोहल्ली तापिका ॥ यथा ।

दइयम्मि सावराहे इंते कोलीररत्तणयणेयं ।

कोहल्लिपूवरयणा कोच्चप्यं कुणइ अहह कोज्जप्यं ॥४८॥(४६)

कोलंबकोल्लरा पिठरे कोसयकोडिया लहुसरावे ।

कोट्टिंबो दोणीए कोट्टुंभं करहए तोए ॥४७॥

कोलंबो तथा कोल्लरो पिठरम् । कोलंबो गृहमित्यन्ये । कोसयं तथा
कोडियं लघुशरावः । कोट्टिंबो द्रोणी । कोट्टुंभं कराहतं वारि ॥ यथा ।

कोल्लरकोडियवाणिय छड्डियकोलंबकोसओ कीस ।

णिवडसि कय^१कोट्टुंभो णईइ कोट्टिंबठियमिमं णियवि ॥५०॥(४७)

कोट्टम्मि कोत्थलो कोमुई तहा पुसमासीए ।

भेएण गामभोत्ता य कीडिओ को^३उआ करीसग्गो ॥४८॥

कोत्थलो कुशूलः । कोमुई सर्वा पूर्णिमा । शरद्येव पौर्णमासी कोमुदी
रूढा । इह तु या काचित् पूर्णिमा सा कोमुई । अतएव च देशी । यदाह ।

कोमुइमाह च शम्बो या काचित् पौर्णमासी स्यात् ॥

कीडिओ भेदेन ग्रामभोक्ता । एकमत्थं ग्रामीणानामपास्य यो मायया ग्रामं
भुनक्ति । कोउआ करीषाग्निः ॥ यथा ।

कोत्थलकम्मणित्ता कीडियपुत्तस्स ^४दिस्संकेया ।

^५मस्सइ गामणिवहुया कोमु^६इज्जहं पि कोउयसरिच्छं ॥५१॥(४८)

1 AB कोट्टुंभं.

2 AB कोट्टुल्लो णईण.

3 AB उआ.

4 AB दित्रं.

5 AB मन्नइ.

6 C उज्जोयइ पि.

कोंटुलू य उलूअम्मि सिवाए कोविया होइ ।

कोलित्तं च अलायम्मि कोइला कटुअंगारा ॥४६॥

कोंटुलू उलूकः । कोविया शृगाली । कोलित्तं उलूकम् । कोइला
काष्ठाङ्गाराः । यथा ।

णिसि णइमिंतो कोवियकोंटुलूणं डरेमि तस्स कह ।

कोलित्तकोइलेहिं इय लिंहिअं दूइयाइ कहइ वह ॥५२॥(४८)

कोलाहलो खगरुए साविहजंतुम्मि कोंडलिया ।

कोक्कासियं वियसिए आपूरिययम्मि कोज्जरियं ॥५०॥

कोलाहलो खगरुतम् । तुमुलमात्रवाची त्वयं संस्कृतसमः । कोडलिया
श्रावित्संज्ञः प्राणिविशेषः । कोंडलिया कीट इत्यन्ये । कोक्कासियं विकसितम् ।
कोज्जरियं आपूरितम् ॥ यथा ।

कोक्कासिअच्छिं^१सायं जलमाणिंतो ण किं तुमं डरसि ।

कोलाहलकोंडलियाकोज्जरिए एत्थ तूहम्मि ॥५३॥

अत्र कोहण्डीकोहलीशब्दौ कूष्माण्डीशब्दभवौ । कोक्कइ व्याहरति । कोआसइ
विकसति । कोट्टुमइ रमते । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । (५०)

॥ अथानेकार्थाः ॥

कंदो दढमत्तेसुं कंडो दुब्बलवि^४वसफेणेसु ।

कंठो सूअरसीमासु कडो भीणे उवरए य ॥५१॥

कंदो दृढो मत्तश्च । स्तरणेऽपीत्यन्ये । कंडो दुर्बलो विपन्नः फेनश्चेति त्रार्थः ।
कंठो सूकरो मर्यादा च । कडो क्षीणो मृतश्च ॥ (५१)

१ AB °इल्ला.

२ AB °हिउ.

३ AB साधं.

४ AB °वन्नफे°.

णिच्छिद्दे कडिवत्ये दारत्यविवक्त्वआसीसु ।

गहणे वणे कडिल्लं कम्मंतघरेसु क^१व्वालं ॥५२॥

कडिल्लं निच्छिद्रं कटीवस्त्रं दीवारिकः शत्रुराशोर्गहनं वनं चेति सप्तार्थम् ।
कव्वालं कर्मस्थानं गृहं चेति द्वयर्थम् ॥ (५२)

कंकालकरालेसु कलेरो थेवोल्लवहलेसु ।

बाप्पे य कसव्वं कग्घाडोऽग्घाडे किलाडे य ॥५३॥

कलेरो कङ्कालः करालश्च । कसव्वं स्तोकमाद्रं प्रचुरं बाष्पश्चेति चतुरर्थम् ।
कग्घाडो अपामार्गः किलाटश्च ॥ (५३)

णालियरकागउसहेसु करोडो पिठरपडहेसु ।

मुहहरिणेसु य कमलो कलओऽज्जुणतकमुवण्णयारेसु ॥५४॥

करोडो नालिकेरं काको वृषभश्चेति त्रयर्थः । कमलो पिठरः पटहो मुखं
हरिणश्चेति चतुरर्थः । कलओ अर्जुनवृक्षः सुवर्णकारश्चेति द्वयर्थः ॥ (५४)

भिक्ष्वापत्तअसोएसु करंकं वग्घलहासु ।

सवले वि य करडो कमठो मंथणिपिठरहलधरमुहेसु ॥५५॥

करंकं भिक्षापात्रमशोकवृक्षश्चेति द्वयर्थम् । करडो व्याघ्रो लट्वा कर्बुरश्चेति
त्रयर्थः । काकादिवाची तु करडो करटशब्दभव एव । लट्वायां तु लिङ्गपरिणामे
करडा । कमठो दधिकलशी पिठरं हलभृन्मुखं चेति चतुरर्थः । कच्छे
भिच्छुभाजने दैत्ये च कमठशब्दभव एव ॥ (५५)

मूलयमुसलेसु कडंतं कुसुमुच्चअ^२सूसु कणओ य ।

गव्वियणउलसहीसु कलिओ कउअं पहाणचिंधिसु ॥५६॥

कडंतं मूलकशाकं सुसलं च । कणओ कुसुमावचय इषुश्च । कलिओ
गर्वितो नकुलः सखी चेति त्रयर्थः । सख्यां लिङ्गपरिणामे कलिया । ज्ञातार्थसु
कलितशब्दभव एव । ^१कडअं प्रधानं चिह्नं च । अत्र कश्चिद् द्युरं करोति
भुङ्क्ते चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (५६)

चंचूत्तंसेसुं ^२कसोल्ली घंटभसएसु कडुयाली ।

अल्लयकयचित्तियकणइसेसुं कण^३इअं चिय ॥ ५७ ॥

^२कसोल्ली चचुरवतंसश्च । कडुयाली घण्टा लघुमत्स्यश्च । भषशब्दाद्भस्वार्थे
कप्रत्यये भषक इति रूपम् । कश्चिद् अर्द्रं कृतं चित्रितं कणाकीर्णं चेति
चतुरर्थम् ॥ (५७)

पाडलिपसिद्धएसुं कलयंदी काहलो मिउ^४ठगेसु ।

कायकलंतरमेहेसु ^५कालिआ कायलो पिए काए ॥ ५८ ॥

कलयंदी पाटला प्रसिद्धश्च । केचित् पाटलायां कणयंदीत्याहुः । अत्र काही
इत्यतीते भविष्यति च प्रत्यये क्तगो रूपमिति नोक्तम् । काहलो मृदुष्ठकश्च ।
कातरवाची तु कातरशब्दभव एव । का^६लिआ शरीरं कालान्तरं मेघश्चेति त्रयार्थाः ॥
कायलो प्रियः काकश्च । केचित् प्रिये कायरो इत्याहुः ॥ (५८)

वय^७करणतावियासुं काहल्ली तणुघणेसु कालिंबो ।

कासियकिणहा सणहे वट्ठे तह सेयवसम्मि ॥ ५९ ॥

काहल्ली व्ययार्थं धान्यादि तवणीति प्रसिद्धमपूपादिपचनभाण्डं च ।
कालिंबो शरीरं मेघश्च । कासियं तथा किणहं सूक्ष्मवस्त्रं श्वेतवर्णं चेति द्वावपि
द्वयर्थौ ॥ (५९)

१ AB °उचं

२ AB कसोल्ली.

३ A °इअं.

४ AB °उवगे°.

५ AB कायला.

६ AB °लिया.

७ C °यगर°.

किविडी पासदुवारे घरपच्छिमअंगणे चेअ ।

किविडं तह णिदिट्ठं^१ धम्मखले तत्थ जाए अ ॥६०॥

किविडी पार्श्वद्वारं गृहपश्चिमाङ्गणं चेति द्वयार्था । किविडं धान्यखलं तत्र धान्यखले यच्च जातम् ॥(६०)

कस्सोवगस्सियाए कोऊहलए य किंरिद्धरिया ।

कुल्लो गीवाइ तहा असमत्थे छिप्पुच्छे य ॥६१॥

किंरिद्धरिया कर्णोपकर्णिका कौतूहलं च । कुल्लो ग्रीवा असमर्थश्छिन्नपुच्छ-
श्चेति त्रयर्थः ॥(६१)

हरियाणुगमे हरियच्छड्डवए तह य कुटकूवा ।

कुह्णिणी कुप्पररच्छासु कुंभिलो चोरपिसुणेसु ॥६२॥

कुटो तथा कूवो हृतानुगमनं हृतत्याजकश्चेति द्वावपि द्वयर्थौ । कुह्णिणी
कूर्परो रथ्या च । कुंभिलो चौरः पिशुनश्च ॥ (६२)

चुल्लीए लह्भंडे य^४ कुंठयं कुल्लडं चेय ।

अदयणिउणेसु कुरुडो कुरुलो पुण कुडिलक्केसे वि ॥६३॥

कुंठयं तथा कुल्लडं चुल्ली लघुभाण्डं चेति द्वावपि द्वयर्थौ ॥ कुरुडो निर्दयो
निपुणश्च । कुरुलो पुनरदयनिपुणयोः कुटिलक्केशोपीति त्रयर्थः ॥(६३)

कीलाघाए स^५मुआचारे य गम्मे कुप्परं भणियं ।

छिद्धकुडीतुडि^७एसु^५ कुडिच्छं कोट्टी दु दोहखलणासु ॥६४॥

1 AB धम्मख^०. 2 AB °रियरि^०. 3 AB °रिक्किरि^०.

4 AB कुंठयं. 5 AB कुंठयं. 6 AB °सदाचा^०. 7 C °एसु.

कुप्परं कीलाघातः समुदाचारो नर्म चेति त्रर्थम् । कीला सुरत उरः-
प्रहणनविशेषः । कुडिच्छं वृतिविवरं कुटी द्रुटितं चेति त्रर्थम् । कीट्टी 'दोहो
विषमा खलना च ॥ (६४)

कोसो कुसुंभजलहिंसु कीलिओ तंतुवायलूयासु ।

उच्छुणिवीलणजंतम्मि कील्हओ तह सिआलम्मि ॥६५॥

कोसो कुसुम्भ^२रक्तं वस्त्रं जलधिसु । कीलिओ तन्तुवायो जालकारकमिसु ।
कील्हओ इच्छुनिपीडनयन्त्रं शृगालस्य ॥ (६५)

अथ स्वरक्रमेण द्वाक्षरादिक्रमेण च खकारादयः ।

खड्डा खाणी खल्ला चम्मे खड्डं च मंसुम्मि ।

खस्सं खत्तं खाए तिलपिण्डीए खली चय ॥६६॥

खड्डा खानिः । पर्वतखातमित्यन्ये । खल्ला चर्म । खड्डं श्मश्रु ।
^१खस्सं तथा खत्तं खातम् । खली तिलपिण्डिका ॥ यथा ।

^४खड्डा घरेसु खत्तं वप्पे ^३खस्सं च वासभवनम्मि ।

खलिभोयणाण खस्संवराण तुह वेरियाण ^५धी खड्डं ॥५४॥ (६६)

खट्टं कट्टियाद्ध खड्डं तिणम्मि खड्डखरिया य भुत्तम्मि ।

खवओ खंधे असड्डे खड्डे ^६खड्डिओ मत्ते ॥६७॥

खट्टं तीमनम् । खड्डं दणम् । खड्डं तथा खरियं भुक्तम् । खड्डं प्रचुरार्थेऽपि
लक्ष्येषु दृश्यते । खवओ स्कन्धः । खड्डे असती । ^६खड्डिओ मत्तः ।
खल्लगंडिओ मत्त इत्यन्ये ॥ यथा ।

खड्डे तद्वया जंती णच्चिरखवया ण देसि घरकिडियं ।

खरियखड्ड^७खड्डिअवसहखड्डं खट्टं णिएसि किं इण्हिं ॥५५॥ (६७)

1 AB दोहवि°.

2 C °रक्तव°.

3 AB खट्टं.

4 AB खल्ला.

5 AB धौरल्य.

6 AB खंडिओ.

7 AB °खड्डिओस°.

खडुया मुत्ता खणुसा मणदुक्खे खंजरो वि मुक्कदुमे ।

खट्ठंगं छाया खव्वल्लं वयणम्मि खसुओ कौले ॥६८॥

खडुया मोक्तिकानि । खणुसा मनोदुःखम् । खंजरो शुष्कद्रुमः । ख 'गं
छाया । खव्वल्लं सुखम् । खसुओ कौलकः ॥ यथा ।

दुक्खव्वल्ले का तुह खणुसा खडुयावलिं ण जं लेहसि ।

खसुयभूए सहि खंजरम्मि किं होइ खट्ठंगं ॥५६॥(६८)

खच्चल्लो रिक्खे खप्परो वि लुक्खे उडुम्मि खज्जोओ ।

खच्चोलखंजणा वग्घकट्टमा खग्गिओ वि गामेसे ॥६९॥

खच्चल्लो अच्छभल्लः । खप्परो रुक्षः । खप्पुरो इत्यन्ये । खज्जोओ नक्षत्रम् ।
खच्चोलो व्याघ्रः । खंजणो कर्दमः । खच्चरीटवाचो तु संस्कृतभव एव ।
खग्गिओ ग्रामेशः ॥ यथा ।

खच्चल्ला खच्चोला खंजणविसमा मही जहिं गामे ।

खप्परखग्गियदुल्ले मा वस तस्सिं सुखज्जोय ॥५७॥(६९)

खट्टिको सूणवडम्मि खल्लिरो खल्लिरो अ संकेए ।

^१थूलिंधणअग्गो खंधग्गो खोडपज्जाली ॥७०॥

खट्टिको ^२शौनिकः । खल्लिरो तथा खल्लिरो संकेतः । खंधग्गी तथा
खोडपज्जाली स्थूलैन्धनाग्निः । यथा ॥

गुणखल्लिरो तए खल्लिं अणित्तेण कम्मखट्टिक ।

सा विसइ विरहखंधग्गिपोडिया खोडपज्जालिं ॥५८॥(७०)

ल'हुदारम्नि खडकी तह खवडियखु'डया खलिए ।

बाहुम्नि खंधयट्टी य खंधमंसो य खलद्वयं रिक्ते ॥७१॥

खडकी लघुद्वारम् । अत्र खसिओ खचित इति खचितशब्दभवः । खडडइ मृन्नाति इति धात्वादेशेषूक्त इत्येतौ नोक्तौ । खवडियं तथा खुंडयं स्खलितम् । खडियं खण्डितमिति तु खण्डितशब्दभवम् । खंधयट्टी तथा खंधमंसो बाहुः । खलद्वयं रिक्तम् ॥ यथा ।

सा ललियखंधयट्टी तमाखुंडयलोयखलद्वए मग्गे ।

सहिदिखखंधमंसा अखवडियमहिसरिया खडकोओ ॥५८॥(७१)

तरुमकडे खडहडी खंधीधारो^३ड्डउगहजलधारा ।

खडद्वयखवलियखरहियसद्दा संकुचियकुवियपोत्तेसु ॥७२॥

खडहडी ॥ तरुमकंटः । खंधीधारो अत्युष्णजलधारा । खडइओ संकुचितः । खवलिओ कुपितः । खरहिओ पौत्रः ॥ यथा ।

उअ विहि^४खरहियणंदणउज्जाणे खडहडी खडइ^४ओ वि ।

सीयालोयणखंधीधारं दड्डूण खवलिओ तुज्ज ॥६०॥

अत्र खउरइ क्षुभ्यतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥(७२)

खारयखाद्वयखारंफिडीउ तह 'मउलपरिहगो^६हासु' ।

खाडद्वयं पडिफलियम्नि खिक्खिरी डु'बचिंधलट्टीए ॥७३॥

खारयं 'मुकुलम् । खाद्वया परिखा । खारंफिडी गोधा । खाडइ^७ प्रतिफलितम् । खिक्खिरी डुम्बादीनां स्पर्शपरिहारार्थं चिह्नयष्टिः ॥ यथा ॥

I C °द्वार°.

2 AB तमखु°.

3 B °ते य उ°, C °ते अ उ°.

4 AB °ओ य.

5 AB नउल°.

6 C °हासु.

7 AB नकुलः.

खादयलंघण खारयमुहिया खिक्खिरिकरा तुहारिवह ।

खाडइय^१णिअरवेसु वि डरिया खारंफिडि व्व लुक्केइ ॥६१॥ (७३)

खिज्जियखिंखिणिखिक्खिंडा य उवालंभमसुयक्किंडा ।

कुडिलहुतुट्टेसुं खुल्लखुड्डखुट्टा ^२चहुट्टए खुत्तं ॥७४॥

खिज्जियं उपालम्भः । खिंखिणी शृगाली । खिक्खिंङो ककलासः । अत्र खिरइ चरतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । खुल्लं कुटो । खुड्डं लघु । खुं वृटितम् । खुत्तं निमग्नम् ॥ यथा ॥

खिक्खिंङो व्व तथा तुमसुग्गीवो खिंखिणीइ व भमेसि ।

किं अज्ज खुड्डखुल्ले खिज्जेसि ^३विहिं अखुट्टदुइखुत्तो ॥६२॥ (७४)

^४खुस्सं मटिए खुंपा वुट्टित्ताणम्मि खुड्डियं सुरए ।

खुलुहो गुप्फे खुवओ गंडुअसमकंठकिल्लतिणे ॥७५॥

^५खुस्सं परिवेष्टितम् । खुंपा टणादिमयं वृष्टिनिवारणम् । खुड्डियं सुरतम् । खुलुहो गुल्फः । खुवओ ^६गण्डत्संज्ञटणसट्टशं कण्ठ^७किलं टणम् ॥ यथा ।

खुंपा^८खुस्सतणूओ खरखुवयप्फाडियंतखुलुहाओ ।

वासारत्ते कुल^९डाउ खुड्डियत्थं अहिसरंति ॥६३॥

अत्र । खुप्पइ मज्जति । खुट्टइ खुड्ड तुडति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । (७५)

खुंखुणिखुं^{१०}खुगायखुगाकुड्डियाओ रक्खणाक्किसिरघाणा ।

पणायपकोवे खुरुड्डकुड्डो तहा खेल्लियं हसिए ॥७६॥

1 AB °नियर°.

2 AB बहुत्तए.

3 AB विहियखु°.

4 AB खुट्टं.

5 AB गंइ रंअ°.

6 C °किल°.

7 AB °खुत्त°.

8 A °डाओ.

9 AB °खुणिय°.

खुंखुणी रथ्या । खुं^१खुणओ घ्राणसिरा । खुणक्खडिया घ्राणम् । खुण्डुक्खुडो
प्रणयकोपः । खेस्सियं हसितम् ॥ यथा ।

खुरुडुक्खुडियपण्णोपयघायच्छुंखुंखुणी भट्टो ।

खुंखुणियाइ खुणक्खु^२डिमुअ धोयंतो जणेष खेस्सियइ ॥६४॥ (७६)

खेयालू असहे खोट्टो दासो दंतुरन्नि खोसलओ ।

खल्लं वडविवररईसु वामकररासहेसु खव्वखवा ॥७७॥

खेयालू निःसहः । असहन इत्यन्ये । अन्न खेड्डइ रमते धात्वादेशेपूक्त
इति नोक्तः । ^३खोट्टो दासो । खोसलओ दन्तुरः ॥ यथा ।

रे खेयालुय खोसल इमाण खोट्टेण मज्झमावडिओ ।

कुट्टिस्सि कइ व तुमं अकुट्टिओ टक्कराहि फुडं ॥६५॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

खल्लं वृत्तिविवरं विलासश्च । खव्वो तथा खवो वामकरो रासभवेति हावपि
द्वयर्थौ ॥ (७७)

खंडं सिरसुरभण्डेसु खंडिओ मागहाणिवारेसु ।

खरथउडेसु खरुल्लं जिस्सोवाल्लएसु खज्जिययं ॥७८॥

खंडं मुण्डं मध्यभाण्डं चेति द्वयर्थम् । खंडिओ मागधोऽनिवारश्च । खरुल्लं
कठिनं स्थपुटं च । खज्जियं जीर्णमुपालब्धं च ॥ (७८)

रणमणदुहेसु खम्मक्ख^४मो य खर^५डिअं च लुक्खभग्गेसु ।

खल्लइयं संकुइयमुइएसु खित्तयमणत्थदित्तेसु ॥७९॥

खम्मक्खमो संग्रामो मनोदुःखं च । मनोदुःखविशेषोऽनुशयनिःश्वसितमित्यन्ये ।
खरडियं रुद्धं भग्नं च । खल्लइयं संकुचितं प्रहृष्टं च । खित्तयं अनर्थो दोषं
च । दीप्तं प्रज्वालनमित्यर्थः ॥ (७९)

1 AB °खुणिया.

2 AB °डिमुय.

3 AB खोडो.

4 C °मो ख°.

5 AB °डियं कु°.

6 AB °दक्ष°.

खोडो सौमाकट्टे धम्मियए खंजए चैय ।

खोलो लहुगद्दहए वत्थस्स य एगदेसम्मि ॥८०॥

खोडो सौमाकाष्ठं धार्मिकः खञ्जसेति त्रयर्थः । खोलो लघुगर्दभो वस्त्रैकदेशश्च ॥(८०)

अथ द्वाचरादिक्रमेण स्वरक्रमेण च गकारादयः ॥

गंजो गल्ले गड्डी सयडे गज्जो जवे गढो दुग्गे ।

गड्डुं सयणे गलियं सुमरियमक्खवलए गणेत्ती अ ॥८१॥

गंजो गल्लः । गड्डो यन्त्रो । गज्जो जवः । गढो दुर्गम् । गड्डुं शय्या गलियं स्मृतम् । गणेत्ती अक्षमाला ॥ यथा ।

मयणगढं ^१गज्जस्स वि गंजं ^२गड्डुम्मि गड्डिचक्ककडिं ।

गलियं गलिं भिक्खू ^३गणिअयगणेत्तो वि मुच्छेइ ॥६६॥(८१)

गहणं अजलट्ठाणे गंडीरी उच्छुखंडम्मि ।

गत्ताडो तह गाणी गवायणी कडुक्कुणिम्मि गद्दम्भो ॥८२॥

गहणं निर्जलस्थानम् । गंडीरी इच्छुखण्डम् । गत्ताडो तथा गाणी गवादनी । गत्ताडो गायिकेति गोपालः । गद्दम्भो कटुध्वनिः ॥ यथा ।

गद्दम्भसहकरहोचियम्मि गहणम्मि धवल मा वच्च ।

तत्थ ण दुब्बागाणो दूरे गंडीरिगत्ताडो ॥६७॥ (८२)

गंधियगद्दियगद्दहसद्दा दुग्गंधदरियकुमु^४एसुं ।

गंदीणी चक्खुथगणकीला गंजिल्लगाडिया विहुरे ॥८३॥

1 AB °नोए.

2 AB गम्भच्छवि.

3 AB गद्दम्मि.

4 AB गलियं.

5 BC °एसु.

गंधिओ दुर्गन्धः । गहिओ गर्वितः । गहहं कुसुदम् । गंदोणी चक्षुःस्थगन-
क्रीडा । गंजिओ तथा गाडिओ विधुरः ॥ यथा ।

गंधिय गहिय उदए गहहणाहम्मि कामगंजिओ ।

भमिय किमिमाइ गोसे करसि विरहगाडियाइं गंदोणिं ॥६८॥(८३)

गङ्गुरिगामेणीओ कृगलीए गंकुओ वरुडे ।

गहणी तह बंदीए गहरो गिङ्गे धगुम्मि गंडीवं ॥८४॥

गड्डरी तथा गामेणी छागी । गंकुओ वरुडः । गहणी हठहता स्त्री ।
गहरो गृध्रः । गंडीवं धनुः ॥ यथा ।

गंकु व्व दलिय वंसं गहणिं गामेणियं च ताडंति ।

धो गड्डरिभोयणया पावा गंडीविणो गहरघोरा ॥६९॥(८४)

गहियगवत्ता वंकियघासा गहिया य कम्ममाणाए ।

णासाए गंधलया य गडयडी वज्जणिग्घोसे ॥८५॥

गहियं वक्रितम् । गवत्तं घासः । गहिया काम्यमाना स्त्री । अत्र
गहिलगगरशब्दौ ग्रहिलगद्गदशब्दभवौ । गंजिओ कल्यपाल इति गाञ्जिकशब्द-
भवः । गञ्जा हि सुरागृहमुच्यते । इति नोक्ताः । गंधलया नासा । गडयडी
बज्रनिर्घोषः ॥ यथा ।

मेहम्मि गडयडंते अगहियचित्तं विणा गहियजुवइं ।

सिंघइ गंधलयाए को णु गवत्तं व मालईदामं ॥७०॥(८५)

गोट्टीरए गणसमो गल्लप्फोडो डमरुअम्मि ।

गहकल्लोलो राह्ण विवाहगणए गणायमहो ॥८६॥

गणसमो गोष्ठोरतः । गलप्फोडो डमरुकः । अत्र । गन्धुत्तमा सुरेति संस्कृतभवः । गंठिच्छेओ ग्रन्थिच्छेदक इति ग्रन्थिच्छेदशब्दभव इति नोक्तौ । गङ्गकल्लोलो राहुः । गणायमहो विवाहगणकः ॥ यथा ।

गणसम गल्लप्फोडं मुहेण वाणसि किं गणायमहा ।

गङ्गगणविवरीयगङ्गं गङ्गकल्लोलं ण याणसि ॥७१॥ (८६)

गङ्गाणाइया य चंडीइ गलत्थलियं गलत्थियए ।

गयसाउलो विरत्ते गंधपिसाओ य गन्धियए ॥८७॥

गङ्गाणाइया चण्डी । गलत्थलिओ क्षिप्तः । गलत्थियं इति तु धात्वादेशेषु क्षिपेर्धातोः सिद्धमित्यनेनार्थनिर्देशः कृतः । गयसाउलो विरक्तः । केचित् गयसाउलो विरक्त इत्याहुः । तत्र साउलो अनुरागो वक्ष्यते । स गतो यस्य स गयसाउल इत्येव सिद्धम् । गंधपिसाओ गान्धिकः ॥ यथा ।

गङ्गाणाइयाइ भत्तोसवन्नि ण समागउ त्ति वेसाए ।

गयसाउलचित्ताए गंधपिसाओ गलत्थलिओ ॥७२॥ (८७)

गयणरई मेहे गज्जणसहो हरिणवारणरवन्नि ।

गागेज्जं गेज्जं मन्थियन्नि णवपरिणियाइ गागेज्जा ॥८८॥

गयणरई मेघः । गज्जणसहो ऋगवारणध्वनिः । गागेज्जं तथा गेज्जं मथितम् । गागेज्जा नवपरिणीता ॥ यथा ।

गागेज्जवावडा गागेज्जा गेज्जारवं मिउं कुणइ ।

गयणरइगज्जिगहिरं गज्जणसहं सुणंतिया पइणो ॥७३॥ (८८)

गाहन्नि गाहुली गायरिगोया गगरीए य ।

गामपहाणे गामणिगामउडगामगोह^५गोहा य ॥८९॥

गाहुली क्रूरजलचरः । गायरी तथा गोया गर्गरी । ^१गम्गरीशब्दोऽपि
 केषांचिद्देश्यः । अस्माभिस्तु गर्गरीशब्दभवत्वान्नोक्तः । यदि भवति तदा
 पर्यायभङ्गा दर्शितोऽस्ति । गामणो गामउडो गामगोहो गोहो एते चत्वारोऽपि
 ग्रामप्रधानार्थाः । गोहो भट इत्यन्ये । पुरुष इत्येके । गामणिसुयशब्दोऽपि
 ग्रामप्रधानवाचीत्यन्ये ॥ यथा ।

गामणिसुएण केण वि गोहसुया भगगायरी कहइ ।

गामउडगामगोहघरिणीण गाहु^२लिहयं गोयं ॥७४॥ (८८)

गामहणगामरोडा गामट्ठाणकुलगामभोईसु ।

गुंफो ^३कारा गुम्मी इच्छा गुंठी य गौरंगौ ॥८०॥

गामहणं ग्रामस्थानम् । गामरोडो कुलेन ग्रामभोक्ता । अन्तर्भेदं कृत्वा यो
 मायया ग्रामं भुनक्ति । गुंफो गुप्तिः । गुम्मी इच्छा । गुंठी नोरङ्गी ॥ यथा ।

तइया तं कयगंठिं गामहणे^४सुहय गामरोडवहुं ।

उवभुंजसि गुम्भोए इण्हिं लज्जेसि किं गुंफे ॥७५॥ (८०)

गुंफो य भयवईए गुलं गुडो^५लद्धिया य चुं बियए ।

मुत्यसमुत्यम्मि तिणे गुंढं तुरयाहमे गुंठो ॥८१॥

गुंफो शतपदी । गुलं तथा गुडो^५लद्धिया चुम्बनम् । गुंढं सुस्तीक्ष्णं
 लचकाख्यं लणम् । गुंठो अधमहयः ॥ यथा ।

गुंफिसमाए जीए रत्तो गुंठु व्व गुंढिणिमहीए ।

तीए चिय कुणसु गुलं मज्झ गुडो^५लद्धियं मुंच ॥७६॥ (८१)

1 AB गर्गरीशब्दोऽपि देश्य एव केषांचित्.

2 AB °लिहं.

3 AB कारी.

4 AB °लद्धिया.

5 A गुंदिणि° B गुंदिणि°.

6 AB °लद्धियं.

¹मूल²च्छभमियभा³सेसु गुम्भियगुलुच्छगुत्थंडा ।

गुंजेल्लियं च गुडदालियं च पिंडिकयत्यम्भि ॥८२॥

गुम्भियं मूलोत्सन्नम् । गुलुच्छं भ्रमितम् । गुत्थंडो भासपक्षी । अत्र गुलुच्छो गुच्छ इति संस्कृतसमः । तथा गुंठइ उद्धूलयति । गुमइ भ्रमति । गुंजइ हसति । गुम्भइ मुह्यति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । गुंजेल्लियं तथा गुड⁴दालियं पिण्डीकृतम् ॥ यथा ।

गुंजेल्लियणीसासं गुडदालियहणुकरं च गुत्थंड ।

विरह⁵गुलुच्छं तह गुम्भियं च उड्डिय कहेसु मं तस्स ॥७७॥ (८२)

गुत्तगहाणं पिउजलदाणे गुलुगुंक्षियो वयंतरिए ।

गुफगुमियो सुरही गेंडगे⁶ठु⁷या य थणवत्थ¹⁰गंठौए ॥८३॥

गुत्तगहाणं पिउजलदाणे जलाञ्जलिदानम् । अत्र गुज्जहरो रहस्यमेदीति गुह्यहरशब्दभवः । तथा । गुललइ चाटु करोति । गुंजुलइ उल्लसति । गुम्भइ मुह्यति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । गुलुगुंक्षियं इत्यन्तरितम् । उन्नमितार्थं तु उन्नमेरुत्विपेर्वादेशसिद्धम् । ¹¹गुफगुमियं सुगम्भि । गेंडं तथा ¹²गेंठुभं स्तनयोरुपरि वस्त्रग्रन्थिः ॥ यथा ।

गुलुगुंक्षिय मय¹¹गुफगुमियंगो महसि किमगेंडमिमं ।

गुत्तगहाणकए कुट्टगे¹³ठुआ जाइ जं सरिअमेसा ॥७८॥ (८३)

गेठुल्लं गोविल्लं कुप्पासे गेण्हिअं च थणमुत्ते ।

कीलाइ गेंडुई गेज्जलं च गेवेज्जए वणे गोंडं ॥८४॥

गेठुल्लं तथा गोविल्लं कच्चुकः । गेण्हिअं उरःसूत्रम् । गेंडुई क्रीडा । गेज्जलं गेवेयकम् । गोंडं काननम् ॥ यथा ।

1 C मूलोच्छ°.

2 AB °च्छन्न°.

3 C °सेसु°.

4 AB °लोच्छन्न°.

5 AB °मयति°.

6 A °टाटिअं°.

7 °गलं°.

8 AB गुपगुम्भियो.

9 AB °था थ°.

10 AB °गंठौए°.

11 AB गुपगु°.

12 AB गेंडय°.

13 AB °ठु जा°.

गे'डङ्गगोंडे गोरिं सगेज्जलं पु'लयफुट्टगोविज्जं ।

उअ दङ्गं रङ्गतिस्सिओ 'गे'ठङ्गं गेण्हअं च अवहरइ ॥७८॥ (८४)

गोच्छागोंठीगोंडोगोंजीओ मंजरीए य ।

गोलो सक्खी गोलहा विंबी गोलो य मन्यणिया ॥८५॥

गोच्छा गोंठी गोंडी गोंजी एते चत्वारो मञ्जरीवाचकाः । गोलो साक्षी ।
गोलहा विम्बो । गोलो मन्यनी ॥ यथा ।

गोंडो गंडे गोच्छा भाले गोंठी उरे यणे गोंजी ।

गोलौसमजलफुसियाउ एत्थ गोलहोद्धि को गोलो ॥८०॥ (८५)

गोवौ बाला गोसं गोसग्गं 'गोवरं च करीसम्मि ।

गोमहा गोअग्गा रच्छाए गोहुरं च गोविट्ठा ॥८६॥

गोवौ बाला । गोसं प्रभातम् । गोसर्गशब्दो यदि संस्कृते रूढस्तदा तद्ववो
गोसग्गशब्दः । अन्यथा तु देशी । पर्यायभङ्गा त्विहोपात्तः । 'गोवरं करीषम् ।
गोमहा तथा गोअग्गा रथ्या । गोहुरं गोविष्टा ॥ यथा ।

'गोवरगोहरकज्जे गोअग्गं गोवि मा भमसु गोसे ॥

विप्पिज्जसि जं तस्सिं केण वि गोमहवसहेण ॥८१॥ (८६)

गोंदीणं सिहिपित्ते गोणिको गोसमूहम्मि ।

पवयणजडेसु गोच्चयगो^५सस्सा गोविओ अजंपिरए ॥८७॥

गोंदीणं मयूरपित्तम् । गोणिको गोसमूहः । गोच्चओ प्राजनदण्डः ।
गोसस्सो मूर्खः । गोविओ अजल्पाकः ॥ यथा ।

1 A. 'लङ्फु'.

2 A. गेण्हङ्गं गेण्हयं, B. गेण्हङ्गं गेण्हयं.

3 AB गोव्वरं.

4 AB गोव्वरं.

5 AB 'सस्सा.

गो^१स्य गोवियमिमं गोणिकं गोचरण किं हणसि ।

मोरं कडक्वमाणिं गोदोणपियं णिवारसु बिडालिं ॥८२॥ (८७)

गोअंटा गोचरणेसु ^२गोअला दुड्ढविक्रद्वणौ ।

^३गोआलिआउ पाउस^४कीला गोरंफिडी गोहा ॥८८॥

^१गोअंटा गोचरणाः । गोअंटा स्थलशृङ्गाट इत्यन्ये । गोअंटगोखुरस्यशब्दी
द्वलत्ववाचकाविति तु प्रज्ञाप्रमादः । ^२गोअला दुग्धविक्रयकर्त्री । अत्र गोइलो
गोमानिति मतोरिल्लादेशसिद्धम् । तथा गोमुहं उपलेपनमिति गोमुखशब्द-
भवत्वात्कीर्तम् । यदाह । गोमुखमुपलेपनेऽपि स्यात् ॥ इति हलायुधः (५, ११) ।

^३गोआलिआ प्रावृषि कीटविशेषः । गोरंफिडी गोधा ॥ यथा ।

रेल्लिअ गोअंटपयं ^३गोआलिपिए घणम्मि वरिसंते ।

^४गंतीसु ^५गोअलासु^६ गोरंफिडि मा कुणासणिणि^७वायं ॥८३॥ (८८)

॥ अथानेकार्थाः ॥

घुम्मियमुए गयं वणतलारबालमिगणहाविए गंडो ।

गत्तं ईसाएकेसु इच्छारयणीसु गंधोल्लौ ॥८९॥

गयं घूर्णितं मृतं च । गंडो वनं दाण्डपाशकी लघुसृगी नापितश्चेति
चतुरर्थः । समाहारत्वादेकवचनम् । गत्तं ईषा पङ्कजम् । गंधोल्लौ इच्छा
रजनी च ॥ (८९)

गंधोल्लौ छायासरहासु गहवर्द्ध य गामियससीसु ।

^९गंजोल्लिअमुडुसियं हासट्टाणे य अंगमालिद्धं ॥१००॥

1 AB °सत्र.

2 AB गोइला.

3 AB गोवालि°.

4 C °कीडा.

5 AB गोयंटा.

6 AB गोयला.

7 B रंतीसु-C रंतीसु.

8 AB °वाच.

9 AB गंजोल्लिय°.

गंधेल्ली छाया मधुमल्लिका च । गह्वरई ग्रामोणः शशी च । ग्रहपति-
त्वमादित्य एव रूढं न शशिनोति नायं ग्रहपतिशब्दसमुद्भवः । गंजोल्लिभं
रोमाञ्चितं तथा हास्यस्थानेऽङ्गस्पर्शी यत् गिलिगिलाविभ्रं इति लोके रूढमिति
द्वयर्थम् ॥ (१००)

बिंदुअहमेसु गुं पागुं दागुं छाउ दाढियाए वि ।

गुत्ती बंधणइच्छावयणलयामउलिमालासु ॥१०१॥

गुं पा तथा गुं दा बिन्दावधमे चेति प्रत्येकं द्वयार्था । गुं छा तु बिन्धधमयो-
रुत्तरोष्ठश्मश्रुणि चेति त्रयार्था । गुत्ती बन्धनमिच्छा वचनं लता शिरोमाल्यं चेति
पञ्चार्था ॥ (१०१)

सिज्जाए संमूढम्मि गोविए तह य गुप्पंतं ।

गुमिलं मूढे गहणे पक्खलियावुसएसुं च ॥१०२॥

गुप्पंतं शयनीयं संमूढं गोपितं चेति त्रयर्थम् । गुमिलं मूढं गहनं प्रखलित-
मापूर्णं चेति चतुरर्थम् ॥ (१०२)

बुसियाविलोडिएसुं कंडुयथवएसु तह गुलिया ।

संचलियखलियवि हडियपूरियमूढेसु गुम्माइओ ॥१०३॥

गुलिया बुसिका विलोडितं कन्दुकः स्तवकश्चेति चतुरर्था । गुम्माइओ
संचलितः खलितो विघटितः पूरितो मूढश्चेति पञ्चार्थः ॥ (१०३)

पंकजवेसुं गेड्डुं गोगोदाणइसहीसु गोला य ।

सौयक्खिगौवासुं गारा गोणो य सक्खिउसहीसु ॥१०४॥

गेड्डं पङ्को यवश्च । गोला गौर्गीदावरी सामान्येन नदी सखो चेति चतुरर्था ।
गोरा लाङ्गलपङ्कतिश्चक्षुर्ग्रीवा चेति त्रयार्था । गोणो साक्षो वृषभश्च । अत्र
गोलाशब्दः संस्कृतसमोऽपि कवीनां नातिप्रसिद्ध इत्युपात्तः । गोणशब्दस्तु गवि
शब्दानुशासने साधितोऽपि गोणादिप्रपञ्चत्वादस्य प्रबन्धस्येहोपात्तः ॥ (१०४)

॥ अथ घादयः ॥

घसो उरत्यले घल्लो अणुरत्ते घरे घंघो ।

डिघडियघडा गोठो घरगोलीए घोली य ॥१०५॥

घसो उरः । घसो रक्त इत्यन्ये । घल्लो अनुरक्तः । घंघो गृहम् । घडी तथा
घडियघडा गोष्ठी । घोली गृह^१गोधिका ॥ यथा ।

घल्लस्स घंघवइणो घस्से लगाइ कह घडोरइणो ।

घडियघडा गीसंका भमइ ^२जमत्ता घोली व्व ॥८४॥ (१०५)

घरभोयणे घोलीं सधम्मिणीए घरिल्ली य ।

घंघोरो हिंडणाए घम्भोई गंडुयतिणम्मि ॥१०६॥

घोलीं गृहभोजनभेदः । घरिल्ली पत्नी । घंघोरो भ्रमणशीलः । घम्भोई
^३गण्डुत्संज्ञं टणम् ॥ यथा ।

सह तीए हिंड तुमं घम्भोइसहला^४इ घंघोर ।

भुंजिहिसि घोली पुण सुरसे दिस्से घरिल्लीए ॥ ८५ ॥ (१०६)

जहणात्थवत्थभेए घग्घरमादरिसयम्मि घ^५रयंदो ।

घणवाही इंदे घरघंटो चडए य सउलिया घारी ॥१०७॥

घग्घरं जघनस्थवस्त्रभेदः । घ^५रयंदो आदर्शः । घनवाही इन्द्रः । घरघंटो
चटकः । घारी शकुनिकाख्यः पत्नी ॥ यथा ।

घणवाहिधणुमणहरे काले घरघंटघारसंघरणे ।

सयलकलाघरयंदो को जं सिठिलंतघग्घरा सरसि ॥८६॥ (१०७)

पायारम्मि य घारो घारंतो घेवरे चेव ।

गाणम्मि घायणो भच्छिए घिअं खुज्जए ^६घिटो ॥१०८॥

1 C *गोधिका.

2 AB जमुत्ता.

3 AB गंडुसं.

4 AB °इयं घं.

5 AB °रइंदो,

6 A घिटो.

घारी प्राकारः । घारंतो घृतपूरः । घायणो गायनः । ^१घिअं भत्सितम् ।
घिटो कुलः ॥ यथा ।

घारंते भिक्खंतो गेहदुवारे घिश्रो परियणेण ।
ओ घिट्टघायणो घिट्टयाइ घारम्मि आरुहइ ॥८७॥

अत्र । घिसइ असत इति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्ताः ॥ (१०८)

भेके घुग्घुरिघुरुघुरिणो घुत्तियघुसिणिया गविट्ठम्मि ।
घुंघुरुडो उक्केरे घुं^२घुस्सुसयं ससंकभणियम्मि ॥१०९॥

घुग्घुरी तथा घुरुघुरी मण्डूकः । घुत्तियं तथा घुसिणियं गवेषितम् ।
घुंघुरुडो उक्करः । घुं^३घुस्सुसयं साशङ्कभणितम् ॥ यथा ।

^४पसरिअघुग्घुरिघुरुघुरिणिर^५वे सा घुत्तिएह घुंघु^६रुडे ।
ता घुसिणिसु दूइ तुमं इय घुं^७घुस्सुसइत्त चवइ को वि ॥८८॥

अत्र घुसिणं कुङ्कममिति घुसृणशब्दभवम् । तथा । घुट्टइ पिबति । घुलइ
घुम्भइ घूर्णते । घुसलइ मथ्नाति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (१०९)

कस्मो^८वकस्मियाए ^७घुणघुणिया घुसिरसारमवगहाणे ।
घुट्टघुणियं गि^८रिगंडे घुग्घुच्छणयं च खियम्मि ॥११०॥

^९घुणघुणिया कर्णोपकर्णिका । घुसिरसारं अवस्त्रानं मसूरादीनां पिष्टम् ।
घुट्टघुणियं गि^{१०}रिगण्डं पृथुशिला । घुग्घुच्छणयं खेदः ॥ यथा ।

तुह आगम^{११}घुणघुणियं सोळं चइऊण घुसिरसाराइ ।
घुट्टघुणिएसु घुग्घुच्छणेण वच्चंति रिउवहुया ॥८९॥

1 AB घियं.

2 A °घुस्सुस°.

3 AB परिसयघु°.

4 AB °वे घु°.

5 AB °रुणे.

6 AB °वअभि°.

7 AB घुणघु°.

8 C °रिगडे.

9 C गेहम्.

अत्र घूओ उलूक इति घूकशब्दभवः ॥ (११०)

घोरी सलहविसेसे घोसालौ सरयवल्लिभेयम् ।

घट्टो कुसुंभरत्ते सरियातूहम्नि वंसे य ॥ १११ ॥

घोरो शल^१भविशेषः । अत्र घोडो अश्व इति घोडशब्दभवः । घोसालो शरदुङ्गवो वल्लिभेदः ॥ यथा ।

सिरिकुमरबाल^२णरवइ तुह तुरया घोरिणो व्व अगणिज्जा ।

कवलन्ति वेरिपत्थिवव^३लाइं घोसालियादलाइं व ॥ (८०) ॥

अत्र । घोलइ घूर्णत इति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

घट्टो कुसुंभरत्तं वस्त्रं नदीतीर्थं वेणुश्चेति त्रयर्थः ॥ (१११)

घम्मोडो मज्झग्गहे मसए^४गामगितिणे चेच्च ।

घोरो णासिअगिद्धेसु घोलियं सिलयले हठकए य ॥ ११२ ॥

घम्मोडो मध्याह्ने मशको ग्रामणोसंज्ञं तृणं चेति^५त्रयर्था । अत्र घत्तइ क्षिपति गवेषयति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । घोरो नाशितो गृध्रपक्षी च । घोलियं शिलातलं हठकतं च ॥ (११२)

॥ इत्याचार्यश्रीहिमचन्द्रविरचिता^६यां देशेनाममालायां द्वितीयो वर्गः ॥

1 A भपच्चि^०,

2 AB नर^०,

3 C °लाइ.

4 AB गामिणि^०.

5 A त्रयर्थः

6 AB °यां खोपज्ञदेशीशब्दसंग्रहद्वितीयो वर्गः ॥ ६ ॥ अंश ४६० ॥

॥ अथ ^१चकारादिः ॥चत्तो तक् चंगं ^२चारुं चडचोट्टियाउ सिहा ।चट्टू य दारुहत्थे चंभो चासो ^३य सौरसीमंते ॥१॥

चत्तो तर्कुः । चंगं चारु । चडो तथा चोष्टी शिखा । चट्टू दारुहस्तः ।
चंभो तथा चासो हलस्फाटितभूमिरेखा ॥ यथा ।

रे चंगचोट्टिय चडं तोडिस्सं चट्टुएण य हणिस्सं ।

चासक्खमं ^४चडकुसिं ^५ण हु चंभं करइ चत्तमिच्छकुसी ॥१॥ (१)

चत्थरिचट्टुचंडिक्का हासणिमगरोसेसु ।

चंदिलचउक्क ^६चक्कोडा णावियचच्चरग्गिभेएसु ॥२॥

चत्थरी हासः । चट्टुं निमग्गम् । चंडिक्को रोषः । चंदिलो नापितः ।
चण्डिल इति तु संस्कृतसमम् । चउक्कं चत्वरम् । ^७चक्कोडा अग्निभेदः ॥ यथा ।

^८तीइ विरहचक्कोडाजलिओ सो चंदिलो सहि इयाणिं ।हिअयचउक्के चत्थरिचट्टु ^९णक्खो वि कुणइ चंडिक्कं ॥२॥

चत्थरिचतुष्कशब्दौ येषां संस्कृतेऽपि संमती तस्मते चत्थरिचउक्कशब्दौ
न दृश्यौ ॥ (२)

पौणष्किस्सविगाणेसु चं ^{१०}डिलचंडियचवेणा ।

जुयकरपुडे चवेडी तजा चकप्पा चुडुप्पा य ॥३॥

चं ^{११}डिलो पौनः । चंडिओ क्ततः । चवेणं वचनीयम् । चवेडी श्लिष्टं करसं-
पुटम् । चवेडी संपुटमित्यन्ये । चकप्पा तथा चुडुप्पा त्वक् । चुडुप्पं त्वग्नि-
दलनमित्यन्ये ॥ यथा ।

चंडियचकप्पवसणा चुडुप्पकंदासणाहुअचवेणा ।

रिउओ अचंडिला तुह कुणंति भिक्षाण वि चवेडिं ॥३॥ (३)

१ ० चादिः

२ AB चारु

३ ० अ.

४ AB घरकुडिं

५ AB न.

६ A चक्कोडा, B चक्कोडा.

७ A चक्कोडा.

८ AB तीए.

९ AB चक्कोइ कुं

१० AB °डिक्कं

११ AB °डिक्को

चच्चिक्कचित्तला मंडियम्मि कुमुयम्मि चंदोज्जं ।

चक्खुड्डणं च पेक्खणाए चंचप्परमसच्चम्मि ॥४॥

चच्चिक्कं तथा चित्तलं मण्डितम् । चित्तलं रमणोयमित्यन्ये । चंदोज्जं कुमुदम् । स्वार्थे के चंदोज्जयं । अत्र चंदिमा चन्द्रिका । चवला विद्युत् । इति चन्द्रिकाचपलाशब्दभवौ । चवइ कथयति । चयइ शक्नोति । चज्जइ पश्यति । चच्छइ तच्छोति । इत्यादयो धात्वादशेषूक्ता इति नोक्ताः । चक्खुड्डणं प्रेक्षणीयम् । चंचप्परं असत्यम् ॥ यथा ।

चंचप्परं ण भणिमो कुणिसि चक्खुड्डणे कडक्खेहिं ।

चंदुज्जयचच्चिका दिसाउ मयणाहिचित्तलकवोले ॥४॥ (४)

मोरम्मि चंदइल्लो चउक्करो कत्तिकेयम्मि ।

चडियारो आडोवे अहिभेए चक्कुलंडा य ॥५॥

चंदइल्लो मयूरः । चउक्करो कार्तिकेयः । चडियारो आटोपः । चक्कुलंडा सर्पविशेषः ॥ यथा ।

गणवइगज्जियणच्चंतचउक्करचंदइल्लसहेहिं ।

तट्टगलचक्कुलंडो णच्चइ रुहो सचडियारं ॥५॥ (५)

णामम्मि चरुल्लेवं चक्खडियं जीवियव्वम्मि ।

चंदट्टिया य खवए उम्माए चक्कणाहयं चेअ ॥६॥

चरुल्लेवं नाम । चक्खडियं जीवितव्यम् । चंदट्टिया भुजशिखरम् । स्तवक इत्यन्ये । यदाहुः ॥ स्तवकचंदट्टियासंज्ञ इति । अत्र चच्चरीओ भ्रमरः । चंदसाला जालकृता गृहोपरि कुटिका । इति चच्चरोकचन्द्रशालाशब्दभवौ । चच्चप्पइ अर्पयति । चमठइ भुङ्क्ते । चक्कमइ भ्रमति । इत्यादयो धात्वादशेषूक्ता इति नोच्यन्ते । चक्कणाहयं ऊर्मिः ॥

नोसासचक्कणाहयतावियचंदट्टियाइ तुह विरहे ।

कंठम्मि तीइ वट्टइ चक्खडियं तुह तहा चरुल्लेवं ॥६॥ (६)

हालम्नि चउरचिंधो गारङ्गफलम्नि चक्कणभयं च ।

चंदवडाया अड्ढावरियङ्गो चक्खुरक्खणी लज्जा ॥७॥

चउरचिंधो सातवाहनः । चक्कणभयं नारङ्गफलम् । चंदवडाया अर्धप्राप्त-
देहा । चक्खुरक्खणी लज्जा ॥ यथा ।

ददूण तुमं चक्कणभयत्यणी अवरचउरचिंधं व ।

तम्मइ चंदवडाया मुद्धा वि हु मुक्कचक्खुरक्खणिया ॥७॥

अत्र चलणाउहो कुक्कुट इति चरणायुधशब्दभवः ॥ (७)

चडुलातिलयं कंचणसंकलियालंबिरयणतिलयम्नि ।

सठतंडुलसिरभूसासु चाडचाउलयचालवासा य ॥८॥

चडुलातिलयं काञ्चनशृङ्खलालम्बिरत्नतिलकम् । चडुला रत्नतिलकमित्यन्ये ।
चाडो मायावी । चाउला तण्डुलाः । चालवासो शिरोभूषणभेदः ॥ यथा ।

जौए तुउभ णिह्मित्तं चडुलातिलयं च चालवासो य ।

तं चेअ चाड अणुसर किं चाउलखंडणीइ मए ॥८॥ (८)

गंठिच्छेययगिम्हाणिलेसु चारणयचारवाया वि ।

चिल्ला सउलोए चिविडणासए चिच्चिच्चरया ॥९॥

चारणओ ग्रन्थिच्छेदकः । कप्रत्ययाभावे चारणो । चारवाओ ग्रौष्मानिलः ।
चिल्ला शकुनिकाख्यः पक्षी । चिच्चो तथा चिच्चरो चिपिटनासः ॥ यथा ।

न हु मेल्लइ पहरंतो ह्यो चिच्चं चिच्चरं च चिल्लं च ।

उअ मयणो माणिणि माणगंठिचारणयचारवायसहो ॥९॥ (९)

बालम्नि चिल्लवेडा चिच्चं रमणे हुयासणे चिच्चो ।

चिंचिणिचिंचा अम्बिलियाए तह चिंचणी घरट्टोए ॥१०॥

चिल्लो तथा चेडो बालः । चिच्चं रमणम् । चिच्चो हुताशनः । चिंचिणी
तथा चिंचा अम्बिका । कैश्चित् चिंचिणिचिंचाशब्दः समस्त एव अम्बिका-
वाचकत्वेन प्रोक्तः । ^१चिंचणी घरट्टिका ॥ यथा ।

चिंचवणे चिंचिण्याचडिए चेडम्बि चिच्चठियचिल्ला ।

उअ धावइ जणणी ^२चइअ ^३चिंचणीचिच्चिकम्माइं ॥१०॥ (१०)

मसयम्बि चिल्लिरी रोमसम्बि चिमिणो कुडोए चिरया य ।

चिक्खल्लो कदमए मुसले ^५चिल्लूरचेलुंपा ॥११॥

चिल्लिरी मशकः । चिमिणो रोमशः । चिरया कुटी । चिक्खल्लो कदमः ।
चिल्लूरं तथा चेलुंपं मुसलम् ॥ यथा ।

चिक्खल्लियचिरयाए चिल्लिरिडसिया तुहारिणो चिमिणा ।

कांडन्ति सयं ^६चिल्लूरएण चेलुंपपाणितुल्ल'बला ॥११॥

अअ चिंचइ मण्डयतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (११)

उल्ले चिलिच्चिल^८चिलिच्चिला परितोसियम्बि चि^९त्तठिओ ।

चिरिहिट्टी ^{१०}य चिणोट्टी महुपडले चित्तदाज ^{१०}य ॥१२॥

चिलिच्चिलं तथा ^{११}चिलिच्चीलं आर्द्रम् । चि^९त्तठिओ परितोषितः । चिरिहिट्टी
गुञ्जा । चिणोट्टीशब्दोऽपि देश्यः । पर्यायभङ्गा तूपात्तः । चित्तदाज
मधुपटलम् । केचित् तिणिसम्बि चित्तदाज इति पठन्ति ^{१२}तिणिसं च वृक्षविशेष-
माचक्षते । अस्माभिस्तु सारतरदेशीदर्शनेन ^{१३}तिणिसशब्दो मधुपटलार्थो
व्याख्यातः । तत्र युक्तायुक्तत्वे बहुदृष्टानः प्रमाणम् ॥ यथा ।

सवरो सेयचिलिच्चिलमंसुचिलिच्चीलमरि^{१४}वहुं तुज्झ ।

चिरिहिट्टिलोयणो महइ चित्तदाजं च चि^{१५}त्तठिअचित्तो ॥१२॥ (१२)

1 AB चिंचिणी 2 AB रइय 3 AB चिंचिणी° 4 C °डोइ. 5 AB चेडू°.

6 A चिल्लूरएण B चिल्लूरयएण. 7 AB °बली. 8 AB °चिलच्चो°. 9 AB °त्तठिओ. 10 C अ.

11 AB चिलच्चो 12 AB तिनरं. 13 AB चित्तदाजश°. 14 AB °बहु. 15 AB °त्तठिअचित्तो°.

चण्डातकम्भि चिंफुल्लणी चिरिचिराचिरिंचिरा धारा ।

चलियम्भि य चिंचइओ ^१णिस्मासिययम्भि चिह्विओ ॥१३॥

चिंफुल्लणी स्त्रीणामर्धोरुकवस्त्रम् । चिरिचिरा तथा चिरिचिरा जलधारा ।
चिंचइओ चलितः । चिंचइओ मण्डित इति तु मण्डिधात्वादेशे ^२सिद्धम् ।
चिह्विओ निर्नाशितः ॥ यथा ।

घणजलचिरिंचिराचिह्विया पवसियवङ्गउ चिंचइया ।

णयणंसुचिरिचिरोल्लियचिंफुल्लणि^३याउ पियहुत्तं ॥१३॥

अत्र चिंचिह्वि मण्डयतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (१३)

दहिए चिरिड्डिहिल्लं चौही मुत्यासमुत्थतिणे ।

चौ^४वट्टी भल्लीए चुक्को मुट्टीइ चुज्जमच्छरिए ॥१४॥

चिरिड्डिहिल्लं दधि । चौही सुस्तोद्वं दणम् । चौ^४वट्टी भल्ली । चुक्को
मुष्टिः । चुज्जं आश्रयम् । ओत्संयोगे इति चोच्चं इत्यपि ॥ यथा ।

सा हिंडिरे ^५तइ चिरिड्डिहिल्लं^६मत्त णवचौहिसमयम्भि ।

दढचुक्ककामचौवट्टिताडिया जं जिएइ तं चुज्जं ॥१४॥ (१४)

परिसोसियम्भि चुंछो ससिणेहे चुप्प^७चोप्फुच्चा ।

चुल्ली सिलाइ चुडुली उक्का चुणिओ विधारियए ॥१५॥

चुंछो परिशोषितः । चुप्पो तथा ^८चोप्फुच्चो सस्नेहः । चुल्ली शिला । अत्र ।
चुच्छं तुच्छम् इति तुच्छशब्दभवत्वान्नोक्तम् । चुडुली उक्का । चुणिओ
विधारितः ॥ यथा ।

सुंदर तइ ^९चोप्फुच्चा अचुप्पविरहग्गिचुडुलिचुंछा वि ।

बालधरिय व्व चुल्ली सा अच्छइ आसतंतुचुणिअप्पा ॥१५॥ (१५)

१ AB निन्नासि°.

२ C सिद्धः.

३ AB °या हु.

४ AB °वट्टी.

५ AB तइ.

६ A °सत्त.

७ AB °चोप्फुच्चा.

८ AB चोप्फुच्चो.

९ AB चोप्फुच्चा

चुस्सासी दासी चुंचुचुप्पलचुंभला य सेहरए ।

चुस्साआ ^१अ कलाए छागम्मि ^२य चुक्कुडचुलुप्पा ॥१६॥

चुस्सासी दासी । चुंचुओ तथा चुप्पलो तथा चुंभलो शेखरः । चुस्साआ कला । चुक्कुडो तथा चुलुप्पो छागः ॥ यथा ।

चुस्सासीइ सचुस्साआए चुप्पलचुलुप्पिदुद्दाइ ।

रे जडचुंभलचुक्कुड अप्पसु किं चुंचुआइणा ^३मज्झं ॥१६॥

अत्र चुक्कुड भ्रश्यतीति धात्वादेशेषूक्तमिति ^४नोक्तम् ॥१६॥

चुप्पालओ गवक्खे वत्थे णवरत्तयम्मि चुप्पलियं ।

चुल्लोडओ वि जेट्ठे चुस्साप्पहयम्मि चुस्साइओ ॥१७॥

चुप्पालओ गवाक्षः । चुप्पलियं नवरत्तं वस्त्रम् । चुल्लोडओ ज्येष्ठः । चुस्साइओ चूर्णाहतः । चुस्साइओ रेणुविच्छुरित इति तु चूर्णितशब्दभवः ॥ यथा ।

चुप्पालयदारिणं णवचुप्पलियाइ पिच्छपहरंती ।

ओ चुल्लोडयजाया चुस्साइया देअरेण फग्गुक्खणे ॥१७॥ (१७)

अलसम्मि चुंचुमाली चुंचुलिपूरो ^५य चुलुयम्मि ।

वलयावलिथणसिहवामणएसुं चूडचूअचोला ^१अ ॥१८॥

चुंचुमाली अलसः । चुंचुलिपूरो ^५चुलुकः । अत्र चुलुचुलइ स्यन्दत इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । चूडो वलयावली । चूओ स्तनशिखा । चोली वामनः ॥ यथा ।

तुह जलचुंचुलिपूरो वि दुल्लहो चुंचुमालिणो चोल ।

मणिचूडमंडिया चारु^६चूअआ कामिणीउ किं महसि ॥१८॥ (१८)

मालूरतोत्तणहसिद्वचोदसिया चोढचोत्तचोरलिया ।

चच्चा य हत्यविंवे तलप्पहारे ^१य गायव्वा ॥१६॥

चोढो बिल्वः । चोत्तं प्रतोदः । चोरली श्रावणकृष्णचतुर्दशौ ॥ यथा ।

चोरलिप^२वित्तयच्छणि चोढदलेहिं तए हरो महिओ ।

मयणसरचोत्त^३णुसा जं तुममेसा अहिसरेइ ॥१७॥

चोप्पडइ मच्चतीति धात्वादेशेषू^४क्तमितीह नोक्तम् ।

॥ अथानेकार्थाः ॥

चच्चा स्थासकः प्रसृतहस्ताघातश्च ॥ (१८)

चं'डिज्जो खलकोवेसु चप्पलं सेहरे असच्चे अ ।

कुं'डलवट्टुलदोलाफलयविसालेसु चक्कलयं ॥२०॥

^५चं'डिज्जो पिशुनः कोपश्च । चप्पलं शिखरविशेषोऽसत्यं च । सामान्य-
शब्दा अपि विशेषे वर्तन्त इति हि न्यायः । चक्कलं कुण्डलं वर्तुलं दोलाफलकं
विशालं चेति चतुरर्थम् । अत्र चड्डइ मृदाति भुङ्क्ते पिनष्टि चेति
धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (२०)

चारो पियालगुत्तीच्छासु^१ चिक्काप्पतणुयधारासु ।

चम्ममयवारिभंडे तणुधारादिणमुहेसु अ चिरिक्का ॥२१॥

चारो पियालवृक्षो बन्धनस्थानमिच्छा चेति त्रयर्थः । चिक्का अल्पं वस्तु
तनुधारा चेति^२ द्वयर्थी । चिरिक्का चर्ममयजलभाण्डं तनुधारा प्रत्यूषश्चेति
त्रयर्थी ॥ (२१)

चिंधालं रम्मे उत्तमे ^३य चुल्लो सिमुम्मि दासे ^४य ।

पाणप्पवालमुक्कच्छन्दारुद्ववद्वयरेसु चुण्णो वि ॥२२॥

चिंघालं रम्यं मुख्यं च । चुल्लो शिशुर्दासश्च । चुणश्चो चण्डालोऽल्पो
बाह्यो मुक्तच्छन्दोऽरोचको ष्यतिकरश्चेति सप्तार्थः । चुणश्चो विअरश्चो इति
धनपालः । आघ्रातार्थेऽपीति केचित् ॥ (२२)

चुंचुचुलुएमु चुंचुलि अवगमियस'इण्हयामु चुंचुलियं ।

चुंचुणिया चुअपडिरवरमणम्मिलिमुट्टिजुअजुआसु ॥२३॥

चुंचुलो चक्षुस्तुलुकश्च । चुंचुलि इति लुप्तविभक्त्यन्तो निर्देशः । चुंचुलियं
अवधारितं सल्लक्षणता च । चुंचुणिया चुतं प्रतिरवो रमणमस्तिका मुष्टिव्यूतं
यूका चेति षडर्थः । प्रतिरव इति सामान्यशब्दोऽपि विशेषे गोष्ठीप्रतिरवे वर्तते ।
यदाह ॥ चुंचुणिया प्रतिरवो गोष्ठ्याम् ॥ केचित् चुंचुणिअं चलितेऽप्याहुः ॥ (२३)

॥ अथ २३कादयः ॥

कल्ली तजाइ कही सेज्जाए विज्जुलाइ कडा ।

कविकच्छू कंकुइकुंकुइउ कलिया कइल्लकप्पसा ॥२४॥

कल्ली लवक् । कही शय्या । कडा विद्युत् । अत्र कणो उत्सव इति
क्षणशब्दभावोऽयमिति नोक्तः । कंकुइ तथा कुंकुइ कपिकच्छः । कलिओ कइल्लो
कप्पसो इत्येते त्रयोऽपि विदग्धार्थाः । अन्योन्यपर्यायभङ्गा तु निबद्धाः ॥
यथा ।

कयलीकल्लिं कंकुइमंजुकहिं पि कुंकुइं मुणइ ।

कलिएण कइल्लपिया तेण विणा कडचलेण कप्पसा ॥२०॥ (२४)

कवडो चम्मं कप्पंतो गियमो जत्य लिहियए पउमं ।

तण्णए कउयच्छिक्कोलिया कमलओ अ सत्तकए ॥२५॥

कवडो चर्म । कप्पंतो नियमविशेषो यत्र पद्मं लिख्यते । कउयं तथा
छिक्कोलियं तनु । कमलओ सप्तच्छदः ॥ यथा ।

जस्स कए कप्पंतिं करेसि कडयंगि सो वि तुव्भ कए ।

कमलयतलम्भि किकोलिजण मिल्हेइ मिगकवडिं ॥२१॥

अत्र । कडडइ सुञ्चति । कज्जइ राजति । इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ ।

खंदे कडक्खरो वि हु कासौ तक्कम्मि रिच्छए कारो ।

काही खे कार्दओ मार्दओ लहुयमच्छए छिद्दो ॥२६॥

कडक्खरो स्तन्दः । कासौ तक्कम् । कारो अच्छमल्लः । काही गगनम् । कायावाचकसु काहीशब्दश्चायाशब्दभव एव । कार्दओ मातरः । छिद्दो लघुमत्स्यः ॥ यथा ।

काइकडक्खरकाहीमणी ण पणमेसि कइसु कस्स कए ।

कासीहारिणि धूए कारसिरे छिद्दगन्धिजे ॥२२॥ (२६)

छिल्ली सिहाइ कित्तं छिविए जारेसु ^१छिस्सछिस्साला ।

छिक्खं कारिममुच्छदले छिवियं वाहलीइ छिंछोली ॥२७॥

छिल्ली शिखा । कित्तं स्पृष्टम् । छिस्सो तथा छिस्सालो जारः । जारेव्वित्थे-
कशेषाद् बहुवचनात् ^२छिस्सा छिस्साली स्त्रीत्यपि । छिक्खं कविमम् । छिवियं
इच्छुखण्डम् । छिंछोली वाहली । वाहलीशब्दश्च लघुजलप्रवाहवाचको देश्य
एव वक्ष्यते ॥ यथा ।

छिक्खसिण्णेह ^३च्छित्तच्छिं छिविएण भोलिजण सिसुं ।

जं चलसि वडकरा तं ^४छिस्से छिंछोलियाइ ^५छिस्सालो ॥२३॥ (२७)

छिप्पीरं च पलाले छिप्पालो सस्ससत्तउसहम्मि ।

छिल्लरमवि पल्ललए मुहविको ^६णे अ छिक्खोलो ॥२८॥

1 AB छिन्नछिन्नाला.

2 AB छिन्ना छिन्नाली.

3 A °च्छित्तच्छि°.

4 AB छिल्लो.

5 AB छिन्नालो.

6 AB °णे वि छि°.

किंपीरं पलालम् । किप्पालो ^१सस्यसक्तो गौः । किंल्लरं पल्लवम् । किंवल्लो
निन्दार्थं मुखविकृणनम् । विकृणितं मुखमेवेत्यन्ये ॥ यथा ।

तुज्झ कए बाहेहिं सा किंल्लरयं भरेइ दुट्ठ तुमं ।

किंवल्लेण तमिकवसि किंपीर^२तिणं व किप्पालो ॥२४॥

अत्र । किंवइ किंवइ स्पृश^३ति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । (२८)

किप्पालुयकिंकोअण^४किहंडया ^५पुच्छअसहणदहिसरा ।

^६किंसीब्भवा य दुव्वा तह ^७किंसाच्छोडणं सिगघे ॥२५॥

किप्पालुयं पुच्छम् । किंकोअणो असहनः । किहंडयो दधिसरः ।
^८किंसीब्भवा ^९दूर्वा । किंसाच्छोडणं शीघ्रम् ॥ यथा ।

वरकिप्पालुय ^{१०}किंसीब्भवाकिहंडेहिं धवल पुट्ठो सि ।

^{११}किंसाच्छोडणगमणे हकाकिंकोअणो हवसु इहिं ॥२५॥ (२८)

दहिए किहिंडिभिस्सं किंक्कटरमणं च मिंचणक्कीला ।

कुंदं बहुयस्मि बलायाइ कुइं लित्तए कुहियं ॥३०॥

किहिंडिभिः दधि । किंक्कटरमणं चक्षुःस्थगनक्तीडा । कुंदं वह ।
कुइं बलाका । कुहियं लिप्तम् ॥ यथा ।

कु^{१२}दघणच्छु^{१३}हिअं णहमुड्डीणकिहिंडिभिस्सधवलकुइं ।

जाव इयं ता तीए किंक्कटरमणं स^{१४}हीहिं कयं ॥२६॥ (३०)

कुरियकुरमड्डि^{१५}कुं कुं मुसया मट्टिकुरहत्थअरईसु ।

^{१६}किंडी लहुरच्छाए केली थोवप्पसूणमालाए ॥३१॥

कुरिया मृत्तिका । कुरमड्डी क्षुरहस्तः । नापित इति यावत् । कुरहत्थ
शब्दोऽपि देश्यः । पर्यायभङ्गा तूपात्तः । ^{१७}कुं कुं मुसयं रणरणकः । ^{१८}किंडी
लघुरथ्या । केली अल्पप्रसूना माला ॥ यथा ।

१ C सस्यसक्त° २ AB °तिणेव. ३ AB °ति स्पृश्यति धा° ४ A °किहंडया ५ A पुंछ.

६ AB किंसीब्भ° ७ AB किं° ८ AB °वां तथा किंसाच्छो° ९ C °डेहि.

१० AB °दघण°, ११ AB °हिणइसु°. १२ C °हीहि. १३ AB °कुइं सु°.

१४ A किंडी.

जुत्तं 'कु'कु'मुसयं करेसि कुरम^१ड्डियाए कुरहत्थ ।

केलि चिय अणुरूवा कुरियाघडियस्स के^२डिजक्खस्स ॥२७॥ (३१)

केत्तरमणव्वसुप्पाद्द केभओ हत्थविंबम्मि ।

कागम्मि केलओ खेत्तजागरे केत्तसोवणयं ॥३२॥

केत्तरं जीर्णं शूर्पाद्युपकरणम् । केभओ स्थासकः । केलओ कागः ।
कप्रत्ययाभावे केलो इत्यपि । केत्तसोवणयं क्षेत्रे जागरणम् ॥ यथा ।

मसिकेभइल्लवसणं परिहरिउं केत्तरं व मं बहिणि ।

तोइ कए सो 'केलो णिसि वच्चइ केत्तसोवणमिसेण ॥२८॥ (३२)

'कोब्भो पिसुणे दासम्मि कोइओ अप्पियम्मि कोब्भत्थं ।

कंटो जलच्छडासिग्घेसुं काओ 'य भुक्खियक्खिसेसु ॥३३॥

'कोब्भो पिशुनः । केचित् 'कोब्भो खल इति पूर्वदेशीषु पाठं दृष्ट्वा खलशब्द-
विप्रलब्धाः खलं पिण्याकं व्याचक्षत उदाहरन्ति च । अस्माभिस्तु सारतरदेशी-
पर्यालोचनेन 'कोब्भो पिशुन इति 'टब्बमुदाहृतं च । तत्र बहुदृष्टवानः प्रमाणम् ।
कोइओ दासः । कोब्भत्थं अप्रियम् । ऋसः संयोगे (सि० हे० १, ८४) ।
इति कुब्भत्थं इत्यपि ॥ यथा ।

तीए कडिक्खवत्थं उत्तरियं करिय मज्झ दंसंतो ।

किं काहिसि इह 'अस्स' रे कोइअ कोब्भ कोब्भत्थं ॥२९॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

कंटो जलच्छटा शोभन्नेति द्वर्थः । काओ बुभुक्षितः कशश्च । ननु कातो-
दरी युवदृशां क्षणमुत्सवोऽभूत् ॥ इत्यादौ कातशब्दस्य कशार्थस्य दर्शनात् कथमयं
देशः । नैवम् । केदनार्थस्यैव कातशब्दस्य साधुत्वात् । न च धात्वनेकार्थता ।

1 AB कुकु'मु°.

5 C अ.

2 C °डिआइ.

6 C इट्ठु°.

3 A लोली.

7 AB °गे कु°.

4 AB कोभो.

8 AB अन्नं.

उत्तरमत्र । अनेकार्थता हि धातूनां लोकप्रसिद्धा । लोके च क्तातशब्दस्य
हेदनार्थं सुक्तास्यैव कवेः प्रयोगो नान्येषामित्यलं बहुना ॥ (३३)

धस्सार्द्धणं मलणे गोमयवत्येसु तह ^१क्काणं ।

क्काया कित्तीभमरीसु क्कारयं उच्छुसक्कमउलेसु ॥३४॥

क्काणं धान्यादिमलनं गोमयं वस्त्रं चेति त्रयर्थम् । क्काणीत्यपि केषांचित्पाठः ।
क्काया कीर्त्तिभर्मरी च । क्कारयं इक्षुशल्कं सुकुलं च । (३४)

क्काइ^२ल्लो अ पईवे सरिसे जणे सुरूवे ^३य ।

क्किइकुडीसुं क्खिंलं क्खिंडं सिंहक्कत्तधूवजं^४तेसुं ॥३५॥

क्काइल्लो प्रदीपः सदृश जनः सुरूपश्चेति चतुरर्थः । क्खिंलं क्खिद्रं कुटी च ।
क्खिंलं ^५वृत्त्यन्तरमपीति केचित् । क्खिंडं चूडा क्कत्तं धूपयन्त्रं च । संयोगे पर इदेतोः
कामचार इति क्खिंडं इत्यपि ॥ (३५)

क्किप्पं भिक्खापुच्छेसु क्कित्तीएसु क्खिंलं च ।

क्खिवओ समूहणी^६वीसु क्खिंलओ देहजारेसु ॥३६॥

क्किप्पं भिक्षा पुच्छं च । क्खिंलं स्पृष्टं क्षुतं च । क्खिवओ समूहो नीवी
च क्खिंलओ देहो जारश्च । केचित् क्खिंल्यं शलाटुफलमाहुः ॥ यथा ।

धूयाइ पढमगब्भं व रक्खए उअह आटिया घरिणी ।

तुम्बीइ पढमणिग्गयमावंधुरबंधणं क्खिंलं ॥३७॥ (३६)

क्किप्पंती वयज्जसवभेए पिट्ठे वि ^७क्किप्पिंडी ।

क्खिक्कोट्टली ^८य पयरवपामहाक्काणखंडेसु ॥३७॥

क्किप्पंती व्रतभेद उत्सवभेदश्चेति द्वयार्था । क्किप्पिंडी व्रतोत्सवभेदौ पिष्टं

1 AB क्काणं

5 AB वृत्त्यन्^०.

2 AB ^०ल्लो वि प^०

6 C ^०वीसु.

3 C अ.

7 AB क्किप्पिंडी.

4 C ^०तेसु.

चेति त्रयार्था । छिक्कोट्टली अंज्जिरवः पादाभ्यां धान्यमलनं गोमयखण्डं चेति
त्रयार्था ॥ (३७)

छिप्पंदूरं गोमयखण्डमि त^१हेव विसममि ।

सिसुससिसु कुट्टहीरो केओ अंतमि दिअरे अ ॥३८॥

छिप्पंदूरं गोमयखण्डं विषमं चेति द्वयर्थम् । कुट्टहीरो शिशुः शशो च
केओ अन्तो देवरश्च ॥ (३८)

केधो थासयचोरेसु सिहाणोमालियासु केंडा वि ।

कोहो गणविकखेवा कोव्भाइत्ती अकेप्पवेसासु ॥३९॥

केधो स्थासकचौरश्च । केंडा शिखा नवमालिका च । कोहो समूहो
विक्षेपश्च । कोव्भाइत्ती अस्पृश्या द्वेष्टा च ॥ (३९)

॥ अथ जादयः ॥

जंगा गोयरभूमौ जच्चो पुरिसे तुसे जंभो ।

जयणं हयकवचमि जरंडो वुड्डमि जण्हली गीवी ॥४०॥

जंगा गोचरभूमिः । जच्चो पुरुषः । जंभो तुषः । जयणं हयसंनाहः ।
जरंडो वृद्धः । जरंडो इत्यन्ये । जण्हली ^२नीवी ॥ यथा ।

जय^३णेहिं हया गामा ज^४गाहिं कणा अ जंभभावेण ।

महिलाओ जण्ह^५लीहिं सहंति गेहा जरंडजच्चेहिं ॥३१॥ (४०)

जडियं खचिए जगलं पंकसुरे ^६जंबुलो ^७य वाणीरे ।

गंगलसिहाइ जवणं जडमि जंभलजहाजाया ॥४१॥

जडियं खचितम् । जगलं पङ्किला सुरा । पङ्किलसरको जगलं इत्यन्ये ।

1 C °हेअ.

2 AB गीवी.

3 C °णेहि.

4 C °गाहि.

5 C °लीहि.

6 AB जंबुलो.

7 C अ.

जंबुलो वानीरः । जंबुलं मद्यभाजनमिति सातवाहनः । जवणं हलशिखा ।
जंभलो तथा जहाजाओ जडः ॥ यथा ।

मणिजडियवासभवणे जगलं जंबुलघरोचियं णिंतो ।

जहजाय कीस लज्जसि जवणोचियहत्थजंभल^१त्तेणं ॥३२॥

अत्र जगरो संनाह इति संस्कृतसमः । जंपइ कथयति । जवइ यापयति ।
इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ती । (४१)

जहिमा वियड्डगाहा जवयजवरया जवंकुरए ।

जंघामओ ^२य जंघालुयम्मि जंवालयां च जलणीली ॥४२॥

जहिमा विदग्धरचिता गाथा । जवओ तथा जवरओ यवाङ्कुरः । जंघामओ
तथा जंघालुओ द्वावप्येतावन्योन्यपर्यायतया जङ्गलवाचकौ । जंवालं जलनीली ।
शेवालमित्यर्थः । जलनीलीशब्दो यदि संस्कृतं^३ न रूढस्तदा देश्यः ॥ यथा ।

जंघालुए ण^४इअडं गया सि जं तुह तणुम्मि जंवालो ।

तह जवरयगोवीओ तुह जहिमं तल्य गायंति ॥३३॥

तं जवयगोरयंणिं भरिडं जंघामओ हविअ वच्च ।

जलणीलिदुग्गमग्गो ण विअम्भइ पाउसो जाव ॥३४॥ (४२)

जच्छंदओ सतंतम्मि जक्खरत्ती ^२य दीवाली ।

^५जसोहणो णिसिथरे जंघाछेओ ^२य चच्चरए ॥४३॥

जच्छंदओ स्वच्छन्दः । कप्रत्ययाभावे जच्छंदो । जक्खरत्ती दीपालिका ।
^५जसोहणो राक्षसः । जंघाछेओ चत्वरम् ॥ यथा ।

मणिवल^६एहिं कुणंती जंघाछेयम्मि जक्खरत्तिं व ।

^६जसोहणाण वि तुमं णिसि जच्छंदेण किं डरसि ॥३५॥ (४३)

१ C °त्तेण.

२ C अ.

३ AB °ते रूढस्तदा न दे°.

४ AB °इतड°.

५ AB जषहोह°.

६ C °एहि.

विह्वियन्मि जगडिओ जं^१भणआई जहिच्छभणिराई ।

जरलद्धियजरलविया गामीणे ऊरुए जहणरोहो ॥४४॥

जगडिओ विद्रावितः कदर्थित इत्यर्थः । जंभणओ यथेष्टवक्ता । जंभणभणो इति केचित् । उभयत्रादियहणात् । जंपिच्छओ यथादृष्टमभिलषिता । जंपिच्छरमगिरो यो यद्यदृष्टं तदेव मृगयते इत्यादि । अत्र । 'जअडइ त्वरते' इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । जरलद्धिओ तथा जरलविओ ग्रामीणः । जहणरोहो ऊरुः ॥ यथा

जरल^२द्धिआइ दहुं पवणरहसंतंसुयं जहणरोहं ।

ओ कामसरजगडिया जरलविया हुंति जं^३भण्या ॥३६॥ (४४)

जहणूसवमद्धोरू जंकयसुकओऽप्पसुकयगिज्झम्मि ।

जाडो गुम्मं जाई सुरा कविट्ठम्मि जाउरो ॥४५॥

जहणूसवं अर्धोरुकम् । जंकयसुकओ अल्पसुकृतग्राह्यः । जाडो गुल्मम् । जाई सुरा । जाउरो कपिलः ॥ यथा ।

जाउरजाडिकंठयफट्टिरजहणूसवा वि तेण समं ।

जाईलुवा वच्चसि जंकयसुकया सि तं पुत्ति ॥३७॥ (४५)

जालघडिया सिरहरे जिग्घियमोसिंघियत्थम्मि ।

जिस्सोब्भवा य दु^४व्वाइ ^५जौवयमई ^६य वाहमई ॥४६॥

जालघडिया चन्द्रशाला । जिग्घियं घ्रातम् । अत्र जिमियं भुक्तमिति भुजिधात्वादेशभवम् । जिस्सोब्भवा दूर्वा । ^५जौवयमई मृगाकर्षण-हेतुर्व्वाधमृगौ ॥ यथा ।

1 A °भणिआइ. B °भणिआई.

2 AB जयडइ त्वरयतीति.

3 AB °द्वियाए.

4 AB °भण्या.

5 AB °व्वाए.

6 AB जीविय°.

7 C अ.

जालघडियाइ जा तं ण णियसि ^१जोवयमइ व ^२मयणस्स ।

ता भम हरिणो व्व तुमं कुलडाजिखीढ्मवाउ ^३जिघंतो ॥३८॥

अत्र जोहइ लज्जत इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (४६)

जुस्सो छेगे जुयलो तरुणे अपरिग्गाहम्मि जुंजुरुडो ।

जुयलियजुरुमिल्ला दुगुणियगहणा जूयओ य वप्पीहे ॥४७॥

जुसो विदग्धः । जुयलो तरुणः । जुंजुरुडो अपरिग्रहः । जुयलियं
द्विगुणितम् । जुरुमिल्लं गहनम् । जूरु^४मिल्लयं इति गोपालः । जयओ
चातकः ॥ यथा ।

जुंजुरुडाए घणरवजुयलियविसमसरवेयणाइ मह ।

दुहजुरुमिल्लावत्थं कह जूयय तस्स ^५जुन्नजुयलस्स ॥३९॥

अत्र । जूरवइ वञ्चतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥४७॥

जेमणयं दाहिणाए अंगे जो रं च जो किरत्थम्मि ।

जोक्खमचोक्खे जोओ चंदे जोग्गा य चाडुम्मि ॥४८॥

जेमणयं दक्षिणमङ्गं हस्तादि । जो रं यः ^६किरेत्थं । जोक्खं मलिनम् ।
जोओ चन्द्रः । जोग्गा चाटु ॥ यथा ।

जयसिरिणिवासजेमणभुअ तुह गुणवस्सणम्मि का जोम्मा ।

जो रं जसेण चालुक्क जोक्खमवहरसि जोअस्स ॥४०॥ (४८)

णक्खत्ते जोडं जोइसं च जोई ^७य विज्जूए ।

खलियम्मि जोइरो जोइक्खो दीवम्मि जोडिओ वाहो ॥४९॥

जोडं तथा जोइसं नक्षत्रम् । जोई विद्युत् । जोइरो खलितः । जोइक्खो
दीपः । जोडिओ व्याधः ॥ यथा ।

१ AB जीवियमयं°

२ AB मयण°

३ AB जिघंतो.

४ AB °मिल्लियं.

५ AB जुन्न°

६ C किरित्थं°

७ C य.

मेहन्मि पिहियजोइसवइजोडे रुइरजोइजोइक्खे ।

हिंढंति अजोइरया वम्महजोडियसराहया कुलडा ॥४१॥ (४८)

णायणम्मि जोयणं तह खज्जोए जोइयं जाण ।

जोइंगणो अ इंदोवे जोवारोइ जोस्सलिया ॥५०॥

जोयणं लोचनम् । जोइओ खद्योतः । जोइंगणो इन्द्रगोपः । जोस्सलिया
जोवारो धान्यम् । जोवारोशब्दोऽपि दिश्य एव ॥ यथा ।

चलजोइयजोइंगणमिक्खिय जोस्सलियकारणं कालं ।

कासयवहउ हरिसा उप्पुल्लयजोयणा हुंति ॥४२॥ (५०)

जोव्वणणीरं तह जोव्वणवेअं जोव्वणोवयं च जरा ।

जणहं लहुपिठरे कसिणए यं जं पणमकित्तिवयणेसु ॥५१॥

जोव्वणणीरं तथा जोव्वणवेअं तथा जोव्वणोवयं वयःपरिणामः । जोव्वणणीरो
जोव्वणोवओ ऋत्त इति चतुष्पदवर्गे यत्केनचिदुक्तं तस्य संमोह एव ॥ यथा ।

जोव्वणणीरं तरुणत्तणे वि विजिएंदियाण पुरिसाण ।

जोव्वणवेअे वि ण जोव्वणोवयं होइ इयराण ॥४३॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

जणहं लघुपिठरं कृष्णं चेति द्वयर्थम् । जं पणं अकीर्त्तिर्वक्तं च । (५१)

वेडिअवरुणेसुं जंबुओ यं गामणिविडेसु जणउत्तो ।

जच्चंदणमगरू कुंकुमं च जीवो यं बिंदुथोवेसु ॥५२॥

जंबुओ वेतसवृक्षः पश्चिमदिक्पालश्च । जणउत्तो ग्रामप्रधानपुरुषो विटश्च ।
जच्चंदणं अग्ररूः कुङ्कुमं च । जीवो बिन्दुः स्तोकं च । अत्र जूरइ खिद्यते
क्रुध्यति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (५२)

1 AB °ति य जो°.

4 A °णवयं.

2 AB °णी वि.

5 C अ.

3 AB °नीर°.

6 AB °वेयं.

॥ अथ भादयः ॥

संततवरिसन्मि भडो भंखो तुष्टे भला य मयतण्हा ।

भंटी लहुड्डेकेसिसु पौलूमायासु भंडुयभमाला ॥५३॥

भडो निरन्तरवृष्टिः । भंखो तुष्टः । भला मृगलण्णा । भंटी लघूर्ध्वकेशाः ।
भंडुओ पौलुवृक्षः । भमालं इन्द्रजालम् ॥ यथा ।

ण भडिं भंखो वि रवी कुण्ड भलं चय इत्य मरुदेसे ।

मुंच भमाला इ लुलंतभंटीओ भंडुयाइं चंटेसु ॥४४॥ (५३)

भंडलिभंखरभंरया असईसुक्कतरु^४सुसाआरेसु ।

भजभरिभरुया खिक्खरिमसएसु^५ भंपणी पम्हे ॥५४॥

भंडली असती । भंखरो शुष्कतरुः । भरओ सुवर्णकारः । भज्जरी
स्पर्शपरिहारार्थं चण्डालादीनां हस्तयष्टिः खिक्खरीति । भरओ मशकः ।
मशकवाचशब्दास्त्रीर्यामपि वर्तन्ते । यदाह । मशकाख्यास्त्रीर्यामप्युच्यन्ते
काव्यतत्त्वज्ञैः ॥ इति । भंपणी पद्म ॥ यथा ।

^६भरुआउलन्मि मीलियभंपणियं ^७भजभरौकरविरुवं ।

भंखरतलन्मि भरयाहमं जहा भंडली रमइ ॥ ४५॥ (५४)

वयणिज्जे भक्कियभिंखिया भरंको^८ य तिण्णुरिसे ।

भंटीयभंटीलियाओ पहरियचंकमण^९अत्थेसु ॥५५॥

भक्कियं तथा भिंखियं वचनीयम् । उडिभंखियं वचनीयमिति तु
उत्पूर्वेण भिंखियशब्देन सिद्धम् । भरंको लणमयः पुरुषः । भरंतो इति
केचित् । भंटीयं प्रहृतम् । भंटीलिया चङ्क्रमणम् ॥ यथा ।

1 AB भिंटी.

5 A भरओ.

8 C अ.

2 C हुड्डेके.

6 A भज्जयाउ^० B भज्जयाउ^०.

9 A णहल्ये^०.

3 C उडुआइ.

4 AB सुन्नया^०.

7 AB भंभं^०.

ए कुणंति भंटियं ए य भंटलियं भक्तियाइ अगणंता ।

तुह कुमरवाल रिउणो अभिंखिय रणाजिरे भरंक व्व ॥४६॥

अत्र भडइ ^१शोयते भंपइ भ्रमतीत्यादयो धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥५५॥

दडुम्मि भलुसियं तह भलंकिअं भामिअं चिअ ।

भंकारियभंखरिया अवचयणे भोलियाइ भलभलिया ॥५६॥

भलुसियं भलं^२किअं भा^३मिअं त्रयमपि दग्धार्थम् । भंकारियं तथा भंखरियं अवचयनम् । भलभलिया भोलिका । भो^४लिकाशब्दो यदि संस्कृते न रूढस्तदायमपि देख्यः ॥ यथा ।

तावभलुं^५किअदवभलुसिअो तुह पयावभामिअो अ रिज ।

फलभंकारियदलभंखरियाइं कुणइ भलभलियहल्यो ॥४७॥ (५६)

भाडं लयगहणे भामरो जरी भाउलं च वउणिफले ।

भारुअभिरिंडभीरा चीरीजरकूवलज्जासु ॥५७॥

भाडं लतागहनम् । भामरो प्रवयाः । भाउलं कर्पासफलम् । भारुअ चीरी । भिरिंडं जोर्णकूपः । भीरा लज्जा ॥ यथा ।

भाउलचुंटाणकळे अभोर कह भामरं णिओएसि ।

भारुअभाड^६च्छे भिरिंडए एस जं पडिहो ॥४८॥ (५७)

भुंखो वज्जविसेसे भुत्ती केयन्नि भुट्टमलियन्नि ।

भुल्लुरिभुंटाण^७भुंभुंमुसया गुम्भप्पवहमणदुहेसु ॥५८॥

भुंखो तुणयाख्यो वाद्यविशेषः । भुत्ती छेदः । भुट्टं अलोकम् । ^८भुल्लुरो गुल्मः । भुंटाणं प्रवाहः । अत्र भुणइ जुगुप्सत इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । ^९भुंभुंमुसयं मनोदुःखम् । भुसुभुसुसयं इत्यन्धे ॥ यथा ।

1 AB शोयते. 2 AB °कियं. 3 AB °नियं. 4 AB °नियाम्.

5 AB °कियं. 6 AB °च्छे. 7 AB °भुंभुम्. 8 AB भुल्लुरी.

तुह णत्थि भुट्ठुसो भुं^१टण^२तडभुल्लुरोसु णाओ सि ।

^३भुंभुंसुसयवईए मह कहियं तत्थ भुंखवाएहिं ॥४८॥(५८)

भुरं कुडिले भेरो जरघंटे भेंडुओ वि कंडुअए ।

अहमहि^४सीइ भोट्टी भोडप्पो चणय^५धम्मि ॥५९॥

भुरं कुटिलम् । अत्र भूरइ स्मरतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । भेरो
^४जरघण्टः । भेंडुओ कन्दुकः । भोट्टी अर्धमहिषी । भोडप्पो चणकधान्यम् ।
^५शुष्कचणकशकमित्यन्ये ॥ यथा ।

भोडप्पक्केत्तकंठ भोट्टीओ कंठवडभेराओ ।

उअ चारइ गोववह्ण खेळंती भेंडुएण भूरगई ॥५०॥(५९)

वाहम्मि भोडिओ भोंडलिया रासयसरिच्छकीलाए ।

टंक^६च्छि^७साजसतडतडत्यदौहगहिरेसु भससदो ॥६०॥

भोडिओ व्याधः । भोंडलिया रासकसदृशी क्रीडा ॥ यथा ।

भोंड^८लियाइ खेळंतु ताव वालाउ हरिणियाउ व्व ।

आरोविऊण चावं पहरेइ ^९ण कामभोडिओ जाव ॥५१॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

भसो टङ्गच्छिन्नमयशस्तटस्तटस्थो दीर्घगम्भीरश्चेति पञ्चार्थः ॥ (६०)

गयणट्टेसुं भत्थं च भंपियं तुट्टघट्टिएसं च ।

भसुरं तंबोलत्थेसु भंडुलौ असद्वकीलासु ॥६१॥

भत्थं गतं नष्टं च । भंपियं व्रटितं घटितं च । भसुरं ताम्बूलमर्थश्च ।
भंडुली असती क्रीडा च ॥ (६१)

1 AB °तण्ठु°. 2 B भुंभुंसु°. 3 AB धम्मि. 4 A जरदघटः B जरदघण्टः.

5 A शुष्कं च°. 6 AB °च्छिन्नाज°. 7 C °लिआए. 8 AB न

पलहत्याकुट्टेसुं भसियं चौहिमसंएसु भिल्लिरिया ।

अंग^१किडएसु भौणं अचत्थे अच्छए अ भूसरिअं ॥६२॥

भसियं पर्यस्तमाकुट्टं च । अत्र भंखइ संतप्यते विलपति उपालभते निःश्व-
सिति च । भरइ स्मरति क्षरति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । भिल्लिरिया
चौहीदणं मशकश्च । भौणं अङ्गं ^२कीटश्च । भूसरिअं अत्यर्थं स्वच्छं च ॥ (६२)

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिता^३यां देशीनाममालायां तृतीयो वर्गः ॥

---

1 AB °किडिण°

2 AB कट°

3 AB °यां स्त्रीपद्मदेशीशब्दसंग्रहस्तौ तृतीयो वर्गः ॥ क ॥ अं ५२४ ॥

चतुर्थवर्गः ।

॥ अथ टादयः ॥

टमरो केशचयः टंकिअं पसरिण विमोडणे टसरं ।

टसरोट्टं^१ सेहरण टट्टइया जवणियाण^२य ॥१॥

टमरो केशचयः । टंकिअं प्रसृतम् । टसरं विमोदनम् । टसरोट्टं शेखरः ।
टट्टइया तिरस्करिणो ॥ यथा ।

मा संठवेसु टमरे टसरियचूअं^३कुराण टसरोट्टं ।

टंकियमयंकजुण्हाइ अंतरे देसु^४मामि टट्टइयं ॥१॥(१)

टंबरओ भारियए कराल^५कसुम्मि टप्परओ ।

अरणियकुसुमे टक्कारिया य टारो अहमतुरण ॥२॥

टंबरओ भारिकः । गुरुरित्यर्थः । टप्परओ करालकर्णः । टक्कारो अरणि-
कुसुमम् । टारो अधमतुरङ्गः ॥ यथा ।

टारम्मि चडियमित्तो टंबरओ टप्परो^६य वामणओ ।

भक्ति पडिओ हसिज्जइ टक्कारो^७चुंठिरीहिं वणे ॥२॥(२)

टिप्पी टिकं तिलण टिंबरु तुंबुरु च टिग्घरो थेरे ।

टुंटो^८क्किस्सकरे^९टे^{१०}टा जूयपयम्मि टेक्करं च थले ॥३॥

टिप्पी तथा टिकं तिलकम् । टिकं शिरसि स्तवक इत्यन्ये । टिंबरु तुम्बुरु ।
टिग्घरो स्थविरः । अत्र । टिक्किडिक्किइ मण्डयति । टिरिटिक्किइ आस्यति ।
एतो धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । टुंटो क्लिन्नकरः । टे^{१०}टा द्यूतस्थानम् ।
टेक्करं स्थलम् ॥ यथा ।

1 C अ.

2 A सामि.

3 AB °कन्नसि.

4 C °चुं'टणोहि.

5 AB क्लिन्न°.

6 A टेटो B टेटो.

7 B टेटा.

चंदणटिक्रियपरवहुमिह टेक्करए रमंतियं दट्टं ।

टिंबरुजोगय ¹टिग्घरटुंटयटेंटिअ करेसि किं टिप्पिं ॥३॥(३)

टोलो सलहे टोलंबटोक्कणा महुयमज्जभंडेसु ।

असि⁷क्खिसाखायजंघाखणित्तभित्तीतडेसु टंको वि ॥४॥

टोलो शलभः । टोलो पिशाच इत्यन्ते । यदाह । टोलं पिशाचमाहुः
सर्वे शलभं तु राहुलकः ॥ टोलंबो मधूकः । टोक्कणं मद्यपरिमाणभाण्डम् ।
केचित् टोक्कणखंडं मद्यमानभाण्डमाहुः ॥ यथा ।

टोलो व्व मा पड तुमं उज्जाणे वाणि⁹णीउ जं पुरओ ।

टोलंबवणे टोक्कणहत्था मयणगिजालाओ ॥४॥

॥ अथानेकार्याः ॥

टंको खड्गश्छिन्नं खातं जङ्घा खनित्रं भित्तिस्तटं चेति समार्थः ॥(४)

॥ अथ ठादिः ॥

ठल्लयठ⁴इयठविया णिङ्गणउक्खित्तपडिमासु ।

ठाणो माणे ठाणिज्जो गोरवियम्मि सिण्हए ठिक्कं ॥५॥

ठल्लो निर्धनः । ठइओ उत्तिष्ठः । ठइओ अवकाश इत्यन्ते । ठविया
प्रतिमा । ठाणो मानः । ठाणिज्जो गौरवितः । अयं दन्त्यादिरपोत्येके थाणिज्जो ।
ठिक्कं शिग्रम् ॥ यथा ।

ठाणो ए ठल्लयाणं ठाणिज्जत्तं ए यावि ठइयाणं ।

ए य ठिक्कं संढाणं अठवियउवलाण ए य पूया ॥५॥(५)

॥ अथानेकार्याः ॥

गोरविउङ्घेसुं ठरियं ठिवियं उड्ढणियडहिक्कासु ।

दंतगगहिए डक्कं डव्वो डावो ⁵य वामकरे ॥६॥

1 A डिग्घयटुंटय क° B डिग्घयटुंटय क°

2 AB °क्खिअ°.

3 A °णीओ.

4 C °इअइवि°.

5 C अ.

ठरियं गौरवितसूर्ध्वस्थितं च । ठिवियं ऊर्ध्वं निकटं हिका चेति त्रयर्थम् ।
ऊर्ध्वार्थे ठिययं इत्यन्ये ॥

॥ अथ डादयः ॥

डक्कं दन्तगृहीतम् । दष्टार्थं तु दष्टशब्दभवम् । डव्वो तथा डावो वामकरः ॥
यथा ।

डव्वे फरयमडावे खग्गं गहिऊण तुह पई समरे ।

पहुपच्चक्कं पसरइ अमरिसडक्काहरो एसो ॥६॥(६)

डंडं डिंडी सौवियकप्पडखंडेसु तह डलो लोट्टे ।

डप्पं^१ सेल्ले डल्लं पिडियाइ अलिंजरे डहरी ॥७॥

डंडं तथा डिंडी सूच्या संघटितानि वस्त्रखण्डानि । डंडीत्यप्यन्ये । डलो
लोष्टः । डप्पं सेल्लाख्यमायुधम् । डल्लं पिटिका । डहरी अलिञ्जरम् ॥ यथा ।

डंडपरिहाणडिंडीपाउरणा चइयडप्फया तुज्जम् ।

रिउणो पल्लिवणिहरे डहरीडल्ले वहंति डलखलिरा ॥७॥(७)

डहरो सिसू सिरहरम्मि डगगलो दवपहम्मि ड^२ड्डाडी ।

रक्काइ डंडओ डंभिओ^३ य कितवम्मि डंवरो घम्मे ॥८॥

डहरो शिशुः । डगगलो भवनोपरि भूमितलम् । ड^२ड्डाडी दवमार्मः ।
डंडओ रथ्या । डंभिओ द्यूतकारः । डंवरो घर्मः ॥ यथा ।

गिणिहय डहरे उत्तरिय डगगला डंडएण तुह रिउणो ।

ड^२ड्डाडिडंवरिल्ले जंति वणे डंभिय व्व जरवसणा ॥८॥

अत्र । डल्लइ पिबति । डरइ त्रस्यति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ता ॥(८)

डाली सा^४हाए गायणे डायलडोलडोयणाया ।

डियली यूणा भेगम्मि^५ डिडुरो डिंफिय^६ च जलपडिए ॥९॥

1 AB सिल्ले.

5 AB °हारइ.

2 AB °ड्डाली.

6 AB डिडुरो.

3 C अ.

4 B °ड्डालि°.

डाली शाखा । डायलं डोलो डायणं त्रयोऽपि लोचनार्थाः । डियलो स्थूणा ।
'डिड्डरो भेकः । डिंफियं जलपतितम् ॥ यथा ।

गयडोल डोयणेहिं ण गियमि डालिं लुणेमि डियलिकए ।
ता तरलियडायलओ गुत्तिट्टहे डिड्डरो व्व डिंफिसु ॥८॥

अत्र । डिंभइ स्तंसते । इति धात्वादेशेपृक्तामिति नोक्तम् ॥ (८)

डिंङिङ्गियं च खलिए वर्ये डौरं च कं'दले ।

ओ'दुस्साम्मि 'य डौणं त'हेव डौणोवयं उ'वरिं ॥१०॥

डिंङिङ्गियं खलिखचितं वस्त्रम् । डिंङिङ्गियं खलितं हस्ते इति केचित् ।
यदाह ॥ डिंफियडिंङ्गियया पतितं च खलितहस्ते च ॥ डौरं कन्दलः ।
डौणं अवतीर्णम् । उड्डीनवाचकसु संस्कृतभव एव । डौणोवयं उपरि ॥ यथा ।

विण्ह डौणो सि तुमं बलिणिवडौणोवयं पयं देसि ।

डौरं लिहंति डिंङिङ्गियं च परिहंति तेण तुह रिउणो ॥१०॥(१०)

डुंबो सवचे डुंघो उयंचणे डुंगरो सेले ।

घंटम्मि डुं'डुओ डोला सिविया दारुहरथए 'डोओ ॥११॥

डुंबो श्वपचः । डुंघो उदसनविशेषो नालिकेरमयः । डुंगरो शैलः ।
डुं'डुओ जोर्णघण्टः । डोला शिबिका । अन्दोलनवाचकसु दोलाशब्दभवः ।
डोओ दारुहस्तः ॥ यथा ।

डुंगरआणियडोलाडोए 'विकिंतयस्स तुह रिउणो ।

डुं'डुयसरस्स डुंबो त्ति क्विविय डुंघयजलेण लेइ जणो ॥११॥(११)

1 AB डिड्डरो.

2 AB 'तिडहे डिड्डरो.

3 AB 'दले.

4 AB 'दुस्साम्मि.

5 C अ.

6 C 'हेअ.

7 C 'वरि.

8 AB डौवी.

9 AB विकिंत°.

तंबोलभायणे डोंगिली तहा डोलिओ कसिणसारे ।
डाऊ फलिहंसदुमे गणवद्वपडिमाविसेसे ^१य ॥१२॥

डोंगिली ताम्बूलभाजनविशेषः । डोंगिली ताम्बूलिनोत्येके । डोलिओ
कषासारः ॥ यथा ।

दइयन्मि सावराहे एंते डोलियविसालणयणाए ।
डोंगिलि^२णिह्तिवीडयकड्डणमिसओ परंसुहीइ ठियं ॥१२॥

॥ अथानेकार्याः ॥

डाऊ फलिहंसकह्त्ती गणपतिप्रतिमाविशेषश्च ॥ (१२)

डोंगी ^१य हत्थबिंबे तंबोलट्टाणभेए ^१य ।
ढड्डो भेरौ ढंको ^१य वायसे ढंढणी ^१य कविकच्छू ॥१३॥

डोंगी स्थासकस्ताम्बूलभाजनविशेषश्च ।

॥ अथ ढादयः ॥

ढड्डो भेरौ । ढंको वायसः । ढंढणी कपिकच्छः ॥ यथा ।

^३गोसुद्वियढंकउले देउलवाइज्जमाणढड्डे ^१य ।
उड्डविओ वेसाए ढंढणिह्त्ती व्व तन्मइ भुअंगो ॥१३॥ (१३)

^४मकुणए ढंकुणढेंकुणा तहा ढंकणी पिहाणीए ।
ढंसयमजसे वीणाइ ढंखरी ढक्कयं तिलए ॥१४॥

ढंकुणो तथा ढेंकुणो मत्कुणः । ढंकणी पिधानिका । ढंसयं अयशः ।
ढंखरी वीणाभेदः । ढक्कयं तिलकम् ॥ यथा ।

ढंखरिय ढंकुणहरे इमाइ मा वच्च ढकयं दहुं ।

ढंकुणखहो ढंक^१णिहणिओ णीहरसि ढंसं^२ लं^३हिय ॥१४॥

अत्र ढकइ छादयति । ढंसइ विवर्तते । इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ता । (१४)

चिक्खल्ले ढंढरिओ ढंढसिओ गामजक्खम्भि ।

णिच्चम्भि ढिक्कयं ढिं^४ढयं जलगए बलाइया ढेंकी ॥१५॥

ढंढरिओ कर्दमः । ढंढसिओ ग्रामयच्चः । केचिद् ग्रामवृक्ष इत्याचक्षते । यदाहुः । ढंढसिओ ढंढरिओ ग्रामतरौ कर्दमे चाख्ये ॥ अत्र । ढंढल्लइ भ्रमति । ढंढोलइ गवेषयति । इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ता । ढिक्कयं नित्यम् । ढिंढयं जलमध्यपतितम् । ढेंकौ बलाका ॥ यथा ।

ढंढसियपूयणपरा ढेंकीओ भणइ ढिक्कयं का वि ।

दिहो कइ वि मह पई ढिंढो ढंढरियखुत्तो वा ॥१५॥

अत्र । ढिक्कइ वृषभो गर्जति । ढुमइ ढुसइ भ्रमति । इति धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (१५)

अधणे ढेल्लो ढें^५ढिअढोंघरया धूवियब्भमिरएसु ।

ढें^६ढो पंक^७णिरत्थे ढंढरढयरा पिसायईसासु ॥१६॥

ढेल्लो निर्धनः । ढेंढिओ धूपितः । ढोंघरो भ्रमणशीलः ॥ यथा ।

सिरिकुमरवाल रिउणो तुह दवडज्भंतपीलुधू^८मइया ।

ण^९वअगरढेंढियाणं सुमरंते ढेल्ल^{१०}ढोंघरा रस्से ॥१६॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

ढंढो पङ्को निरर्थकश्चेति समाहारः । ढंढरो तथा ढयरो पिशाच ईर्ष्यायां चेति द्वावपि द्वयर्थौ । (१६)

1 AB °णिउणीउ. 2 A °हियं. 3 AB ढिंकी°. 4 AB ढेडिय°. 5 AB ढंकी.

6 AB °निरत्थो ढंढयड°. 7 A ढंढि°. 8 AB °सरया. 9 B °वयग°. 10 A °ढोंघरा B °ढोंघरा.

पिठरोगहजलेसुं ठमरं ठेंका हरिसकूवयतुलासु ।

णत्था णासारज्जू ^१आउत्ते णव्वणोव्वा य ॥१७॥

ठमरं पिठरमुष्णजलं चेति द्वयर्थम् । अत्र दुंदुल्लह भ्रमति गवेप्रयति चेति
धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । ठेंका हर्षः कूपतुला चेति द्वयर्था ॥

॥ अथ णादिः ॥

णत्था नासारज्जूः । णव्वो तथा णोव्वो आयुक्तः ॥ यथा ।

भक्तवन्तेणं गामं णत्थारहिओसहेण व समगं ।

णव्व तए णोव्वाणं ^२अस्साण वि भंजिओ मगो ॥१७॥(१७)

णद्धो आरूढे ^३णंदाणंदीणंदिणीउ गार्द्धए ।

^४परिवंचियम्मि णडिओ ^५य णच्चिरो रमणसीलम्मि ॥१८॥

णद्धो आरूढः । णंदा णंदी णंदिणी त्रयोऽप्येते गोवाचकाः । अत्र णक्खा
नखाः । णवि वैपरीत्ये । ^६णइ अवधारणे । एते शब्दानुशासने साधिता इति
'नोक्ताः । णडिओ वञ्चितः । खेदित इत्यन्ये । णच्चिरो रमणशीलः ॥ यथा ।

अंभरणहे मेहे ^७णंदावालीण णंदिणीगोठे ।

ण सुणेसि णच्चिराणं जइ गीयं णंदिपुत्त णडिओ सि ॥१८॥(१८)

मलिणम्मि णज्जरो णंदणो ^८य भिच्चम्मि णज्भरो विमले ।

णलयमुसीरे सीहे णंदिकखो णंदियं च सीहरुए ॥१९॥

णज्जरो मलिनः । णंदणो भृत्यः । णज्भरो विमलः । णलयं उशीरम् ।
णंदिकखो सिंहः । णंदियं सिंहकृतम् ॥ यथा ।

णज्भरजस तुह रिउणो णारवइणंदिकख णंदियं सोउ' ।

णज्जरवत्था णलयकरा मालियणंदणा हविय जंति ॥१९॥(१९)

1 AB आवत्ते.

2 AB अस्साण.

3 AB णंदाणंदिणीउ.

4 AB परवं.

5 C अ.

6 AB णय.

7 AB, णोक्ताः.

8 AB णंदोव.

दुहियन्मि गहिओ ^१गाडरी ^२य भेगन्मि मंदिरे गलियं ।

गाडरी कु^३रीए गाडली कच्छवए गहमुहो घूए ॥२०॥

गहिओ दुःखितः । ^१गाडरो भेकः । गलियं गृहम् । गहरी क्षुरिका ।
गाडली कच्छपः । द्वित्वे गाडली इत्यपि । गहमुहो घूकः ॥ यथा ।

गहमुहणलिए रसो रुसं सोऊण तुह ^४रिउवहणं ।

गहरीहय व्व ^५गाडरिगाडलीउ वि ^६गहिआ इति ॥२०॥

अत्र । गावर केवले । गावरि आनन्तर्यं । एतावव्ययी । गाव्वइ गज्जइ
ज्जायते । गाडइ गुप्यति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (२०)

जत्य पलासलयाए ज^७गोहिं पडणाम पुच्छिया जुवई ॥

अकहंतो गिहगिज्जइ गियमविसेसो गावलया सा ॥२१॥

यदाह । नियमविशेषश्च गावलया ज्ञेया । आदाय पलाशलतां भ्राम्यति
लोकोऽखिलो यस्याम् । पृष्टा पतिनाम स्त्री निहन्यते चाप्यकथयन्ती ॥ यथा ।

दोलाविलाससमए पुच्छंतोहिं स^८होहिं पडणामं ।

ल^९होहिं हगिज्जंतो वहुया गावलयावयं भरइ ॥२१॥ (२१)

गावरिअ सहसा ^{१०}ओआइए गमसियं तडिन्मि गहवल्ली ।

गाव्वाउत्तो भोगी कन्हि गाक्खत्तणेमी अ ॥२२॥

गावरिअ सहसा । गमसियं उपयाचितकम् । गावसियं इत्यन्ये । गहवल्ली
विद्युत् । गाव्वाउत्तो ईश्वरः । नियोगिसुत इत्यन्ये । गाक्खत्तणेमी विष्णुः ॥ यथा ।

गमसियस^{११}एहिं पा^{१२}विअसि^{१३}रोइ गाक्खत्तणेमिसममयं ।

गाव^{१४}रिअ गाव्वाउत्तय मा ^{१५}मुण गहवल्लीचंचला एसा ॥२२॥ (२२)

1 AB गाडरी.

2 C अ.

3 C °रीइ.

4 AB रिऊण वह.

5 AB गाडरि°.

6 AB गिहिया.

7 AC °कहि.

8 C °होहि.

9 C °होहि.

10 AB उवयाइए.

11 C °एहि.

12 B °विय°.

13 AB °रीए.

14 AB °रिय.

15 A मुण.

जलभवफलभेए ^१णद्रमासयमुच्छिष्टेण णवोद्धरणं ।

णाओ गव्विट्ठे णाउल्लो गोमी बिलम्भि णारोद्धो ॥२३॥

^१णद्रमासयं जलोद्भवः फलभेदः । ^२णवोद्धरणं उच्छिष्टम् । णाओ गर्विष्ठः ।
णाउल्लो गोमान् । णा रोद्धो बिलम् । कूसार इत्यन्ये ॥ यथा ।

णाउल्ल ^२णवोद्धरणेण तूस मा विससु णायउड्डणयं ।

दुलहणद्रमासयकए सया वि गोहा ण होइ णा^१रोद्धे ॥२३॥ (२३)

णालंबी जूडे णाहिदाममुल्लोअमज्झदामम्भि ॥

णालंपिअमकंदे जहणम्भि ^५य णाहिविच्छेओ ॥२४॥

णालंबी कुन्तलः । णाहिदामं उल्लोचमध्यदाम । णालंपिअं आक्रन्दितम् ।
णाहिविच्छेओ जघनम् । णाहोए विच्छेओ इति वाक्यमपि जघनवाचकम् ।
यदाह ॥ णाहोए विच्छेओ जघनं कैश्चित्तु णाहिविच्छेओ ॥ यथा ।

पुणजम्भे कुसुमाई ग^१याई णालंविणाहिदामेसु ।

इय णालंपंते तुह ^७रिउवहण पिहुणाहिविच्छेया ॥२४॥ (२४)

णामोक्कसियं कज्जे णिज्जणुवस्सा य सुत्तम्भि ।

भूए णिडो हलिद्दा णिग्गा णिहसो ^५य वम्भीए ॥२५॥

णामोक्कसियं कार्यम् । ^६णिज्जो तथा णुवस्सो सुप्तः । णिडो पिशाचः ।
णिग्गा हरिद्रा । णिहसो वल्मीकः ॥ यथा ।

णामोक्कसियं तुमए किं रे णिड णिगराग णिहसमुह ।

तीए च्चियं जं णामं लवसि ^९णुवस्सो अणिज्जो ^५य ॥२५॥ (२५)

1 AB णयसा. 2 AB णवुद्ध. 3 AB °रोद्धो. 4 AB °रोद्धे. 5 C अ.

6 C °याइ.

7 BC रिउवह.

8 AB णिज्जो.

9 AB णुवस्सो.

णिहृणं वावारे कामियाद् णिहृया य णिज्भरं ^१जुस्से ।

णिवहो सामिद्धौए णियडी डंभे णिह्वयमवि सुरए ॥२६॥

णिहृणं व्यापारः । णिहृया कामिता । णिज्भरं जीर्णम् । णिज्भूरं इत्यन्ये ।
णिवहो समृद्धिः । णियडी दम्भः । यदि निक्षतिशब्दस्य प्रत्यादौ (सिद्धहेम०
१,२०६) पाठ इष्यते तदा न देश्यः । णिह्वयं सुरतम् ॥ यथा ।

णिहृयाणिह्वं^२भयाणं मा संभर मुंच णियडिणिहृणाइं ।

जं णिज्भरो सि इणिह्वं कुणसु मणं पुस्सणिवहम्मि ॥ २६॥ (२६)

तुणिह्वक्कम्मि णिउक्को णिरुलौ ^३मयराकिड्गगाहे ।

णिहृणं कूले णिगढो घम्मे णिसुयं णिसामियं च सुए ॥२७॥

णिउक्को तूष्णीकः । णिरुलौ मकराक्षति^४ग्रीहः । णिहृणं कूलम् । णिगढो
घर्मः । णिसुयं तथा णिसामियं श्रुतम् ॥ यथा ।

णिसुए णिरुलौरावे णिसामिए सउणिक्कलयले ^५य वड्ड ।

णइणिहृणागयजारं सुणिय णिउक्काहिसरइ णिगढे वि ॥ २७॥ (२७)

णिउरम्मि णियलमविसेसियम्मि णिरियं च णिक्खुडमकंपे ।

णिव्वेठणिव्वठा गग्गे णिज्जूहो ^५य णिव्वम्मि ॥२८॥

णियलं नूपुरम् । णिरियं अविशेषितम् । णिक्खुडं अकम्पम् । णिव्वेठो
तथा णिव्वेठो नग्नः । णिज्जूहो नीव्रम् ॥ यथा ।

णिरियद्वाणाठाणय किं णियले णियसि णिक्खुडो चोर ।

जरणिज्जूहम्मि घरे णिव्वेठो णिव्वेठेण पेस्सियइ ॥२८॥ (२८)

1 AB जुस्से.

2 AB °भयाणं.

3 AB सररा°.

4 BC °तिपा°.

5 C अ.

अरिभवणम्भि गियारं गिब्वूढं पच्छिमंगणए ।

कठिणम्भि गिक्कडं तह गिप्फेसो सद्विगगमणे ॥२६॥

गियारं रिपुगृहम् । गिब्वूढं गृहपश्चिमाङ्गणम् । गिक्कडं कठिनम् ।
गिप्फेसो शब्दनिर्गमः ॥ यथा ।

धणुकङ्कणगिक्कडभुअ चालुक तुहं गियारगिब्वूढे ।

णीसंकविलसिराणं सिवाण उल्लसइ गिप्फेसो ॥२६॥ (२६)

गट्टम्भि गिरादो गिच्छिए गिरुत्तं ^२णए गिरिंको ^३य ।

संतुट्टम्भि गिसत्तो वि गिमेलं दंतमंसम्भि ॥३०॥

गिरादो नष्टः । गिरुत्तं निश्चितम् । गिरिंको नतः । गिसत्तो संतुष्टः ।
गिमेलं दन्तमांसम् । गिमेला इति धनपालः ॥ यथा ।

तुह घायणिमेलु^४च्छुडदंतया रिउगया गिरिंकमुहा ।

जंति गिरादा तह वि हु जए गिरुत्तं तुमं सि ण गिसत्तो ॥३०॥ (३०)

गिल्लंकागिलंका पडिगहम्भि गिज्जोमिणोमिणो रस्सी ।

अंगु^५ट्टोइ गिरंगीणीरंगीउ अहियम्भि गिप्पट्टो ॥३१॥

गिल्लंको तथा गिलंको पतङ्गहः । गिज्जोमी तथा णोमी रश्मिः ।
रज्जुरित्यर्थः । गिरंगी तथा णीरंगी शिरोऽवगुहणम् । गिप्पट्टो अधिकः ॥ यथा ।

गिज्जोमिखं चिओसहरहओ^६इस्से पियम्भि लेइ वड्ड ।

गिप्पट्टपेम्भिविरइयगिरंगिया क^७रयणिल्लंके ॥३१॥

किं मामि रोयसि तुमं णोरंगिं चइय आचम गिलंके ।

पेक्खसि ण चिरा दइयं णोमीवड्डं पुरो वड्डलं व ॥३२॥ (३१)

१ C °ङ्गनम्.

२ AB णते.

३ C अ.

४ AB °लुचुड°.

५ AB °ट्टोउ.

६ B° इस्से.

७ AB °रईणि°.

णिम्भंसू तरुणे णिब्भुग्गो भग्गन्नि णिक्खयं णिहए ।

सुत्तोट्टियन्नि णि^१व्वित्तो णिस्संको य णिब्भरए ॥३२॥

णिम्भंसू तरुणः । णिब्भुग्गो भग्गन् । णिक्खयं निहतम् । णिव्वित्तो
सुतोत्थितः । णिस्संको निर्भरः ॥ यथा ।

णिस्संकोकामसरणिक्खया इमा सिविणए तुमं दट्ठं ।

णिम्भंसुय निव्वित्ता णिब्भुग्गमणोरहा होइ ॥३३॥ (३२)

णिज्जोओ पयरे परि^३हिए णियत्थं चलन्नि णिक्कज्जो ।

णिव्वाणं दुहकहणे थट्ठे ^४णिट्ठूहणिव्वूढा ॥३३॥

^५णिज्जोओ प्रकरः । पुष्पावकर इत्यन्ये । णियत्थं परिहितम् । णि^६क्कज्जो
अनवस्थितः । णिव्वाणं दुःखकथनम् । ^७णिट्ठूहो तथा णिव्वूढो स्तब्धः ॥ यथा ।

णि^८क्कज्जे जं ^९मससि णियत्थहारं ^{१०}फुलिंगं ^{११}णिज्जोओ ।

^{१२}णिट्ठूहे णिव्वाणं कुणसु अणिव्वूढयाण तं अरुइ ॥३४॥ (३३)

गयकुसलोवकिट्ठसुं णिम्मयणिग्घट्ठ^{१३}णिज्जाया ।

सेदोचिय^{१४}उज्जाणा णिवायणिव्विट्ठणिब्भग्गा ॥३४॥

णिम्मओ गतः । णिग्घट्ठो कुशलः । ^{१५}णिज्जाओ उपकारः । णिवाओ
खेदः । णिव्विट्ठं उचितम् । उपभुक्तायै तु निर्विष्टशब्दभवम् । णिग्भगं
उद्यानम् ॥ यथा ।

णिब्भग्गणिम्मयं तं दट्ठं पयडियणिवायसिट्ठिलंगो ।

तम्मइ तुज्ज कए णिव्वि^{१६}ट्ठयणिज्जायणिग्घट्ठ ॥३५॥ (३४)

1 AB °व्विहो.

2 C अ.

3 A °हियं.

4 AB णिव्वूह°.

5 AB णिज्जोओ.

6 AB °क्कज्जो.

7 AB णिव्वूहो.

8 AB °क्कज्जो.

9 AB मससि.

10 A पुलि°.

11 AB °णिज्जोओ.

12 AB णिव्वूहो.

13 AB °णिग्भग्गा.

14 AB °उज्जाणा.

15 AB णिग्भग्गो.

16 AB °उज्जाणिवग्गा.

सुत्तपसुत्तन्मि णिसायं चामु^१डाइ णिम्भंसा ।

णिद्धम्भो एगमुहन्मि णिंदिणिणियाणिया कुतिणहरणे ॥३५॥

णिसायं सुत्तप्रसुत्तम् । चण्डालवाचकसु णिसायशब्दो निषादशब्दमवः ।
णिम्भंसा चामुण्डा । णिद्धम्भो एकमुखयायो । णिंदिणी तथा णियाणिया
कुट्टणीहरणम् ॥ यथा ।

केयारणिंदिणिकए णियाणियामुल्लजंणमिसेण ।

णिम्भंसदेउलं णिद्धम्भ पिया वच्चइ णिसाए ॥३६॥ (३५)

णिस्साला णोलच्छा णोलइया चेअ चंचुन्मि ।

णिग्गिस्सं णिल्लसियं च णिग्गए पाडिए णिसुद्धं च ॥३६॥

णिस्साला तथा णोलच्छा तथा णोलइया चंचुः । णिग्गिस्सं तथा णिल्लसियं
निर्गतम् । णिसुद्धं पातितम् ॥ यथा ।

णोलइयाइ हणंतो णोलच्छिवरो विसालणिस्सालो ।

णिग्गिस्सजिओ हओ आसमणिक्कसियरावणणिसुद्धो ॥३७॥ (३६)

णिज्झाओ णिच्छुंडो गिराहणिग्घोरणिप्परिसा ।

णिद्धंधसो अ ^२णिव्वेरिसो अ अदए णिमेणमवि ठाणे ॥३७॥

णिज्झायादयः सप्त शब्दा निर्दयवाचकाः । णिव्वेरिसशब्दोऽत्यर्थेऽपि दृश्यते ।
णिमेणं स्थानम् ॥ यथा ।

णिग्घोरे णिच्छुंडो अणिराहे को व्व ण हु ^३अणिप्परिसो ।

णिद्धंधसे अणिव्वेरिसो अणिज्झाय कल्य वि णि^४मेणे ॥३८॥ (३७)

अविभिन्नगेहए णिद्धमणिद्धयणिद्धमाया वि ।

णिअरट्टिए ^२णिअरिअं णिअंधणणिअंसणा वत्थे ॥३८॥

णिद्धमो तथा णिद्धओ तथा णिद्धमाओ अविभिन्नगृहः । अत्र । णिअइ पश्यति । णिव्वाइ विआम्यति । णिमइ न्यस्यति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । ^३णिअरिअं निकरेण स्थितम् । णिअंधणं तथा ^४णिअंसणं वस्त्रम् ॥ यथा ।

णिअरिअगुण सुणिअंसण णिअंधणं कट्ट ^५णिद्धमो हविअ ।

^६णिद्धअ वयम्मि रमिमो किं पेअमणिद्धमायाण ॥३९॥ (३८)

णिद्धमणं ओघसरे णिअकलं वट्टु ले चेअ ।

णिव्वमिअं परिहुत्ते पाणिग्गहणम्मि णिव्वहणं ॥४०॥

णिद्धमणं गृहजलप्रवाहः । ^७णिअकलं वर्तुलम् । णिव्वमिअं परिभुक्तम् । णिव्वहणं विवाहः ॥ यथा ।

गंधव्वे णिव्वहणे तुह णिव्व^८मिअं ^९णिअकलयणीए ।

विरहे सुमरंतीए वाहेहिं वट्टइ णिद्धमणं ॥४०॥ (३९)

अट्टम्मि ^{१०}य णिक्खुरिअं गिरंतरे चेअ णि^{१०}त्तिरडो ।

ओआरणे णि^{११}वच्छणणेवच्छणया चुअम्मि णिस्सरियं ॥४०॥

णिक्खुरिअं अट्टम् । णि^{१०}त्तिरडो निरन्तरम् । णि^{१२}वच्छणं तथा णेवच्छणं अवतारणम् । णिस्सरिअं स्तम् ॥ यथा ।

णि^{१३}त्तिरडिविरहणिक्खुरिअतणू णिस्सरिअ अंसु पत्तपिए ।

णेवच्छणगहखलिया सयमेव णिवच्छणोहुआ वहुआ ॥ ४१ ॥

1 AB °भिन्न°.

2 AB णियरियं.

3 AB णिअरियं

4 AB णियंसणं.

5 A णिग्गमे, B णिग्गमो.

6 AB णिद्धय.

7 AB णियक्क°.

8 AB °मियं.

9 C अ.

10 AB °त्तिरिडो.

11 A °वच्छुण°.

12 A °वच्छुणं.

13 AB °त्तिरिडि°.

अत्र । गियच्छइ पश्यति । गिरप्यइ तिष्ठति । गिन्मणइ गिन्मवइ निर्मि-
मोति । गिज्भरइ क्षीयते । गि^१हुवइ कामयते । गिअरइ काणेक्षितं करोति ।
गिरिग्वइ निलीयते । गि^२वडइ पृथक् स्पष्टो वा भवति । गि^३हुइ निष्टम्
करोति । गि^४वोलइ मन्युनीष्टं मलिनं करोति । गि^५ल्लइ मुञ्चति । गि^६डइ
मज्जति । गि^७ल्लइ गिज्भाडइ गि^८ल्लइ छिनत्ति । गि^९सुठइ भाराक्रान्तो
नमति । गि^{१०}डइ चरति । गि^{११}इइ विगलति । गि^{१२}इइ गच्छति ।
गि^{१३}सइ उल्लसति । एतं धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (४०)

गि^{१४}हिअगिक्वसरियागिरुवक्कया थुक्कमुसियअकएसु ।

गि^{१५}त्तिरडिअं च तुट्टे गीसारो मंडवे चय ॥४१॥

गि^{१४}हिअं थूत्कृतं निष्ठूतमित्यर्थः । गिक्वसरिओ सुधितः । अपहृतसार
इति यावत् । गिरुव^१क्कयं अकृतम् । गि^{१५}त्तिरडिअं तृटितम् । अत्र गिरुवारइ
गृह्णाति । गिरि^२णज्जइ पिनष्टि । इत्येतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ता । गीसारो
मण्डपः ॥ यथा ।

तुह गि^{१५}त्तिरडिअयामा रिउणो गिक्वस^३रिआ वसंति वणे ।

गिरुवक्कयगीसारे तण्हाइ सुसंतगि^{१४}हिया ॥ ४२ ॥ (४१)

गीसंपायं परिसंतजणवए तह भुणिम्मि गीहरियं ।

गीसीमिओ य गि^४व्वासियम्मि बाणम्मि गीलकंठौ अ ॥४२॥

गीसंपायं परिश्रान्तजनपदम् । गीहरियं शब्दः । गीसीमिओ निर्वासितः ।
गीलकंठौ बाणवृक्षः ॥ यथा ।

बोलियवइ गिसमुहं गीसंपाए अणीहरियकंची ।

अहिसरइ गीलकंठीवणम्मि गीसीमियस्स तस्स कए ॥ ४३ ॥ (४२)

1 AB °हुअइ. 2 A °डइ गि^२ल्लइ B °डइ गि^२ल्ल°. 3 AB °त्तिरडि°. 4 AB °हिअं.

5 AB °ल्लअं. 6 A °णज्जइ. 7 AB °रिया.

शीसणिआ गिस्सेणो शौआरणमवि बलिघडोए ।

गूला साहाए पट्टवासियाए ^१य शेडालो ॥ ४३ ॥

शीस^१णिआ निःश्रेणी । कप्रत्ययाभावे शीसणीत्यपि । ^२शौआरणं बलिघटी ।
अत्र शीइ शीणइ शीलुक्कइ गच्छति । शीरंजइ भनक्ति । शूव्वइ प्रकाशयति ।
एते आत्वदेशेषूक्ता इति नोक्ताः । शीहन्मियं निर्गतमिति तु निर्पूर्वस्य हन्मिधातोः
सिद्धम् । गूला शाखा । अत्र गूमइ छादयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ।
शेडालो पट्टवासिता शिरोभूषणभेदः ॥ यथा ।

शेडालिसुंदर तुमं पुत्तय मा चडसु उच्चतरुणूलं ।

जं शीसणिपडिएसु वि शौआरणवत्तहाण होइ कलं ॥ ४४ ॥ (४३)

शेउडो सग्भावे कूवतुलाए ^१य शेलिच्छी ।

रविवणियसचिवसंठा शेसरशेसत्यिशेलच्छा ॥ ४४ ॥

शेउडो सन्नावः । शेलिच्छी कूपतुला । शेसरो रविः । शेसथी वणिकः
सचिवः । शेलच्छो षण्डः । वृषभ इत्यन्ये ॥ यथा ।

शेस^१त्यि अशेलच्छो तं शेउडेण शेसरत्यमणे ।

शेलिच्छिरवं सोउं वच्चइ जं जलमिसेण तुह जाया ॥ ४५ ॥

अत्र शेउं नौडमिति तु नौडशब्दभवमिति नोक्तम् ॥ (४४)

भइवओज्जलदसमीजसवभेअन्मि शेडुरिया ।

उच्छुणि^१वौलणकंडे तहेअ कंडन्मि शंदं च ॥ ४५ ॥

शेडुरिया भाद्रपदोज्ज्वलदशम्यां कश्चिदुत्सवविशेषः ॥ यथा ।

संकेयमागए उववइन्मि दूईइ भक्ति संलविया ।

अहिसरइ णायरवह्ण शेडुरियादंसणमिसेण ॥ ४६ ॥

अत्र शीलुक्कइ क्षिपतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥

१ C अ.

२ AB °णिया.

३ AB शौयार°.

४ AB °दरि.

५ AB °त्यिय श°.

६ C °वीडण°.

॥ अथानेकार्थाः ॥

शंदं इक्षुनिपीडनकाण्डं कुण्डाख्यो भाण्डविशेषश्चेति ^१द्वयार्थम् । केचित्तु इक्षुनिपीडनकाण्डवाचकावेव शंदकुण्डशब्दौ देश्यावित्याहुः । यदाह । इक्षु-निपीडनकाण्डं शंदं कुण्डं च ^२गो शंदौ । न तु कुण्डाख्यभाण्डवाची शंदशब्दो देश्यः । अस्माभिस्तूभयमपि दृष्टमित्यनेकार्थेषूपनिबद्धम् ॥ (४५)

घाणे मूके शक्को शक्को कूवे खलरगजसुं च ।

कदमिए वद्विवरे पत्रोयणे शल्लयं शिमिते य ॥ ४६ ॥

शक्को घ्राणं मूकश्च । ग्राहे तु शकशब्दो नक्रशब्दभव एव । शक्को कूपो दुर्जनो व्येष्टो भ्राता चेति त्रयार्थः । शल्लयं कदमितं वृत्तिविवरं प्रयोजनं निमित्तं चेति चतुर्थार्थम् ॥ (४६)

रयदुद्विणेसु शड्डलमह शड्डं वयमघिणशिंदासु ।

सम्भावेऽभिप्राए शाउडो चोरकंचणे शिक्खो ॥ ४७ ॥

शड्डलं रतं दुर्दिनं च । शड्डं वयं अष्टुणा निन्दा चेति द्वयार्थम् । शाउडो सद्भावोऽभिप्रायश्च । मनोरथ इत्यन्ये । शिक्खो ^३चौरः काञ्चनं च ॥ (४७)

कउहकुउमेसु शिव्वं शिययं रयसयणासासयघडेसु ।

सुत्तोट्टिए शिरासे उब्भडअकिवेसु अ शि^४विद्धो ॥ ४८ ॥

शिव्वं ककुदं व्याजश्च । पटलान्ते तु शिव्वशब्दो नौत्रशब्दभव एव । शिययं रतं शयनीयं शाश्वतं घटश्चेति चतुर्थार्थम् । शि^५विद्धो सुप्तोत्थितो निराश उद्गटो नृशंसश्चेति चतुर्थार्थः ॥ (४८)

सेयगणेसु शिहाओ पुट्टे उव्वेठिए शि^६रप्पो अ ।

चोरट्टियपुट्टेसुं ^७शिरक्कमुज्जुअदटेसु शिप्पिच्छं ॥ ४९ ॥

1 A द्वयार्थः.

2 A गोमर्दौ B गोमर्दौ.

3 AB ^०लक्ष्म.

4 BC चोरः.

5 AB ^०विद्धो.

6 AB ^०रग्धो.

7 AB शिरिक्क.

णिहाओ खेदः समूहश्च । णि^१रप्पो ^२पृष्टमुद्देष्टितं च । ^३णिरक्को ^४चौरः
स्थितः ^५पृष्टं चेति त्रयर्थः । णिपिच्छं ऋजु दृढं च ॥ (४८)

पय^६डोज्जुरिज्जु णिराओ ^७णिट्ठं^८कं च टंकिण विसमे ।

णिहुअं णिव्वावारे तुण्हक्के तह य सुरयम्मि ॥ ५० ॥

णिराओ प्रकट ऋजु रिपुञ्चेति त्रयर्थः । ^७णिट्ठं^८कं टङ्गच्छिन्नं विषमं च ।
णि^९हुअं निर्व्यापारं तूष्णीकं सुरतं चेति त्रयर्थम् । (५०)

णिव्वलियं जलधोए पविगणिण विहडिण चेय ।

वायसमूक्खेसु णिउक्कणो णिहेलणमगारजघणेसु ॥ ५१ ॥

णिव्वलियं जलधौतं पविगणितं विघटितं चेति त्रयर्थम् । णिव्वलेइ दुःखं
मुञ्चति निष्पद्यते क्षरति चेति धात्वादेशे सिद्धम् । णिउक्कणो वायसो
मूकश्च । णिहेलणं गृहं जघनं च । अत्र । णिव्वरइ दुःखं कथयति क्षिनत्ति
च । णिहोडइ निवारयति पातयति च । णिलुक्कइ तुडति निलीयते च ।
णिवहइ णिरिणासइ गच्छति पिनष्टि नश्यति च । णोलुंक्कइ निष्पतति
आच्छोटयति च । णीरवइ बुभुक्षते आक्षिपति च । णीहरइ निःसरति
आक्रन्दति च । णमइ न्यस्यति छादयति चेति धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (५१)

॥ इत्याचार्यश्रोहेमचन्द्रविरचिता^९यां देशीनाममालायां चतुर्थी^{१०} वर्गः ॥

1 AB °रग्वो.

2 C पृष्ठमु°.

3 णिरिक्को.

4 BC चौरः.

5 C पृष्टं.

6 AB °डोज्जुरि°.

7 AB णिट्ठं^८कं.

8 AB °हुयं.

9 AB °यां श्लोपत्रदेशीशब्दसंग्रहसौ चतुर्थी वर्गः ॥ क ॥ संयः २३२ ॥

॥ अथ तादयः ॥

तंवा गाई तंटं ^१पुटं सुत्तोप्पलेसु तग्गतणा ।

तट्ठी व^२ईइ सोगम्भि तमो तवणी ^३य भक्खम्भि ॥१॥

तंवा गौः । तंटं पृष्ठम् । तग्गं सूत्रम् । सूत्रमिति सामान्याभिधानेऽपि सूत्रकङ्कणमुच्यते । यदाह । तग्गं च सूत्रकङ्कणकम् । तणं उत्पलम् । तट्ठी वृत्तिः । तमो शोकः । तवणी भक्षणयोग्यं कणादि ॥ यथा ।

तंटवहणतट्ठिवि^४होहिं तंवचारणय तग्गवलणेहिं ।

तणलोयणा ण तवणिं कुणंति विरहे तमं जडा जंति ॥१॥ (१)

तमणं चुल्ली तहरी बहलसुरा वावडे तवओ ।

तसियं मुक्के सयणे तल्लडमोल्लम्भि तस्सायं ॥२॥

तमणं चुल्लीः । तहरी पङ्क्तिः सुरा । तवओ व्यापृतः । तसियं शुष्कम् । तल्लडं शय्या । तस्सायं आर्द्रम् ॥ यथा ।

विरहम्भि तुज्झ सूरव तसिए ^५तस्सायकमलतल्लडए ।

तमणं व तप्पइ सही तहरीतवओ ण जाणसि तुमं तु ॥२॥ (२)

तच्छिंडं च कराले गयरारक्खे तलारो ^६य ।

तत्तिल्लो तल्लिच्छो ^७य तप्परे तणचए तणेसौ ^८य ॥३॥

तच्छिंडं करालम् । तलारो नगरारक्षकः । तत्तिल्लो तथा तल्लिच्छो तत्परः । तणेसौ दृष्टप्रकरः ॥ यथा ।

दोसगवेसणतत्तिल्ल तलारभया तणेसिअंतरिया ।

उअ ^९तइ तल्लिच्छा सा तमतच्छिंडे पडिच्छइ कुडंगे ॥३॥ (३)

तरसं मंसे तंबेहितंबटकारियाउ सेहाली ।

इच्छाइ तक्कणा तंतडितोंतडिया करंबम्भि ॥४॥

तरसं मांसम् । तंबेही तथा तंबटकारो शिफालिका । तक्कणा इच्छा ।
तंतडो तथा तोंतडो करम्बः ॥ यथा ।

चय तंबेहिकुडंगं ण तंबटकारित्तवस^१णोऽर्थ ।

ण इत्तरसतक्कणं ^२कंगुतोंतडो कलमतंत^३डो हरइ ॥४॥ (४)

गोहुमकुंकुमियाए ^४य तंबिरा तंबरत्तो ^५य ।

तरवट्टो पउमाडम्भि तडवडा आउलितरुम्भि ॥५॥

तंबिरा तथा तंबरत्तो गोधूमेषु कुङ्कुमच्छाया । तरवट्टो प्रपुनाटः । तडवडा
आउलिष्ठः ॥ यथा ।

सहि तंबरत्तिरथे ^६कित्ते सुत्तम्भि तंबिरच्छि पिए ।

तरवट्टतडवडाउलकुडंगए कोस चलिया सि ॥५॥

अत्र । तलिणं सूक्ष्ममिति तलिनशब्दभवम् । तरइ शक्नोति । तच्छइ
तच्छोति । तडइ तडवइ तनोति । एते धात्वादेशेष्वृक्ता इति नोक्ताः ॥ (५)

इंदोवे तंबकिमी तणसोल्ली मल्लियाए ^७य ।

सुरयम्भि तत्तुडिल्लं पसारिए चय तणरासी ॥६॥

तंबकिमी इन्द्रगोपः । तणसोल्ली मल्लिका । तत्तुडिल्लं सुरतम् । तणरासो
प्रसारितम् ॥ यथा ।

जइ तत्तुडिल्लपंडिय तणसोल्लोवल्लहो गओ कालो ।

तुह विरहे तणरासियतंबकिमी पाउसो कहं तोए ॥६॥ (६)

सालिम्नि तलप्फलतालहला खुहिए तडमडो ^१य ।

तंतुक्खोडो ^१य तुरी उडुवे ^२तरियव्वतणवरंडीओ ॥७॥

तलप्फलो तथा तालहलो शालिः । तडमडो क्षुभितः । तंतुक्खोडो
वायकतन्त्रोपकरणम् । तरियव्वं तथा तणवरंडो उडुपः ॥ यथा ।

कीस तलप्फलगोवीतडमडिओ जामि तालहलक्खेत्तं ।

तंतुक्खोडिय वच्चसु तरियव्वणि^३उत्त तणवर^४डोए ॥७॥ (७)

तद्दिअसं अण्णु^५दिअसे तहल्लिया ^६चेव गोवाडे ।

तद्दियचयं च णच्चे तलयागत्ती ^१य कूवम्नि ॥८॥

तद्दिअसं । अदूरविप्रकर्षात् तद्दिअसियं तद्दिअहं इत्यपि । अनुदिवसम् ।
तहल्लिया गोवाटः । तद्दियचयं नृत्यम् । तलयागत्ती कूपः ॥ यथा ।

तरुणतहल्लियरक्खय भुमयातद्दियचएण तद्दिअसं ।

तलयागत्तिं वच्चइ ^९णिसि वहुआ पाणियमिसेण ॥८॥ (८)

तडफडियं परिचलियम्नि कु^{१०}रवए तंबकुसुमो ^१य ।

गालियअंगुलिएसुं तलसारियतणयमुद्दियाओ ^१य ॥९॥

तडफडियं परितञ्जलितम् । तंबकुसुमो कुरवकः । तलसारियं गालितम् ।
अन्ये तु तलसारिओ नालिक इति पठन्तस्तलसारियं मुग्धमाचक्षते ।
तणयमुद्दिया अङ्गुलीयकम् ॥ यथा ।

अइ तलसारियपेम्भय तुह विरहे तीइ एत्थ^{११} तडफडियं ।

तंबकुसुमस्स मूले ओपडिया तणयमुद्दिया कहइ ॥९॥

अअ । तलअंटेइ भ्रमति । इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (९)

१ ० अ. २ AB तडिय°. ३ AB °उव्व. ४ AB °डोण. ५ AB °दिवसे.
६ ० चेअ. ७ AB °दियसं. ८ AB °दियसि°. ९ AB ओ वहुआ. १० AB °रवाए.
११ ० इत्य.

ताला लाजा रम्भम् तामरो रोयणम् ताडिअ^१यं
तारत्तरो मुहुत्ते जलभवफुल्लम् तामरसं ॥१०॥

ताला लाजाः । तामरं रम्भम् । ता^२डिअयं रोदनम् । तारत्तरो मुहुत्तः ।
तामरसं जलो^३द्भवं पुष्पम् । पद्मवाचकस्तु तामरसशब्दः संस्कृतसम एव ॥ यथा ।

ता^४डिअयपरं बालं कुलडा ता^५लाहिं भोलविय ^६जाइ ।

^७तारत्तरे^८ण तामरतामरसे सरियतूहम् ॥१०॥ (१०)

तालफली य दासो तिच्चो सारम् दूसहे तिव्वं ।

तिरिडो तिमिरे ^९तिणिसं मधुपडले तिमिणमल्लदारुम् ॥११॥

तालफली दासो । तिच्चो सारम् । तिव्वं दुर्विषहम् । तिव्वं अत्यर्थमिति
सातवाहनः । तिरिडो तिमिरवृक्षः । ^९तिणिसं मधुपटलम् । तिमिणं
आर्द्रदारु ॥ यथा ।

वयणाइं तालफली असुणंती तिणिसतिन्तिमडुराइं ।

तिव्वविलियस्स पडणो ओ पडरइ तिरिडतिमि^{१०}णेणं ॥११॥

अत्र । तालिअंटइ भ्रमति । इति धात्वादेशेषृक्तमिति नोक्तम् ॥ (११)

उणहपवणे तिरिड्डी तिंकिच्छी तिंगिया य कमलरए ।

तिविडो पुडिया गुरु तिच्चुयं च ण्हाणोल्लियम् ^{११}तित्तिरियं ॥१२॥

तिरिड्डी उष्णवातः । तिंकि^{१२}च्छी तिंगिया च कमलरजः । तिविडो पुटिका ।
तिविडा सूचोति केचित् । तिच्चुयं गुरु । तित्तिरियं स्नानार्द्रम् ॥ यथा ।

तिंकिच्छिसुरहजसभरणिव कलुसियतिंकिण तिरिड्डम् ।

तिच्चुयदुहा तुह रिज ण्हातित्तिरिया जिमंति तिविडीए ॥१२॥ (१२)

1 AB °अअं.

2 AB °डिययं.

3 C °द्भवपु°.

4 AB °डियय°.

5 C °लाहिं.

6 AB जाइ.

7 AB तारंतर°.

8 B °ण म°.

9 AB तिणसं, 10 C °णेण.

11 AB तिच्चुरि°.

12 C °च्छी तथा तिंकिषा क°.

त मिरच्छ तमिच्छाहा करंजपहिया तिमिंगिलो मीणे ।

तिगहीकयम्मि तिकखलियं तह तिरोवई वयंतरिए ॥१३॥

ति^१मिरच्छो करञ्जद्रुमः । तिमिच्छाहो पथिकः । तिमिच्छओ इति कश्चित् । तिमिंगिलो मीनः । मत्स्यविशेषवाचकस्तु संस्कृतसमः । तिकखलियं तीक्ष्णोक्तम् । तिरोवई वृत्त्यन्तरितः ॥ यथा ।

हणिओ तिमिंगिलधएण एस तिकखलिएण व स^२रेण ।

मुच्छइ ति^१मिरच्छतले तिरोवइपिओ तिमि^३च्छाहो ॥१३॥ (१३)

तुंगो रयणी तुण्ही थ सूररे तुच्छमोसुक्के ।

तुलसी सुरसलयाए तुंडीरं मधुरबिंबम्मि ॥१४॥

तुंगो रात्रिः । तुण्ही सूकरः । तुच्छं अवशुष्कम् । अत्र तुदं उदरम् । तुंडं आस्यम् । तुंबी अलावूः । एते संस्कृतसमत्वान्नोक्ताः । तुलसी सुरसलता । तुंडीरं मधुरबिम्बम् ॥ यथा ।

तुंडीरउट्टि तुमए अतुच्छतुलसीहिं अक्षिया वंडी ।

तुंगीवइपुसकलं जमाइतुण्हीवलं वरं लहसि ॥१४॥ (१४)

तुण्हक्को मिउअचलम्मि तुलग्गं कागतालीए ।

तुच्छयतुच्छइया रंजिए जरघडम्मि तुंडूओ ॥१५॥

तुण्हक्को मृदुनिखलः । तुलग्गं काकतालीयम् । तुच्छयं तथा तुच्छइयं रञ्जितम् । तुंडूओ जोर्णघटः ॥ यथा ।

अस्सिं तुलग्गदिट्ठे तुच्छइया मेस्सिजण तुंडूअं ।

किं अहिसरसि सहि तुमं ण तुच्छयो एस होहि तुण्हक्का ॥१५॥ (१५)

तूष्णीं तूरविसीसे तुंतुक्कुडियो तुराजुत्ते ।

दाह तुरीयजंभं तूष्णीं तह उच्छुकम्भयरो ॥१६॥

तूष्णीं भुंखाख्यस्तूर्यविशेषः । अत्र तुवरो रसविशेष इति संस्कृतसम-
त्वात्नोक्तः । तुंतुक्कुडियो त्वरायुक्तः । तुरीयजंभं दाह । तूष्णीं उच्छुकर्मकरः ॥
यथा ।

तूष्णीं वायव्यं तूष्णं उच्छुण्वीडणतुरीयजंभठिओ ।

तं सुणिय गोववहुया तुंतुक्कुडिया अहिसरेइ ॥१६॥

अत्र तूहो सरिदवतार इति तीर्थशब्दभवत्वान्नोक्तः ॥ (१६)

पुरिसम्भि तूहणो तोलणो ^१य सिंबलितरुम्भि ^२तूलिणिया ।

तेडुयमवि तुंभुरुए तोसं दव्वम्भि तोमरी वल्ली ॥१७॥

तूहणो तथा तोलणो पुरुषः । तूलिणी शास्त्रमलिः । ^३तेडुयं तुम्भुरु । अत्र
तेअवइ प्रदीप्यत इति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । तोसं धनम् । तोमरी वल्ली ॥
यथा ।

तू^४हण तूलिणितेडुयतोमरिगहणे गिरिम्भि किं भम्मसि ।

सुत्तूण तोलणवयं ^५ण ह तोसं लब्भए कह वि ॥१७॥ (१७)

अणिमित्ततप्परे तोक्कओ तहा तोडणो असहणम्भि ।

तोअयतोमरिया बप्पीहयसत्यप्पमज्जएसुं च ॥१८॥

तोक्कओ अनिमित्ततत्परः । तोडणो असहनः । ^६तोअओ चातकः ।
तोमरिओ शस्त्रप्रमार्जकः ॥ यथा ।

वम्महसरतोमरिए माणंसिणिमाणतोडणे काले ।

तोअअ मज्झ अवत्याकहणे दइअस्स तोक्कओ होहि ॥१८॥ (१८)

॥ अथानेकार्थाः ॥

तंडं खलीणलालयसिरहौणसराहिएसुं च ।

गामणिसेज्जामु तलं तल्लं पल्ललयवरुअसेज्जामु ॥१९॥

तंडं कविकालालकं शिरोविहीनं स्वराधिकं चेति त्रर्थम् । तलं ग्रामेशः
शय्या च । तल्लं पल्ललं वरुं काख्यं लणं शय्या चेति त्रर्थम् ॥ (१९)

तप्परआएसेसुं तत्तो तमणी य बाहुभुज्जेसु ।

तलिमो कुट्टिमसेज्जाघरोद्धभूवासभवणभट्टेसु ॥२०॥

तत्तो तत्परता आदेशश्च । तमणी भुजो भूर्जं च । तलिमो कुट्टिमं शय्या
गृहोर्ध्वभूमिर्वासभवणं भ्राष्ट्रश्चेति पञ्चार्थः ॥ (२०)

कस्माहरणविसेसे वरंगए चेय तलवत्तो ।

तालूरो फेणकविट्टेसु तिरिडियं सतिमिरविचिएसु ॥२१॥

तलवत्तो कर्णाभरणविशेषो वराङ्गं च । तालूरो फेनः कपित्थतण्डुलश्च ।
तालूरो आवर्त्तश्चेति केचित् । तिरिडियं तिमिरयुतं विचितं च ॥ (२१)

कोउअविवाहसरिसवहविअसिणिङ्गकुतुवेसु तुप्पो वि ।

पौणम्मि तुरीसट्ठो उवगरणे तूलियाणं च ॥२२॥

तुप्पो कौतुकं विवाहः सर्षपो म्रक्षितः स्निग्धः कुतुपश्चेति षडर्थः । तुरी
पौनं तूलिकानामुपकरणं चेति द्वार्था ॥ (२२)

णायव्वा तुंबिल्ली महुपडले उक्खले चेअ ।

तेड्डो सलहपिसल्ला तउवट्टियकम्मियासु तोवट्टो ॥२३॥

1 AB गामिणि°.

2 C °काख्यं°.

3 AB °चितं.

4 AB तण्डुलः.

5 AB तुंबिल्ली.

6 AB तिड्डी.

तंविक्को मधुपटलमुदूखलं चेति द्वार्था । ¹तिड्डो शलभः पिशाचश्च ।
तोवट्टो त्रपुपट्टिकाख्यः कर्णाभरणभेदः कमलकर्णिका चेति द्वार्थः ॥ (२३)

॥ अथ थादिः ॥

थग्घो गाधे ²गिलए थहो थरो दहिसरे थरू करुए ।

थंबं विसमे थक्कोऽवसरम्मि पसुम्मि थट्ठियवा ॥२४॥

थग्घो गाधः । थहो निलयः । थरो द³धिसरः । थरू तरूः । थंबं
विषमम् । थक्को अवसरः । थट्टो तथा थवो पशुः ॥ यथा ।

दहियं थरेण खग्गा थरूहि कूवा अ ⁴थग्घसलिलेहिं ।

सोहंति थंबथंका भडेहि थट्टीय⁵वेहिं गाम⁶यहा ॥२५॥ (२४)

वित्थिसम्मि थसथसलथामा थविया पसेवियाए ⁷य ।

थंडिल्लथमियथलया मंडलविग्हरियमंडवेसुं च ॥२५॥

थसो थसलो थामो एते त्रयोऽपि विस्तीर्णार्थाः । थवो प्रसेविका । थंडिल्लं
मण्डलम् । थमियं विस्मृतम् । थलओ मण्डपः ॥ यथा ।

थामत्थणथंडिल्ले थसकडि तुह ⁸थविअसुसहिअयाए ।

थलयागओ वि दइओ थमिओ किं थसलदोसो व्व ॥२०॥ (२५)

भल्लायए थउड्डं वीसामे थत्तियं चय ।

चंचूइ थग्गया थवइल्लो दीहोरुजुअलउवविट्टो ॥२६॥

थउड्डं भल्लातकम् । थत्तियं विश्रामः । थग्गया चञ्चुः । थवइल्लो
प्रसारितोरुदयोपविष्टः ॥ यथा ।

णिव तुह भएण णट्ठा भुंजिअ सुअथग्गअअखइफला ।

रिउणो कुणंति खिस्सा थवइल्ला थत्तियं थउड्डतले ॥२१॥ (२६)

1 AB तिड्डो. 2 A निल° B निल°. 3 AB °धिसरः. 4 AB पग्घ°. 5 B °का थ°. 6 C °वेहि. 7 AB °थवा. 8 A थं C अ. 9 AB थग्घसुसहिअया°.

थरहरियं कम्पिअए घणम्मि थारो थिरे थिमियं ।

थिरणामो चलचित्ते दरिए थुसो अ वट्टिए थुल्लो ॥२७॥

थरहरियं कम्पितम् । थारो घनः । थाणयं आलवाल इति स्थानकशब्द-
भवः । थिमियं स्थिरम् । थिरणामो चलचित्तः । यः क्वचिदपि धृतिं न
बध्नाति । थुसो दृप्तः । थुल्लो परिवर्तितः ॥ यथा ।

थुसत्तणथुल्लमुहो माण्णिणिलोओ पियम्मि थिरणामो ।

थारस्यणियं सोउं थरहरियतणू हवेइ थिमियमणो ॥२२॥ (२७)

थुलमो दूसे थुक्कियमुसयए थुड्डहोरमवि चमरे ।

थुरुणुल्लणयं सेज्जा वाययभंडम्मि थूरी थ ॥२८॥

थुलमो पटकूटो । थुक्कियं उन्नतम् । अम्बूकते तु थुक्कियं थूत्कृतशब्द-
भवमेव । थुड्डहोरं चामरम् । थुरुणुल्लणयं शय्या । थूरी तन्तुवायोपकरणम् ॥
यथा ।

तुह थुक्कियंसरिउणो थुरुणुल्लणथुड्डहोरथुलमाइं ।

ओमुत्तूण पण्ठा थूरिकरा तंतुवायवेसेण ॥२३॥ (२८)

थूणो तुरए कोलम्मि थूलघोणो थ विंदुए थेवो ।

थेरो के थेरासणथेवरिया पउमजम्मतूरेसु ॥२९॥

थूणो अश्वः । थूलघोणो सूकरः । थेवो बिन्दुः । स्तोक्वाचकसु
थेवशब्दः स्तोक्शब्दभव एव । थेरो ब्रह्मा । थूणो थेणो चोर इति स्तेनशब्द-
भवो । थेरासणं पद्मम् । थेवरियं जन्मनि तूर्यम् ॥ यथा ।

उक्कस्सिय रविथूणाइ थूलघोणं अणउभयणथेरं ।

थेरासणंकजिण तुह थेवरियं जणइ हरिसजलथेवे ॥२४॥ (२९)

कमपिह्वट्टे थोरो बलम्भि ^१थोहं च खोलए थोलो ।

ठाणीण्डपिहुसु थाहो ^२णिस्सेहदयदरिएसु ^३थिस्सो वि ॥३०॥

थोरो क्रमपृथपरिवर्तुलः । स्थूलार्थस्तु स्थूलशब्दभव एव । थोहं बलम् ।
थोलो वस्त्रकदेशः ॥ यथा ।

थोरभुम्रथंभ इण्हं तुह थोहेणं रणे हयवईओ ।

सुयभिक्षणिमिचं रिउसुद्धंतवद्धउ थोलमुड्डंति ॥२५॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

तत्र थकइ तिष्ठति फकति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । ठाणं
स्थानम् । उण्डं ^४गम्भीरजलम् । पृथु विस्तीर्णम् । तत्र त्रयेऽपि याहशब्दः ।
थाहो दोष इत्यन्ते । थिस्सो निःस्नेहदयो दृप्तश्चेति द्वयर्थः । थिप्पइ विगलति
दृष्यति चेति धात्वादेशेषूक्तमितोह नोक्तम् ॥ (३०)

भयरहियणिभभरेसुं बड्सिरक्के ^५य थिरसीसो ।

दरकुवियवयणसंकोयणमो^६णेसुं थुडुं कियं चैय ॥३१॥

थिरसीसो निर्भीको ^७निर्भरो बडशिरस्ताणश्चेति त्रयर्थः । थुडुं कियं दर-
कुपितवदनसंकोचनं मौनं चेति द्वयर्थम् ॥ (३१)

पासायसिहरबप्पीहएसु रप्फे तहा थूहो ।

थेणिस्त्रियं हरियभीएसु रजगमूलएसु थोओ वि ॥३२॥

थूहो प्रासादशिखरं चातको वल्मीकं चेति त्रयर्थः । थेणिस्त्रियं हृतं भीतं
च । थोओ रजको मूलकश्च ॥ (३२)

१ AB थोलं.

२ AB निस्नेह°.

३ AB थिस्सो.

४ AB गम्भीरं जलम्.

५ C अ.

६ AB °णेसु थुडुकि°.

७ A निर्भरः सशिर° B निर्भीरः सशिर°.

॥ अथ दादिः

दरमङ्घ्रे दयमंबू दंतो कडए दवो ^१य गगगरए ।

दच्छं तिकखे मुत्तकणयम्मि दंडो दसेरो ^१य ॥३३॥

दरं अर्धम् । दयं जलम् । दयं शोक इत्यन्ये । दंतो पर्वतैकदेशः । दवो गङ्गदः । परिहासवाचकसु दवो द्रवशब्दभवः । वनवह्निवाची तु संस्कृतसमः । दच्छं तीक्ष्णम् । दंडो तथा दसेरो सूत्रकनकम् । दंडो डंडौवत्सूचीसंघटित-
वस्त्रयुगलमपीत्यन्ये ॥ यथा ।

दच्छतवं केण कयं दंते सहि दर^२दयम्मि को पडिओ ।

जो दंडिमंडियउरो सदसेरं दवसरं तुमं ^३रमइ ॥२६॥ (३३)

सोयम्मि दसू दअरौ सुराइ दमओ दरिइम्मि ।

दत्यरदक्खज्जा करसाडयगिइेसु दंतिओ समए ॥३४॥

दसू शोकः । ^४दअरौ सुरा । दमओ दरिद्रः । दत्यरो हस्तशाटकः ।
दक्खज्जो गृध्रः । दंतिओ शशकः ॥ यथा ।

दक्खज्जेण भडपिअदत्यरसंक्खदं^५तिअयमंसे ।

कुणइ दसुमारडंतो दअरौपाणाउला द^६मयवेसा ॥ २७ ॥ (३४)

दवरदहिट्ठा तंतुकविट्ठेसु दइयदयाइया अविए ।

दडवडदहिउप्फदयावणा य धाडिणावणोअदौणेसु ॥३५॥

दवरो तन्तुः । दहिट्ठो कपिल्यः । अत्र । दरिओ दृप्त इति दृप्तशब्दभवः ।
दंसइ दर्शयतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तौ । दइयं तथा दयाइयं रक्षितम् ।
दडवडो धाटी । दहिउप्फं नवनीतम् । दयावणो दीनः ॥ यथा ।

दइय दयावणय तुमं दवराहतणू दहिइवइयणो ।

दहिउप्फकोमलंगी विरहदडवडा दयाइउं जोग्गा ॥ २८ ॥ (३५)

1 C अ.

2 AB °दणम्मि.

3 AB रडइ.

4 AB दयरी.

5 A °तितियमंसे. B °तितियसंसे.

6 AB °मअवे°.

दवहुत्तं गिम्हमुहम्मि दहित्यारो दहिसरम्मि ।

द^१ह्वोस्सो ^२थालीए दरवत्तदयच्छरा य गामेसे ॥३६॥

दवहुत्तं गीष्मसुखम् । दहित्यारो दधिसरः । दहित्यारो इत्यन्ये ।
द^१ह्वोस्सो स्थाली । दरवत्तो तथा दयच्छरो ग्रामस्वामी ॥ यथा ।

सदहित्या^१रयदहिणा णवद^१ह्वोस्सोइ विरइयकारं ।

दवहुत्ते अलहंतो दरवत्त दयच्छरो सि कहं ॥ २८ ॥ (३६)

णिविडम्मि दरुम्मिल्लं दर^१मत्तदरंदरा हठोस्सासा ।

दरवत्तहो ^१य दइए दरवत्तणिहेलणं च ^१मुसाघरे ॥३७॥

दरुम्मिल्लं घनम् । दरमत्ता बलात्कारः । दरंदरो उस्सासः । दरवत्तहो
दयितः । दरवत्तणिहेलणं शून्यगृहम् ॥ यथा ।

दरवत्तहाइ तुह तइ ण सिणेहदरंदरो दरुम्मिल्लो ।

ता जइ दरमत्ताए दरवत्तणिहेलणम्मि तं रमसि ॥ ३० ॥

अत्र । दव्वीअरो सर्प इति दर्वीकरशब्दभवः । दक्खवइ दर्शयतीति
धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तौ ॥ (३७)

दाओ पडिह्ण कंचोइ दारदोरा य दालियं णयणे ।

दारियदारइंतादादलिया वेसपेडअंगुलिया ॥३८॥

दाओ प्रतिभूः । दारो तथा दोरो कटिसूत्रम् । दालियं चक्षुः
दारिया वेश्या । अत्र दावइ दर्शयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ।
हारइंता पेठा । दादलिया अङ्गुलिः ॥ यथा ।

चलदालियं दादलिआण रणिरदाराण दारियजणाण ।

दोर^१रवो दारइंताए जणअत्यघल्लणयदाओ ॥३९॥ (३८)

1 A °ह्वोस्सो C °ह्वोस्सो.

2 AB साली°.

3 C °ह्वो°.

4 C °रद°.

5 A °मत्तदं B °मत्तदं°.

6 C अ.

7 AB सुत्र°.

8 AB °दंदलयाण.

9 A °रवो.

दियहम्मि दिओ सुसाराणत्थेसु^१ दियज्झदिप्पंता ।

दिव्वासा चामु^२डा जडे^३ दिअलिओ दियाहमो भासे ॥३६॥

दिओ दिवसः । दियज्झो सुवर्णकारः । दिप्पंतो अनर्थः । दिव्वासा
चामुण्डा । दिअलिओ मूर्खः । दियाहमो भासपक्षो ॥ यथा ।

पुरिसदियाहम^४ दिअलिअदियज्झ दिक्खसि ण तीइ दिप्पंतं ।

जं दिव्वासाभवणे दिअंत^५ समयम्मि णागओ सि तुमं ॥३७॥ (३६)

^४सद्भोजने दिअसियं पुव्वणह^५यभोजने^६ य दिअहुत्तं ।

बाले^७ दिक्खिंदिलिओ^८ य दुइगंधियमुहो चय ॥४०॥

दिअसियं सदाभोजनम् । दिअसियं अनुदिन^९मित्येके । दिअहुत्तं
पूर्वाह्नभोजनम् । ^८दिक्खिंदिलिओ तथा दुइगंधियमुहो बालः ॥ यथा ।

मह दुइगंधियमुहा दिक्खिंदिलियस्स तस्स सेवाए ।

दूरे दिअसियवत्ता दिअहुत्तकए वि तम्भंति ॥३९॥ (४०)

दियधुत्तओ य कागे कक्किंडे दीवओ^{१०}चेव ।

संखम्मि दीहजीहो दुल्लं वत्थम्मि दुत्ति सिग्घम्मि ॥४१॥

दियधुत्तो काकः । अत्र दिवाइत्तो चाण्डाल इति दिवाकीर्त्तिशब्द-
भवत्वात्तोक्तः । दीवओ ककलासः । दीहजीहो शङ्खः । दुल्लं वस्त्रम् । दुत्ति
शीघ्रम् ॥ यथा ।

ओ दीहजीहउज्जलदुल्लो गामणिजुयाणओ दुत्ति ।

दियधुत्तमुकमलकलुसमत्थओ दीवओ व्व उम्भुहइ ॥३८॥ (४१)

1 AB दियलि°.

2 AB दियलिधदि°.

3 AB °सयणम्मि.

4 AB °सयभोजणे.

5 A °यतीयणे. B °यभोजणे.

6 C. °च.

7 A दल्लदि° B दिलि°.

8 C °मित्येके.

9 AB दिक्खिंदि°.

10 C चेच.

दुत्थं दुक्त्वं जहणे दुल्लो^१य कुम्भम्भि दुद्धओ गिवहे ।

माघणहाणे दुक्त्वरमवि दुब्बोक्खो उवालंभे ॥४२॥

दुत्थं तथा दुक्त्वं जघनम् । दुल्लो कूर्मः । अत्र दुहं असुखमिति
दुःखशब्दभवत्वात्प्रोक्तम् । दुद्धओ समूहः । दुक्त्वं माघे रात्रौ चतुर्यामस्नानम् ।
दुब्बोक्खो उपालम्भः ॥ यथा ।

दुक्त्वरविवरितणुए पिडुदुत्थे^२णिअयदुक्त्वरभारेण ।

जइ दल्लिदुद्धयखुद्धा पडसि त्थं ता णु कस्स दुब्बोक्खो ॥३५॥ (४२)

दुहोलो अ दुमाली दुल्लगं अघटमाणम्भि ।

दूहवजणम्भि दुत्थोहदूसला दूहलो चेअ ॥४३॥

दुहोलो वृक्षपङ्क्तिः । दुल्लगं अघटमानम् । दुत्थोहो दूसलो दूहलो
त्रयोऽप्येते दुर्भगवाचकाः । दूहवशब्दसु दुर्भगशब्दभव इति नोपात्तः ॥

दूसलयदूहलाणं पेम्भं दुत्थोहए सुदुल्लगं^३ ।

किं कइ वि कया वि मरुत्थलम्भि पल्लवइ दुहोलो ॥३६॥ (४३)

दुम्भुहदुमणोओ कविकुहासु दुग्घुट्ट^४दूणया हत्थी ।

दुज्जायं वसणे दुक्कुहो असहणम्भि दुहमो दिअरे ॥४४॥

दुम्भुहो मर्कटः । दहिमुहशब्दोऽपि देशः कपिवाची कैश्चिदुक्तः । दुमणी
सुधा । 'दुग्घुट्टो तथा दूणो हस्ती । दुज्जायं व्यसनम् । दुक्कुहो असहनः ।
अरोचकिन्त्यपि लक्ष्येषु दृश्यते । दुहमो देवरः ॥ यथा ।

दुग्घुट्टदूणतट्ठा दुमणिसिअधरे तु^५ह पिया णट्ठा ।

ता दुम्भुहवलदुहम विसेसु मा दु^६कुहत्त^७दुज्जायं ॥३७॥

अत्र दुमइ धवलयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (४४)

1 O अ.

2 AB णिअअदु°.

3 AB °दोण°.

4 AB दुग्घोद्धो.

5 O °इ णिअ.

6 AB °कुइत्त°.

7 A °दुज्जायं.

दुहत्रो खुस्मे ^१दुस्मिक्कदुस्मिखित्ता य दुच्चरिआ ।

दुंदुमिणी रूववई गलगज्जिययम्मि दुंदुमियं ॥४५॥

दुहत्रो चूर्णितः । दुस्मिक्को तथा ^२दुस्मिखित्तो दुच्चरितः । ^३दुस्मिखित्तो दुर्दर्श इत्यन्ये । दुंदुमिणी रूपवती । दुंदुमियं गलगर्जितम् ॥ यथा ।

^४दुस्मिक्क दुस्मिखित्तं भज तं विद्य मयणबाणदुहयंगो ।

सुकुलम्भवदुंदुमिणिं ददुं किं करसि दुंदुमियं ॥३८॥ (४५)

दुल्लसिया दासीए दुरंदरं दुक्खउत्तिस्से ।

दुद्धोलणी दुह्मिअदुज्झाए तिमिरे दुरालोओ ॥४६॥

दुल्लसिया दासी । दुरंदरं दुःखोत्तीर्णम् । दुद्धोलणी या दुग्धापि दुह्यते । दुरालोओ तिमिरम् ॥ यथा ।

रक्खसु दुद्धोलणियं दुल्लसियापुत्त घणदुरालोए ।

जोइ पसाएण सया दालिहदुरंदरा अम्हे ॥३८॥ (४६)

संठे दुअक्खरो तह ^५दुमंतओ केसबंधम्मि ।

दुम्मइणी दुत्थु रुहंडाओ तह कलहसीलाए ॥४७॥

दुअक्खरो षण्डः । ^६दुमंतओ केशबन्धः । दुम्मइणी तथा दुत्थु^७रुहंडा कलहशीला स्त्री । दुत्थु^८रुहंडो पुरुषोऽपि ॥ यथा ।

दुत्थु^९रुहंडदुअक्खर दुम्मइणीए दुमंतए तीए ।

बंधसु कुसुमामेलं अम्हे ण ह तुज्झ जोग्गाओ ॥४०॥

अत्र । दुगुच्छइ दुगुच्छइ जुगुप्सते । दुहावइ छिनत्ति । एते धात्वादेशे-
षूक्ता इति नोक्ताः ॥ (४७)

1 A दुन्निक्कदुन्निखि° B दुन्निक्कदुन्निक्कदुन्निखि°.

2 AB दुन्निखि°.

3 AB दुन्निक्क दुन्निखि°.

4 AB °णी वा दुहियावि दुग्धाए ति°.

5 AB दुमन्तओ.

6 AB °रुहंडा°.

7 AB °रुहंडः पु°.

8 AB °रुहंड°.

सरियाइ 'दुंववत्ती दुक्कणिया पडिगहए ।

लज्जदुमणम्मि दूहटो देहणिदोहणीउ पंकम्मि ॥४८॥

'दुंववत्ती सरित् । दुक्कणिया पतद्गृहः । दूहटो लज्जादुर्मनाः । अत्र
दूमइ परितापयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । देहणी तथा दोहणी
पङ्कः ॥ यथा ।

मा लज्ज 'दुंववत्तीदोहणिखुत्ता चिरेण आविति ।

धोएमि देहणिं तुह पयाण दुक्कणीए दूहट्ट ॥४१॥

अत्र देक्खइ पश्यतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (४८)

पिकम्मि देवउप्पं पुप्फे दोगं च जुयलम्मि ।

कूवयसवउसहेसुं 'दोद्धिअदोह्अदोआला ॥४९॥

देवउप्पं पक्कपुष्पम् । दोगं युग्मम् । 'दोद्धिओ चर्मकूपः । 'दोह्ओ
शवः । दोआलो वृषभः ॥ यथा ।

दोह्अमुहा दोआलवाहणा गलियबाहुदोगवला ।

जीयंति 'दोद्धिअवहा तुह रिउणी महुअदेवउप्फेहिं ॥४२॥ (४९)

दोवेली सायंभोयणम्मि तह दोणओ 'य आउत्ते ।

जुण्हाइ दोसिणी कडियडम्मि दोहासलं चेअ ॥५०॥

दोवेली सायंभोजनम् । दोणओ आयुक्तः । हालिक इत्यन्ये । दोसिणी
ज्योत्स्ना । दोहासलं कटीतटम् ॥ यथा ।

तुह दोहासलदंसणपरव्वसो गामदोणओ बहिणि ।

ता एहि मइ घरे दोवेलिमिसा दोसिणी ण जा फुरइ ॥४३॥ (५०)

1 AB दुमव°.

2 AB °क्त इति नोक्तः.

3 C °णीइ.

4 A दोद्धि° B दोल्लिय°.

5 AB दोद्धिओ.

6 AB दोह्ओ.

7 AB दोद्धियमुहा.

8 A °फेहि.

9 C अ.

दोसाणियं च विमलीकयन्मि दोणक्किया सरहा ।

दोसाकरणं कोवे दोसणिजंतो ^१य चंदम्मि ॥५१॥

दोसाणियं निर्मलीकृतम् । दोणक्का सरहा । दोसाकरणं कोपः । दोसणिजंतो चन्द्रः ॥ यथा ।

दोसणिजंतयदोसाणियसीलाए इममइ अहरदलं ।

दोणक्काए दहं दोसाकरणं करेसि किं इत्थ ॥४४॥ (५१)

॥ अथानेकार्थाः ॥

दलियं णिकूणियच्चे दारुम्मि ^१य अंगुलीए अ ।

दौहविरलेसु दरविंदरं च पसवणयणेसु दामणिया ॥५२॥

दलियं निकूणितात्तं दारु अङ्गुली चेति त्रयर्थम् । दरविंदरं दौर्घं विरलं च । दामणी प्रसवो नयनं च ॥ (५२)

उदेहिवाहहरिणोसु दौविया दुहकडोसु दुग्गं च ।

जहणट्टियम्मि वट्थे जहणे वि अ ^२दुस्सिअत्थं च ॥५३॥

दौविआ उपदेहिक्का मृगाकर्षणो व्याधमृगो चेति द्वयार्थाः । दुग्गं दुःखं कटी च । ^३दुस्सिअत्थं जघनस्थितवस्त्रं जघनं च ॥ (५३)

दुच्चंबालो कलहो दुच्चरिओ ^४परुसव^५यणो ^१य ।

णेहट्ठावणभंडे तुंबीए तह य दुद्धिणिया ॥५४॥

दुच्चंबालो कलहनिरतो दुच्चरितः परुषवचनश्चेति त्रयर्थः । दुद्धिणिया कप्रत्ययाभावे दुद्धिणी स्नेहस्था^६पनभाण्डं तुम्बी चेति द्वयार्थाः ॥ (५४)

१ C अ.

२ AB दुन्निय°.

३ AB दुन्निय°.

४ A फेर°.

५ AB °यणे.

६ A °पनं भा°.

दुच्चंडिओ ^१य दुल्ललियम्मि तहा दुव्वियड्डम्मि ।

दुप्परियल्लमसक्के दउणम्मि तहा अण्णम्भसिए ॥५५॥

दुच्चंडिओ दुर्ललितो दुर्विदग्धश्च । दुप्परियल्लं अशक्यं द्विगुणमनभ्यस्तं चेति
तदर्थम् ॥ (५५)

दूणावेढमसक्के सरे ^१य दोसो ऽड्ढकोवेसु ।

दोहणहारो ^२पाणिअहारोए पारिहारि^३णीए अ ॥५६॥

दूणावेढं अशक्यं तडागश्च । दोसो अर्धं कोपश्च । दोहणहारो जल^४हारिणो
पारिहारिणो च ॥ (५६)

॥ अथ धादिः ॥

धरधव्वा तूलरया भमरे धंगधुयगायधूमंगा ।

धयधंधा ^५णरलज्जा धवलो जच्चोत्तमे घरे ^६धयणं ॥५७॥

धरं तूलम् । धव्वो वेगः । धंगो धुयगाओ धूमंगा एते त्रयोऽपि भ्रमरार्थाः ।
धओ पुरुषः । धंधा लज्जा । धवलो यो यस्यां जातावुत्तमः । धयणं गृहम् ॥
यथा ।

धयणधरसयणधंधा धयधवले चइय कय चलियासि ।

णिसि धंगकेसिधव्वा परिमलभमिरधुयगायधूमंगि ॥५८॥ (५७)

धणियधरग्गा दढकप्पासिसु पिहम्मि ^८धसलधुत्ता य ।

धणिया पियाइ ^९धस्साउसो कहिज्जंतआसीसे ॥५८॥

धणियं गाढम् । धरगो ^{१०}कार्पासः । धसलो तथा धुत्तो विस्तोर्णः ।
धणिया प्रिया । ^९धस्साउसो कथ्यमानाशीर्वादः । ^८धस्साउसो आशीरेवेति
केचित् ॥ यथा ।

धणियधसलथणकलसं धुत्तणियम्बं धरगसियहसियं ।

धणियं लहिय ^{११}जुवाणो ^{१२}मसइ ^९धस्साउसत्तणं सहलं ॥५९॥ (५८)

1 C अ.

2 AB पाणीहा°.

3 AB °णी अ.

4 AB °हारो पा°.

5 AB नर°.

6 AB धयण°.

7 AB °गो भ्रमरार्थाः एते त्रयोऽपि.

8 A अवल°.

9 AB धन्नाउ°.

10 AB कर्पा°.

11 C जुवाणो.

12 AB मसइ.

धंसाडिओ ववगए हंसे धवलसउणो लहुं धारं ।

धाराजिमुहे धा^१डौ अ गिरसिए धाडिओ अ आरामे ॥५६॥

धंसाडिओ व्यपगतः । सुक्तार्थस्तु मुचिधात्वादेशसिद्धः । धवलसउणो
सः । धारं लघु । धारा रणमुखम् । धाडौ निरस्तम् । धाडिओ आरामः ।
अत्र धाडइ निःसरतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ यथा ।

धाराइ धाडियंगा अधारणिवधवलसउण तुह रिउणो ।

धंसाडियसयलदुहा रमंति सुरधाडिए सुरवह्मिं ॥४७॥ (५८)

फलभेए धाणूरियमिंदाणो धुंधुमारा य ।

धुकुडुयधु^२कुडुगिया उल्लसिए गजे धूणो ॥६०॥

धाणूरियं फलभेदः । धुंधुमारा इन्द्राणो । धुकुडुयं तथा धुकुडुगियं
उल्लसितम् । धूणो गजः । अत्र धूया दुहितेति दुहिदृशब्दभवत्वान्नोक्तम् ॥
यथा ।

धूणगयधुंधुमारापइसमविक्रम तुहारिणारीओ ।

धुकुडुयधाणूरिय^३मडंति धुकुडुगियभया अडविं ॥४८॥ (६०)

णौहारे धूमरिधूमियाउ धूमसिहधूममहिसौओ ।

धूलौवटो तुरए धूमहारं गवक्खम्मि ॥६१॥

धूमरी धूमिया धूमसिहा धूममहिसो एते चत्वा^४रोऽपि नौहारार्थाः ।
धूलौवटो अश्वः । धूरियवटो इत्यन्ये । धूमहारं गवाक्षः ॥ यथा ।

धूममहि^५सौइ धूमरियजले को चडइ धूमियाकाले ।

धूमसौहाओ भीओ धूलौवटो^६य धूमदारं^६य ॥४९॥ (६१)

1 AB °डौइ निर°.

2 A °कुदुगि° B °कुडुगि°.

3 AB °मडते.

4 C °रो नी°.

5 AB °सौए.

6 C अ.

धूरियञ्च दौहे धूमद्वयमहिंसीञ्चो बहुलासु ।

भज्जापज्जत्तीसु^१ वद्वयणीसंकए^१य धणी ॥६२॥

धूरियं दीर्घम् । धूमद्वयमहिंसीञ्चो क्तिकाः ॥ यथा ।

धूमद्वयमहिंसीसुं गए दिणेसे अधूरियाञ्चो वि ।

पियविरहविहुरियाणं रयणीञ्चो जुगसमा हुंति ॥५०॥ (६२)

॥ अथानेकार्थाः ॥

धणी भार्या पर्याप्तिर्बद्धोऽपि निःशङ्कश्चेति त्रयर्थी धणीशब्दः ।

चउरंगुलहत्यवणे चंडिणारबलिम्भि धम्मञ्चो तह य ।

धारावासो घणभेगसु^१ धूमद्वञ्चो सरे महिंसे ॥६३॥

धम्मञ्चो चतुरङ्गुलो हस्तव्रणस्रग्डीपुरुषोपहारश्च ॥ यदाह ।

चोरा दुर्गापुरतो हत्वा पुरुषं तदङ्गरुधिरेण ।

गह्वने कुर्वन्ति बलिं धर्मार्थं धम्मयं तं तु ॥

धारावासो मेघो भेकश्च । धूमद्वञ्चो^३तटाको महिषश्च ॥

नकारादयस्तु देश्यामसंभविन एवेति न निबद्धाः । यच्च वादाविति सूत्रित-
मस्माभिस्तत्संस्कृतभवप्राकृतशब्दापेक्षया न देश्यपेक्षयेति सर्वमवदातम् ॥ (६३)

॥ इत्याचार्यञ्चोहेमचन्द्रविरचिता^४यां देशीनाममालायां पञ्चमो व^५र्गः ॥

1 C अ.

2 AB °ज्ञो नि°.

3 AB तडागो.

4 AB °यां स्त्रीपञ्चदेशीशब्दसंग्रहचौ प°.

5 AB °गैः । छ । स्त्री २४८.

षष्ठवर्गः ।

॥ अथ पादिः ॥

¹पड्डी पठमपसूया पच्छी पिडिया पलं पसेयम्भि ।

गामट्टाणे ²पट्टं धवले पड्डमहिरोहिणी पज्जा ॥१॥

¹पड्डो प्रथमप्रसूता । पच्छी ³पिटिका । प⁴लं प्रस्वेदः । ²पट्टं ग्रामस्थानम् ।
पड्डं धवलम् । पज्जा अधिरोहिणी । अधिकारवाचकस्तु पज्जाशब्दः प्रबन्ध-
भेदवाचकपर्यायशब्दभव एव । मार्गवाचकस्तु पट्टाशब्दभवः ॥ यथा ।

¹पड्डोपयपड्डजसो ²पट्टवई एस जुवइपलजणणो ।

गुणपच्छी जस्संसे भुजपज्जाए चडेइ जयलच्छी ॥१॥ (१)

पत्तिपसाइयपत्तपसाइयसद्दा पुलिंदसिरपस्से ।

पत्तपिसालसमित्थ य पंती वेणी गुहाइ पड्डंसो ॥२॥

पत्ती तथा पसाइया तथा पत्तपसाइया तथा पत्तपिसालसं इत्येते चत्वारः
शब्दाः पुलिन्दशिरसि यत्पर्णपुटं तद्वाचकाः । पंती वेणी केशरचना । पड्डंसो
गिरिगुहा ॥ यथा ।

पड्डंसं पत्ति⁹करो पत्तपसाइयसिरो रिज तुज्झ ।

पत्तपिसालसद्वत्थं ¹⁰सपसाइयपंतियं रमइ सवरिं ॥२॥ (२)

पलसू सेवा पणिया करोडिया पण्हओ ¹¹य थणधारा ।

पडिवेसिए पएसो पम्हारो पम्हरो ¹¹य अवमच्चू ॥३॥

पलसू सेवा । पणिया करोटिका । पण्हओ स्तनधारा । पएसो प्रातिवेशिकः ।
पम्हारो तथा पम्हरो अपमृत्युः ॥ यथा ।

जह पण्हओ तहेही पम्हरभीए सु¹²ओ य पम्हारो ।

किज्जउ अज्ज पएसिणि सुरपलसू चइय पणियकम्माइं ॥३॥ (३)

1 AB पड्डी.

2 C पट्टं.

3 AB पिडिका.

4 C °लं खे°.

5 C °यीयश°.

6 A °व एव य° B °वः एव य°.

7 AB पड्डी°

8 C पट्टव°.

9 A °करा.

10 AB सपिसा°.

11 C अ.

12 C °ओ अप°.

कप्पासम्भि य पलही पविया खगपाणपत्तम्भि ।

पउठपऊढा गेहम्भि मिगविसेसम्भि पसओ ^१य ॥४॥

पलही कर्पासः । पविया पक्षिणां पानभाजनम् । पउठं तथा पऊढं गृहम् ।
पउठो गृहस्य पश्चिमप्रदेश इति केचित् । पसओ मृगविशेषः ॥ यथा ।

कथं य गुणमणिपउठं लाय^२स्सणिही कलापऊढं सा ।

पसयसमपलहिदसणो पवियापाणो ^१य कथं तुमं ॥४॥ (४)

परडा सम्पविसेसे पडलं णिव्वे रविम्भि पच्चूहो ।

पहणं कुले दिणे पउओ पहणी संमुहाग^३यणिरोहे ॥५॥

परडा सर्पविशेषः । पडलं नीत्रम् । पच्चूहो रविः । पहणं कुलम् ।
पउओ दिनम् । पहणी संमुखागतनिरोधः ॥ यथा ।

^४तइ पच्चणियरिउवहुया परडाउल^५जुस्सपडलउडएसु ।

पउअम्भि लियंति सया डरिया चालुकपहणपच्चूह ॥५॥ (५)

पयला ^६णिहा पययं अणिसं पडवा पडकुडीए ।

पहियं महिए पसियं पूगफलं पडसं सुसंजमिए ॥६॥

पयला निद्रा । पययं अनिशम् । पडवा पटकुटी । पहियं मथितम् ।
पसियं पूगफलम् । पडसं सुसंयमितम् ॥ यथा ।

पडवंतरे धणिवह पयलं मुत्तूण पडसियणीविं ।

दहिएहियं विरयंती पययं पसिएण कागमुड्डवइ ॥६॥ (६)

पणियं पयडे परिहो रोसे पणओ ^१य पंकम्भि ।

पयलो णोडे विपुले प^७इस्सपेटालपेज्जाला ॥७॥

1 C अ.

2 AB °स्सणिही.

3 AB °यनिरो°.

4 AB तइ°.

5 AB °जुसं°.

6 AB निहा.

7 AB °इस्स°.

पणियं प्रकटम् । विक्रोतये तु संस्कृतभवमेव । परिहो रोषः । पण्यो पङ्कः । पयलो नौडम् । पइसो पेढालो पेज्जालो एते त्रयोऽपि विपुलार्थाः । पेढालं वर्तुलमिति द्रोणः ॥ यथा ।

पेढालखंध पेज्जालवच्छ चालुक्क तइ पणियपरिहे ।

रिउणो प^१इसपणए ^२वसंति पयलाउले समुहत्तडे ॥७॥ (७)

चोरणिवहे पडोरो पत्तवहोलेसु पंगुडिपरक्का ।

चोरम्मि पलाओ पत्थरपडुलपडुआ चरणघाए ॥८॥

पडोरो चोरसमूहः । लिपिभ्रष्टास्तु “चोरणिवहे पडोरं” इति तत्त्वार्थे पठन्ति । पंगुडी पत्रम् । परक्कं अल्पं स्त्रोतः । पलाओ चोरः । पत्थरा पडुला प^३डुआ त्रयोऽप्यसौ चरणघातवाचकाः ॥ यथा ।

एस परक्कपडोरो पत्थरकुसलेण पडुअं दिंतो ।

पंगुडिय व्व वि^४किसो पलायरक्खेण पडुलाहिं पि ॥८॥ (८)

दरियम्मि ^५पहट्टो बालम्मि पडोओ पयाममणुपुव्वे ।

कुसुमे पसूअमोलिजलणमे^६एसुं पडा^७लिपप्फाडा ॥९॥

पहट्टो द्रुमः । पडोओ बालः । पयामं अनुपूर्वम् । पसूअं कुसुमम् । पडाली पङ्क्तिः । पप्फाडो अग्निभेदः ॥ यथा ।

जिणइ प^८सूअसरो वि हु ^९भुवणपडालिं पयामथोरोह ।

एस पहट्टो मयणो अपडोअपयावपप्फाडो ॥९॥ (९)

पत्थियपसंडिपब्भोआ सिग्घसुवस्सभोएसु ।

पह्वरमुज्जू सइदिट्ठे पहदं पक्खरा तुरयक्वचे ॥१०॥

1 AB °इद्र°. 2 AB विरंति. 3 A °डुया B °डुलाया. 4 AB °किन्नी. 5 AB पहट्टी.

6 AB °एसु. 7 AB °लियाफाला. 8 AB °सुव°. 9 AB भुयलप°.

पत्थिओ शीघ्रः । पसंडि कनकम् । पब्भोओ भोगः । पद्धरं ऋजु ।
पहदं सदादृष्टम् । पक्खरा तुरगसंनाहः ॥ यथा ।

पक्खरियपत्थियहओ पसंडिगोरो रणे जयसिरीए ।

प^१ब्भोअकए पद्धो सि पद्धरं कुमरवाल तुमं ॥१०॥ (१०)

सुरखायम्मि पहम्मं परथीणं थूलवत्थम्मि ।

पव्विद्धं पेरियए घणे पवद्धो ^२य ^३पज्जणं पाणे ॥११॥

पहम्मं सुरखातम् । पत्थीणं स्थूलवस्त्रम् । सामान्येन पत्थीणं स्थूलमित्येके ।
पव्विद्धं प्रेरितम् । पवद्धो घनः । लोहकुट्टनोपकरणमित्यर्थः । ^३पज्जणं
पानम् । यथा ।

एसो पवद्धहत्यो पत्थीणी तह य तेण ^४पव्विद्धा ।

हयकामिणि किं वञ्चसि पहम्मजल^५पज्जणमिसेण ॥११॥ (११)

पडियपरेया विहडियपिसल्लएसुं च पंपुअं दीहे ।

पप्पीओ वप्पीहे पच्चूढो परियली ^२य थालम्मि ॥१२॥

पडियं विघटितम् । परेओ पिशाचः । पंपुअं दीर्घम् । पप्पीओ चातकः ।
पच्चूढो तथा परियली स्थालं । भोजनभाण्डमिति यावत् ॥ यथा ।

अपडियपंपुअपिअं जीइ समं भुत्तमेक्कपच्चूढे ।

तं किं परेय णेच्छसि परियलिपडियं जलं व पप्पीओ ॥१२॥ (१२)

पच्चुत्थं पडिवविए पद्धारो ^६हिअणंगूले ।

पम्हलपसरेहा केसरे पवसियम्मि परिउत्थो ॥१३॥

पञ्चुयं प्रत्युप्तम् । पञ्जारो क्तिन्नाङ्गूलः । पम्हलो तथा पसरिहो क्तिन्नाङ्गुलः ।
परिचत्यो प्रोषितः ॥ यथा ।

परिचत्य चलसु काले केयइपसरेहणीमपम्हलिए ।

पञ्चुयदुहा मरिहो तुह दइया चमरिय व्व पञ्जारा ॥१३॥ (१३)

जीवाइ पडं चपडंसुआ 'य भल्ली पलासिपासाला ।

पत्तलपडुवइया पत्तिसमिद्धं ^२चेव तिक्वम्मि ॥१४॥

पडं चा तथा पडंसुआ ज्या । प्रति^१श्रुवाचकसु पडंसुआशब्दस्तद्व एव ।
पलासी तथा पासाला भल्ली । पत्तलं पडुवइयं पत्तिसमिद्धं एते त्रयोऽपि
तौच्छार्थाः । पत्तलं क्लृप्तमित्यन्ये । पत्तलं पञ्चवहुलमिति तु पत्तलशब्दभवम् ॥
यथा ।

महुमासे भमरोलो वञ्चहवीरस्स धणुपडं^५च व्व ।

सहयारमंजरी उण पत्तिसमिद्धा पला^१सि व्व ॥१४॥

'तद्धा रणाउ रिउणो पडंसुआफा^१लणे वि चालुक्क ।

पत्तलकोवो पडुवइपासालाहिं करेसि किं तुमयं ॥१५॥

अत्र । पवित्तो दर्भः । ^१पञ्जरो शरः । इति पवित्तप्रदरशब्दभवौ ।
पल्लयो पल्लटो पर्यस्त इति पर्यस्तशब्दभवौ । तथा पट्टइ पिबति । पंगइ
गृह्णाति । ^{१०}परइ भ्रमति । इति धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (१४)

पच्चेडं पच्चवरं मुसले ^{११}पग्गेज्जपहयरा गियरे ।

पलहियपुरोहडा विसमे परियट्ठो ^१य रजगम्मि ॥१५॥

पच्चेडं तथा पच्चवरं मुसलम् । पग्गेज्जो तथा पहयरो निकरः । पलहियं
तथा पुरोहडं विषमम् । यदाह “पलहियं विषममसमं च पुरोहडं गदितम्”

1 C अ. 2 C चेअ. 3 C °श्रुतिवाच°. 4 C °ब्दः प्रतिश्रुत्यशब्दभव. 5 C °च अ.

6 C °सि अ. 7 B तदा. 8 AB °लणी. 9 C °पयरी. 10 AB पसर°. 11 A पग्गेज्ज°.

इति । अत्र चतुरक्षरपकारादिशब्दप्रस्तावे उकारसहितपकारादिपुरोहडशब्द-
पाठोऽर्थानुरोधात् । अन्ये तु पलहियं पुरोहडं इत्यन्योन्यपर्यायतया आहत-
महीवासुवाचकावित्याहुः । यदाह ॥ आवरियमहौवत्यु पुरोहडो पलहिओ
तह य ॥ पुरोहडं प^१च्छोकडमिति तु सातवाहनः । परियटो रजकः ॥
यथा ।

परियट सिलापहयरपुरोहडाओ जलं णईतूह ।
सविलवं आणिल्लइ सुंदर मा कुप्पसु इमाइ ॥१६॥

तुह गयविसाणपच्चेडखंडिया पलहिया वि रिउ^२वप्पा ।
हयभडपग्गेज्जा हुंति पञ्चवरपाणितुल्ल चालुक्क ॥१७॥ (१५)

पडिसा^३रपाडिसा^४रा पडुयाइ पडिक्कओ समए ।
पलिहस्स^५ पलिहाओ ^६य उड्डदारुम्मि पयवई सेणा ॥१६॥

* पडिसारो तथा पाडिसारो पटुता । पडिसारो पटुरित्यन्ये । पडिक्कओ
समयः । पलिहस्सं तथा पलिहाओ ऊर्ध्वदारु । पयवई सेना ॥ यथा ।

पलिहा^७यत्थिमियाए अपाडिसा^४राइ कह वि तुह विरहे ।
तौइ णिसा बोलीणा कह गोसपडिक्कए होही ॥१८॥

तुह कुमरवाल पयवइदंसणमित्तेण थ^८भिय व्व रणे ।
रिउणो गयपडिसारा जाया पलिहस्ससंठाणा ॥१९॥ (१६)

एरंडटुमे पंचंगुली ^५य घग्घरगलम्मि पडिसाओ ।
पंफुल्लियं गविट्टम्मि पडियरो चुल्लिमूलम्मि ॥१७॥

1 AB °च्छोकड°. 2 AB °वप्प. 3 B °रापडि°. 4 AB °रा पडिसारा पडु°.
5 C च. 6 C °यत्थिम्. 7 AB °रोवि क°. 8 °भिरुणो ग°.

पंचंगुली एरण्डवृक्षः । पडिसाओ घर्घरकण्ठः । पंफुल्लियं गवेपितम् ।
पडियरो चङ्गीमूलम् ॥ यथा ।

पडिसाइल्ले पंचंगुलीसु किं कंचुअं गवेसेसि ।

पडियरकम्मयरि तए वि कौस पंफुल्लिओ णलेसु इमो ॥२०॥ (१७)

पडिसुत्ती पडिसूरो पडिसंतं चय पडिकूले ।

पायवडणे परेवयपाडवणा पूयलम्मि प्हएल्लो ॥१८॥

पडिसूत्ती पडिसूरो पडिसंतं एते त्रयोऽपि प्रतिकूलार्थाः । पडिसंतं अस्त-
मितमिति तु सातवाहनः । परेवयं तथा पाडवणं पादपतनम् । प्हएल्लो
पूपः ॥ यथा ।

पडिसूत्ती पडिसूरे परेवयपरम्मि जो अपडिसंतो ।

पाडवणं प्हएल्ला य तस्स दिज्जंतु गामजक्खस्स ॥२१॥ (१८)

इंदसुए पइहंतो लक्खारत्तम्मि पल्लवियं ।

पडिहत्थो वुड्ढोए पडिहत्थपडिक्कया पडिकिदीए ॥१९॥

पइहंतो जयन्तः । पल्लवियं लाक्षारक्तम् । पल्लवियं पल्लवाकारमिति तु
पल्लव इवाचरतीति क्विक्वत्सिद्धत्वान्नोक्तम् । पडिहत्थो वृद्धिः । पडिहत्थो
पडिक्कओ प्रतिक्रिया । पडिह'त्थो प्रतिवचनमिति तु सातवाहनः ॥ यथा ।

तुमइ पडिक्कयकुसले पइहंतसरिच्छपत्तपडि^३हत्थि ।

पल्लविउल्लणिवसणा णमंति पडिहत्थअक्खमा रिउणो ॥२२॥ (१९)

पंडवियं पांडवियं जलउल्ले पल्लवम्मि पत्थरिओ ।

^३पक्खडियं पप्फुरिए जडे पलिहओ पडित्थिरो सरिसे ॥२०॥

पंडवियं तथा पांडवियं जलार्द्रम् । पत्यरिओ पत्नवः । पक्वडियं प्रस्फुरितम् । पलिहओ मूर्खः । पडित्यिरो सदृशः ॥ यथा ।

पत्यरियसत्यरे वि ह्रु पंडविए अंसुपांडवियसिहिणा ।

सा तप्पइ तुह पलिहय प^१क्वडिए सिहिपडित्यिरे विरहे ॥२३॥ (२०)

पडिवेसो विक्खेवे पचत्तरं चाटु परिहणं वसणे ।

परिहट्टो ^२आयट्टो पडिहारोए पडिच्छिया चेअ ॥२१॥

पडिवेसो विक्षेपः । पचत्तरं चाटु । परिहणं परिधानम् । परिहट्टो आकृष्टिः । पडिच्छिया प्रतीहारी । पडिच्छिया चिरप्रसूता महिषीत्यन्ये ॥ यथा ।

किं परिहणं जलोत्ससि सयणे किं करसि कमलपडिवेसं ।

कुणसु पचत्तरणिउणे पडिच्छिए हिययसत्तपरि^३हट्ठिं ॥२४॥ (२१)

पप्फिडियं पडिफलिए पडोहरं पच्छिमंगणए ।

पडुवत्तो पडिसारो जवणीइ पसेवओ बंभे ॥२२॥

पप्फिडियं प्रतिफलितम् । पडोहरं गृहपश्चिमाङ्गणम् । पडुवत्तो तथा पडिसारो जवनिका । पसेवओ ब्रह्मा ॥ यथा ।

बाहपडिसारिदुउणं पडोहरे चंदिमाइ पडुवत्तिं ।

कुणइ मणोपप्फिडिए ^४तइ मुणइ दिणं पसेवयदिणं सा ॥२५॥ (२२)

परिवाहो दुव्विणयम्मि ^५पट्टिसंगं च क^६उहम्मि ।

रुहम्मि पंडरंगो पक्कगाहो ^७य मयरम्मि ॥२३॥

1 AB °क्वडिए.

2 AB आयट्टो.

3 AB °हट्ठिं.

4 AB तइ.

5 AB पडिउं.

6 AB °उहम्मि.

7 C य.

परिवाहो दुर्विनयः । ^१पट्टिसंगं ककुदम् । पंडरंगो रुद्रः । पक्कगाहो मकरः ॥ यथा ।

तद् पंडरंगविस^१पट्टिसंगसमखंध कुमरवाल णिव ।
सासियजए जइ परं पक्कगाहइयस्स परिवाहो ॥२६॥ (२३)

परिलियप^२डिक्कंदा लीणमुहा पच्छेणयं च पाहेज्जं ।
समुहागमणे पच्चुद्धारो पच्चोवणी चेय ॥२४॥

परिलिओ लीनः । परियरो लीन इत्यन्ये । प^३डिक्कंदो मुखम् । ^४पच्छेणयं पाहेज्जं प्राथेयमित्यर्थः । हावपि देश्चावन्योन्यपर्यायतया निबद्धौ । पच्चुद्धारो तथा पच्चोवणी संमुखगमनम् । क्रियाशब्दावेतौ । तेन संमुखगते पच्चुद्धरिओ पच्चोवणिओ इत्याद्यपि भवति ॥ यथा ।

लीयणचओरपच्छेणयंत^५पडिक्कंदच^६दिमा कुणसु ।
हियपरिलिया वि पच्चुद्धारं पच्चोवणीपरे दइए ॥२७॥ (२४)

पच्चुहियं पणहविए पडच्चरो सालसरिसम्मि ।
परिहायपरिच्छूटा भीणोक्खित्ता पडिक्खरो क्रूरे ॥२५॥

पच्चुहियं प्रसृतम् । पच्चुअं प्रसृतमित्यन्ये । पडच्चरो श्यालप्रायो विदूषकादिः । परिहाओ क्षीणः । परिच्छूटो उत्तिष्ठः । पडिक्खरो क्रूरः ॥ यथा ।

किं तं कुहपरिहाओ परिक्खूटकरो पडच्चर रडेसि ।
अपडिक्खरपच्चुहियाइ गइहीए थणंधओ होहि ॥२८॥ (२५)

खेत्तसए परिवासो पयट्ठिओ तह ^७पवट्ठियए ।
पज्जत्तम्मि पहोइयमह खे ^८पल्लवायपोरयया ॥२६॥

1 AB पट्टिसं. 2 A °डिक्कंदा B °डिक्कंदा. 3 A °डिक्कंदो B °डिक्कंदो.
4 B पहेण°. 5 AB परिच्छ°. 6 AB °दिया. 7 AB पयट्ठि°. 8

परिवासो क्षेत्रशयः । पयद्विओ प्रवर्त्तितः । पहोइयं पर्याप्तम् । प्रभुत्व-
मित्यन्ये । पल्लवायं तथापोरयं क्षेत्रम् । ^१वल्लवायं इति दन्त्योष्ठ्यादिरप्ययमिति
गोपालः ॥ यथा ।

परिवास सालिपोरयगोवीदंसणपयद्वियम^२णो जं ।

ण णिएसि दि^३वा वि मिगे पहोइयं पल्लवायर^४क्खाए ॥२८॥ (२६)

पंचाहियपण्णासाए पंचा^५वण्णपणवण्णा ।

पप्फोडियं च पक्खोडियमि सुरयमि परभाओ ॥२७॥

पंचा^६वण्णा तथा पण^७वण्णा पञ्चाधिकपञ्चाशत् । पप्फोडियं पक्खोडियं
निर्भाटितमित्यर्थः । परभाओ सुरतम् ॥ यथा ।

रइपप्फोडिय परभायलुइ वेसाइ देसु दोणारे ।

पंच वि पण^८वण्णसमे पंचा^९वण्णं पि मा खु पंचसमं ॥३०॥ (२७)

पडियलिपविरइया तुरिए पुण्णमि पडिहत्थपोणियया ।

पडिखंधं पडिखंधी जलवहणे मत्थयमि ^{१०}पवरंगं ॥२८॥

पडियली तथा पविरइओ त्वरितः । पडिहत्थो तथा पोणिओ पूर्णः ।
पडिखंधं पडिखंधी जलवहनम् । जलमुच्छ्रतेऽनेनेति जलवहनं । दृत्त्यादि । अन्ये
जलवाहमाहुः । पवरंगं शिरः । उत्तमाङ्गवत् शिरोवाचकत्वेन नायं कवीनां
रूढ इति देशेषु निबद्धः ॥ यथा ।

अणपडियलि पविरइयं अपोणिए कुण जलेण पडिहत्थे ।

पडिखंधे पडिखंधीणिउत्त किं कंडुएसि पवरंगं ॥३१॥ (२८)

1 AB पल्ल०.

2 A ०णो ज्झं B ०णोज्झं.

3 A ०वा मि मिगे B ०वा ति मिगे.

4 A ०क्खाय B ०क्खायए.

5 AB ०वन्नपणवन्ना.

6 AB ०वन्ना.

7 AB ०वन्नस०.

8 AB ०वन्नं.

9 AB पवरं०.

नागरम्नि पङ्कटाणं रुक्खे पसुहत्तपरसुहत्ता य ।

पाणियणिग्गमग्गाम्नि ^१य परिहालो परिहलाविओ चेय ॥२६॥

पङ्कटाणं नगरम् । पसुहत्तो तथा परसुहत्तो वृक्षः । परिहालो तथा परिहलाविओ जलनिर्गमः ॥ यथा ।

महिकप्पपरसुहत्तय ^२गुरुभुअपसुहत्त तुह पङ्कटाणे ।

घरपरिहलाविया करिमदपरिहा^३लेहिं हुंति अफ्फुस्सा ॥२७॥

अत्र पंगुरणं प्रावरणमिति प्रावरणशब्दभवत्वान्नोक्तम् । तथा । पञ्जरइ कथयति । पव्वायइ स्नायति । पलहत्थइ विरेचयति । पलावइ नाशयति । पणामइ अप्रियति । पयरइ पम्हुइ स्मरति । पयल्लइ प्रसरति । पल्लइ घूर्णते । पस्साडइ मृद्नाति । पड्डुइ लुभ्यति । पच्चारइ उपालभते । ^४पच्चड्डइ पच्छंदइ पदअइ गच्छति । पल्लइ पम्हत्थइ पर्यस्यति । पडलइ पचति । पज्जरइ पच्चड्डइ चरति । इत्येते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (२८)

पणअत्तियं पयडिए इत्थीपणए पणामणिया ।

परिवारिओ ^१य घडिए पु^२लोअणे पसवडक्कं च ॥३०॥

पणअत्तियं प्रकटितम् । पणामणिया स्त्रीषु प्रणयः । परिवारिओ घटितः । पसवडक्कं विलोकनम् ॥ यथा ।

तीए रइसव्वस्सं पणअत्तियपसवडक्कलोलाए ।

कह लहसि णिहु, रक्खर अणपरिवारियपणामणिओ ॥३३॥ (३०)

पव्वइसेल्लं वालमयकांडए तरुणियाइ पडुजुवई ।

चिरमुयमहिसौ परिहारिणो ^४य पडि^७अज्झओ उवज्झाए ॥३१॥

1 C अ.

2 AB गुरुभुअ°.

3 C °लेहि.

4 AB पच्चड्ड°.

5 AB °लोयणं.

6 AB °णयति°.

7 AB °अज्झओ.

पव्वइसेल्लं वालमयकण्डकम् । पड्जुवई तरुणी । परिहारिणो चिर-
प्रसूता सहिषी । पडिअज्झओ उपाध्यायः ॥ यथा ।

पडिअज्झय तुह सीसो परिहारिणिदुद्धपाणदुल्लिओ ।

पड्जुवईण णिमित्तं पव्वइसेल्लाद्द गंफेइ ॥३४॥ (३१)

प^१डिएल्लिओ कयल्ये भग्गे पडिरंजियं चय ।

पज्जुणसरमुच्छुसरिसतिणम्मि पडिअंतओ ^२य कम्मयरे ॥३२॥

प^३डिएल्लिओ क्तार्थः । पडिरंजियं भग्नम् । पज्जुणसरं इत्तुसट्ठं लणम् ।
पडिअंतओ कर्मकरः ॥ यथा ।

पडिरंजियपडिमाए किं रे पडिएल्लियाद्द होइ फलं ।

प^४डिअंतय किं दिट्ठो ^५पोलियपज्जुणसराउ उच्छुरसो ॥३५॥ (३२)

पडिसारियं सुमरिए परिक्खवासो ^२य अमुणिअगइम्मि ।

वम्मोअयम्मि पडिलगलं वसंतम्मि पउमलओ ॥३३॥

पडिसारियं स्मृतम् । परिक्खवासो अज्ञातगतिः । पडिलगलं वरभौकम् ।
पउमलओ वसन्तः ॥ यथा ।

हिंडसि परिक्खवासो पउमलए सुहय कल्य जं तीए ।

पडिलगलं व अरई पडिसारियतग्गुणाद्द ^६वट्ठेइ ॥३६॥ (३३)

पवहाइयं ^७पयट्ठे पडिपिंडियमवि पवुड्ढम्मि ।

पच्चबलोक्को पाडच्चरो ^२य आसत्तचित्तम्मि ॥३४॥

पवहाइयं प्रवृत्तम् । पडिपिंडियं प्रवृद्धम् । पच्चबलोक्को तथा पाडच्चरो
आसत्तचित्तः । ^८चौरवाचो तु पाटच्चरशब्दभवः ॥ यथा ।

पाडच्चरा तए सा पच्चबलोक्को तुमं सुहय तीए ।

^९अस्सोसं पवहाइयरसाण पडिपिंडिओ चिय सिणेहो ॥३७॥ (३४)

1 AB °डिपेल्लि°.

2 C अ.

3 AB °डिपल्लि°.

4 AB °डियंत°.

5 C पोडिअ°.

6 AB वट्ठे इ.

7 AB पवट्ठे.

8 C चौर°.

9 AB अक्कोसं.

पं^१युच्छुहणी जा सासुराउ आणिज्जए वड्ढ पढमं ।

पञ्चुच्छुहणी पढमसुरा गुज्झहरे पलोद्वज्जीहो ^२य ॥३५॥

पं^१युच्छुहणी श्वशुरकुलात्प्रथममानीता वधूः । पं^१युच्छुहणी नवसुरा ।
पलोद्वज्जीहो रहस्यभेदी ॥ यथा ।

ण हु महुपञ्चुच्छुहणी पिज्जइ ता कह पलोद्वज्जीहा हं ।

इय कु^१लपंयुच्छुहणी सासुरग^१इपुच्छिराण कुप्येइ ॥३८॥

अत्र पडियम्मियं मण्डितमिति प्रतिकर्मितशब्दभवमिति नोक्तम् । परिवाडइ
घटयति । परिवालइ वेष्टयति । परिहट्टइ मृद्नाति । प^१रिअल्लइ परिअलइ
गच्छति । प^१रिअंतइ श्लिष्यति । परिसामइ शाम्यति । इति धात्वादेशेषूक्ता
इति नोक्ताः ॥ (३५)

पयलायभत्तपरियट्टलिया मोरप^१रिक्खिसेसु ।

कलकलिए पत्थरभल्लियं पडिणियंसणं च गिसिवत्थे ॥३६॥

पय^१लायभत्तो मयूरः । परियट्टलियं परिच्छिन्नम् । पत्थरभल्लियं कोलाहल-
करणम् । पडिणियंसणं रात्रौ परिधेयवस्त्रम् ॥ यथा ।

पयलायभत्तसण्हय तीइ पडिणियंसणं इहाणिसि ।

पत्थरभल्लियमच्छउ परियट्टलिओ सि चि^{१०}त्तेण ॥३८॥ (३६)

परि^{११}हारइत्तिया रिउमईइ चूलाइ पासिपिच्छौओ ।

पारो दोहणभंडे पाओ चक्के दिसाइ पाली ^२य ॥३७॥

परि^{११}हारइत्तिया ऋतुमती । पासी तथा पिच्छी ^{१२}चूला । पारो दोहन-
भाण्डम् । पाओ रथचक्रम् । पाली दिक् ॥ यथा ।

पारो^{१३}इत्थो पाअंतरिओ पालोउ किं णियसि गोव ।

चलपासिय तुह पिच्छिं लुणेमि परिहारइत्तियं महसि ॥४०॥ (३७)

1 AB °युव्वइ°.

2 C अ.

3 A °युच्छइ°.

4 AB °लपञ्चुच्छुइ°.

5 AB °इपत्थिरा°

6 AB °रिहल्ल°.

7 AB °रियंत°.

8 AB °रिक्खिसेसु.

9 AB °लाइय°.

10 C °तेण.

11 AB °हारिइ°.

12 C चूला.

13 AB °इत्थेणा°.

पावो सप्पे सवचे पाणो पाणा^१अओ ^२य पुणइ ^३य ।

णयणम्मि पायलं पाउयं हिमे पारयं सुराभंडे ॥३८॥

पावो सर्पः । पाणो पा^१णाअओ पुणइ इत्येतं त्रयः खपचार्याः । पायलं चक्षुः । पाउयं हिमम् । पारयं सुराभाण्डम् ॥ यथा ।

पारयहृत्यो पाणो पा^४णाअयवाडयम्मि पुणइजुओ ।

पाउयपावयभीओ रत्तीए रत्तपायलो गाइ ॥४१॥ (३८)

पाडुंको वणिंसिवियाइ पाइयं तुंडवित्थारे ।

पाणइी रक्खाए पाडुची तुरयमंडणए ॥३९॥

पाडुंको वणिंसिविका । पाइयं वदनविस्तारः । पाणइी रथ्या । पाडुची तुरगमण्डनम् ॥ यथा ।

तुह विरहे पाडुंकीजोगा सा पाइयं ण पावेइ ।

मलहसि पाणइोसुं तुमं तु पाडुच्चियहएहिं ॥ ४२॥ (३९)

पायडमंगणए तह पामहा पाय^५धम्ममलणम्मि ।

^७हत्यजुयलप्पहारे पाणाली पाहुणं च विकेप्पे ॥४०॥

पायडं अ^८ङ्गणम् । पामहा पादाभ्यां धान्यमर्दनम् । पाणाली हस्तद्वयप्रहारः । पाहुणं विक्रेयम् ॥ यथा ।

खल^९पायडपामहं मोचुं पाहुण^{१०}रइत्थिमालविरो ।

पाणालीइ हणिज्जइ हलिओ पिट्ठागयाइ जायाए ॥४३॥ (४०)

1 AB °अवो.

2 C अ.

3 AB °णाअओ. 4 AB °णाअय°.

5 AB °को जाया सा.

6 AB °अत्र°.

7 A हत्यजय° B हत्यजय°.

8 C °ङ्गणम्.

9 A °पाधं पा°.

10 AB °रएत्ति°.

पारं॑कं सुरमाणयभंडे मग्गीकयन्मि पाउकं ।

पाउग्गो सन्मि पासणिओ पासाणिओ 'य सक्खिन्मि ॥४१॥

पारं॑कं सुरामानभाण्डम् । पाउकं मार्गीकृतम् । पाउग्गो सभ्यः । पासणिओ तथा पासाणिओ साक्षी ॥ यथा ।

^१पासणिआ खु पमाणं भज्जइ पासणि^०एहिं दिव्वं पि ।

पारं॑कयसंखभमे इय पाउ^१ग्गेहिं पाउकं ॥४४॥

अत्र पामरो कुटुम्बोति संस्कृतसमः । पाहुं प्राभृतमिति प्राभृतशब्दभ^०वम् । तथा पाडिकं पा^०डिएकं प्रत्येकमिति शब्दभवौ । पारइ शक्नोति । पासइ पश्यति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । (४१)

पाउग्गि ओ 'य सहिए खली'णजुत्ताइ पाडिसिरा ।

पाडुहुओ पडिहए मालाए पारि^०हत्थी 'य ॥४२॥

पाउग्गिओ सभिको । द्यूतकारयिता । अन्ये तु सहियं सोढमाचक्षते । यदाह । पाउग्गिओऽपि ^१सोढः ॥ पाडिसिरा खलीनयुक्ता । पाडुहुओ प्रतिभूः । पारि^०हत्थी माला । पाडि^०हत्थी शिरोमाल्यमित्यन्ये ॥ यथा ।

पाउग्गिय सारविउं पाडिसिरामणियपारि^०हत्थीओ ।

पाडुहुयं पुण मग्गसि किमेस पडिहाइ तुह णाओ ॥४५॥ (४२)

पाउरणी कवचे पासावयपारावरा गवक्खन्मि ।

जो पिउहरा पडुहरं णेइ वहुं पाडि^{१०}अज्जभो सो ॥४३॥

पाउरणी कवचम् । पासावओ तथा पारावरो गवाक्षः । पाडिअज्जभो यः पिट्ठगृहात्पतिगृहं वधूं नयति ॥ यथा ।

पासावयप्पडुओ वड्डइ पारावरोवविट्ठाए ।

^{११}रोमुग्गमपाउरणीइ पा^{१२}डिअज्जभो हुओ मलयपवणो ॥४६॥ (४३)

1 C अ.	2 AB पासणि ^० .	3 C ^० एहिं.	4 C ^० ग्गेहिं.	5 AB ^० व.
6 AB ^० डिअकं.	7 AB ^० णजन्नइ.	8 C ^० हत्थी.	9 AB सोढा.	10 AB ^० डियज्जभो.
11 C रोमोग्ग ^० .	12 AB ^० डियज्जभो.			

गायव्वा वीसामम्मि पाडिअग्गो ^१य पारुअग्गो ^१य ।

पारंपरो णिसिअरम्मि पा^२रुअल्लो पहुंकम्मि ॥४४॥

पाडिअग्गो तथा पारुअग्गो विश्रामः । पारंपरो राक्षसः । पारुअल्लो
पृथुकः ॥ यथा ।

रे हलिय पाडिअग्गं कुण इण्हिमपा^३रुअग्गदाढ तुमं ।

पार^४पु व्व तित्तिं ण ^५मससे पारुअल्लअसणम्मि ॥४७॥ (४४)

पालीहम्मं च वर्द्धं मालीकयमाहु पारुहल्लं च ।

पालीबंधो ^१य सरे पायप्पहणो ^१य कुक्कुडए ॥४५॥

पालीहम्मं वृत्तिः । पारुहल्लं मालीकतम् । पालीबंधो तटाकः । पायप्पहणो
कुक्कुटः ॥ यथा ।

लंघइ जलहिं गरुडो पालीबंधं च पारुह^१ल्लोम्मिं ।

पायप्पहण तुमं पुण पालीहम्मं पि फुडसि दुक्खेण ॥४८॥ (४५)

पाडलसउणो हंसो पिण्हो खामा जले ^१पिब्बं ।

पिंचू पिक्ककरोरे पिलहं लहुपक्खिरूअम्मि ॥४६॥

पाडलसउणो हंसः । पिण्हो क्षामा । ^१पिब्बं जलम् । पिंचू पक्ककरोरम् ।
पिलहं लघुपक्खिरूपम् ॥ यथा ।

^१पाडलसउणयपिलहय तुमयं मरुमण्डलम्मि मा वच्च ।

तत्थ अपिब्बे पिंचुअमित्तफले होसि पिण्हितणू ॥४९॥ (४६)

1 C अ. 2 AB °रुयल्लो. 3 AB °रुयग्ग°. 4 C °परी व्व. 5 AB मन्नसी.

6 AB °ल्लोम्मि. 7 A पिच्चं B पिब्बं. 8 AB omitted the whole verse.

पिंडी य मंजरीए ^१पिरिडी सउ^२लीड पिच्छिली लज्जा ।
पिहुलं पिसुलिपिंछोलीओ मुहपवणभरियतिणवज्जे ॥४७॥

पिंडी मञ्जरी । पिरिडी शकुनिका । पिच्छिली लज्जा । पिहुलं पिसुली
पिंछोली तयोऽप्येते मुखमारुतापूरितलणवाद्यवाचकाः ॥ यथा ।

रमिरं पिहुलेण समं पिंछोलिसु^३हीहिं पिसुलिकराहिं ।
पि^४डीहिं प^५लोहंतो अपिच्छिलीपिरिडिलोल किं मद्दसि ॥५०॥ (४७)

पियणं दुड्ढे आणाइ पिणाइ दाडिमम्मि पिंडीरं ।
उम्मापिपीलियाए य पिप्पडा मक्कडम्मि पिंगंगो ॥४८॥

पियणं दुग्धम् । पिणाइ आन्ना । पिंडीरं दाडिमम् । पिंडरयं इत्यन्ये ।
पिप्पडा ऊर्णापिपीलिका । पिंगंगो मर्कटः ॥ यथा ।

लिह पिंडीरं पियणं पिएसु मा कुणसु पिप्पडासंकं ।
जाव पिणाइं दिंतो पिंगंगमुहो ण एइ धणिभट्ठो ॥५१॥ (४८)

बलकारम्मि पिणाओ ^६पिअमा फलिणौड पिंजियं विहुए ।
पिलणं पिच्छिलदेसे सही पिडच्छा गुदम्मि ^७पिट्ठंतं ॥४९॥

पिणाओ बलात्कारः । ^६पिअमा फलिनी । पिंजियं विधुतम् । पिंजिययं
इत्यपि । पिलणं पिच्छिलो देशः । पिडच्छा सखी । ^७पिट्ठंतं गुदः ॥ यथा ।

^८पिअमासामाइ इमाइ एस उअ पिंजिओ पिणायपरो ।
पुरओ वि पिडच्छाणं ^{१०}पिट्ठंतभरेण पडइ पिलणम्मि ॥५२॥

अत्र पिहडो पिठरः । पिडच्छा पिट्ठवसा । इति शब्दभवौ । तथा
पिज्जइ पिबतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (४९)

1 AB पिरिडी. 2 AB °लीय. 3 C °हीहि. 4 C °डीहि. 5 A °लोअंतो.

6 AB पिडमा. 7 C पिट्ठंतं. 8 AB पियमा. 9 AB पियमा°. 10 C पिट्ठंत°.

¹पिंजरुडो मेरुण्डे जंकिंचिप्पडिययन्मि पिप्पडियं ।

²तण्ण पिहोअरो पंकसुरे पिट्ठखउरा य ³पेढा य ॥५०॥

पिंजरुडो मेरुण्डः । वदनद्वयोपेतो भारुण्डाख्यः पक्षी । पिप्पडियं यत्किंचित्पठितम् । पिहोअरो तनुः । अत्र पिहुरोमो मीन इति पृथुरोमशब्द-
भवः । पिसुण्णइ कथयतीति धात्वादेशे⁴पूक्त इति नोक्तः । पिट्ठखउरा तथा
पेढा कलुषा सुरा ॥ यथा ।

पिंजरुडो व्व दुव⁵यणो पेढामत्तो सि पिट्ठखउर⁶पिअ ।

सा तुह विरड्ढम्भत्ता पिहोअरा पिप्पडइ णिच्चं ॥५३॥ (५०)

पियमाहविपीणा पिकिचउरंसा पीढमुच्छुजंतन्मि ।

पीई तुरण पीलुट्ठ⁷पीडरइया य डड्ढोरोवह ॥५१॥

पियमाहवी कोकिला । पीणं चतुरस्त्रम् । पीढं इच्छुनिपीडनय⁸न्त्रम् ।
पीई तुरंगमः । पीलुट्ठं मुष्टम् । पीवलं पीतमिति तु पीतशब्दभवम् ।
पीडरई चोरभार्या ॥ यथा ।

पीणउरपीडरोहे पीढठिया ⁹पिक्खिऊण पीडरई ।

पियमाहविकालमुही पीलुट्ठ¹⁰मसण ¹¹पज्झि ॥५४॥ (५१)

पुंढे वच्चत्ये पुंढो गत्ते पिउ¹²सियाय पुप्फा य ।

पुत्थं मिउ मेले पुंपुअं च पुव्वाडपुप्पुअ पाणे ॥५२॥

पुंढे इतिशब्दो व्रजेत्यस्मिन्नर्थे । ¹³पुंढो गर्तः । पुप्फा पितृष्वसा । पुत्थं
पुं¹⁴पुअं संगमः । पुव्वाडं तथा पुप्पुअं पीनम् ॥ यथा ।

पुव्वाडखंध ¹⁵पुप्पुअभुज पुत्थालाव ¹⁶असुअो पुंढे ।

या सहइ पु¹⁷पुअमहं पइपुप्फा ¹⁸पुंढ¹⁹समगल्ला ॥५५॥ (५२)

1 AB पिंजरु°.

2 B omitted from तण्ण to यत् किञ्चित्.

3 A पेढा.

4 AB °पूक्ताविति नोक्ता. 5 A °यणा. 6 C °पिआ. 7 AB °लुङ्गपी°.

8 AB °न्त्रं पीलु°.

9 A पिक्खेऊ°.

10 AB सण्ण.

11 B पज्झि.

12 C °सियाइ.

13 AB पुंढी.

14 AB °पुअं. 15 AB पुप्पुअ पु°.

16 AB अन्नञ्चो.

17 AB °पुअम°.

18 A पुंढस°.

19 B °समाग°.

तरुणम्नि पुत्रंढो पेंडओ अ पवरे पुरिल्लो अ ।

असईए पुसा^१ली पु^२खवत्तं पमोअहियवत्ये ॥५३॥

पुत्रंढो तथा पेंडओ तरुणः । पेंडओ षण्ह इत्यन्ये । पुरिल्लो प्रवरः ।
पुसाली असती । पुखवत्तं प्रमोदहृतवस्त्रम् ॥ यथा ।

पुसालिपुखवत्तं पुरि^३ल्लपेंडय तुमं परिहिज्जण ।

मरुहसु पुत्रंढमज्जे सुहयत्तणगव्विओ किममहेहिं ॥५६॥

अत्र पुक्खरो सारस इति पुष्करशब्दभवः । पुंक्खइ पुंसइ पुसइ मार्ष्टि ।
पुलोइ पश्य^४ति । इति धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (५३)

पुडइय पुंडइया तह पे^५रुल्लीपेंडवाल^६पेंडलिया ।

पिंडीकए ^७पुआइणिपूयाओ पुण पिसायगहियाए ॥५४॥

पुडइयं पुंडइयं पे^५रुल्ली 'पेंडवालं पेंडलियं एते पञ्च पिण्डीकतार्थाः ।
पिंडनइयं इत्यपि । पु^७आइणी तथा पूआ पिशाचगृहीता । पुआइणी उन्मत्ता
दुःशीला चेत्यन्ये ॥ यथा ।

पु^५डइया पे^५रुल्लोसद्वा पुडइयअपेंडवालकचा ।

अपुआइणी वि पूय व्व तुहारिवह्ण रुअंति पेंडलियं ॥५७॥ (५४)

पुरुहओ घूए पु^८डइणी य णलिणी पुलासिओऽग्गिकणे ।

असुरे पुरिल्लदेवो उक्कंठाए य पुरुपु^{१०}रिआ ॥५५॥

पुरुहओ घूकः । पुडइणी नलिनी । संस्कृते तु पुटकिनीशब्दं केचिदेव
निबध्नन्ति । पुलासिओ अग्निकणः । पुरिल्लदेवो असुरः । पुरुपुरिआ
उत्कण्ठा ॥ यथा ।

पुरुहअपिए काले पुरिल्लदेवारिविरहिया राहो ।

मयणपुलासियतत्ता पुडइणिसयणे करेइ पुरुपु^{११}रिअं ॥५८॥

अत्र पुलअइ पश्यतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (५५)

१ C °ली अपु°.

२ AB °खवत्तप°.

३ AB °ल्लपेंड°.

४ °ति घा°.

५ AB °पेंडलि°.

६ AB पुयायणि°.

७ AB पे^५दुवा°.

८ AB °आअणी.

९ A °डची.

१० AB °रिया.

११ AB °रियं.

आसीद् परिक्लपहाणा पूणी पिचुलया करौ पूणो ।

पूरी वायगभंडे ^१पूअं दहियन्मि पूरणं सुप्पे ॥५६॥

परिक्लपहाणा अहिदंष्ट्रा । पूणी तूललता । यन्मध्यात्सूत्रतन्तुर्निःसरति ।
पूणो हस्तो । पूरो तन्तुवायोपकरणम् । पूअं दधि । पूरणं शूर्पम् ॥ यथा ।

^२पूअअपूरीपूरणपूणीहिं जे जिअंति ते वि वरं ।

खुत्तपरिक्लपहाणो मरसि अलं गारुडेण ^३णरपूण ॥५८॥ (५६)

पू^४रोढी कज्जवण पूंडरिअं पेसणं च कज्जन्मि ।

पेक्खियमवि पौडियण पेयालं पेज्जलं पमाणन्मि ॥५७॥

पू^४रोढी अवकरः । पू^५डरिअं तथा पेसणं कार्यम् । पेक्खिअं पौडितम् ।
पेयालं तथा पेज्जलं प्रमाणम् ॥ यथा ।

पू^४रोढिमपेयालं पेसणअणहिज्ज ^७घल्लसु सखेत्ते ।

दारिहपे^६क्खिय अपेज्जलकणि^८सेहिं जइ अत्थि ^{१०}पूंडरिअं ॥६०॥ (५७)

पेरिज्जं साहिज्जन्मि ^{११}पेक्कओ दिट्ठमित्तअहिलसिरे ।

पिक्कन्मि पेहुणं पेडलो रसे गोवयन्मि पेडारो ॥५८॥

पेरिज्जं साहाय्यम् । पेक्कओ दृष्टमात्राभिलाषो । पेहुणं पिक्कम् ।
पेडलो रसः । यदाह गोपालः । पेहुणपेडलशब्दौ पिक्के च रसे च बोद्धव्यौ ।
पेडलो अरस इति तु अकारप्रज्ञेपो मूढानाम् । पेडारो गोपः । पेडारो
महिषीपाल इति देवराजः ॥ यथा ।

सिहिपेहुणावयंसो पौणो पयपेडलेण पेडारो ।

वम्भहकयपेरिज्जो भत्तयहारीण पेक्कओ जाओ ॥६१॥ (५८)

^{१२}पेडोलीपेरणपेडधवा कौलोद्धठाणखग्गेसु ।

पेडइओ कणवणिण पेसणयारी अदूइए ॥५९॥

1 AB पूयं.	2 AB पूययपूणीपू°.	3 AB नर°.	4 C °रोही.	5 AB °डरीअं.
6 C °रोहिम°.	7 A घल्ल°.	8 AB °क्खियपे°.	9 C सेहि.	10 AB पुंड°.
11 AB पेडो.	12 A पेडो°.			

पेंडोली क्रोडा । पेरणं ऊर्ध्वस्थानम् । अत्र । पेच्छइ पश्यति । पेसइ
क्षिपति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ता । पेंडधवो खड्गः । अत्र । पेंडवइ
प्रस्थापयति । अयं धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । पेंडइओ कणादिविक्रैता
वणिक् । पेसणयारी दूती ॥ यथा ।

पेंडइयधूयपेंडोलिलंपडो पेरणं कुणसि कीस ।

य विणा पेसणयारिं हवन्ति कञ्जाइ पेंडधवहत्य ॥६२॥ (५८)

पोट्टं उअर्रे पोच्चं सुकुमारे जूहणायगे पोंडो ।

काचन्मि होइ पोत्ती गामपहाणन्मि पोयाओ ॥६०॥

पोट्टं उदरम् । पोच्चं सुकुमारम् । पोंडो यूथाधिपतिः । पोत्ती काचः ।
पोयाओ ग्रामप्रधानः ॥ यथा ।

तं पोच्चं तणुपोट्टं मेळिय पोयायपोंड णियघरिणिं ।

हालियमहिलं एयं रमसि ण तं मुणसि पोत्तिमणिभेयं ॥६३॥ (६०)

दुत्यन्मि पोसिओ पोणिया सुत्तभरियन्मि तकुन्मि ।

पोअंडो मुक्कभयन्मि पोउआ करिसअग्गिन्मि ॥६१॥

पोसिओ दुःस्थः । पोणिया सूत्रभूततर्कुः । पोअंडो मुक्कभयः । षण्ड
इत्यन्ये । पोउआ करोषाग्निः ॥ यथा ।

हालियजालियपोअधूमं दट्टूण पोणियं चइअ ।

पोसियघरिणी केचं उअ पोअंडा णिसाइ अहिसरइ ॥६४॥ (६१)

पोआलो वसहे पोअंतो सवहन्मि पोत्तओ विसणे ।

पोलियपोहणपोरच्छा सोणियलहुयमच्छपिसुणेसु ॥६२॥

पोआलो वृषभः । पोअंतो शपथः । पोत्तओ वृषणः । पोलिओ
शौनिकः । पोहणो लघुमत्स्यः । पोरेच्छो दुर्जनः ॥ यथा ।

1 A पेडो.	2 C °जाइ.	3 C °णिया य सु°.	4 C °भूतर्कुः.	5 AB उयधू°.
6 AB चअइ.	7 AB आस°.	8 AB पोयालो.	7 C शौनि°.	

तं रे पोहणगंधिं सपोत्त^१पोआलउ व्व रमि^२ऊणं ।

पारच्छकम्म पोलिय इण्हं पुण कुणसि पोअंति ॥६५॥ (६२)

पोइयपोअइया णि^३हयरिलया पोइओ य कंदुइए ।

पोलच्चा खेडियभू कुसुंभरत्तम्मि पोम^४रयं ॥६३॥

पोइया तथा पोअइया निद्राकरी लता । पोइओ कान्दविकः । खद्योत इत्यन्ये । पोलच्चा खेटितभूमिः । पोमरं कुसुभरत्तं वस्त्रम् । अत्र पोक्कइ व्याहरतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ यथा ।

पोइयचुंणमिसओ पोअइयवणम्मि पोइयघरिल्ली ।

पोलच्चच्छेत्तकंठे सुपोमरा पेच्छ अहिसरइ ॥६६॥ (६३)

॥ अथानेकार्थाः ॥

दरियक्खमेसु पक्को पत्तणमिसुफलपुंखेसु ।

पइयं भच्छियचक्केसु ^५पप्फुअं दीहउड्डियंतेसु ॥६४॥

पक्को द्रुप्तः समर्थश्च । पत्तणं बाणस्य फलं पुङ्खश्चेति द्वयर्थम् । पइयं भर्त्सितं रथचक्रं च । ^५पप्फुअं दीर्घमुड्डीयमानं च ॥ (६४)

वड्जवणीसु पडिल्ली पउणो वणरोहणियमभेएसु ।

अइसोहंते भग्गे पिअंवए पक्कणी चेअ ॥६५॥

पडिल्ली वृत्तिस्तिरस्करिणी च । पउणो व्रणरोहो नियमभेदश्चेति द्वयर्थः । पक्कणी अतिशयशोभमानो भग्नः प्रियंवदश्चेति त्रयर्थः ॥ (६५)

णायरसविरलमग्गेसु पइट्ठो गणगुहासु पब्भारो ।

कोकिलजारेसु पंसुलो पउत्थं घरप्पवसिएसु ॥६६॥

1 AB °पोयाल°.

2 C °ऊण.

3 AB °इअरि°.

4 AB °रअ'.

5 AB पप्फुअं.

6 C °णप्ररो°.

पद्मो ज्ञातरसो विरलं मार्गश्चेति त्रयर्थः । पद्मारो संघातो गिरिगुहा च ।
पंसुलो कोकिलो जारश्च । पडत्यं गृहं प्रोषितं च ॥ (६६)

वद्विवरे तह मग्गे दुस्सीले कंठदीणारे ।

कंठच्छिद्दम्नि तहा य दीणणाए पएरो य ॥६७॥

पएरो वृत्तिविवरं मार्गो दुःशीलः कण्ठदीनाराख्यभूषणभेदः कण्ठे विवरं
दीननादश्चेति षडर्थः ॥ (६७)

¹लङ्घुपिठरन्मि पडुल्लं तह चिरकालप्पसूयन्मि ।

पत्तट्ठो णायव्वो बहुसिक्खियसुंदरेसुं च ॥६८॥

पडुल्लं लघुपिठरं चिरप्रसूतं च । पत्तट्ठो बहुशिक्षितः सुन्दरश्च ॥ (६८)

असहणसमत्यएसुं च पच्चलो पक्कणो चेअ ।

पव्वज्जो णहसरसिसुमिएसु गणसत्यरेसु पत्यारो ॥६९॥

पच्चलो यथा पक्कणो असहनः समर्थश्चेति द्वावपि द्वयर्थौ । पव्वज्जो नखः
शरो बालमृगश्चेति त्रयर्थः । पत्यारो निकरः प्रस्तरश्च ॥ (६९)

कप्पासे सेए पलसं पौडियपडिअभीरुसु परद्वं ।

पडुत्थी बहुदुद्धाए पारीहारिणीए य ॥७०॥

पलसं कर्पासफलं खेदश्च । परद्वं पौडितं पतितं भीरु चेति त्रयर्थम् । पडुत्थी
बहुदुग्धा दोह^२नकारिणी चेति त्रयर्था । अत्र प^३रीइ भ्रमति क्षिपति चेति
धात्वादेशेषू^४क्तमिति नोक्तम् ॥ (७०)

पद्मरिक्तं च विसाले एगंते तद् य^१ सुखम्भि ।

परि^२हृत्यं पडु^३मसूसु भीयभग्गेसु पडिसिद्धं ॥७१॥

पद्मरिक्तं विशालमेकान्तं शून्यं चेति त्रयर्थम् । परि^२हृत्यं पटु^३मन्युश्च । पडि-
सिद्धं भीतं भग्नं च ॥ (७१)

पयलाओ हरसप्पेसु परिब्भंतो णिसिद्धभीरुसु ।

^४दाथायड्ढीमहिस्सीसु प^५यड्ढणिपारि^६हट्टीओ ॥७२॥

पयलाओ हरः सर्पश्च । परिब्भंतो निषिद्धो भीरुश्च । दाःस्था प्रतीहारी ।
आकृष्टिराकर्षणम् । महिषी सामान्योक्तापि चिरप्रसूतेह गृह्यते । एषु
दाःस्थादिषु त्रिष्वर्थेषु प^५यड्ढणिपारिहट्टिशब्दौ । यदाह गोपालः । प^५यड्ढणी
स्यात् प्रतीहारी । आकृष्टिः परिहट्टी प^५यड्ढणी चेति विज्ञेया । दाःस्था च
पारिहट्टी आकृष्टिः पारिहट्टी स्यात् ॥ इति च । गोकुलप्रकरणे देवराजस्त्वाह ।
परिहारिणी प^५यड्ढणिपडिच्छ्रिया पारिहट्टीए ॥ (७२)

वदमुक्खेसु परि^७अड्ढी पहेणयं लाहणोसवेसुं च ।

पडुआलियं पडूकयपरिताडियधारिएसुं च ॥७३॥

^१परिअड्ढी वृतिमूर्खश्च । पहेणयं भोजनोपायनमुत्सवश्च । अत्र पब्बालइ
प्रावयति छादयति च । पयल्लइ शिथिलीभवति लम्बते च । ^{१०}पडुहुसइ
विस्मरति प्रमृशति प्रमुष्णाति च । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ।
पडुआलियं पटूकृतं ताडितं धारितं चेति त्रयर्थम् ॥ (७३)

1 AB सुखम्भि. 2 C °हृत्. 3 AB °मन्युसु. 4 AB दाथायड्ढीम°. 5 AB °यड्ढि°.
6 AB °हट्टीओ. 7 AB °यड्ढणी. 8 AB °रियड्ढी. 9 A पविश° B पहिश°. 10 AB पडुहुस°.

परिहृत्त^१वद्ववियपालिएसु पडिअग्गिअं चैय ।

पविरंजिओ य भणिओ सिणिङ्खए कयणिसेहे य ॥७४॥

पडिअ^२ग्गिअं परिभुत्तं वर्धापितं पालितं चेति त्रार्थम् । पडिअ^३ग्गिअं अनुव्रजितमिति तु अनुव्रजिधात्वा^४देशसिद्धम् । पविरंजिओ स्निग्धः कृतनिषेधश्च । पविरंजिओ भग्न इति तु भञ्जिधात्वादेशसिद्धः ॥ (७४)

सरहे वग्घम्मि य पक्कसावओ पासमच्छिवि^५रुवेसु ।

पालो सुंडिकजुस्सेसु भत्तउच्छूसु पाज्ज अ ॥७५॥

पक्कसावओ शरभो व्याघ्रश्च । पासं अस्ति विशोभं च । दन्तकुन्तयोरपि पासं इच्छन्त्यन्ये । पालो शीणिङ्को जीर्णश्च । पाज्ज भक्तमित्रश्च । स्वार्थे के पाउयं इत्यपि ॥ (७५)

चच्चपडुसु पाडुक्को विप्पुअपडिसारएसु पालप्पो ।

हंसो विसे^६म्बुजे पाडलो दुवारतिरिएसु पासल्लं ॥७६॥

पाडुक्को समालम्भनं पटुश्च । पालप्पो विप्लुतः प्रतिसारश्च । पाडलो हंसो वृषभः कमलं चेति त्रार्थः । पासल्लं द्वारं तिर्यक् च ॥ (७६)

पुव्वकयकम्मपरिणइआहेडयपौडिएसु पारड्वं ।

तुल्लणिसेहे सरिसे स^७मुआचारि य पाडिसिद्धी य ॥७७॥

पारड्वं पूर्वकृतकर्मपरिणाम आखेटकः पौडितश्चेति त्रार्थम् । पाडिसिद्धी स्वर्धा सदृशः समुदाचारश्चेति त्रार्थः ॥ (७७)

1 C °वड्ढवि°. 2 AB °गियं. 3 AB °देशे सि°. 4 AB °रुवेसु. 5 AB °सुदाचा°. 6 AB °विसेम्बुजे. 7 AB °समुआचारि.

^१पाङ्गुरी विउणे मज्जासत्तन्नि दढवईए य ।

मसउम्भत्तेसुं पिप्पओ य पिचुपूणियासु पिउली य ॥७८॥

^१पाङ्गुरी विगुणो मद्यासत्तो दृढकृतावेष्टना च वृत्तिरिति त्रयर्थः । यदाह । ^१पाङ्गुरी च वृत्तिर्दीर्घं यस्या विवेष्टनं परितः ॥ पिप्पओ मशक उम्भस्य । पिउली कर्पासस्तूललतिका च ॥ (७८)

गंडुतिण^२चौरिघम्भेसु पिस्त्रिरी पिप्परो विसे हंसे ।

वज्जविसेसविवम्भेसु पिहंडो वग्घसीहया पुल्ली ॥७९॥

पिस्त्रिरी ग^३ण्डुसंज्ञं ढणम् चोरी घर्मश्चेति त्रयार्थः । पिप्परो वृषभो हंसश्च । पिहंडो वाद्यविशेषो विवर्णश्चेति द्वयर्थः । पुल्ली व्याघ्रः सिंहश्च ॥ (७९)

तरुणोम्भत्तपिसल्लेसु पुयार्दे वयणविंदुसु ^४पुडिंगं ।

पूसो हालमुगेसुं पेडा भित्तीदुवारमहिंसोसु ॥८०॥

पुयार्दे तरुण उम्भत्तः पिशाचश्चेति त्रयर्थः । पुडिंगं वदमं विन्दुश्च । पूसो सातवाहनः शुक्रश्च । पेडा भित्तिर्दारं महिषी चेति त्रयार्थः । केचित् पेडशब्देन महिषमाहुः ॥ (८०)

खंडवलएसु पेंडं पोओ धवरुक्खलहुअसप्पेसु ।

अस्मिणमासोसव^५ए अपूअए तह य ^६पोअलओ ॥८१॥

पेंडं खण्डं वलयश्च । धवरुक्खो लघुसर्पश्चेति द्वयर्थः । पोओ बाल इति तु पोटशब्दभवः । पोअलओ आश्विनमासोत्सवोऽपूपश्च । यदाह । भर्त्ता भुङ्क्तेऽपूपं यच्च गृह्णत्याः करात्समादाय । आश्वयुजे पोअलओ स उत्सवोऽपूपमेदश्च ॥ पोअलओ बालवसन्त इत्यन्ये ॥ (८१)

॥ अथ फादिः ॥

फगू महुच्छणे फलही ववणी फसुलफंसुला मुक्के ।

फरओ फालयन्मि य फंसुली य ^२णोमालियाए य ॥८२॥

फगू वसन्तोत्सवः । फलही कर्पासः । फसुलो तथा फंसुलो मुक्तः ।
फरओ फलकः । फंसुली नवमालिका ॥ यथा ।

किं रे फरेसि फरयं फलहीलयहत्थ ^३फंसुलहिरी य ।

फगुन्मि फंसुलिघणे खलंति कामफसुला सरा गेत्थ ॥६७॥ (८२)

फलियारौ दुव्वाए फसलियफसलाणिया कयविहसे ।

फंससओ लयमेए फिक्की हरिसन्मि कारिमे फिप्पं ॥८३॥

फलियारौ दूर्वा । फसलिओ तथा फसलाणिओ क्तविभूषः । फंससओ
लताभेदः । फिक्की हर्षः । फिप्पं क्त्रिमम् ॥ यथा ।

फंसयमालफसलाणिओ ^४अ फलियारियाफसलिओ य ।

फिप्पगहिलो जणाणं विरइय हासं जणइ फिक्किं ॥६८॥ (८३)

फिडो वामणए फुक्का मिच्छा केसबंधणे फुंटा ।

फुक्की रजई फु^५रियं च णिंदिए फुंफुया करीसग्गी ॥८४॥

फिडो वामनः । अत्र । फिडइ फिटइ भ्रश्यति । एतौ धात्वादेशेषूक्ता-
विति नोक्ता । फुक्का मिथ्या । फुंटा केशबन्धः । फुक्की रजको । फुरियं निन्दितम् ।
चलितदौसयोरु स्फुरितशब्दभवमेव । फुंफुया करीषाग्निः ॥ यथा ।

संकेयफुक्कियहरे फु^६क्काफिडं पियमफुरियफुंटा ।

दट्ठं विओयफुंफुयतत्ता तरुणी सुहाइ व ^७णिबुड्डा ॥६९॥

1 AB °लङ्गि. 2 णामोलि° B णोमोलि°. 3 AB फंसल°. 4 AB उ. .

5 B °रिय च. 6 A °क्कापिडं B °क्कापिडं. 7 AB णिवु°.

अत्र फुडइ फुटइ भ्रश्यतीति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ती ॥ (८४)

फुलंधुओ अली फूओ लोहारे दलिहए फेसो ।

माउलवहइ फेलाया वरुणे फेणबंधफेणवडा ॥८५॥

फुलंधुओ भ्रमरः । ^१फूओ लोहकारः । फेसो दरिद्रः । फेलाया मातुलानी । ^२फेणबंधो तथा फेणवडो वरुणः ॥ यथा ।

उअ फेलायाइ मुहं फेणवडदिसाइ फेसफूयहरे ।

फुलंधुओ व्व चुंवइ एस गए फेणबंधदिसमक्के ॥७०॥ (८५)

फेसुसणं पिलणे उग्गमन्मि फोसो भयदरवे ^३फोफा ।

फडमहिभोगफणेसुं फली य लिंगन्मि उसहे य ॥८६॥

फेसुसणं पिच्छिलो देशः । फेसुस इति पतनार्थः । क्रियाशब्दोऽयम् । स यदा अधिकरणसाधनस्तदा फेसुसणं ^४पिच्छिलो देशः । यदा तु भावसाधनस्तदा फेसुसणं पतनमुच्यते । एवं च फेसुसइ फेसुसि^५ऊण इत्यादयो द्रष्टव्याः । फोसो उत्तमः । फोओ इत्यन्ये । ^६फोफा भौषयितुं शब्दः ॥ यथा ।

भूच्छत्तफोसकाले तरुणिं दट्ठुण करइ तह ^७फोफं ।

जह फेसुसणे खलियं धरेइ धुत्तो णियंबन्मि ॥७१॥

॥ अथानिकार्थाः ॥

फडं सर्पस्य सर्वशरीरं फणश्च । फली लिङ्गं वृषभश्च ॥ (८६)

जुत्तमलिणेसु फंसणमह सारे थासए य फसलं च ।

फेसो डरसम्भावेसु मुक्कवित्यारिएसु फो^८इअयं ॥८७॥

1 AB पूओ. 2 A फेणवडो तथा फेणबंधो व° B फेणवडो तथा फेणबंधो व°. 3 AB फोफा.

4 AB पेच्छि°. 5 A °ऊणं. 6 AB फोफो. 7 AB फोफं. 8 AB °अयं.

फंसणं युक्तं मलिनं च । फसलं सारं स्थासकञ्च । अत्र । फंसइ
विसंवदति स्पृशति च । फुसइ माष्टि भ्रमति चेति धात्वादेशेषूक्ताविति
नोक्तौ । फिसो त्रासः सङ्गावञ्च । फोइअयं मुक्तं विस्तारितं च ॥ (८७)

फोडिययं राईधूमियं च सौहादुरक्खणविही य ।

बंधो भिच्चे बब्भो वट्ठे बप्पबलिया सुहडपीणा ॥८८॥

फोडिययं राजिकाधूमितं शाकादि रात्रावटव्यां सिंहादिरक्षाप्रकारञ्च ॥

॥ अथ वादिः ॥

बंधो भृत्यः । बब्भो वर्धः । बप्पो सुभटः । पितेत्यन्धे । बलिञ्चो
पीनः ॥ यथा ।

कासणियबंधय तुमं गड्डीए चइय वट्ठकम्माइं ।

रे बलियबप्प^१घरिणिं जंपंतो लहसि भत्ति फलं ॥७२॥ (८८)

बंधोक्लो मेलयए बब्बाडो दाहिणकरम्मि ।

बहलं पंके हासम्मि बक्करं बद्धञ्चो य त^३उवट्ठे ॥८९॥

बंधोक्लो मेलकः । बब्बाडो दक्षिणहस्तः । बहलं पङ्कः । बक्करं
परिहासः । बद्धञ्चो त्रपुपट्टाख्यः कर्णाभरणविशेषः ॥ यथा ।

बब्बाडगहणच्छणे बंधुरबंधोक्लयम्मि तुज्झ पिए ।

चलवइयाण मयमयबहलियआलीण बक्करं भरिमो ॥७३॥ (८९)

बप्पीहबंभणीञ्चो चाययहाला^५हलेसुं च ।

^६तुमुले बमालबोला य बब्बरी केसरयणाए ॥९०॥

1. AB फोसो. 2 A °घरणिं. 3 AB °उवट्ठे. 4 A °धुरबंधुक्लं B °धुरबंधुक्लं.

5 AB °हलासुं. 6 B मुसुं.

बप्पोहो चातकः । बंभणी स्वार्थे के बंभणिया हाला^१हलः । बमालो
तथा बोलो कलकलः । बब्बरो केशरच^२ना । बप्पोहबमालबोलो दन्त्योष्ठ्रादयः
कैश्चिदिष्यन्ते ॥ यथा ।

^३सा बंभणि व्य तप्पइ तुह विरहोम्हाइ तुलियबब्बरिया ।

बप्पोहबोलघणघणबमालकाले वि णिय णिव्वाइ ॥७४॥ (८०)

उच्छुसमतिणे वरुअं गोकमलेसुं बइल्लबंभहरा ।

बलवट्टीबहुराणा सहिअसिधारा सिवाइ बहुरावा ॥६१॥

वरुअं इच्छुसट्टशट्टणम् । बइल्लो बलीवर्दः । बंभहरं कमलम् । बलवट्टी
सखी । व्यायामसहेत्यन्ये । बहुराणा खङ्गधारा । बहुरावा शिवा । अत्र
वरुअबलवट्टिशब्दौ दन्त्योष्ठ्रादी कैश्चिन्निबद्धौ ॥ यथा ।

कत्युच्छु कत्य वरुअं बंभहरं कत्य कत्य बहुराणा ।

^४बलवट्टी कत्यम्हं बइल्लबहुरा^५वसइ कत्य तुमं ॥७५॥ (८१)

बप्फाउलमइउगहे हटे बलामोडिबलमड्डा ।

बहुमुहबालयबाउल्ली खलवणिउत्तपुत्तियासुं च ॥६२॥

बप्फाउलं अतिशयोष्णम् । अबाष्पाकुलेऽपि वृत्तेर्ना^६यं बाष्पाकुलशब्दभवः ।
बलामोडी तथा बलमड्डा बलात्कारः । बहुमुहो दुर्जनः । अत्र । बज्जरइ
कथयति । बडबडइ विलपति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । तथा
बाहिं बहिरिति शब्दभवत्वान्नोक्तम् । बालओ वणिकपुत्रः । बाउल्लो^७पाश्चा-
लिका । अत्र बप्फाउलबाउल्लीशब्दौ केषांचिद्दन्त्योष्ठ्रादी ॥ यथा ।

1 AB °हला.

2 C °ना व°.

3 A सो.

4 AB °रुयव°.

5 A बिल°.

6 AB °व क°.

7 AB °यं शब्दः व°.

8 C पक्षा°.

अमरिसवपाउलिया बहुमुह बाउक्षिय व्व तुण्हिका ।

ण बलामोडोजोग्गा बालय पेम्मं खु हणइ बलमड्डा ॥७६॥ (८२)

बिग्गाइ^१बिआया जुअदो^२कीड बीलओ य ता^३डंके ।

असणम्मि बीअओ बीजमलणखलयम्मि बीयजमणं तु ॥८३॥

बिग्गाइ । स्वार्थे के बिग्गाइया । तथा ^४बिआया यु^५ती हौ कीटी । यदाह ।
यौ कीटी संलग्नी भ्रमतो बिग्गाइया ख्याती । यस्तु । बिग्गाइया ^६बिआया ।
इत्यभिमानचिह्नसूत्रे सति बिग्गाइया चलचित्तेति व्याचष्ट उदाहरति
च ॥ यथा ।

^७जहिमं तिरो वईए गुलुगुंछिय गोविया ^८पुलोएसि ।

बिग्गाइयाइ ^९काहिसि कायं तह कामबाणाण ॥७७॥

इति । स महासाहसिकः । यदभिमानचिह्नेनैव स्ववृत्तावुदाहृतम् ॥
यथा ।

सवभावसंदियाओ ^{१०}णिच्चं चिय ^{११}संगयाउ होज्जाह ।

^{१२}ण मुअंति एकमेक्कं पुत्तय बिग्गाइयाओ वि ॥७८॥

अत्र बिसकण्ठी बलाकेति संस्कृतसमत्वान्नोक्तः । बीलओ ताडङ्कः । बोअओ
अस^{१३}नसंओ वृत्तः । बीअणो इत्यन्ये । अत्र बीहइ बिभेतीति धात्वादेशेषूक्तमिति
नोक्तम् । बीअजमणं बीजमलनखलम् । अत्रापि बीलयबीयजमणशब्दौ दम्बो-
ष्ठरादौ केषांचित् ॥ यथा ।

बिग्गाइया वि हु वरं विणा पियं बील^{१४}एहिं किं इत्य ।

इय बीयजमणबीअयतलम्मि सलहइ ^{१५}बिआइअं बाला ॥७९॥ (८३)

1 A °बियायजयदो B °बियायजयादो.

2 AB कीला.

3 AB °डंको.

4 AB बियाया.

5 C °तौ को°.

6 AB जहमं.

7 AB पलो°.

8 AB जाहि°.

9 AB निचं.

10 A रुंघया° B संघगया°.

11 AB न.

12 C °नह°.

13 C °एहि.

14 AB बियाइयं.

बुत्ती पुप्फवईए बुक्का मुट्टीइ बुक्कणो कागे ।

विंदम्मि बुंबुअं 'बुंदिणी कुमारीसमूहम्मि ॥८४॥

बुत्तो ऋतुमती । बुक्का सुष्टिः । ब्रोहिमुष्टिरित्यन्ये । बुक्कणो काकः ।
बुंबुअं वृन्दम् । बुंदिणी कुमारीसमूहः ॥ यथा ।

अज्ज वि ण हु बुत्ती सा बुंदिणिमज्झम्मि खेत्तए मुत्ता ।

दासीबुंबुअबुक्को 'चिय बुक्कण मा ख होहि उत्तालो ॥८५॥

अत्र । बुक्कइ गर्जति । बुड्डइ मज्जति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति
नोक्तौ ॥ (८४)

बुक्कासारो भीरु बुलंबुला बुब्बुए ज्ञेय ।

बेली यूणा वेडो तरौइ मंसुम्मि वेडु'बोडुरया ॥८५॥

बुक्कासारो भीरुः । बुलंबुला बुद्बुदः । बेली यूणा । वेडो नौः । दम्बो-
ष्ठ्यादिरयं केषांचित् । वेड्डा तथा 'बोड्डरं श्मश्रु ॥ यथा ।

रे वेडियसुय बोक्कड'बोड्डर किं तुउभ उगया वेड्डा ।

णइजलबुलंबुलाओ बुक्कासारो सि बेलिबिडिओ वि ॥८६॥ (८५)

धम्मिट्ठयम्मि बोडो बोव्वं खेत्तम्मि चूचुए बोडं ।

क्कागम्मि बोक्कडो 'बोदरं पिह पवहणम्मि बोहित्यो ॥८६॥

बोडो धार्मिकः । तरुण इत्यन्ये । बोव्वं क्षेत्रम् । बोडं चूचकम् ।
बोडणं इति शीलाङ्कः । बोक्कडो क्कागः । 'बोदरं पृथ् । बोहित्यो प्रवहणम् ॥
यथा ।

बोडाण पुसबोव्वे 'बोदरसंसारसिंधुबोहित्य' ।

वलंबंताण समं वरबोडा बोक्कडि व्व पडिहाइ ॥८७॥ (८६)

1 A बुंदणी B बुंदणी.

2 B विय O विश्व.

3 AB बोष्टरं.

4 AB बोष्टरं.

5 AB बोष्टरं.

6 AB बोद°.

संमज्जणीइ बोहारी बोहहरो य मागहए ।

बहुणो चोरे धुत्ते य सुहयपणसेसु बाणो य ॥६७॥

बोहारी संमार्जनी । बउहारी इत्यन्ये । अत्र बोल्लइ कथयति । इति
धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । बोहहरो मागधः ॥ यथा ।

बोहहरमंगलभुणीइ भत्ति मिहुणाण उट्टमाणाण ।

रयतुट्टहारसुत्ता 'उअ बोहारीहरोउ गेण्हंति ॥८३॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

बहुणो चोरो धूर्त्तश्च । बाणो सुभगः पनसश्च ॥ (६७)

बिंबोवणयं खोहे विकारजसीसएसुं च ।

चुंबियकिडीसु बुंदी बुंदीरो महिसगरएसु ॥६८॥

बिंबोवणयं चोभो विकार उच्छीर्षकं चेति त्रयर्थम् । बुंदी चुम्बनं सूकरश्च ।
बुंदीरो महिषो महाश्च ॥ (६८)

रूवमुहतणुसु बोंदो भूसियआडोवएसु बोंगिल्लो ।

भल्लू रिच्छे भगं लित्ते भंभो अ असईए ॥६९॥

बोंदो रूपं सुखं शरीरं चेति त्रयर्थम् । बोंदं सुखमित्यन्ये । बोंगिल्लो भूषित
आटोपश्च ॥

॥ अथ भादिः ॥

भल्लू ऋक्षः । भगं लिप्तम् । भंभो असतो ॥ यथा ।

भल्लूसरिच्छकेसे पइम्मि अलसे सयालुए भंभो ।

चंदणरसभगतणू उववइमहिसरइ जुण्होए ॥८४॥ (६९)

भंभा मेरी भव्यो बहिणीतणए वदंगणे ^१भंटं ।

^२भंडं मुंडणए भहं आमलयन्मि ^३भट्टिओ कणहे ॥१००॥

भंभा तूर्यविशेषः । भव्यो भागिनियः । ^१भंटं वृन्ताकम् । ^२भंडं मुण्डनम् ।
भहं आमलकम् । भट्टिओ विष्णुः ॥ यथा ।

कय ^४भंडसिरो भंभासहो रे भव्व लिहइ तुह जणओ ।

भट्टिअभत्तिविउत्तो भहयएगारसोइ ^५भंटाइ ॥८५॥ (१००)

वरुअन्मि भमासो भल्लुंकी भसुया भुरंडिया य सिवा ।

पखलंतन्मि भलंतं कलहावत्तेसु भंडणभममुहा ॥१०१॥

भमासो इच्छुस^६दृशं दृणम् । भमसो इति धनपालः । ^७भल्लुंकी भसुया
भुरंडिया इत्येते त्रयोऽपि शिवावाचकाः । अत्र भुरंडियाशब्दो भुकारादि-
रर्थानुरोधात्पठितः । भलंतं प्रखलत् । भंडणं कलहः । अत्र भसलो भ्रमर
इति भ्रमरशब्दभवः । भरइ भलइ स्मरतीति धात्वादेशेषक्ताविति नात्तौ ।
भममुहो आवर्त्तः ॥ यथा ।

भंडणभममुहपडियं ^८पिक्खिय भल्लुंकियाइ सह भसुयं ।

णेइ भमासभलंतं तुह हयवेरिं भुरंडिया ^९अस्सा ॥८६॥ (१०१)

भहाकरिभहसिरी दीहमलयजा भरोच्छयं तालं ।

भयवग्गामो मोटेरयन्मि जेट्टवहिणीवई भाओ ॥१०२॥

भहाकरी प्रलम्बः । भहसिरी श्रीखण्डम् । भरोच्छयं तालफलम् । अत्र
भम्भडइ भमाडइ भमडइ भ्रमतीति धात्वादेशेषक्ता इति नोक्ताः । भयवग्गामो
मोटे^{१०}रकाख्यं स्थानम् । भाओ ज्येष्ठभगिनोपतिः ॥ यथा ।

१ ० भंडं.

२ ० भंडं.

३ AB भट्टिओ.

४ ० भंडसिं.

५ ० भंडाइ.

६ ० दृशदृ.

७ AB भल्लुंकी.

८ ० पिक्खिय.

९ AB अस्सा.

१० ० रकम् भां.

भद्राकरिभुअदंडं भयवग्गामन्नि भद्रमिरिहत्थो ।

वीरजिणमच्च भाउय भरो^१च्छयफलं ^२चयस्सुरसेवं ॥८७॥

अत्र भाद्र विभेतोति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (१०२)

भासलभावियभाउज्जा दित्तग^३हियभाउजायासु ।

भासुंडी खीसरणे भाउयमासाढगोरिजसवण ॥१०३॥

भासलं दीप्तम् । भावियं गृहीतम् । भाउज्जा भ्रातृजाया । भासुंडी निःसरणम् । भाउयं आषाढे गौर्या उत्सवविशेषः ॥ यथा ।

ओ पिच्छु जारभावियसंकेया मयणअग्निभासलिआ ।

भाउयमिसेण भवणा भासुंडइ तुज्ज भाउज्जा ॥८८॥ (१०३)

भायलभासियभाइल्ला जच्चतुरंग^४दिस्सहलिएसु ।

भावइया धम्मियगेहिणीइ भिंगं च कसिणम्मि ॥१०४॥

भायलो जात्यतुरंगमः । भासियं दत्तम् । भाइल्लो हालिकः । अत्र भाइरो भौरुरिति विभेतेर्भादेशे लुन इरे सिद्धमिति नोक्तम् । भावइया धार्मिक-गृहिणी । भिंगं क्षणम् ॥ यथा ।

इंदियभायलविवसो भावइयाण णियडे भम तुमं मा ।

भाइल्ल ताहि भासियसावो कह होसि पाव भिंगमुहो ॥८९॥ (१०४)

भिसिया बिसी भिसंतमणत्थे चीरीइ भिंगारी ।

^५दारम्मि भित्तरं टंक^६च्छिणे भित्तिरुवं च ॥१०५॥

भिसिया वृत्ती । भिसंतं अनर्थः । दीप्तार्थस्तु भासेर्भिस इति धात्वादेशे सिद्धः । भिंगारी चीरी । मशक इत्यन्ये । भित्तरं द्वारम् । भित्तिरुवं टङ्कच्छिन्नम् ॥ यथा ।

भिंगारिसंकुलाभित्तिरुवगुहभित्तरे वसंताणं ।

भिसियापरिगहाणं सुणीण कत्तो भिसंताइं ॥९०॥ (१०५)

1 AB °रोच्चय°.

5 C बार°.

2 A चयत्तुसु° B चयत्तुसु°.

6 AB °च्छिन्ने.

3 C °हिषय°.

4 AB °दित्र°.

भुज्जे भुञ्जं कुहाए भुक्खा कोलन्नि भुंडभुंडीरा ।

भुत्तूणो भिच्चे भुरुहुंडियमुद्धूलिए ^१चेव ॥१०६॥

भुञ्जं ^२भूर्जम् । भुक्खा क्षत् । भुंडो तथा भुंडीरो सूकरः । भुत्तूणो ।
ओत्संयोगे इति भोत्तूणो इत्यपि । भृत्यः । अत्र । भुमइ भ्रमति । भुल्लइ
भ्रश्यति । भुक्कइ भषति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । भुरुहुंडियं
उद्धूलितम् । भुरुहुंडियं इत्यन्ये ॥ यथा ।

धूलिभुरुहुंडिया जे भुक्खाए भुञ्जकिसा य भुत्तूण ।

किं जा^३एहिं बह्महिं वि भुंडोरेहिं च ^४तेहिं भुंडोए ॥८१॥ (१०६)

^५भूञ्जो य जंतवाहे भूञ्जसो किट्टखल^६जसो ।

भूमिपिसाओ ताले भयालुए भेडभेज्जभेज्जलया ॥१०७॥

भूञ्जो यन्त्रवाहः । भूञ्जसो कृष्टे खले यन्त्रः । भूमिपिसाओ तालः । भेडो
भेज्जो तथा भेज्जलओ त^७योऽप्यमी भोरुवाचकाः । भेडशब्दो भेरशब्दभवोऽप्यस्ति ॥
यथा ।

भूमिपिसाए ^८भूञ्जं चडियमभेडं वह्म णिएऊण ।

^९भूञ्जणपिक्खणमिसा अभेज्जला जाइ भेज्ज व्व ॥८२॥ (१०७)

भेरुंडो दीवो भोयभोइया भाडिगामपवरेसु ।

अहियारिसंबले भोल्लयं च भारुंडयन्नि भोरुडओ ॥१०८॥

भेरुंडो चित्रकः । भोओ भाटिः । भोइओ ग्रामप्र^{१०}धानः । भोल्लयं
प्रबन्धप्रवृत्तं पाथेयम् । ^{११}भोरुंडो भारुण्डपत्नी ॥ यथा ।

अणुतित्यं कयभोया एकमुहीहविअ भोल्लयं लेह ।

भोइयभेरुंडा दोमुह^{१२}भोरुडयाण पेच्छह^{१३}अवायं ॥८३॥ (१०८)

१ C चेअ.

२ AB भूर्जम्.

३ C °एहिं बह्महिं वि.

४ C तेहिं.

५ AB भूञ्जो.

६ AB °जन्ने.

७ C °योऽप्यस्ति.

८ AB भूञ्जं.

९ AB भूञ्जण°.

१० C °धानम्.

११ AB भोरुंडो भेरुंडप°.

१२ A °भोरुंड°.

१३ AB अवयं.

॥ अथानेकार्थाः ॥

क्लिप्तसिरबंदिभूसासहिदोहितेसु भंडो य ।

भंडौ सिरीसरुक्खो अडई असई य गड्डी य ॥१०६॥

भंडो क्लिप्तमूर्धा मागधो मण्डनं सखा दौहितश्चेति पञ्चार्थः । भंडौ शिरोषष्ठ्योऽष्टवी असतो गन्तौ चेति चतुरर्था ॥ (१०६)

भंभलसहो अप्पियजडेसु भित्तं च ^१दारगेहेसु ।

साणे सुरमाणे भुक्कणो अ आणतरिचेडिया ^२भेलौ ॥११०॥

भंभलं अप्रियम् । भंभलो मूर्खः । भित्तं द्वारं गृहं च । भुक्कणो खा मद्यादिमानं च । भेलो आज्ञा वेडा चेटी चेति त्रयार्था । वेडायां भेलश्चो इत्यपि केचित् ॥ (११०)

॥ अथ मादयः ॥

मंती विवाहगणए मंठो संठे पिहाणिया मंडी ।

मंचो बंधे मग्गो पच्छा मच्चं मले मलो सेए ॥१११॥

मंती विवाहगणकः । मंठो शठः । मंडी पिधानिका । मंचो बन्धः । मंठो बन्ध इति केचित् पठन्ति । मग्गो पश्चात् । मच्चं मलः । मलो खेदः ॥ यथा ।

मंडीइ हणेमि सिरं जं मुंडेजण घम्मजायमलो ।

रे मंचजोगमच्चिअ मंतिं पुच्छेसि मग्गओ मंठ ॥८४॥ (१११)

सिंगविहीणे मट्टो मट्टमराला य अलसम्मि ।

मंखोऽण्डे मम्मो मल्लाणो मामा य मामीए ॥११२॥

मटो शृङ्गविहीनः । मटो तथा मरालो अलसः । मरालो हंस इति
सातवाहनः । मंखो अण्डः । मन्त्री मन्त्राणो मामा त्रयोऽप्यसौ मातुलानो-
वाचकाः । मामोशब्दोऽपि देश्यः । पर्यायभङ्गा तूपात्तः ॥ यथा ।

^१रहसि मराल ण घरे मंखिल्लो मट्टमट्टसहो व्व ।

इय एस मन्निमज्जे मामाहसिओ हणेइ मन्नाणिं ॥८५॥ (११२)

मइराइ मई मइमोहणी य सीमाइ ^२मज्जेमेराओ ।

सेले मज्ज हटे मत्तल्लिमि^३णायाइ अक्खमे ^४महरो ॥११३॥

मई तथा मइमोहणी सुरा । ^५मज्जा तथा मेरा मर्यादा । मज्ज पर्वतः ।
मत्तल्लो तथा मिणायं बलात्कारः । महरो असमर्थः ॥ यथा ।

मत्तल्लिसुक्कमज्जो मउमेराघोसदंसियमिणाओ ।

पियइ मइं गइमहरो सुसली मइमोहणीकुडयहत्थो ॥८६॥ (११३)

मडिया समाहयाए मउअं दीणम्मि पितुहरे महणं ।

मरुलो भूए मइयं च भक्खिए मंडलो साणे ॥११४॥

मडिया समाहता । मउअं दीनम् । महणं पितुर्गृहम् । मरुलो भूतं
पिशाचादि । मइयं भर्त्सितम् । मंडलो श्वा ॥ यथा ।

काममरुलमडिया सा म^६उआ महणम्मि वसइ मइयसही ।

तं मंडलो व्व कत्थ वि भमेसि जाणसि ण वेयणं तीए ॥८७॥ (११४)

मडयमयडा उववणे चंडिलए मज्झओ ^७चेव ।

सिरमालाइ मयाई मउली य हिययरसोच्छलणे ॥११५॥

1 AB रहसि मरालाण घ°.

2 A मडभले°.

3 A °णाआ अ° B °णाआइ अ°.

4 AB मइरो.

5 A मज्जा.

6 AB °उया.

7 C चेअ.

मडओ तथा मयडो आरामः । मंजभओ नापितः । मयाई शिरोमाला ।
मउली हृदयरसोच्छलनम् ॥ यथा ।

मउभय मच्छयगन्धिअ हवेइ मउली तुमं णियंताण ।

महसि सुअंधिमयाइं मडयठिअं तं कहं मयडवालिं ॥८८॥ (११५)

मंजीरं हिंजीरे वल्लिविसेसे मयाली य ।

जारम्मि महालो मंजुआ^१अ तुलसीइ मंतुआ लज्जा ॥११६॥

मंजीरं शृङ्खलकम् । मयाली निद्राकरी लता । महालो जारः । मंजुआ
तुलसी । मंजिया इत्यन्ये । मंतुआ लज्जा ॥ यथा ।

तइया मयालिगहणे मंजुअदलचुंठिरिं रमसि सुण्हं ।

विरयसि मंतुअमिण्हं महाल मंजी^२रघात्तिओ कीस ॥८९॥ (११६)

करहम्मि महंगो मंडिल्लो पूवे लहुम्मि मडहं च ।

मउडो मुकुंडो मुरुमुंडो मोडो य जूडम्मि ॥११७॥

महंगो उष्ट्रः । मंडिल्लो अपूपः । मडहं लघु । मउडो मुकुंडो मुरुमुंडो
मोडो इत्येते चत्वारो जूटवाचकाः ॥ यथा ।

तीइ सुमुकुंडोए मुरुमुंडं णियवि किं सुमोडकए ।

मंडिल्लमत्त मोडमि मडहं णिअकुमउडिं मह^३गोइ ॥१००॥ (११७)

मज्जोक्कमहिणवे मंगुसमुगुसुमुगसा णउले ।

मंगलमसिणा सम^४रन्मा अग्घाडम्मि मउरमउरंदा ॥११८॥

मज्जोक्कं प्रत्यग्रम् । मंगुसो मुगुसु मुगसो त्रयोऽप्येते नकुलवाचकाः ।
मंगलं सदृशम् । मसिणं रम्यम् । मउरो तथा मउरंदो अपामार्गः ॥ यथा ।

मंगुसमुअप्पमंगल मुगुसुमुगसिजुयं मसिणपुच्छं ।

मउरंदवणे मज्जोक्कमउरकंउयण्हं हणंतमहिं ॥१०१॥ (११८)

मंतेक्षीमयणसलाया साल^१हियाए मल्हणं लीला ।

मंघायमहाअत्ता अट्टे पंके महेडो अ ॥११६॥

मंतेक्षी तथा मयणसलाया सारिका । मल्हणं लीला । मंघाओ तथा म^२हाअत्तो आढ्यः । महेडो पङ्कः ॥ यथा ।

एतन्मि म^३हाअत्ते मल्हंतौ णवमहेडडरुहणयणा ।

पाठइ मंघायवह मयणसलायापिएत्य मंतंक्षिं ॥१०२॥

अत्र । मक्कडो जालकारक्कमिः । मद्दलो मुरजः । इति मर्कट^४मर्दलशब्द-
भवौ । मलइ मढइ मड्डइ मृद्नाति । महइ काङ्कति । एते धात्वादेशेषूक्ता
इति नोक्ताः ॥ (११८)

गव्वे मरट्टमडहरमडप्फरा मलहरो तुमुले ।

महिसंदो सिग्गुतरुम्मि महासद्दा सिवाए य ॥१२०॥

म^५रट्टो मडहरो मडप्फरो त्रयोऽप्येते गर्ववाचकाः । मलहरो तुमुलः ।
महिसंदो शिगुतरुः । महासद्दा शिवा ॥ यथा ।

महिस महिसंदमोडणमडहरिय मडप्फरा मलहरेसु ।

हत्थिमर^६ट्टघरट्टे होसि महासद्दभोयणं सौहे ॥१०३॥ (१२०)

मज्झम्मि म^७ज्झआरं महाबिलं खे महाणडो गिरिसे ।

मडहर^८लंपिया गामणिगव्वीसु त^९रुणे महालक्खो ॥१२१॥

मज्झआरं मध्यम् । महाबिलं व्योम । महाणडो रुद्रः । मडहरो
ग्रामप्रवरः । मे^{१०}हर इत्यन्ये । मलंपिओ गव्वी । महालक्खो तरुणः ॥ यथा ।

^{१०}दिस्सा महाबिलचरीसमा पिया तुह महाणडपियाए ।

मडहर मलंपिओ तो भमसु महालक्खम^{११}ज्झआरम्मि ॥१०४॥ (१२१)

1 O °हिआइ.

2 AB °हाअंतो.

3 AB °हाअंते.

4 AB °सुरज°

5 AB °रडो.

6 O °ट्ट घरट्टे.

7 AB °ज्झयारं.

8 AB °रुणी.

9 C °हरो इ°.

10 AB दिवा.

11 AB °ज्झयार°.

णलिणीद् महावल्ली मडवोज्झा जप्पजाणम्मि ।

मत्तम्मि मत्तबालो तह ^१महुमुहमासिया पिसुणे ॥१२२॥

महावल्ली नलिनी । मडवोज्झा शिविका । मत्तबालो मत्तः । महुमुहो
तथा मासिओ पिसुनः ॥ यथा ।

रे मत्तबाल महुमुह मडवोज्झाजोग्ग तुज्झ वि विओए ।

तम्मेइ महावल्लीसयणम्मि अमासिया खु सा बालो ॥१०५॥ (१२२)

कुसुमरण मयरंदो मम्मणिया णीलमक्खियाए य ।

मत्तालंबो तह मत्तवारणे महयरो णिउज्जवर्द्ध ॥१२३॥

मयरंदो कुसुमरजः । पुष्परसवाचकस्तु संस्कृतभव एव । मम्मणिया नील-
मञ्जिका । मत्तालंबो मत्तवारणः । ^२महयरो गह्वरपतिः ॥ यथा ।

कमलमयरंदगोरिं मत्तालंबे इमं ण जइ रमसि ।

मम्मणियाउल^३रखे महयर^४भिच्चु व्व ता वरं भमिउं ॥१०६॥ (१२३)

मज्झंतियं च मज्झंदिणम्मि ^५मग्गखिरो अ अ^६णुगमिरे ।

मलवट्टो तरुणीए म^७हिसिकं महिसिणिवहम्मि ॥१२४॥

मज्झंतियं मध्यंदिनम् । म^५ग्गखिरो अनुगमनशीलः । मलवट्टो तरुणो ।
म^७हिसिकं महिषोसमूहः ॥ यथा ।

मलवट्टिसमं कीलंतयस्स मज्झंतियम्मि वोलोणे ।

ओ वच्चइ म^७हिसिकं इमस्स म^५ग्गखिरो हवसु गोव ॥१०७॥ (१२४)

भंडम्मि महत्थारं मज्झिमगंडं च उअरम्मि ।

महुरालियं परिचिए रयस्सलाए ^{१०}मयलवुत्ती ॥१२५॥

1 AB महसु°. 2 AB मयहरो.

3 AB °रइ.

4 C °भिच्चो व्व.

5 AB मज्झन्निरो.

6 A °णुगमिरा B °णुममिरो.

7 A °हिसिकं हि° B °हिसिकं महि°.

8 AB °ग्गन्निरो.

9 AB °हिसिकं. 10 C °लवुत्ती.

महत्थारं भाण्डम् । महत्थारं भोजनमिति सातवाहनः । अत्र । मयगलो हस्तो । मयधुत्तो क्रोष्टेति मदकलमृगधूर्तशब्दभवौ । मज्झिमगंडं उदरम् । मङ्गुरालियं परिचितम् । मयलवुत्तो रजस्वला ॥ यथा ।

उअह महत्थारसरिसमज्झिमगंडं पुलोइय भुअंगं ।

वेसा संभलिमङ्गुरालियं पि ण रमेइ मयलवुत्तिमिसा ॥१०८॥ (१२५)

मंगलसज्जं^१ तह वीअवावसेसम्मि खेत्तम्मि ।

मणिरइया कंचौए कंदप्पे मयणिवासमित्तलया ॥१२६॥

मंगलसज्जं बोजवापशेषं क्षेत्रम् । मणिरइया कटीसूत्रम् । मयणिवासो तथा मित्तलो कन्दर्पः ॥ यथा ।

मंगलसज्जे गलिया मणिरइया तुज्झ पंसुलि सहेइ ।

मित्तलपिया^२णुहारिणि किर मोव्वो मयणिवासधणुहस्स ॥१०९॥ (१२६)

घूयम्मि महासउणो महालव^३क्खो य सद्धपक्खम्मि ।

मक्कडबंधं गीवाविहसणे संकलारूवे ॥१२७॥

महासउणो उलूकः । महालवक्खो भाद्रपदे आश्वपक्षः । मक्कडबंधं शृङ्खलारूपं ग्रीवाभरणं सव्यापसव्यं यन्त्रोपवीताकारम् ॥ यथा ।

सरएण महासउणो महालवक्खेण बंधणा तह य ।

णवमक्कडबंधेण य मोयंते उप्पलच्छीओ ॥११०॥

अत्र महमहइ गन्धः प्रसरतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । (१२७)

मणियायहरं जलही माला जुणहाइ रोमसे माई ।

माहं च कुंदकुसुमे मायंदो^४स्वम्मि माडियं गेहे ॥१२८॥

1 C °लवुत्तो.

2 AB °रिसं.°

3 C °लवुत्ति.°

4 AB °णुकारि.°

5 B °क्खोम्मि.

6 A मोहं.

मणिणायहरं समुद्रः । माला ज्योत्स्ना । माई रोमशः । माहं कुन्द-
कुसुमम् । अत्र । माइं मार्थे । मामि सख्यामन्त्रणे । एतौ शब्दानुशासने
उक्ताविति नोक्तौ । माढो संनाह इति माढोशब्दभव इति नोक्तः । मायंदो
आम्रः । माडियं गृहम् ॥ यथा ।

गुणमणिणायहरं चुल्लुकं तुज्जं मायंदकुंजमाडियं ।

गाएइ पुलयमाई खयरिजणो माहमालधवलजसं ॥१११॥ (१२८)

सियवडपव्वइयाए मायंदी आमलीइ ^१माइंदा ।

मउए माइलिमाउच्छा माभाई अभयदाणे ॥१२६॥

मायंदी श्वेतपटा प्रवजिता । मा^१इंदा आमली । माइली तथा माउच्छो
मृदुः । माउक्कं मृदु इति तु मृदुकशब्दभवम् । माभाई अभयप्रदानम् ।
अदूरविप्रकर्षात् माभोसियं इत्यपि ॥ यथा ।

किं माइंदवणं करेसु मरणभयमाइलिमणाण ।

माभाइं माउच्छो इय मायंदो उवदिसेइ ॥११२॥ (१२८)

मालूरो य कविट्ठम्भि माहिलो महिसिवालम्भि ।

मंसुम्भि मासुरी माणियमणुह्यम्भि माहुरं साके ॥१३०॥

मालूरो कपिलः । बिल्ववाची तु संस्कृतसमः । माहिलो महिषीपालः ।
मासुरी श्मश्रु । माणियं अनुभूतम् । माहुरं शाकम् ॥ यथा ।

जं सुअसि सुरयसमए माणियमालूर माहुरयभोज्जो ।

ता माहिल तुज्जं सुहे किमुगया मासुरी एसा ॥११३॥ (१३०)

अंवाए मादलिया सिसिरसमीरम्भि माहिवाओ य ।

^३माअलिया माउच्छाइ मारिलग्गा य कुच्छिइया ॥१३१॥

मादलिया माता । माहिवाओ शिशिरवातः । माअलिया माटप्पसा ।
मारिलगा कुत्तिता ॥ यथा ।

सु^१दर अमारिलगा तुउभ कए मयणअग्निजलिया सा ।

मादलियामाअलिया खेयकरी जलइ माहिवाए वि ॥११४॥ (१३१)

मालाकुंकुममाहारयणा वरघुसिणवत्येसु ।

मिरिया कुडी घणगणे मिहिया जेट्टम्मि मित्तिवओ ॥१३२॥

मालाकुंकुमं प्रधानं कुङ्कुमम् । माहारयणं वस्त्रम् । वस्त्रविशेष इत्यन्ये ।
मिरिया कुटी । मिहिया मेघसमूहः । मित्तिवओ ज्येष्ठः ॥ यथा ।

मालाकुंकुममाहारयणेहिं भूसिया वि कुलसुण्हा ।

मिहियाचुर्यंतमिरियाइ लियइ मित्तिवयदंसणसलज्जा ॥११५॥ (१३२)

समकाले मीअं घरवलए सुब्भो मिगीइ मुंडा य ।

मुंडी ^३नौरङ्गी चुंबणम्मि मुद्दी मुणी अगत्तिदुमे ॥१३३॥

मीअं समकालम् । मीसालियं मिअमिति तु मिअशब्दभवम् । सुब्भो
गृहमध्ये तिर्यग्दारु । मुंडा मृगी । मुंडी नौरङ्गी । अल^४म्बुसायां तु मुण्डितमुण्ड-
साट्श्यामुंडीशब्दो लाक्षणिकः । मुद्दी चम्बितम् । मुणी अगस्तिद्रुमः ॥ यथा ।

मु^५ण्डयोइ ससुंडीइ मुणिवणे पत्तियाइ फुल्लकए ।

मुद्दीलुद्धो मीअं सुब्भाणयणमिसओ जुवा चलइ ॥११६॥ (१३३)

मुहलं मुहे सुयंगी कौडी हि^६काए मुट्टिका ।

मुसहं मणआकुलया मुहियं एमेयकरणम्मि ॥१३४॥

मुहलं मुखम् । सुयंगी कौटिका । मुट्टिका हिका । मुसहं मनस
आकुलता । मुहियं । मुहिया अन्येषाम् । एवमेवकरणम् ॥ यथा ।

विरहसुसहम्मि जाए डसइ सुयंगि व्व पउममुहलं तं ।

दाहिणपवणो मुहियं जरमउभे एस मुट्टिका ॥११७॥ (१३४)

मुक्कय^१ मखवह्वीवाहे मुरियं च तुडियन्मि ।

मुरई असईइ मुलासिअो फुलिंगे मुआइणी डुंबी ॥१३५॥

मुक्कयं यासी वोढं^२ प्रकृता तद्वर्जितानामन्यासां निमन्वितानां वधूनां
विवाहः । मुरियं त्रुटितम् । मुरई असतो । अत्र । मुणइ जानाति ।
मुरइ हासेन स्फुटति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । मुलासिअो
स्फुलिङ्गः । मुआइणी डुम्बी ॥ यथा ।

अमुरिअतेअमुलासिय जयसिरिवीवाह मुकया तुउभ ।

मुरइ व्व भमइ किच्ची मुआइणी किं^३ ण पल्लिदेसे वि ॥११८॥ (१३५)

मुग्घुरुडो मुकुरुडो रासीइ मुहत्थडो य मुहवडणे ।

मुरुमुरियं रणरणए भु^४मया मुहरोमराई य ॥१३६॥

मुग्घुरुडो तथा मुकुरुडो राशिः । मुहत्थडो मुखेन पतनम् । मुरुमुरियं
रणरणकः । मुहरोमराई भूः ॥ यथा ।

सा सुमुहरोमराई तुह विरहे पाव दोसमुग्घुरुड ।

गुणमुक्क^५रुडा घणमुरुमुरिएण मुहत्थडिं पत्ता ॥११९॥

अत्र सुसमूरइ भनत्तौति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (१३६)

मूसामूसा^६आइं लहुअदुवारम्मि मूसरी भग्गे ।

पौणम्मि मूसलो तह मूअल्लो मूअलो मूके ॥१३७॥

मूसा तथा मू^७साअं लघुदारम् । मूसरी भग्नः । मूसलो उपचितः । मूअल्लो
तथा मूअलो मूकः । अत्र मूरइ भनत्तौति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ यथा ।

मूअल ण अत्थि मूसाअं^८संचरी जेण मूसरी मूसा ।

^८मूअल्लिअणिउरा वि हु कइ सा मूसलथणी अहिसरेउ ॥१२०॥ (१३७)

1 AB °मद्व°.

2 AB न.

3 AB °नआ.

4 AB °रुडो.

5 A °आई.

6 AB °साय°.

7 AB संवरौ.

8 AB सूयल्लियणि°.

१मेठी मेढी मेली य संहर्द्र वणिसहायए २मेढो ।

हथिवए मेठो मेअर ३मेअज्जा असहण ४धसोसु ॥१३८॥

१मेठी मेढी । मेढीशब्दोऽपि यदि देश्यस्तदा पर्यायभङ्गा निवद्धः ।
मेली संहतिः । २मेढो वणिकसहायः । मेठो हस्तिपकः । मेअरो असहनः ।
मे ३अज्जं धान्यम् ॥ यथा ।

मे ७अज्जहट्टवारि मे ९ठेण कुंजराहिरूढेण ।

मेठीए हणियाए मेअरमेढाण हुंति मेलीओ ॥१२१॥ (१३८)

१मेडंभो मिगतंतू मेहच्छोरं च गौरम्मि ।

मोचं च अद्वजंघीइ मोगगरो चेअ मउलम्मि ॥१३९॥

१मेडंभो मृगतन्तुः । अत्र मेल्लइ मुञ्चतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ।
मेहच्छोरं जलम् । मोचं अर्धजङ्घी । मोगगरो मुकुलम् ॥ यथा ।

१०मेडंभख ११लिज्जंता मेहच्छोरं पि कह वि अपिअंता ।

भयमोगगरियमुहा तुह रिउणो गयमोचया वणे जंति ॥१२२॥ (१३९)

सवचम्मि मोरमोरत्तया कसिणकसियाइ मोकणिया ।

मसओलूएसु मरो मड्डा बलकारआणासु ॥१४०॥

मोरो तथा मोरत्तओ श्वपचः । मो १२रत्तओ चण्डाल इत्यन्ये । यदाह ।
मोरत्तओ श्वपाकश्चण्डालः केषुचिद्रूढः ॥ मोकणिया असितं पद्मोदरम् ॥ यथा ।

रे कम्ममोर वम्मह १३णसो मोरत्तओ विरहिणोण ।

तावोव १४यारणिहयाइ मोकणीए वि ताउ जं डहसि ॥१२३॥

अत्र । मोरउल्ला सुधा इत्यव्ययेषु । मोट्टाअइ रमते । इति धात्वादेशे-
षूक्ताविति नोक्ती ।

1 AB मेण्ठी.	2 A मेढो B मेठो.	3 AB ०मेज्जा.	4 AB ०धसोसु.	5 A मेढो
6 A ०अज्जं.	7 A ०अज्जं.	8 A ०टेणं.	9 AB मेडंभो.	10 AB मेडंभं ०
11 AC ०लिज्जंता.	12 AB ०रओ.	13 AB णसो.	14 AB ०यारणिहियाविमो.	०

॥ अथानेकार्थाः ॥

मरो मशक उलूकश्च । मड्डा बलात्कार आन्ना च ॥ (१४०)

कंठे सुयन्मि य मडो लज्जादुक्खेसु मंतक्खं ।

सिंखलमंथाणेसुं मंदीरं म'म्माणो मयणरोसा ॥१४१॥

मडो कण्ठो मृतश्च । मंतक्खं लज्जा दुःखं च । मंदीरं शृङ्खला मन्यानश्च ।
मम्माणो मदनो रोषश्च । अव्यक्तवचनार्थस्तु मन्मनशब्दभवः ॥ (१४१)

तुमुलमलिणेसु मइलो सारसिदूईसहीसु अ मराली ।

मक्कोडभुणो उम्मापिपीलियाजंतगुंफरासीसु ॥१४२॥

मइलो कलकलो गततेजाश्च । मराली सारसी दूती सखी चेति त्रयार्थाः ।
मक्कोडा ऊर्णापिपीलिका । मक्कोडो यन्त्रगुम्फनार्थं राशिश्च । यदाह ।
मक्कोडोऽपि हि राशिर्यन्त्रग्रथनाय यः क्रियते ॥ इति ॥ (१४२)

मम्मका णायव्वा उक्कंठाए य गव्वे य ।

वुड्डे णिवहे पिच्छुले मु^४हरे जलहिम्मि य महल्लो ॥१४३॥

^१मम्मका उत्कण्ठा गर्वश्च । महल्लो वृद्धो निवहः पृथलो मुखरो जलधिक्षेति
पञ्चार्थः ॥ (१४३)

सिरिवयखगबंदीसुं महुओ कड^६ओवणेसु मलओ य ।

लहुयखित्ते कुंडे मलियं मज्जियमुद्विक्खए पीए ॥१४४॥

महुओ ओवदाख्यः पक्षी मागधश्चेति द्वयर्थः । ओरि^७ति यो वदति ^८वाश्यते स
ओवदः । मलओ गिर्येकदेश उपवनं च । मलियं लघुक्षेत्रं कुण्डं चेति
द्वयर्थम् । मज्जियं अवलोकितं पीतं च ॥ (१४४)

1 AB °म्माणा, 2 C °ङ्गलं, 3 AB उन्ना° C उणा°, 4 C °हले, 5 A °म्माको,

6 AB °ओणे°, 7 C °ति व°, 8 AB वाश्यते,

मल्लयम^१पूर्वभेए सरावकोसुंभचसएसु ।

मंगुलमणिट्टपावेसु मंथरं बहुकुसुंभकुडिलेसु ॥१४५॥

मल्लयं अपूपभेदः शरावं कुसुम्भरत्नं चषकश्चेति चतुर्थम् । मंगुलं अनिष्टं पापं च । मंगुलो चौर इत्यन्ये । मंथरं बहु कुसुम्भं कुटिलं चेति त्रार्थम् । मन्दवाची तु संस्कृतसमः ॥ (१४५)

ऊढाकुविए कलुसे असुइम्मि य होइ ^२मट्ट्हियं ।

^३मडुवइयं हयतिक्खे मालो आराममंजुमंचेसु ॥१४६॥

^२मट्ट्हियं परिणीतायाः कोपः कलुषमशुचि चेति त्रार्थम् । ^३मडुवइयं हतं हतं तीक्ष्णं चेति द्वार्थम् । मालो आरामो मञ्जुर्मञ्जुश्चेति त्रार्थः ॥ (१४६)

माणंसी माइयचंदव^४हसुं माउया सहिउमासु ।

मुक्कलमुचिए सदरे य मुम्मुरो ^५करिसकरिसअग्गीसु ॥१४७॥

माणंसी मायावी चन्द्रवधूश्चेति द्वार्थः । मनस्विवाचक^६सु मनस्विशब्द-
भव एव । माउया सखी दुर्गा च । माट्वाचकसु माट्वाकाशब्दभवः । मुक्कलं
उचितं खैरं च । मुम्मुरो करोषं करीषाग्निश्चेति द्वार्थः ॥ (१४७)

सालीमाउलधूयापिउच्छपुत्तेसु मेहुणयसहो ।

मोओ य अहिगयत्थे गिरिन्मि तह चिम्भडाईण ॥१४८॥

मेहुणिया पत्न्या भगिनो मातुलात्मजा च । मेहुण्यो पितृष्वसुत इति लिङ्ग-
परिणामेन व्याख्येयम् । 'मोओ अधिगतस्त्रिभिर्भाटादीनां बीजकोशश्चेति द्वार्थः ॥ (१४८)

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितायां देशीनाममालायां षष्ठो वर्गः ॥

1 AB °पूपभे°.

2 AB मड्डहि°.

3 AB मदव°.

4 AB °हसु.

5 AB करिसअ°.

6 AB °सु श°.

7 AB माओ.

8 AB °श्रीशब्दसंग्रहवृत्तौ षष्ठो वर्गः ॥ क ॥ संख्या ७०४. वर्ग°.

सप्तमवर्गः ।

वर्गसंज्ञा चेह न व्याकरणप्रसिद्धा किं तु ज्योतिःशास्त्रप्रसिद्धेऽहादृता । ते च अकचटतपयशा इति । तत्र प्रथमः स्वरवर्गस्ततः कवर्गादयः पञ्च । सप्तमो वर्गो यकारादिः । यकारस्य प्राकृतेऽसंभवात् ततो रेफादयः प्रसूयन्ते ॥ तत्र रादिः ।

रंगं तउए रत्ती आणा रप्फो य वम्मीए ।

रंभो दोलाफलए कंगूए रल्लराल^१रायलया ॥१॥

रंगं तपु । रती आज्ञा । रप्फो वल्लीकः । रंभो ^२आन्दोलनफलकम् । अभिमानचिह्नस्तु अन्दोलणफल^३लयसिन्दुरं रंभो । इत्याह । रल्ला तथा राला तथा ^४रायला प्रियङ्गवः ॥ यथा ।

मेल्लिअ ^१रायलदलणं भंजिय रत्तिं च रल्लभोज्ज तुमं ।

रप्फमुह रंभचडियं रालकरो रंगकुंडलं णियसि ॥१॥ (१)

रद्धी वरे रसाला य मज्जिया गहावियम्मि रत्तीओ ।

भमरे रसाउरोलंबा य रसहं च चुल्लिमूलम्मि ॥२॥

रद्धी प्रधानम् । रसाला मार्जिता । रत्तीओ नापितः । रसाज तथा रोलंबो भमरः । रसायशब्दोऽयमित्यन्ये । यज्ञोपालः । अलिरपि रसाओ स्यात् ॥ इति । रोलंबशब्दं संस्कृतेऽपि केचिन्नतानुगतिकतयाः प्रयुञ्जते । रसहं चुल्लीमूलम् ॥ यथा ।

रो^५लंबु व्व महुपिओ रसाउवसाइ तोइ ^६पिअ अहरं ।

रद्धिरसालं पुच्छसि रत्तीय रसहवावडं किमिह ॥२॥ (२)

1 C °राञ्जल°.

2 C °अन्दो°.

3 A.B. °लअसि°.

4 C राजाला.

5 C °लंबो.

6 A.B. प्रियङ्ग°

रत्तयरग्यरंजणरवया बंधूयघट्टुघंडमंथा ।

रंदुअरयवलिरइगेत्ता रज्जुसिसुत्तणाहिलासेसु ॥३॥

रत्तयं बन्धूकम् । रंग्यं ^१कौमुभ्रवस्त्वम् । रंजणो घटः । रंजणं कुण्डमिति केचित् । रवओ म^२न्यानः । रंदुअं रज्जुः । अत्र । रंभइ गच्छति । रंपइ ^३रंपइ तच्छाति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । रयवली शिशुत्वम् । ^४रइगेत्तं अभिलषितम् । रइगेत्ती रतित्थणेति केचित् ॥ यथा ।

रंजणयणिमरयवलिं रंगयवत्यं वहुं ^५रवयहत्यं ।

^६रत्तयउट्ठिं रइगेत्ततो वज्जिभहसि रंदुएण हरे ॥३॥ (३)

रच्छामयरत्तक्वररप्फडिया साणसीहुगोहासु ।

रयणिद्वयं च कुमुए राओ चडए रणे राडी ॥४॥

^१रच्छामओ श्वा । रत्तक्वरं सौधु । रप्फडिया गोधा । अत्र रंखोलइ दोलयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । रयणिद्वयं कुमुदम् । राओ चटकः । राडी संग्रामः ॥ यथा ।

रच्छामयरप्फडियारयणिद्वयमोयणे खणे के वि ।

राय व्व कामअंधा पिअंति रत्तक्वरं रइय राडिं ॥४॥ (४)

रावियमस्साइयए रायगई तह जलोयाए ।

रिंडी कंथ^{१०}प्पाया रिप्पं पट्टे पवेसए रिगो ॥५॥

रावियं आस्वादितम् । रावियं रञ्जितमिति तु रञ्जे राव इति धात्वादेशे सिद्धम् । रायगई जलोकाः । रिंडी कन्याप्राया । रिप्पं पृष्ठम् । रिगो प्रवेशः ॥ यथा ।

1 AB °गन्धं.

2 AB कुम्भं.

3 A °न्यानं.

4 AB रभं.

5 AB रंभइ.

6 A रइगिहं B रइगिहं.

7 AB रययं.

8 A रत्तुट्ठिं रयगिहतो वज्जिभहसि

B रत्तुट्ठिं रयगिहतो वज्जिभहसि.

9 AB रत्त्यामं.

10 AB °प्पाया.

रायगद्वरावियस्सं पि तं जरो मंदं जं ण मिल्हेइ ।

¹रिंढीढंक्रियं²रिपो ता कुण रिगं णिवायहरे ॥५॥ (५)

रिक्खो रिच्छो बुद्धे रिक्कं ³थोवन्मि वायसे रिट्ठो ।

रिद्धं पिके रिद्धी संघाए रिंगियं भमणं ॥६॥

रिक्खो तथा रिच्छो वृद्धः । ऋचवाचकौ तु रिक्खरिच्छशब्दावृचशब्दभवौ ।
रिक्खो वयःपरिणाम इति केचित् । रिक्कं स्तोकम् । रिट्ठो काकः । रिद्धं
पक्वम् । रिद्धी समूहः । ⁴रिद्धी खड्ग इति रिष्टिशब्दभवः । रिंगियं भ्रमणम् ॥
यथा ।

रिक्खो वि खलोऽरिच्छो वि रिट्ठो रिद्धलिवरिद्धो य ।

रिक्कं पि हु किं महुरा रिंगंतेहिं इमे दिट्ठा ॥६॥ (६)

रिरियं लीणे सडियम्मि रिक्कियं ⁵रोविरम्मि रिमिणो य ।

रिंछोली पंतोए य रिच्छभल्लो य रिच्छम्मि ॥७॥

रिरियं लीनम् । रिक्कियं शटितम् । रिमिणो रोदनशीलः । रिंछोली
पङ्क्तिः । अत्र रियइ प्रविशतीति धात्वादशेषूक्त इति नोक्तः । रिच्छभल्लो
ऋच्छः ॥ यथा ।

रिमि⁶णत्तरिक्कियच्छीउ रुक्खरिंछोलौमञ्जरिरियाओ ।

⁸मुच्छन्ति रिच्छभल्लयभीया तुह कुमारवाल रिउवहुया ॥७॥ (७)

रित्तूडियं च साडियमवगणणा रौढमक्खिए रुंढो ।

सहलम्मि ¹⁰रुंढिअं रुंचणी घरट्ठी रुअ¹¹रुइउक्कण्ठा ॥८॥

1 AB रिंढी°, 2 AB °रिपो, 3 AB थोवन्मि, 4 AB रिट्ठी, 5 AB रोइर°

6 C °क्तमिति नोक्तम्, 7 AB °णत्तिरि°, 8 AB अच्छंति, 9 AB रुंढो,

10 AB रुंढियं, 11 AB °रुइउ°

रित्तूडियं शातितम् । रोटं अवगणनम् । अत्र रीरइ राजतीति धात्वादेशे-
षूक्तमिति नोक्तम् । ^१रुंढो आक्षिपः कितव इत्यर्थः । ^२रुंढिअं सफलम् ।
रुं चणो घरटो । अत्र रुंजइ रीतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । रुअरुइआ
उत्काण्ठा ॥ यथा ।

रुअरु^१इआइ ^१रुंढो गओ इमाए घराउ णो^२हरिवि ।

ओ कयरीढं रुं चणिह^३त्ययरित्तूडिओ अ^४रुंढिअओ ॥८॥ (८)

रुअं तूलेऽकदुमे रुवो रुववइयाइ रुवमिणी ।

रेणी पंके ^५खिणम्मि रेसियं रेवयं पणामम्मि ॥९॥

रुअं तूलम् । रुवो अर्कद्रुमः । रुवमिणी रूपवती । रेणी पङ्कः ।
रेसियं खिन्नम् । रेवयं प्रणामः ॥ यथा ।

गयरणी रेसियरुविरुअगुणभूसणे सुहा वहसि ।

सब्बंगरेवयं कुण रुवमिणिमिमं जइ सहेसि ॥९॥ (९)

माईसु रेवईओ रेवलिया वालुयावट्टे ।

रेवज्जियं उवालद्धे रेहिअ^६अं च खिणपुच्छम्मि ॥१०॥

रेवईओ मातरः । अत्र रेहइ राजतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ।
रेवलिया वालुकावर्तः । रेवज्जियं उपालब्धम् । रेहियं खिन्नपुच्छम् ॥ यथा ।

रेहियएण वि ण चलइ रेवलिया^{१०}णिवडिओ जइ वइल्लो ।

ता रेवईउ रेवज्जि^{११}एहिं भो वंभण भणेसु ॥१०॥ (१०)

रेअविअं खणगरिण तंदुलपिट्ठम्मि ^{१२}रोट्टं च ।

रोडं घरमाणे रोररोघसा ^{१३}रोकणो य रंकाम्मि ॥११॥

1 AB रुंढो, 2 AB रुंढियं, 3 AB इयाए, 4 C रुइइ, 5 AB रुअरुवि,

6 AB रुंढिअं, 7 AB खिन्नम्मि, 8 A रुइ, 9 A रुं च खिणपुं B रुं च खिणपुं,

10 AB रुंढि, 11 C रुइ, 12 AB रोट्टं, 13 AB रोकं.

रेअ^१विअं क्षणीकृतम् । सुक्तार्थे तु सुचिधात्वा^२देशे सिद्धम् । रोडं तन्दुलपिष्टम् । रोडं गृहप्रमाणम् । रोरो रोघसो रोकणो तयोऽप्येते रङ्गार्थाः ॥ यथा ।

रेअ^३विअसंपया तद् रिउणो रो^४रा अरोघसघरेसु ।

रोकणमिलिया कम्मन्ति रोडसुत्ताइं गहिय रोडकए ॥११॥ (११)

रोज्झो य रोहिओ रोमराइरोमूसला जहणे ।

रोयणिया डाइणिया रोमलयासयमुदरयन्मि ॥१२॥

रोज्झो रोहिओ इत्यन्योन्यपर्यायादृश्यवाचकौ । अत्र रोचइ पिनष्टीति धात्वा^५देशेषूक्तमिति नोक्तम् । रोमराइ तथा रोमूसलं जघनम् । रोयणिया डाकिनो । अत्र रोसाणइ माष्टीति धात्वादेशेषू^६क्त इतीह नोक्तः । रोमलयासयं उदरम् ॥ यथा ।

पिहुरोमराइ तणुरोमलयासइए कया वि इत्य तुमं ।

रोज्झि व्व वियडरोमूसलरोयणिवाडयन्मि मा वच्च ॥१२॥ (१२)

॥ अथानेकार्थाः ॥

हंसे वग्घे रत्तच्छो रड्जोयजहणेसु रड्लक्खं ।

दइय^७णिरंतरसोहियसणाहपलिण्मु राहो वि ॥१३॥

रत्तच्छो हंसो व्याघ्रश्च । महिषे तु संस्कृतभवः । रड्लक्खं रतिसंयोगो जघनं चेति द्वयर्थम् । राहो दयितो निरन्तरः शोभितः सनाथः पलितश्चेति पञ्चार्थः ॥ (१३)

1 AB °विद्यं.

2 AB °देशसि°.

3 AB °विय°.

4 AB °रा य रो°.

5 AB °देशसिद्ध इति नोक्तः.

6 C °क्तमिति नोक्तम्.

7 AB °निरंत°.

रायंबू वेडिससरहा रिक्खणमहिगमम्नि कहणो य ।

विउलमुहलेसु रुंदो रेंकियमक्खित्तलीणलज्जासु ॥१४॥

रायंबू वे^१तसद्रुमः शरभश्च । रिक्खणं । इत एति रेक्खणं इत्यपि ।
उपलम्भः कथनं च । रुंदो विपुलो मुखरश्च । अत्र रु^२टइ भ्रमति रीति
चेति धात्वादेशेषू^३क्त इति नोक्तः । ^४रेंकियं आक्षिप्तं लोनं व्रीडितं चेति
वार्थम् ॥ (१४)

अच्छिणिकोचकरोडीसु रेसणी कलिरवेसु रोलो य ।

रोडी इच्छासिवियासु कूणियच्चे मले रोड्ढं ॥१५॥

रेसणी अक्षिणिकोचः । करोटिकाख्यं कांस्यभाजनं च । रोलो कलहो
रवश्च । रोडी इच्छा वणिशिविका च । रोड्ढं कूणिताक्षं मलश्च ॥ (१५)

रोहो पमाणणमणोसु रोक्कणी सिंगिकूरकम्भोसु ।

णवदंपड्ढण ^४अस्सोखणामगहणोसवम्नि लयं ॥१६॥

रोहो प्रमाणं नमनं च । प्रतिरोधवाची तु रोधशब्दभवः । रोहो मार्गण
इत्यन्ये । रोक्कणी । के रोक्कणिभ्यो । शृङ्गी नृशंसश्चेति द्वयर्थः ॥

॥ अथ लादिः ॥

लयं नवदम्पत्योः परस्परं नामग्रहणोत्सवः ॥ यथा ।

तुह कुमरवाल ^५सेखं इंतं दड्डूण णिसि पलायंता ।

^६अस्सोखणामगहणा रिउदंपड्ढणो लयस्स सुमरंति ॥१७॥ (१६)

1 AB °तसो दु°.

2 C °क्तमिति नीक्तम्.

3 AB रिंकि°.

4 AB अन्नव्रणा°.

5 AB सेव्रं.

6 AB अश्वष°.

लक्खं काए लगं चिंधे लंचो य कुकुडए ।

गंडुयतिणमि ^१लचयं लट्टयलडहा कुसुंभरमेसु ॥१७॥

लक्खं कायः । लगं चिह्नम् । लगं अघटमानमित्यन्ये । लंचो कुकुटः ।
उत्कोचवाची तु संस्कृतसमः । ^१लचयं ग^२ण्डुसंज्ञं तृणम् । लट्टयं कुसुम्भम् ।
लडहं रम्यम् । लडहो विदग्ध इत्यन्ये ॥ यथा ।

^३कालमि लचयलगो उड्डियलंचो व्व गंतुमसहो सि ।

तो तुज्झ लडहलक्खा लट्टयवसणा कहं हो^४हो ॥१४॥ (१७)

लल्लकं भीमे लसई कामे परिहिए लइयं ।

ल^५सुअं तेले लइणी लयाइ लसकं तरुच्छीरे ॥१८॥

लल्लकं भीमम् । लसई कामः । लइयं परिहितम् । लइयं अङ्गे पिनड-
मित्यप्यन्ये । लसुअं तैलम् । लइणी लता । लसकं तरुक्षीरम् ॥ यथा ।

लइणीरसलसकल^६सुअपमुहेहिं किं इमाइ भेसज्जं ।

लल्लकलसइरोगे सो चिय तरुणो तथा लइयहारो ॥१५॥ (१८)

लंपिक्खो तह चोरे लंबाली पुप्फभेयमि ।

लउडमि लकुडं ^७चिअ उमहे ल^८इअल्लाइल्ला ॥१९॥

लंपिक्खो चौरः । लंबाली पुष्पभेदः । लकुडं लकुटः । अत्र लठइ
स्मरति । लहसइ स्तंसते । इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । लइअल्लो
तथा लाइल्लो वृषभः ॥ यथा ।

1 AB लवयं. 2 C °ण्डुलं. 3 AB कोलमि लवयं. 4 AB °हो इति मूलपाठः

दीप्तकयलगाकवय (लक्खय) लट्टयलह (लडह) अहरय तुह लचयं (यथायं) । लचूओ
(लचउ) डयविय (ठिअ) सुणिणमियजिणे (या.) य लंबा (चा) इजोणिसंपत्तौ ॥१७॥

5 AB °सुयं. 6 AB °सुयं. 7 AB चिकु उं. 8 AB °इयल्लं.

लंपिक्वहरिय लाइल्लधणे ल'इअल्ल कीस मूढो सि ।

^१लंबालीहिं जक्खं पूइय अणसरसु लक्कुडयहत्थो ॥१६॥ (१८)

पउमकरा जत्थ वह्ण लिहिज्जेण सो लयापुरिसो ।

लह्हुयवडो णागोहे लडहक्खमियं विहडियम्मि ॥२०॥

लयापुरिसो यत्त पउमकरा वधूर्लिख्यते । लह्हुयवडो न्ययोधः । लडहक्ख-
मियं विघटितम् ॥ यथा ।

सा वित्ती लह्हुयवड क्वमसु तुमं तुह्णमो लयापुरिस ।

लडहक्खमिअपेम्मे पियम्मि कह्णाम जीविस्सं ॥१७॥ (२०)

लामा य डाइणी लावंजमुसीरम्मि लाहणां भोज्जे ।

लालसलासयविहया मिउमोरेसुं वहोलेण ^१लिक्खा ॥२१॥

लामा डाकिनो । लावंजं उशीरम् । लाहणं भोज्यभेदः । लालसं मृदु ।
लालसं इच्छेत्यन्वे । लासयविहयो मयूरः । लिक्खा ^१तनुस्त्रोतः । लिक्खं
इत्यन्वे ॥ यथा ।

लामाउ लिक्खकंठे घणलावंजे कुणंति ^१लाहणयं ।

तासियलासयविहया अलालससरा बिडालिरूवाओ ॥१८॥ (२१)

बालम्मि लिं^१लीवा लित्ती खग्गाइदोसम्मि ।

तणुइकयम्मि लिसयं लिट्ठियलोलंठिया य चाडुम्मि ॥२२॥

लिंको तथा ^१लीवो बालः । लित्ती खग्गादीनां दोषः । लिसयं तनूकृतम् ।
लिट्ठियं तथा लोलंठियं चाटु ॥ यथा ।

लोलंठिएहि रच्चसि ण सुणइ सा लिट्ठियं लिसय^{१०}पेम्म ।

लिंका लोवमयच्छी ^{११}सलित्तिच्छुरिय व्व किं चत्ता ॥१९॥

1 °इयल्ल°, 2 A.B लंबाली° लंबाली°, 3 A.B नमो, 4 A °मिया पिम्मे, B Omitted to

मिउमोरेसुं, 5 A.B लिक्खो, 6 A तनुस्त्रो°, 7 A.B लोह°, 8 A °लीवा,

9 A लीवो, 10 A °पेम्म', 11 A °लितच्छु°

अत्र । लिङ्गइ लिङ्गइ निलीयते । लिङ्गइ स्वपिति । एते धात्वादेशेषूक्ता
इति नोक्ताः ॥ (२२)

लीलो जस्ये लुंखो णियमे सुत्तस्मि लुंको य ।

लूणस्मि लुअं भग्गे लुगं तह ^१णिस्सयस्मि लुंखाओ ॥२३॥

लीलो यज्ञः । लुंखो नियमः । लुंको । उत ओति लींको । सुप्तः ।
लुअं लूनम् । लुगं भग्नम् । लुंखाओ ^२निर्णयः ॥ यथा ।

लुअदम्भं लुगलयं णइपुलिणं कुणसु कीस लुंको सि ।

रे अलस इत्य लीलो होहि त्ति सलुंखयाण लुंखाओ ॥२०॥ (२३)

लुरणी वज्जविसेसस्मि लुंकणी चेअ लयणस्मि ।

लूआ मयतण्हाए लेहुडलेदुक्कलेडुया लोट्टे ॥२४॥

लुरणी वाद्यविशेषः । लुंकणी लयनम् । अत्र लुंक्कइ लुहइ मार्षीति
धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । लूआ मृगटणा । अत्र लूरइ किनत्तीति
धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । लेहुडो लेदुक्को लेडुओ त्रयोऽप्येते ^३लोष्टवाचकाः ॥
यथा ।

हर लेदुक्के मा कुण ^४लूअभया लुरणिसाललुंकणियं ।

पेसणलेहुडलेडुअखलणं मा हुज्ज इंतदइयस्स ॥२१॥ (२४)

लेडियमवि संभरणे लोलि लेहुडयलोहिस्सि ।

^५लोट्टिअओ उवविट्टे तह लोलुंचावियं रइयतण्हे ॥२५॥

लेडियं स्मरणम् । ^६लेहुडो तथा लोहिस्सो लम्पटः । ^७लोट्टिओ उपविष्टः ।
अत्र ^८लोहइ स्वपितोति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । लोलुंचावियं रचितवृणम् ॥
यथा ।

1 AB णियम्. 2 AB निर्णयः. 3 A लोष्टवा. B लोष्टुवा. 4 AB लूअम्.
5 AB लोडियम्. 6 A लोहडो. 7 AB लोडिओ. 8 B लोहइ. 9 C °क्तमिति नोक्तम्.

महुरसलोलुंचाविय लेहड णलिणीउ भसल चुंबंतो ।

इह लोट्टियस्स मह रयलोहिल्लपियस्स लेढियं रयसि ॥२२॥ (२५)

॥ अथानेकार्थाः ॥

लल्लं सप्पिहणूणोसु केसओसारणमु लंबो वि ।

अस्सासत्तमणोहरपिअंवणुं तह य लट्ठो ॥२६॥

लल्लं सस्पृष्टं न्यूनं च । लंबा केशा लंबो गोवाटश्चेति द्वयर्थो लंबशब्दः ।
लट्ठो अन्यासक्तो मनोहरः प्रियंवदश्चेति त्रयर्थः ॥ (२६)

लयणं तणुमिउवल्लीसु लाइया भूसगहियअजिणद्धा ।

लालंपिअं ^१पवाले खलीणआकंदिएसुं च ॥२७॥

लयणं तनु मृदु वल्लो चेति त्रयर्थम् । लाइयं भूषा गृह्येतं अर्माधं चेति
त्रयर्थम् । लालंपिअं प्रवालं खलीनमाक्रन्दितं चेति ^२त्रयर्थम् ॥ (२७)

लिह्तिओ तणुसइएसुं लिंकियमक्खित्तलीणोसु ।

लुंबी थवयलया लेसा लिहियासत्यणिहणीसहा ॥२८॥

लिह्तिओ तनुः सुप्तश्च । लिंकियं आक्षिप्तं लीनं च । लुंबी स्तम्बको लता
च । लेसो लि खितमाश्रयो निद्रा निःशब्दश्चेति चतुरर्थः । अल्पवाची लेश-
शब्दभवाः ॥ (२८)

लेडुक्को लंपडलुट्ठएसु लोढो य ^३भरियसइएसु ।

वंगव^४यवंढवड्डा ^५वाइंगणगिद्धबंधगरुएसु ॥२९॥

लेडुक्को लम्पटो लोष्टश्च । लोढो स्मृतः शयितश्च ॥

1 C पवाले. 2 AB त्रयर्थः. 3 AB सरि°, 4 A °यवङ्गव° B °यङ्गव°.

5 AB वायंगण°,

॥ अथ वादिः ॥

वंगं वृन्ताकम् । वञ्चो गृध्रपक्षी । ^१वंढो बन्धः । वड्डो महान् ॥ यथा ।

चंचूइ विंटवंढे आवणपिडियाउ वड्डवंगमिमं ।

उग्वेत्तुआण उड्डइ आमिसपिंडब्भमेण वञ्चो ॥२३॥ (२८)

वट्ठी अवस्सकिच्चम्भि वंकवंसा कलंकम्भि ।

वंसी य शिरसि माला वच्छं पासे वज्ज य लायस्से ॥३०॥

वट्ठी अवश्यकल्यम् । वंको तथा वंसो कलङ्कः । वंसी शिरसि माला ।
वच्छं पार्श्वम् । वज्ज लावण्यम् ॥ यथा ।

वच्छे सवज्ज दइया सर्वंसिया धम्मअत्यवट्ठी अ ।

अस्सोस्सवाहवंको अवंसवंसाण ण इ होइ ॥२४॥ (३०)

वम्हं रप्फो वत्थी उडए वल्लो सिसू व^२ह चिविडा ।

वहवट्ठा खंधव्वणमग्गा सौमाइ ^३वत्तिवइवेला ॥३१॥

वम्हं वल्लीकम् । वत्थो तापसानामुटजम् । वल्लो शिशुः । व^२ह चिविडा
गन्धद्रव्यविशेषः । वहो स्कन्धव्रणः । सामान्येन व्रण इत्यन्ये । वट्ठा पत्न्याः ।
वत्ती तथा वइवेला द्वावेतौ ^४सौमवाचकौ ॥ यथा ।

वत्थीवइवेलाए वल्लयणिव्वत्तिया मह वइल्ला ।

किं दिट्ठा वहुसयडे ^५वट्ठाए वम्हखुत्तया अवहा ॥२५॥ (३१)

वज्जा अहियारे वल्लिवल्लरीवल्लरीउ केसेसु ।

^६वतुविच्छुडु णिवहे वलहीववणीउ कप्पासे ॥३२॥

1 A वञ्चो B वंङ्गो वंङ्गो.

2 AB °ह वीडा.

3 A वज्जिअ°.

4 AB °ह चीडा.

5 AB सौमावा°.

6 AB वट्ठाए वंमखु°.

7 वरुविच्छ.

वज्जा अधिकारः । वल्ली वल्लरी विल्लरो त्रयोऽप्येते केशवाचकाः । ^१वतू तथा
विच्छुडो निवहः । ऋद्धिवाचो तु विच्छुडो विच्छुदंशब्दभवः । अत्र वन्द'
वन्दमिति वन्दशब्दभवम् । वलही तथा ^२ववणी कर्पासः ॥ यथा ।

वरवल्लरीण विल्लरि^३वखणवज्जाइ लज्जइ कुवलो ।

वलहि^४वतं चुटंती ववणीविच्छुडमज्भग्नि ॥२६॥ (३२)

वडहो खगभेए वस^५लविडुविअलंबला य दीहग्नि ।

वप्पीओ वप्पीहग्नि वम्हलं केसरं चैय ॥२७॥

वडहो पत्तिमेदः । वसलं विडडं ^६विअलंबलं त्रयोऽप्यमो दीर्घार्थाः ।
विडडस्थाने वित्तं अन्ये पठन्ति । वप्पीओ चातकः । वम्हलं केसरम् ॥
यथा ।

पुच्छइ वडहं वप्पीअयं च णवणीमवम्हलं दडुं ।

वसलसरं विडडच्छी ^७विअलंबलमगइंतपइवत्तं ॥२७॥ (३३)

^८णिहाकरीलयाए वयली वेली य वट्टिमं अहिण ।

वडओ पीए वलियाविलमा जीवाइ चुग्निए ^९वयरं ॥२८॥

वयली तथा वेली निद्राकरी लता । वट्टिमं अतिरिक्तम् । वडओ पीतः ।
^९वलिया तथा विलमा ज्या । वयरं चूर्णितम् ॥ यथा ।

वडए ^{१०}वयरवयलिदलवेलिफलरसे वि व^{११}ट्टिमं णिहं ।

ण लहइ विलमभु^{१२}णीहिं च तणुइ कामस्स ^{१३}किट्टवलियस्स ॥२८॥ (३४)

वयडो य वाडियाए ^{१४}वंफियवलिया य भुत्तग्नि ।

वाहाकुले वणायं च वहलं वक्कडं च दुहिणए ॥२९॥

1 AB वह. 2 AB वडणी. 3 AB °वल्लण°. 4 AB °वरु°. 5 AB °लवडड°.

6 AB वियलं°. 7 AB निद्रा°. 8 AB वयरं. 9 AB वडया. 10 AB वयर°.

11 AB °ट्टिमणि°. 12 C °णीहि. 13 AB किट्टव°. 14 A वंफिय°.

वयडो वाटिका । वंफियं तथा वलियं भुक्तम् । वणायं व्याधाकुलम् ।
वहलं तथा वक्कडं दुर्दिनम् । वक्कडं निरन्तरवृष्टिरित्यन्ये ॥ यथा ।

तुह बाणवक्कडे वहले व्व हंसो रिक्त चइय समरं ।

वंफियसुयवलियफलो सुमरइ वयडं गओ ^१वणायवणे ॥२८॥ (३५)

रज्जे ^२वंडुअमोलौइ वडाली य वरओ कलमभेदे ।

गाईइ वल्लई वद्धयं वरं वड्डिया य कूवतुला ॥३६॥

वंडुअं राज्यम् । वडाली पङ्क्तिः । वरओ शालिभेदः । योऽसावणुरिति
प्रसिद्धः । वल्लई गौः । वोणागोपीवाचकस्तु वल्लकीवल्लवीशब्दभवः । वद्धयं
प्रधानम् । ^३वड्डिया कूपतुला ॥ यथा ।

गोवाल किं ण रक्खसि वद्धयवरएसु वल्लइवडालिं ।

किं ^४वंडुअं व पत्तं वड्डियणियडे इमाइ जं लविओ ॥३७॥ (३६)

वणवो दवाणले वज्जरा गाई वसयं च सिरिखंडे ।

संढमि वड्डिओ तह वहडवणारा य वच्छयरे ॥३७॥

वणवो दवाग्निः । वज्जरा नदी । वसयं ओखण्डम् । पिष्टातकचूर्ण-
मित्यन्ये । वड्डिओ षण्डः । वहडो तथा वणारो दम्यो वल्लः ॥ यथा ।

वज्जरतडतिणमत्तो वहडिं मा सुंघ वड्डियवणार ।

वणवपिलुट्ठो पल्लवइ ^५णेअ वसयतरु कह वि ॥३८॥ (३७)

^६वत्ताइ वगयं पउरे वग्गेज्जो दुमालिया वणई ।

गोवन्द्रमि वणद्वी वम्भयमंभोअमज्जमि ॥३८॥

1 C °रिल्लिके.

2 AB °णाअव°.

3 A वंदुयसो° B वंदुयसो°.

4 AB वंदुअं.

5 AB वड्डिया.

6 AB नैय.

7 AB वचाइ.

वग्गयं वार्त्ता । वग्गेज्जो प्रचरः । वण्णै वृत्तपङ्क्तिः । वण्णो गोष्ठन्दम् ।
वग्गयं कमलोदरम् ॥ यथा ।

वग्गयणिलोणभमरे वण्णसिंस'कसवण्णमूलम् ।

गङ्गवग्गयं पि मा कुण पिय वग्गेज्जम् मज्झदिणतावे ॥३२॥ (३८)

लघुजलवहे वहोलो वाहलिविरया य वज्जियं दिट्ठे ।

अत्यम्पि य वग्वाडो पमहेसुं तह य वंगच्छा ॥३६॥

वहोलो वाहलो विरओ तयोऽप्येते लघुजलप्रवाहवाचकाः । वज्जियं
अवलोकितम् । वग्वाडो अर्थः । वंगच्छा प्रमथाः ॥ यथा ।

मा वाह'लीओ विरयं भमेसु किं इत्य वज्जियं कहसु ।

तुट्ठे वंगच्छेसे 'सयं वहोलम्पि होइ वग्वाडो ॥३३॥ (३८)

वप्पीहो थूवे वहुरा य सिवा 'वट्ठिवं च परकज्जे ।

णालम्पि य वग्गोओ कणिट्ठसासू वहुव्वा य ॥४०॥

वप्पीहो स्तूपः । मृदादिकूट इत्यर्थः । वहुरा शिवा । 'वट्ठिवं परकार्यम् ।
'वग्गोओ नकुलः । वहुव्वा कनिष्ठश्वश्रूः ॥ यथा ।

जं 'मसए वहुव्वाण 'वट्ठिवं मज्झ कज्जवप्पीहं ।

तं सहि मग्गपयाहिणवहुरावग्गोयदंसणपहावो ॥३४॥ (४०)

वंजरव'हुसिवच्छीवा 'णौवौजेट्ठमज्जगोवेसु ।

वत्तारो वेडुल्लो य गव्विए ववहिओ 'मत्ते ॥४१॥

1 AB °कत्र°,

2 BC °लीउ,

3 C समयव°,

4 AB वट्ठिवं,

5 AB °ग्गोवो,

6 AB मत्रए,

7 AB °हुल्लिव°,

8 AB णौवेजे°,

9 AB मत्तो,

वंजरं नोवी । व^१हुस्मी ज्येष्ठभार्या । वच्छीवो गोपः । वत्तारो तथा
वेडुक्को गर्वितः । ववहिओ मत्तः ॥ यथा ।

मा ^२कट्ट वंजरं मह ववहियवच्छीव रूववेडुक्क ।

ओ पेच्छइ कुडिलच्छी व^३हुस्मिआ मं सदत्तवत्तारा ॥३५॥

अत्र वज्जणी संमार्जनी । वडरं वज्जम् । वसई रात्रिः । एते वर्धनीवज्ज-
वसतिशब्दभवाः । वलवा वामीति वडवाशब्दस्य डस्य लत्वे सिद्धम् ॥ वज्जइ
त्र^४स्यति । वच्चइ का^५ङ्गति । इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ती ॥ (४१)

वंगेवडुवम्मीसरवडरोडा कोलकामजारेसु ।

हढमालियवायालीसुं ववसियवडुहुल्लिवहढोला ॥४२॥

वंगेवडू सूकरः । वम्मीसरो कामः । वडरोडो जारः । ववसियं बलात्कारः ।
वडडहुक्की मालाकारः । व^६हढोलो वातालो वात्येति यावत् ॥ यथा ।

कयववसिएण वम्मीसरेण वंगेवडु व्व सरविद्धो ।

अणु वडडहुल्लि^७घरिणिं किं वहढोलो व्व भमसि वडरोड ॥३६॥ (४२)

वलयणिवलवाडिवलगंग^८णिआवाडीओ ओ वड्ढेए ।

वलयंगिवलगणियावेगौओ वडूमड्ढेए य ॥४३॥

वलयणी वलवाडी वलगंगणी वाडी एते चत्वारो वृतिवाचकाः । वलयंगी
वलंगणिया वेगौ त्रयोऽप्यमी वृतिमतोवाचकाः ॥ यथा ।

समिडवलगंगणियावेगौ खंतिवलवाडिवलयंगी ।

दिहिवाडिवलंगणिया मणवित्तीवलयणी सुवि^९हियाणं ॥३७॥ (४३)

1 AB °हुक्की. 2 AB कट्ट. 3 AB °हुल्लिया. 4 AB °स्यतीति. 5 AB °ङ्गतीति.

6 AB °हडली. 7 AB °घरिणिं. 8 AB °णिवा°. 9 C °हियाण.

¹वड्डुओ चम्मयरे वच्छिमओ गम्भसेज्जाए ।

²सूलप्पोइयमंसे वउलियमहिणववरम्मि वरइत्तो ॥४४॥

³वड्डुओ चर्मकारः । रथकारवाचकस्तु वर्धकिशब्दभयः । वच्छिमओ गर्भशय्या । वच्छिउडो गर्भाशय इत्यन्ये । वउलियं शूलप्रोतं मांसम् । वरइत्तो अभिनववरः ॥ यथा ।

वहिणिवरइत्त किवणत्त⁴वड्डुइय वच्छिमयगउ अ तुमं ।

ए मुणेसि किं पि जं इह लिहंसि सूलं पि वउलियपसंगा ॥३८॥ (४४)

वक्खादयं च अक्खाअणम्मि वत्थासयम्मि वत्थउडो ।

वक्खारयं रइधरे ⁵वड्डावियमवि समावियए ॥४५॥

वक्खादयं आक्खादनम् । वत्थउडो वस्त्राशयः । वस्त्रनिर्मित आशय इत्यर्थः । वक्खारयं रतिगृहम् । अन्तःपुरमित्यन्ये । ⁶वड्डावियं समापितम् ॥ यथा ।

एववत्थउडयवक्खारयम्मि वक्खा⁷दयसपल्लंके ।

लुटिआ णिएइ वड्डावियसकज्जा वड्ड दइयमगं ॥३८॥ (४५)

वक्कल्लयं च पुरओ कयम्मि वगंगसियं जुज्जे ।

वहुमासो जत्थ पडे ए जाइ बाहिं एवोढवहुधरओ ॥४६॥

वक्कल्लयं पुरस्कृतम् । वगंगसियं युद्धम् । वहुमासो यत्र पत्नी रममाणो नवोढवधूगृहाद् बहिर्न याति । यदाह ॥ प्रथमोढायाः सदनान्न पतिर्नापयाति बहिः । स स्याद्रमणविशेषो वहुमासो ॥ यथा ।

जयसिरिणववहुयाधरवगंसि⁸यअंगणा बहिमणितो ।

किं वक्कल्लयभुयबल वहुमासं कुमरवाल पुण कुणसि ॥४०॥ (४६)

1 AB वड्डु°.

2 AB सूल°.

3 A वड्डु° B वड्डु°.

4 AB °वड्डु°.

5 AB वड्डावि°.

6 AB वड्डावि°.

7 AB °दइअ°.

8 C °सिअङ्गणा.

मेहन्मि वडुवासो मुयन्मि वरउप्फवामा य ।

चंडिलए वच्छीउत्तवारिआ तह फले वरेइत्थं ॥४७॥

वडुवासो मेवः । केचिदोष्ठादिमेनं पठन्ति । वरउप्फो तथा वामो मृतः । वामस्यास्थीनि वामद्विधाइं । अत एव वामद्वीओ मृतास्थीनीति न वच्छते । वच्छीउत्तो तथा वारिओ नापितः । वरेइत्थं फलम् ॥ यथा ।

वामन्मि वारिए इह वच्छीउत्ति व्व बाहिभमि^१रन्मि ।

मह वडुवास वरउप्फमारणे तुज्झ किं वरेइत्थं ॥ ४१ ॥ (४७)

वप्पीडियं च खेत्तन्मि वलवियवलमयवा^२रुआ सिग्घे ।

वंसप्फालं पयडे चुल्लीमूले वडिसरं च ॥४८॥

वप्पीडियं क्षेत्रम् । वलवियं वलमयं वा^३रुअं एते त्रयः शीघ्राथीः । वंसप्फालं प्रकटम् । ऋज्वित्यन्ये । वडिसरं चुल्लीमूलम् ॥ यथा ।

वप्पीडिया वलविअं किमागओ वच्च वलमयं तथ्य ।

वंसप्फालं वुच्चइ वडिसरकम्मे ण वा^३रुआ अग्हे ॥ ४२ ॥ (४८)

थामन्मि ववत्थंभो कागे वसभुद्धविरसमुहा ।

कणभेयन्मि वरइओ ^४वड्डणसालो य ^५क्खिणपुच्छन्मि ॥४९॥

ववत्थंभो बलम् । वसभुद्धो तथा विरसमुद्धो काकः । वरइओ धान्यविशेषः । अत्र वलगाइ आरोहति । वगोलइ रोमन्ययति । वमालइ पुञ्जयति । वसुआइ उदाति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । ^४वड्डणसालो क्खिणपुच्छः ॥ यथा ।

वसभुद्धसइ किं तुह हलिय ववत्थंभएण जं पडिया ।

इह वरइएसु ^४वड्डणसालवड्डल व्व णेय विरसमुहा ॥४३॥ (४९)

विमुवन्मि वओवत्ययवओवउप्फा वदिकलियं वलिए ।

वहुहाडिणी वहुवरि ऊढा वहुघारिणी य णववहुया ॥५०॥

वओवत्यं तथा वओवउप्फं विषुवत् समरात्रिंदिवः काल इत्यर्थः । वदिक-
लियं वक्षितम् । वहुहाडिणी वधा उपरि या परिणोयते । वहुघारिणी
नववधूः ॥ यथा ।

वहुघारिणिं च वहुहाडिणिं च भोक्तुं गओ वओवत्ये ।

मह पुत्तो दुइए वि हु वओवउप्फे ण इत्य 'वदिकलिओ ॥४४॥ (५०)

वइरोअणो य बुद्धन्मि ^२वड्डण^३मिरं च पीणन्मि ।

वइवलओ दुंडुहए वक्कडबंधं च ^४कसआहरणे ॥५१॥

वइरोअणो बुद्धः । ^२वड्डणमिरं पीनम् । वइवलओ दुन्दुभसर्पः ।
वक्कडबंधं कर्णाभरणम् ॥ यथा ।

करुणा वइरोअण तइ ^२वड्डणमिरवाहुधरियधरवलए ।

से^५सो चलवक्कडबंधो वइवलउ व्व लुलउ जलहिम्मि ॥४५॥ (५१)

चूडन्मि वलयबाह् कलकंठी वणसवाई य ।

वग्गोरमयं लुक्खे सरहे वणपक्कसावओ ^६चेव ॥५२॥

वलयबाह् चूडकाख्यं भुजाभरणम् ॥ वणसवाई कलकण्ठी । वग्गोरमयं
रुक्मम् । वणपक्कसावओ शरभः ॥ यथा ।

वरवलयवाहुवग्गोरमयसरा तुह पुरो वणसवाई ।

तुज्झ पियस्स य पुरओ ण सो वि वणपक्कसावओ सूरौ ॥४६॥ (५२)

1 A वदि°.

2 AB वट्टण°.

3 B °मिरि.

4 AB कसआ°.

5 AB °सो वक्क°.

6 C चेव.

वाढी वणियसहाए वायं गंधन्मि उच्छुए वाज ।

मुहपूरियतिणवज्जे वाली वामी य इत्थीए ॥५२॥

वाढी वणिक्सहायः । वायं गन्धः । वाज इक्षुः । वाली मुखमारुता-
पूरितद्वणवाद्यम् । वामी स्त्री ॥ यथा ।

वाउयवाडे वाढिअ वालीसहेण ^१अस्सवामीओ ।

किं रे णिरास कोकसि बोक्कडवायं णिएसि ए हु अय्यं ॥४७॥ (५३)

वारो चसए वाहा य वालुया ^२वाणओ वलय^३आरे ।

गौवाइ वाहणा वावडो कुडुंबिन्मि वामरी सीहे ॥५४॥

वारो चषकः । वाहा बालुका । अत्र वाइ स्नायतीति धात्वादेशेष्वा इति
नोक्तः । वाणओ वलयकारः । वाहणा गौवा । वावडो ^४कुटुम्बी ।
व्याकुलार्थसु व्याघ्रतशब्दभवः । वामरी सिंहः ॥ यथा ।

वाहामज्जे वामरिकडीउ वाणयवह्णउ वारकरा ।

किं कंबुवाहणाओ पेक्खिय वावड विमूढो सि ॥४८॥ (५४)

वारिज्जो वीवाहे वासंदी वासुली य ^५कुंदन्मि ।

वावयवावणिवासणीओ आउ तत्तिहरच्चासु ॥५५॥

वारिज्जो विवाहः । वासंदी तथा वासुली ^६कुन्दः । वावओ आयुक्तः ।
^७वावणी छिद्रम् । वासाणी रथ्या ॥ यथा ।

वावयकुमार वासंदिदंत वासुलि^८दईइ वारिज्जे ।

जं दिक्खिओ सि ता मा वासाणिं सुलहवावणिं भमसु ॥४९॥ (५५)

१ AB अन्नवा०. २ AB वालओ. ३ AB ओवारो. ४ C ओक्तमिति नोक्तम्. ५ AB कुडुंबी.

६ AB कंदमि. ७ AB कंदः. ८ AB वावणी. ९ AB ओदतीइ.

वाउल्लो पलविरए वायारो सिसिरवायन्मि ।

वाणीरो जंबू वायाडो कीरे किमिन्मि वाडिल्लो ॥५६॥

वाउल्लो प्रलपनशीलः । वायारो शिशिरवातः । वाणीरो जम्बूवृक्षः ।
वायाडो शुकः । वाडिल्लो कृमिः ॥ यथा ।

वाडिल्लो व्व पुणो रम वाणीरवणन्मि तीइ असुचीए ।

तुममगणिय वायारो णिग्घण वायाडवाउल्ल ॥५७॥ (५६)

वालप्यं विप्यं तह णंगूले वावियं पसारियए ।

गंडयमिगन्मि वाडिमविडोमिया वायणं च लाहणए ॥५७॥

वालप्यं तथा विप्यं पुच्छम् । वावियं विस्तारितम् । वाडिमो तथा
विडोमिओ गण्डकमृगः । वायणं भोज्योपायनम् । अत्र वासाङ्ग मेक इति
वर्षाभूशब्दभवत्वान्नोक्तः ॥ यथा ।

वाडिम विडोमिएसुं वालप्यच्छोडणाइ ताव कुण ।

वावियविप्ये सोहे पुण जंबुयवायणं होसि ॥५८॥ (५७)

वाडंतरा कुडीरे वाम^३णिआ दिग्घकट्टवाडीए ।

वावडयं वोच्चत्यं विवरीयरयन्मि णिदिट्ठं ॥५८॥

वाडंतरा कुटीरम् । वामणिया दीर्घकाष्ठवृत्तिः । वावडयं तथा वोच्चत्यं
विपरीतरतम् । केचिद्युगपरिवर्तितमुखयोः स्त्रीपुंसयोर्मुखेजघनकमाहुः ।
यदाह ॥ वोच्चत्यमौपरिष्ठकमाहुः स्त्रीपुंसयोः परस्परतः ॥ यथा ।

वामणिअंतरवाड^४तरन्मि सुत्तन्मि तह तए रमियं ।

जह सहि वावडयपिओ वोच्चत्यं अज्ज वि भ^५रेइ ॥५९॥ (५८)

1 AB °ज्योपनम°.

2 AB °क्तम्.

3 AB °णिया.

4 C °तराइ सुआइ त°.

5 A °रेइ.

तुरयन्मि वासवारो सिरआहरणन्मि वालवासो य ।

वावोणयं वि^१किसे णट्टपडिगाहयन्मि वामणिओ ॥५६॥

वासवारो तुरगः । वालवासो शिरआभरणम् । वावोणयं विकीर्णम् ।
वामणिओ नष्टप्रत्यादाता ॥ यथा ।

णट्टाण रिउवह्णं वावोणयकणयवालवासाण ।

तुह वासवारवाला वाम^२णिआ हुंति कुमरवाल णिव ॥५३॥ (५८)

साणन्मि वासवालो सुरणाहे वाणवालो य ।

वारसिया मल्ली कणए वालंफोसवालियाफोसा ॥६०॥

वासवालो श्वा । वाणवालो इन्द्रः । वारसिया मल्लिका । वालंफोसं तथा
वालियाफोसं कनकम् ॥ यथा ।

वारसियाइ महाबल सुवा^३सवालरह वाणवालपिय ।

तुममच्चिजण वालंफोसपिओ लहइ वालियाफोसं ॥५४॥

अत्र वाहिण्यइ व्याप्रियते । वावंफइ अमं करोति । इति धात्वादेशेषूक्ता-
विति नोक्तौ ॥ (६०)

वाहगणो मंतौ दहुरडे वायडघडो विसौ सारौ ।

विल्हं च धवलवणे ^४विपित्तविहसिब्बिया विअसियन्मि ॥६१॥

वाहगणो मन्त्री । कप्रत्यये वाहगणओ । वायडघडो दर्दुराख्यो वाद्य-
विशेषो भरते प्रसिद्धः । वि^५सौ शारिः । विल्हं धवलम् । अत्र विसौ
आखुरिति वृषशब्दभवः । विड्डा लज्जेति ब्रोडाशब्दस्य तैलादिपाठात् डस्य
द्वित्वे सिद्धमिति नोक्तौ । विपित्तं तथा विहसिब्बियं विकसितम् ॥ यथा ।

1 AB °किन्ने.

2 AB °णिया कु°.

3 AB °सरह.

4 AB °विपित्त°.

5 BC °सौ करिण°.

तुह ^१णिव विपित्तगुण विहसिब्वियविलहजस चत्तकरिविसिया ।
वाहगणएहि सुक्का वायडवडवायणा हुआ रिउणो ॥५५॥ (६१)

विच्छोहो विरहे विरसं वरिसम्मि विसढो य णीराए ।
कमलासणो विसारी विढणा पणही चमूड विसरो य ॥६२॥

विच्छोहो विरहः । विरसं वर्षम् । विसढो नीरागः । नीरोग इत्यन्ये ।
विषमवाचकस्तु विषमशब्दभवः । विसारी कमलासनः । विढणा पाणिः ।
विसरो सैन्यम् ॥ यथा ।

विसढ विढणा वि ण तुहं तप्पइ विच्छोहिया तुमए ।
कामविस^२रेसु महुणो दिणं पि ^३मसइ विसारिविरसं व ॥५६॥ (६२)

विहई वुंताकीइ विरूवे विक्खासविरुअवेलुंका ।
विलयविओलविहसा सूरत्याविग्गपिंजणेसुं च ॥६३॥

विहई वृक्षाको । विक्खासो विरुओ वेलुंको त्रयोऽप्यमी विरूपार्थाः ।
विलओ सूर्या^४स्तसमयः । विओलो आविग्नः । विहसं पिञ्जनम् ॥ यथा ।

विक्खासविहइकच्चे विहसइत्यं पि सव्वविरुअं तं ।
विलए जं रमसि तओ वेलुंको तुह ण को वि अवि^५ओले ॥५७॥ (६३)

विग्गोवो आउलया विक्खणवितता य कज्जम्मि ।
विसिणो य रोमसे फाडिए विरिक्कं च पिंजिए विहयं ॥६४॥

विग्गोवो व्याकुलभावः । विक्खणं तथा विततं कार्यम् । विसिणो रोमशः ।
विरिक्कं पाटितम् । विहयं पिञ्जितम् ॥ यथा ।

महविकल्पाविगोवे तं अणुणितीद^१ तदं कयं विततं ।

विहयालया सि जं सहि णक्खविरिक्का य पुल्लयविसि^२णा य ॥५८॥ (६४)

लज्जाइ विलियविट्ठूणावेदूणा तहेय वेलूणा ।

सम्भाणुम्मि विडप्पो विडओ य विहुंडुओ^३ चैव ॥६५॥

विलियं विट्ठूणा वेदूणा वेलूणा एते चत्वारो लज्जार्थाः । यत्तु विलियं विप्रियं तद् व्यलोकशब्दभवम् । केचित् वेल्लण्यं लज्जेत्याहुः । विडप्पो विडओ विहुंडुओ त्रयोऽप्येते राहुवाचकाः । विज्जुला विद्युत् । विलया वनिता । एतौ शब्दभवौ । तथा । विराइ विलोयते । इति धात्वादेशे^४ प्रुक्त इति नोक्तः ॥ यथा ।

गयविट्ठूणे गयवेदूणो विलियसहिए सवेलूणो ।

विडयारिवल^५ विहुंडुयघोरम्मि विडप्पघोरो सि ॥५९॥ (६५)

धट्टे विसारओ तह विरिज्जयविलुं^६ पिआ अणुगइट्ठा ।

भल्लायए विसमयं विवप्परं तह य वेयडुं ॥६५॥

विसारओ धट्टः । विरिज्जओ अनुचरः । विलुंपिआ अभिलषितम् । विसमयं विवप्परं वेयडुं त्रयोऽप्यमी भल्लातकार्थाः ॥ यथा ।

अविरिज्जओ सि^७ कुट्टिअ विसारय किमंबए विलुंपेसि ।

विप्पव^८रोचिय गंतुं वेअडुवणम्मि विसमयं भुंज ॥६०॥ (६६)

सूईविट्ठे विब्भेइयं चउरगइहयम्मि विक्रमणो ।

कीडे विलुंपओ णिसि च विड्डिरिक्का विडंकिया वेई ॥६७॥

विब्भेइयं सूच्या विडम् । विक्रमणो चतुरगतिसुरगः । विलुंपओ कीटः । विड्डिरिक्का रात्रिः । विडंकिया वेदिका ॥ यथा ।

1 BC तद.

2 C °णा ॥५८॥

3 C चैव.

4 AB °प्रुक्ता इति नोक्ताः.

5 AB विहुंडु°.

6 AB °पिया.

7 AB कीडिय.

8 C °रोचिअ.

एयं विडंक्रियठिअं पलोइउं विडिरिक्खवइवयणं ।

किमविब्भेइयकखय विलुंए दलसि विक्कमणगमणो ॥६१॥ (६७)

पच्छातावन्मि विणिव्वरं च कोसुंभयन्मि विरहालं ।

विच्चोययविब्भवणा उवहाणे तह वियालुओऽसहणे ॥६८॥

विणिव्वरं पञ्चात्तापः । विरहालं कुसुम्भरक्तं वस्त्रम् । विच्चोयओ तथा विद्भवणं उपधानम् । ^१विब्भमणं इत्यन्ये । वियालुओ असहनः ॥ यथा ।

विब्भवणे विच्चोईकए भुए जूडके य उल्लिहिए ।

जइ विरहालवईए कुवसि वियालुयविणिव्वरो होहो ॥६२॥ (६८)

धाणा विलिंजराओ विअंगिअं णिंदियत्यन्मि ।

विक्केणुअं च विक्केजे विकराले विडिच्चिरं चेय ॥६९॥

विलिंजरा धानाः । विअं^२गिअं निन्दितम् । विक्के^३णुअं विक्रेयम् । विडिच्चिरं विकरालम् । विडिंचियं इत्यन्ये ॥ यथा ।

विरहविडिच्चिर^४अंगे तीइ ^५विअंगिअसहीइ फुट्टंति ।

^६मुत्ता विलिंजराउ व तुमं तु विक्केणु^७ए थिर^८यसत्तो ॥६३॥ (६९)

कोमलअवलंगीए विलिब्बिली विहरियं च सुरयन्मि ।

विप्फाडियं च विहंडियं च विप्पिंडियं च णासियए ॥७०॥

विलिब्बिली कोमलनिःस्पामतनुः । विहरियं सुरतम् । विप्फाडियं विहंडियं विप्पिंडियं त्रयोऽप्येते नाशितार्थाः ॥ यथा ।

विप्फाडियं^९साहिम विहंडियपारेव^{१०}एहिं कयरावं ।

^{११}विप्पिंडियभयलज्जं विलिब्बिलीविहरियं भरिमो ॥६४॥ (७०)

1 C विभम°.

2 AB °गियं.

3 AB °शुरं.

4 C °र अङ्गे.

5 AB वियंगिय°.

6 B मुच्छा.

7 C °एल्लिर°.

8 B °य गौए.

9 AB °सहियम.

10 C °एहि.

11 AB विप्पिंडि°.

पुष्पगृहभोग्यजलोत्सेसु विचारियविरल्लिया चैय ।

भक्षियजलहिंसु विमदयविसालया तह विहाडणमणत्थे ॥७१॥

विचारिया पूर्वाह्नभोजनम् । विरल्लियं जलार्द्रम् । विस्सारितार्थं तु तनोतेरादेशे सिद्धम् । विमदयं भर्त्सितम् । विसालञ्चो जलधिः । विहाडणं अनर्थः ॥ यथा ।

गुणमणिविसालय तुहं विहाडणगयाण वेरिअसिस्सूण ।

विमदयगुरूण अंसुयविरल्लियाणं विचारिया कत्तो ॥६५॥ (७१)

मलिणम्मि विसंवायं ^२विअओलियमवि विअंसओ वाहे ।

णट्टे विजरियं तह कोलाहलयम्मि विमलहरो ॥७२॥

विसंवायं तथा ^३विअओलिअं मलिनम् । विअंसओ व्याधः । विजरियं नष्टम् । विमलहरो कलकलः ॥ यथा ।

मयणवि^४अंसय विअओलिओ विसंवायकम्मणा तं सि ।

जलहरविमल^५हरविजरिया विरहि^६णोओ जं हणसि ॥६६॥

अत्र । विहोडइ ताडयति । विउडइ विप्पगालइ नाशयति । विच्छोलइ कम्मयति । विठवइ अ^७र्जति । विरोलइ मथ्नाति । ^८विअट्टइ विलोडइ विसंवदति । विसूरइ खिद्यते । विसट्टइ द^९लति । विहोरइ विरमालइ प्रतीक्षते । विड^{१०}विड्डइ रचयति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (७२)

काले कज्जअयाणो विलुत्तहियओ तरंगए वीली ।

वीची लहरच्छा वीसुं जुअए वीलणं च पिच्छिलए ॥७३॥

१ C °लार्द्रां.

२ AB वियलियम°.

३ AB विउलियं.

४ AB वियंस°.

५ A °हराओ विजरि°.

B °हजरि°.

६ C °णोओ.

७ AB °र्जयति.

८ AB वियडइ.

९ A °लयति.

१० A °विड्डइ. B °विट्टइ.

विलुत्तहियओ यः काले कार्यं कर्तुं न जानाति । वीली तरङ्गः । वीची लघुरय्या । वीसुं युतकं पृथगित्यर्थः । सामस्त्यवाचकसु वीसुंशब्दो विश्वक्-
शब्दभवः । वीलणं पिच्छिलम् । अत्र । वीसालइ मिश्रयति । वीसरइ
विस्मरति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ता ॥ यथा ।

जं णिसि वीचीए जलवीलीगयवीलणत्तणाइ तुमं ।

ण गओ सि हविय वीसुं तं दइयं ता विलुत्तहियओ सि ॥६७॥ (७३)

वुप्फं च सेहरे गहगहिए ^१वेप्पो पमुम्मि ^२वेँढी य ।

वेलं च दंतमंसे वेणो विसमे णाईतूहे ॥७४॥

वुप्फं शिखरः । वेप्पो भूतादिगृहीतः । वेँढी पशुः । वेलं दन्तमांसम् ।
वेलेत्यन्ये । वेणो विषमः सरिदवतारः ॥ यथा ।

वेँटिं हणिउं जंसे धावसि वेप्पो व्व विप्प जडवुप्फ ।

तो वे ^३णाओ ^४पडिओ पडियदसणमूलवेल लहसु फलं ॥६८॥ (७४)

वेत्तं च अच्छवत्थं विडंबणाए य वेलंबो ।

वयणिज्जे वेणियवेसणा य मउअम्मि वेअल्लं ॥७५॥

वेत्तं अच्छवस्त्रम् । वेलंबो विडम्बना । वेणियं तथा वेसणं वचनीयम् ।
वेअल्लं मृदु । वेअल्लं असामर्थ्यमित्यन्ये ॥ यथा ।

^५वेअल्लवेत्तं^६मेअं अवेणियं पामराण दंसंतो ।

अखाणत्तणवेसणवेलंबं लहसि वणिउत्त ॥६९॥

अत्र वेसणं ओष्ठ्यादिकं केचित् पठन्ति ॥ (७५)

वेसाइ ^७वेल्लरी वेइया सलिलहारिणीए य ।

वेँटिअवेप्पुअवेरिज्जा वेँटिय^८सेसवासहाएसु ॥७६॥

1 A वेप्फी. 2 AB वेण्डी. 3 AB °णाउ. 4 AB omitted पडिओ.

5 AB वेयल्ल°. 6 AB °मेयं. 7 AB वेल्लरी. 8 A °सिस°.

वेक्षरौ वेष्ट्या । वेष्ट्या जलहारिणी । अङ्गुलिमुद्रावाचकस्तु वेदिकाशब्द-
भवः । वे^१दिश्रं वेष्टितम् । वेष्टुश्रं शिशुत्वम् । भूतगृहीतमित्यन्ये । वेरिज्जो
असहायः । एकाकीत्यर्थः । ^२वेरिज्जं साहायकमित्यप्यन्ये । यदाह गोपालः ।
असहायं वेरिज्जं साहायकमपि च केचिदिच्छन्ति ॥ यथा ।

अंधारवे^३दिश्रासुं दिसासु जं भमसि दिश्रर वेरिज्जो ।

गयवेष्टु^४अ तं णूणं तं वेक्षरिवे^५दयाहिं हरिओ सि ॥७०॥

अत्र वेक्षद्र रमते इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (७६)

मणियारघरोलीसुं वेडियवेसंभराओ य ।

वेलुलियं वेरुलिए वेअडियं त^६ह य पच्चत्ते ॥७१॥

वेडिओ मणिकारः । वेसंभरा गृहगोधा । वेलुलियं वैडूर्यम् । वेअडियं
प्रत्युत्तम् ॥ यथा ।

वेसंभरासिरोमणिवेलुलियाहरणमुप्पलच्छीए ।

वेडिय जइ देसि तुमं होसि तओ तीइ हियय^७वेअडिओ ॥७१॥ (७७)

वेडइओ वाणियए कलुससुराए य वेठसुरा ।

भमरम्मि वेणुणासो संकडए वेडिकिल्लं च ॥७८॥

वेडइओ वाणिजकः । वेठसुरा कलुषा सुरा । वेणुणासो भ्रमरः । वेडि-
किल्लं संकटम् ॥ यथा ।

महुपाणंघे अम्हे णि^८एवि वेडइय वेणुणासे व्व ।

किं लोयवेडिकिल्ले वेठसुरं देसि पाणिअं खिविय ॥७२॥ (७८)

वेवाइयमुल्लसिए वेल्लाइयमवि य संकुइए ।

^९वेसत्तणम्मि वेसक्खिज्जं उसहम्मि वोवालो ॥७९॥

1 AB °दिश्रं. 2 AB विरिज्जं. 3 AB °दिश्रासुं. 4 AB °अयं णू०. 5 C °इयाहिं.

6 AB °ह अ. 7 AB वेयडि०. 8 C °ए वि. 9 C वेस०.

वेवाइयं उल्लसितम् । वेलाइयं संकुचितम् । वेसक्खिज्जं हेथत्वम् ।
अयमोष्ठयादिः प्रायेण । वोवालो वृषभः ॥ यथा ।

अमुणियवेसक्खिज्जं लज्जावेलाइयं इमं वालं ।

वेवाइयरोमंचो किं रे वोवाल छिप्पेसि ॥७३॥

अत्र वेरुलिअं वैडूर्यमिति शब्दभवम् । वेअडइ खचति । वेहवइ वच्चति ।
वेमयइ भनक्ति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥७८॥

वोक्खिओ घरसूरे तह वोज्झयवोज्झमल्लया भारे ।

अणुचियवेसम्मि य वोमज्झो वोरच्छवोद्रहा ॥८०॥

वोक्खिओ अलीकशूरः । वोज्झओ तथा वोज्झमल्लो भारः । वोमज्झो
अनुचितो वेषः । वोमज्झिअं अनुचितवर्षयहणमिति तु अस्यैव णिगन्तस्य
सिद्धम् । वोरच्छो तथा वोद्रहो तरुणः । वोद्रहो ओष्ठयादिः प्रायेण ॥ यथा ।

वो^१क्खिय वोर^२च्छय असिवोज्झं फलयवोज्झमल्लं च ।

किं वहसि वोद्रहोणं मज्झे एसो खु वोमज्झो ॥७४॥ (८०)

वोहारं जलवहणं गहसियचोदसिक्खणम्मि वोरल्ली ।

^३वोसेअमुब्भुयाणे भरिउ^४ल्लट्टम्मि वोसट्टं ॥८१॥

वोहारं जलस्य वहनम् । वोरल्ली आवणशुक्लपञ्चचतुर्दशोभव उत्सवविशेषः ।
केचिदिमामपि वोरल्लीमाहुः । वो^५सेअं उब्भुयाणं उन्मुखगतमित्यर्थः । वोसट्टं
भृतोल्लुठितम् ॥ यथा ।

^६अंसुयवोसट्टच्छी वोसेअहिया य विरहतावेण ।

कह पेच्छे वोरल्लिं वोहारमिसा किमित्थ सहि णेसि ॥७५॥

अत्र वोक्कइ विघ्नपयति । वोल्इ गच्छति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति
नोक्ता ॥ (८१)

1 AB °क्खिय. 2 AB °च्छय. 3 A वासेय°. B वोसेय°. 4 AB °ल्लट्टम्मि. 5 AB °सेयं.

6 C अंसय°.

वोक्लिष्यं च रोमंथे तह वोभीसणो वरायम्भि ।

दारेगदेसखेत्तेसु वडो अ वणोऽहियारस^१वएसु ॥८२॥

वोक्लिष्यं रोमन्थः । वोभीसणो वराकः ॥ यथा ।

उप्पाइउमसमत्था जे चव्वियचव्वणं कुणंति कइं ।

वोभीसणा फुडं ते वोक्लिष्यकारिणो पसुणो ॥७६॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

वडो द्वारैकदेशः क्षेत्रं चेति द्वयर्थः । वणो अधिकारः स्वपचच्च ॥ (८२)

^२वंठो अकयविवाहय^३णिस्सेहयखंडगंडभिच्चेसु ।

तणुबलियभूअगहिएसुं वप्पो वस्समच्छरत्तेसु ॥८३॥

वंठो अकृतविवाहो निःस्नेहः खण्डो गण्डो भृत्यश्चेति पञ्चार्थः । वप्पो तनुर्बलवान् भूतगृहीतश्चेति द्वयर्थः । क्षेत्रवाचकसु वप्रशब्दभवः । वस्सं अच्छं रक्तं च । अत्र । वले निर्धारणनिश्चययोः । वणे निश्चयविकल्पानुकम्प्यसंभावनेषु । एतौ शब्दानुशासने निपातावुक्ताविति नोक्ता ॥ (८३)

भाडभडीसु वडप्पं वरडी तैलाडिदंसभमरेसु ।

वियसंतकलयलेसुं वयलो सेणग्गउलेसु वल्लाओ ॥८४॥

वडप्पं लतागहनं निरन्तरवृष्टिश्च । वरडी तैलाटी दंशभ्रमरश्च । दंशश्चासौ भ्रमरश्चेति वियहः । यदाह । वरडी तैलाटी स्यादिति । दंशभ्रमरविशेषो वरडीति च । ^४वयलो विकसन् कलकलश्चेति द्वयर्थः । वल्लाओ श्येनो नकुलश्च ॥ (८४)

खेत्ते घरे य वलयं सुंदरबहुसिक्खिएसु व^५त्तड्ढो ।

वयणं मंदिरसेज्जासु ^६वप्पिणो खेत्तउसिएसु ॥८५॥

1 C °वचेसु. 2 AB वण्टो. 3 AB °निन्नेह°. 4 AB वेय°. 5 AB °त्तड्ढो.

6 AB वप्पणो.

वलथं चेतं गृहं च । वत्तद्वो सुन्दरो बहुशिक्षितश्चेति द्वयर्थः । वयणं मन्दिरं शय्या च । वप्पिणो क्षेत्रमुषितश्च ॥ (८५)

वल्लरमरसामहिसक्वेत्तजुवसमीरणिज्जलवणेसु ।

सालविडंकेसु वरंडो ^२साहेज्जविकचेसु वग्घाओ ॥८६॥

वल्लरं अरण्यं महिषः चेतं युवा समीरो निर्जलदेशो वनं चेति स^१प्तार्थम् । वरंडो प्राकारः कपोतपाली चेति द्वयर्थः । वग्घाओ साहाय्यं विकसितश्च । अत्र । वलइ आरोपयति गृह्णाति च । वंफइ वलति काङ्क्षति च । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ ॥ (८६)

अंगम्मि वट्टमाणं गंधदव्वाहिवासमेए य ।

वत्थाहरणम्मि तहा अब्भुदयावेयणम्मि ^४वड्डवणं ॥८७॥

वट्टमाणं अङ्गं गन्धद्रव्याधिवासमेदश्च । ^४वड्डवणं वत्थाहरणमभ्युदयावेदनं चेति द्वयर्थम् । अत्र वरहाडइ निःसरति धातवोऽर्थान्तरं ऽपीति [सिद्धहेमं ८, ४, २५८] निषेधति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (८७)

वाउत्तो विडजारेसु विल्ल^६मच्छे विलसिए य ।

ठाणविचालेसुं विक्खंभो दौह^७जहणेसु वि^८क्खिस्सं ॥८८॥

वाउत्तो विटो जारश्च । वायउत्तो इत्यन्ये । विल्लं अच्छं विलसितं च । विक्खंभो स्थानमन्तरालं च । विस्तारवाचकस्तु विष्कम्भशब्दभवः । वि^८क्खिस्सं आयतं जघनं च । अवतीर्णमित्यप्यन्ये ॥ (८८)

विडिमो सिमुमियगंडेसु दिट्ठवौसंतएसु विव्वाओ ।

खलभिक्खवेज्जवावियदाणेसुं विप्पयं चय ॥८९॥

1 AB °तद्वो.

2 AB साहिज्ज°.

3 AB °सार्थः.

4 AB वट्टव°.

5 AB °मल्ले.

6 C °जघणे°.

7 AB °क्खिस्सं.

8 AB °क्खिस्सं.

विडिमो बालमृगो गण्डकञ्चेति द्वयर्थः । विव्वाओ अवलोकितो विश्रान्तश्च ।
विष्ययं खलभिच्चा वैद्यो वापितं दानं चेति चतुर्थम् ॥ (८८)

^१विडिरमाभोगरउद्देसु विलासजघणेसु विच्छेओ ।

विहिगोसेसु विहाणो संभाचोरेसु य वियालो ॥८९॥

विडिरं आभोगो रौद्रं च । विच्छेओ विलासो जघनं च । विहाणो विधिः
प्रभातं च । वियालो संध्या चौरश्च ॥ (८९)

विरहो रहकोसुंभेसु ^२वित्तर्द्ध गव्विविलसिएसुं च ।

परिपाडियम्मि विचिए विरलम्मि य विच्छियं होइ ॥९१॥

विरहो एकान्तं कुसुम्भरक्तवस्त्रं च । वित्तर्द्ध गर्वितो विलसितं च । वित्तर्द्ध
गर्व इत्यन्ये । विच्छियं पाटितं विचितं विरलं चेति त्रयर्थम् ॥ (९१)

विमलियमवि पम्मात्तं मच्छरभणिए ससद्दे य ।

विसमियममलोत्थरिएसु विलइयमहिज्जदीणेसु ॥९२॥

विमलियं मत्सरभणितं सशब्दं चेति द्वयर्थम् । विसमियं वि^३मलमुत्थितं च ।
विलइयं अधिज्यं दीनं च ॥ (९२)

हयविरलेसु विरिंंचरममलम्मि विरिंचिओ विरत्ते य ।

फाडियधारासुं विंचिणियं वीअं च विहुरतक्काले ॥९३॥

विरिंचिरो अश्वो विरलं च । विरिंचिरा धारेति केचित् । विरिंचिओ
विमलो विरक्तश्च । विंचिणियं पाटितं धारा च । अत्र विम्हरइ स्मरति
विस्मरति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । वीअं विधुरं तत्कालं चेति
द्वयर्थम् ॥ (९३)

१वुसो भीओव्विगेसु चोरमुसलेसु वेलू अ ।

वेल्लो केसेसुं तह पल्लववल्लीविलासेसु ॥८४॥

वुसो भीत उद्विग्नश्च । ओष्ठ्यादिरयं प्रायेण । वेलू चोरो मुसलं च ।
वेल्ला केशाः । वेल्लो पल्लवः । वेल्ला वल्ली । वेल्लो विलासश्चेति चतुरर्थी
वेल्लशब्दः । अत्र वेव्वे भयवारणविषादामन्त्रणार्थेषु प्राक्ततलक्षणे निपातेषूक्त इति
नोक्तः ॥ (८४)

वेड्डो उड्डीकयविसंठुलाविड्डसि^२ठिलियंगेसु ।

वेआलोऽधतमेसुं वेयारियमवि पयारिय^३कएसु ॥८५॥

वेड्डो ऊर्ध्वीकृतो विसंस्थुल आविड्डः शिथिलतां गतश्चेति चतुरर्थः ।
वेआलो अन्धोऽन्धकारश्च । वेयारियं प्रतारितम् । वेयारिया केशाश्चेति द्वर्थी
वेयारियशब्दः ॥ (८५)

वेह्विओऽणायरक्कोवणेसु वेलाड्डअं च^४मिउदीणं ।

वेल्लहलो मउअविला^५सीसुं वोज्जर^६मड्डअभीएसु ॥८६॥

वेह्विओ अनादरो रोषाविष्टश्च । वञ्चितार्थसु वञ्चिधात्वादेश^७सिद्धः ।
वेलाड्डअं मृदु दीनं च । वेल्लहलो कोमलो विलासी च । अत्र वेह्वड्ड
उपालभते वञ्चति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । वोज्जरं अतीतं भीतं च ।
अत्र वोज्जइ त्रस्यति वीजयति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (८६)

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिता^८यां देशीनाममालायां सप्तमो वगः ॥

1 AB वुसो. 2 C °ठिलठ°. 3 C °कचेसु. 4 AB मउ°. 5 AB °सीसु.

6 AB °मसीतभी°. 7 AB omitted from °सिद्धः to वेल्ल°. 8 AB °यां देशीशब्द-

संग्रहस्तौ सप्तमो वगः ॥ यथा ३८५ ॥

अष्टमवर्गः ।

अष्टमवर्गे प्राकृते शेषौ न संभवत इति सादयः प्रस्तूयन्ते ।

सौहकुमुएसु सटिसंफा सहसंधारिया जोग्गे ।

सत्तौ वंकतिवयवट्टुलदारु सत्यसेहिया य गए ॥१॥

सटो सिंहः । संफं कुमुदम् । सहो तथा संधारिओ योग्यः । सत्तौ वक्रपादत्रयं वृत्तं दारु । यदाह । पल्लंकपायसरिसं तिदारुयं उ^१द्विणिमित्र-
आयरिसं । तं जाणसु सत्तिं । इति । गोपालस्तु । सत्तौ कलसाधारो
दारु भवेत्तत्पसमसमुच्छ्रयणम् । इत्याह । सत्यो तथा सेहियो गतः ॥ यथा ।

स^२फच्छी सटिमज्जा संधारियसयणसेहिए दइए ।

सत्तौसत्यं कलसं रयंतसहवारिणा भरइ दइया ॥१॥ (१)

संगा संडी वग्गा संपा कंची सरा माला ।

संखो बंदी सरली चोरीइ सरत्ति सहसत्ये ॥२॥

संगा तथा संडी वग्गा । संपा काञ्ची । सरा माला । संखो भागधः ।
सरली चोरिका । सरत्ति सहसा ॥ यथा ।

समरे संखवहए सरलिभुणीइ दढसंपस^३रियाए ।

सुहडे सरत्ति वालयसंगे संडीइ धरियए तुरओ ॥२॥ (२)

सज्जोक्कं पच्चग्गे सउणं रूढे पसूणए सढयं ।

सलली सेवा सभरो गिह्वे सद्धाइ सगयं च ॥३॥

सज्जोक्कं प्रत्यग्रम् । सउणं रूढम् । सढयं कुसुमम् । सलली सेवा ।
सभरो गृध्रः । सगयं श्रद्धा ॥ यथा ।

1 AB °द्विनिमित्तआइरसं.

2 AB °फली.

3 C °रिआइ.

तुह सज्जोक्के सढए सभरो मंससगएण सललिपरो ।

होइ विलक्खो किंसुयसउणमिणं वा मलीमसमुहाणं ॥३॥ (३)

सत्यरसंगोल्लोसंगेल्ला शिअरम्मि संगहो मोब्भे ।

सत्तल्ली सेहालो पसवजरा संभवो सुरा सविसं ॥४॥

सत्यरो संगोल्लो संगेल्लो तयोऽप्येते समूहार्थाः । शय्यार्थस्तु सत्यरो स्वस्तर-
शब्दभवः । संगहो गृहीपरि तिर्यग्दारु । केचित्तु संगहो मुक्ती इति पठन्तः
संगहशब्दं मुक्तपर्यायं व्याचक्षते । सत्तल्ली शिफालिका । संभवो प्रसवजरा ।
सविसं सुरा ॥ यथा ।

जायवसंगोल्लोणं खयं^१सुणंता वि खीवसं^२गेल्ला ।

बुद्धि^३विहीणा संभवगय व्व सविसं विसं ति^४ण सुणंति ॥४॥

बहुणो वि ण कापुरिसा हुंति महारंभकज्जभारखमा ।

सत्तल्लिसत्यरेहिं ण संगहो होइ कइया वि ॥५॥ (४)

सखियमोल्ले दप्पोड्डुरे सराहो दिए सवासो य ।

संफाली पंतीइ सयग्धि^५सइत्ता घरट्टिमुइएसु ॥५॥

सखियं आर्द्रम् । सराहो दर्पोड्डुरः । सवासो ब्राह्मणः । संफाली पङ्क्तिः ।
सयग्धी घरट्टी । शतघ्नीशब्दो येषां संस्कृते प्रसिद्धस्तेषां न देशी । ^५सइत्तो
मुदितः ॥ यथा ।

होसि सराहसवासय ण ^६सइत्तो भोयणेण जं तुज्ज ।

^७रदसंफालिसयग्धी ^८ण हु थक्कइ सखियम्मि सुक्के य ॥६॥ (५)

^९सखेज्झो जक्खे सव्वला कुसो ^{१०}संवरम्मि संखालो ।

संकरसाहीओ रक्खाए णियडे ^{११}सगेहं च ॥६॥

1 A सुखं°

2 AB °गेल्ली

3 C °विहीणा

4 AB न°

5 C °सयत्ता

6 C सयत्ती

7 A रहसं°

8 AB न

9 AB सत्तेज्झो

10 C सन्वर°

11 A °गेहं B °गेहं

संखेज्जी यच्चः । सव्वला कुशी । संखालो ^१संवराख्यो मृगविशेषः ।
संक्रो तथा साही रथ्या । सगेहं निकटम् ॥ यथा ।

वेससगेहे संकरमज्जे णं आसि तं सुहडमाणी ।

सव्वलहत्थो संखालभया किं भरसि साहिसखेज्जं ॥७॥ (६)

संखलिसंदेवा संखपत्तसीमामु संगयं मट्टे ।

सेणम्मि सवाओ संघाडी जुयले खलम्मि संभुल्लो ॥७॥

संखली शङ्ख^२पत्रं ताडङ्कः । संदेवो सीमा । नदीमेलक इत्येके । संगयं
मष्टणम् । सवाओ श्येनः । संघाडी युगलम् । संभुल्लो दुर्जनः ॥ यथा ।

समरासंगय रिउखगसवाय गायंति मलयसंदेवे ।

चलसंखलिसंघाडीउ ^३किस्सरो तुह जसं असंभुल्ला ॥८॥ (७)

असुयंधि संधियं सउली ^४चिल्ली वड्ढअरम्मि संघोडी ।

संपस्ससंपणा घयउरत्थगोह्ममपिट्टम्मि ॥८॥

संधियं दुर्गन्धम् । सउली शकुनिका । संघोडी व्यतिकरः । संपसा
तथा संपणा घृतपू^५रार्थं गोधूमपिष्टम् ॥ यथा ।

रक्खसु तुमं असंधियसंपणपायम्मि सउलिसंघोडिं ।

जं अज्ज ^६आगमिस्सइ वल्लहसंपस्सभोयणो दइओ ॥९॥ (८)

^७संजङ्गं सप्फंदे सच्छहसरिसाहुला सरिसे ।

संभलिसण्हार्इसहउत्थियसुहउत्थिआउ दूर्इए ॥९॥

^७संजङ्गं सस्यन्दम् । सच्छही तथा सरिसाहुलो हावप्येती सदृशार्थौ ।
संभली सण्हार्इ सहउत्थिया सुहउ^८त्थिआ चत्वारोऽपि दूतीवाचकाः ॥ यथा ।

1 C शम्भरा°. 2 C °पवता°. 3 AB किन्नरी. 4 C चिल्ला. 5 C ° रार्थगो°.

6 AB आगिमस्स°, 7 C संजुङ्ग. 8 AB °त्थिया.

संभलिसहउत्थिवरे सुहउ^१त्थिअसच्छहेण कम्मेण ।

तं सण्हार्हं जं तुह माणमसरिसाहुलं अ^२संजुहं ॥१०॥ (८)

सत्तत्थो अहिजाए पडिवेसियए सडुज्झो य ।

संजत्थो कुविए सद्दालं ^३सिंदीरसिंखला णिउरे ॥१०॥

सत्तत्थो अभिजातः । सडुज्झो प्रातिवेशिकः । सडुज्झयं तु प्रातिवेश्यम् ।
संजत्थो कुपितः । संजत्थो कोप इत्यन्ये । सद्दालं ^४सिंदीरं सिंखलं त्र^५योऽप्येते
नूपुरार्थाः ॥ यथा ।

किं सत्तत्थे दडए संजत्था होसि रणिरसिंदीरे ।

तुह सद्दालपडिरवो ण सडुज्झे सिंखलारवोऽस्माए ॥११॥ (१०)

सयटा लंबकचा संपत्थियसयराहया सिग्घे ।

संपासंगं दीहे सलहत्थो दव्वियाद्वहत्थम्मि ॥११॥

सयटा लम्बकेशाः । अत्र । सयली मीनः । सरडो ककलासः । एतौ
शकलिनसरटशब्दभवौ । तथा । संखाइ संस्तप्रायते । सहइ राजते । इति
धात्वादेशे^६षूक्ताविति ^७नोक्ता । संपत्थियं तथा सयराहं शीघ्रम् । संपासंगं
दीर्घम् । सलहत्थो दर्वादीनां हस्तकः ॥ यथा ।

संपत्थिय सयराहं तीइ घरे सावराह मा वच्च ।

जं अच्छइ वरसयटा संपासंगसलहत्थहत्था सा ॥१२॥ (११)

सप्पे सराहओ संवेल्लियसं^८वट्ठिआ य संवरिए ।

सरिवाओ सीहरओ आसारि ^९पेरिए सउलियं च ॥१२॥

सराहओ सर्पः । संवेल्लियं तथा सं^{१०}वट्ठिअं संवृतम् । सरिवाओ तथा
सीहरओ आसारः । सउलियं प्रेरितम् ॥ यथा ।

1 AB °त्थियसत्थहे°. 2 C °संजुहं. 3 AB सिंजीर°. 4 AB सिंजीरं सेख°. 5 AB °योऽपि नू°. 6 AB °षूक्ताः सं°. 7 C नोक्ताः सं°. 8 A °वड्डिया. 9 A पोरि°. 10 AB °वट्ठियं.

सरिवायन्मि सराहयघोरे संवेल्लियं कुणसु माणं ।

जं सोहरयसउल्लिओ कुव^१इ असंवट्ठिअं मयणो ॥१३॥

इह ॥ सराहयं जाण पयलायं ॥ इत्यभिमानचिह्नसूत्रपाठे स्थिते ऽन्योन्य-
पर्यायतया हावपि सर्पवाचकावित्यजानता पयलाओ शराहत इति व्याख्याय
पाठोदूखलेन यदुदाहृतम् ।

सरडो व्व विविहरूवो कओ सि तं जीइ सुहय तं चेय ।

अणुणयसु मयणपयलाइयं हि मा मं कयत्थेसु ॥१४॥

मयणपयलाइयं मदनशराहतामित्यर्थः । तदेतदसमञ्जसम् । यत्पूर्वदेशीषु
पयलाओ सराहओ इति सर्पनाममध्ये पठितम् । अभिमानचिह्नेनैव स्ववृत्तावुदा-
हृतम् ।

अइपच्चलो त्ति ^२हसिओ वाहो पल्लीइ वाहवहुआए ।

दइण अण्णिम्मिसं तिक्खपलासीइ पयलायं ॥१५॥

एवं च । अधुनातनदेशोकाराणां तद्व्याख्यातृणां च कियन्तः संमोहाः
परिगण्यन्ते । किं वा परदोषोद्धटनेन । मोहापसारणार्थं त्विदमुक्तमित्यलं
बहुना ॥ (१२)

संघासयसमसीसी फड्ढाइ समुगियं पडिक्खियए ।

सत्यइयं साणइयं तेयविए सुमरिअम्मि सरभेयं ॥१३॥

संघासओ तथा समसीसी स्पर्धा । समुगियं प्रतीक्षितम् । यदाह ।
॥ प्रतिपालितं समुगियं ॥ इति । अत्र प्रतिपालितशब्दस्य प्रतीक्षितमित्यर्थी-
ऽस्माभिव्याख्यातः । यदि तु पालनमात्रं प्रतिपालितशब्दस्यार्थस्तदप्यसु ।
केवलं सद्दयाः प्रमाणम् । सत्यइयं तथा साणइयं उत्तेजितम् । सरभेयं
स्मृतम् ॥ यथा ।

साणइए सत्यइओ संघासयउड्डुरे ससमसीसी ।

समरसमुगिय^३खिण्णारिभूवसरभेयसत्थो-सि ॥१६॥ (१३)

संखद्रहो य गोलाद्रहन्मि लद्वन्मि संपडियं ।

सच्चिन्नयसंघयणा सच्चसरीरेसु सहरला महिसी ॥१४॥

संखद्रहो गोदावरीरुदः । संपडियं लब्धम् । सच्चिन्नयं सत्यम् । संघयणं शरीरम् । सहरला महिषी ॥ यथा ।

संपडियवन्महाणलतावा पीणत्यणी सहरलः ।

सच्चिन्नयसंकेया संखद्रहं सरइ चारुसंघयणा ॥१७॥ (१४)

संगोवियन्मि संजमियं णिव्विवरन्मि संकडिल्लं च ।

साविहजंतुन्मि य सरलीआ संसप्पियं च मेकियए ॥१५॥

संजमियं संगोपितम् । संकडिल्लं निष्कृद्रम् । सरलीआ स्वावित्संज्ञः प्राणी । कीटभेद इत्यन्ये । संसप्पियं मङ्कितम् । उत्प्लुत्य गतमित्यर्थः ॥ यथा ।

सरलीआसूलतिक्खियणहक्खए संजमेसि जीइ तुमं ।

संसप्पियं कुण पुणो तीए च्चिय संकडिल्लपेम्माए ॥१८॥ (१५)

घूयन्मि सहगुहो तह सत्तिअणा आहिजाईए ।

संखलयं संबूए संसाहणमवि य अणुगमणे ॥१६॥

सहगुहो घूकः । सत्तिअणा आभिजात्यम् । संखलयं शम्बूकः । श्रुत्या-
कारो जलजः प्राणिविशेषः शम्बूकः । संसाहणं अनुगमनम् ॥ यथा ।

संखलयदंतं हिंडसि जं बाहिं सहगुहो व्व राईसु ।

ता तं गयसत्तिअणो किमहं संसाहणं कुणसि ॥१९॥ (१६)

संडोलिओ अणुगए सच्चविअं तह अहिप्पेए ।

संगोढणो अ वणिए समुच्छणी सोहणी य वद्वणिया ॥१७॥

संडोलिओ अनुगतः । सच्चविअं अभिप्रेतम् । दर्शनार्थसु दृशेः सच्चवादेश-
सिद्धः । संगोठणो व्रणितः । समुच्छणी तथा सोहणी संमार्जनी । यस्तु ॥
१वृणियं जाण समुच्छणिं च बहुआरियं तह य । इति पाठं दृष्ट्वा २वृणि-
समुच्छणिशब्दौ वधूपर्यायत्वेन व्याचष्टे स बहुआरीशब्दविप्रलब्धो बहुआरीशब्दं
संमार्जनीवाचकं नावगच्छति । तथैव च ३लच्छमुपलक्षयति । यच्चनपालः ।
समुच्छणिया १वृणिया बोहारी ॥ इति । गोपालोऽपि समुच्छणी वर्धनीत्याह ।
देवराजोऽपि । १वृणिया सोहणिया बहुआरी तह य मज्जणिया ॥ इत्याह ।
द्रोणाचार्योऽपि । २वृणिसमुच्छणीओ बोहारी ॥ इत्याह । अभिमानचिह्ने-
नापि स्ववृत्तावुदाहृतम् ॥ यथा ।

सुणइ समुच्छणिसइ जह जह सुणहा सइज्जयघरेसु ।

किंकिण सुयइ तह तह पइ पहाए विसुरंती ॥२०॥

उअह ४पमुच्छंतीए दवाइरित्ताइ जंपमाणस्स ।

१वृणियाइ पहारो ५दिस्सो असईइ दिअरस्स ॥२१॥ इति ।

तदेवं बहुदेशीपर्यालोचनेन समुच्छणीप्रभृतयो बहुकरिकापर्याया इति
निश्चितमस्माभिः ॥ यथा ।

संडोलिओ सि तइया समुच्छणिकराइ सोहणीहत्थ ।

लक्खिज्जइ सच्चविअं सिद्धं संगोठणाहरेण तुह ॥२२॥ (१७)

परितावियन्मि ६सम्पत्तियं च संपत्तिया बाला ।

संदट्टयं च संलग्गयन्मि सच्चवियं रइए ॥१८॥

सम्पत्तियं परितापितम् । संपत्तिया बाला । पिप्पलीपत्रवाचकोऽपि
संपत्तियाशब्दो लक्ष्येषु दृश्यते । सं७दट्टयं संलग्नम् । कप्रत्ययाभावे सं८दट्टं
इत्यपि । संदट्टं संघट्ट इत्यन्ये । सच्चवियं रचितम् ॥ यथा ।

1 AB वृणि° 2 A वृणि° B वृणि° 3 AB लक्षणम्° 4 AB समु°
5 AB दिनो 6 AB सन्नति° 7 A °दट्टयं च संल°, B °दट्टयं ल°, 8 AB °दट्ट°

संपत्तियाद् ससत्तियन्मि तुक्क विरहग्गिणा हिअए ।

सच्चेवियाउ माला स^१दद्वजलद्दया य सुक्कंति ॥२३॥ (१८)

सइलंभं सइदिट्ठं सइसुहसइदंसणाइ मणदिट्ठे ।

संखवइल्लो हालियक्कंदोत्थाइरवइल्लम्मि ॥१६॥

सइलंभं सइदिट्ठं सइसुहं सइदंसणं एते चत्वारोऽपि चित्तावलोकितार्थाः ।
संखवइल्लो हालिकक्कुन्दोत्थायी बलोवर्दः ॥ यथा ।

सहि णिसि सइसुहसउहे सइदंसणसयणयन्मि सइदिट्ठो ।

संखवइल्लो व्व पिअो सइलंभरई य ता विहाणं जा ॥२४॥

अत्र । संखुडइ रमते । संदाणइ अवष्टभं करोति । ^३सखामइ आद्रियते ।
संगलइ संघटते । संदुमइ संधुक्कइ प्रदीप्यते । संभावइ लुभ्यति । एते
धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (१८)

ससराइयं च णिप्पिट्ठे समइच्छियमइक्कंते ।

मोरे सइलासय^४सिंढा खंदे सइसिलिंबो य ॥२०॥

ससराइयं निष्पिष्टम् । समइच्छियं अतिक्रान्तम् । सइलासओ तथा ^५सिंढो
मयूरः । सइसिलिंबो स्कन्दः ॥ यथा ।

सइलासयपियसमए समइच्छियअवहिआगए दइए ।

ससराइयविरहदुहा सहि णच्चसु सइसिलिंबो^६सिंढो व्व ॥२५॥ (२०)

कितवे सअक्खगत्तो सेलूसो जलधरे समुहहरं ।

सवडंमुहो अहिमुहे धम्मच्चत्तोसहे सइरवसहो ॥२१॥

सअक्खगत्तो तथा सेलूसो कितवः । समुहहरं पानीयगृहम् । सवडंमुहो
अभिमुखः । सइरवसहो धर्माय त्यक्तो वृषभः ॥ यथा ।

सेलूसहारिणट्ठो सवडंमुहसइरवसहपक्खलिओ ।

एसो सअक्खगत्तो लुक्कइ वेसासमुहहरे ॥२६॥ (२१)

1 AB सप्तत्ति°.

2 AB °दद्वज°.

3 AB सखाम°.

4 AB °सिण्हा.

5 AB सिण्हा.

6 AB सिण्हा व्व.

7 AB °रस°.

सत्तावीसं^१जोअणमिंदुं सवयन्मि समरसद्द^२हयं ।

जाण^३विस्सीए सारिं सालं साहाइ केसर^४साईं ॥२२॥

सत्तावीसंजोअणो इन्दुः । समरसद्दह्यो समानवयाः । सारो^५वस्सी
ऋषीणामासनमित्यर्थः । सारो^६मृत्तिकेत्यन्ये । साला शाखा । साईं केसरम् ॥
यथा ।

सत्तावीसं^१जोअणमुही समरसद्दहय तुह कए सा ।

सालतले सारिठिया अच्चइ चंडिं ससाइपउमेहिं ॥२७॥ (२२)

सामुद्दो बरुए सावओ य सरहन्मि सामियं दड्डे ।

सामंती समभूमौइ सामरी सिंबलीए य ॥२३॥

सामुद्दो इच्छस^७दृशं दृणम् । सावओ शरभः । सामियं दग्धम् । सामंतो
समभूमिः । सामरी शाल्मलिः ॥ यथा ।

सामरिसामुद्दघणं दवग्गिणा सामियं गइंद वणं ।

इण्हिं सामंतीए सावयभीओ कहं होसिइ ॥२८॥ (२३)

साराडो आडोए साणूरं देवहरयन्मि ।

साउल्लो अणुराए सालंकी सालही य सारिइया ॥२४॥

साराडो आटिः । साणूरं देवगृहम् । साउल्लो अनुरागः । सालंकी तथा
सालही सारिका ॥ यथा ।

साराडि व्व णइं सा तरिउड्डियसालहि व्व साउल्ला ।

सालंकिफुडालावा आवइ संकेयसाणूरं ॥२९॥

1 AB °जोयण°.

2 AB °हृअं.

3 C विस्सी°.

4 AB. साई.

5 C वस्सी.

6 A वृत्ति°.

7 C °दृशतृ°.

अत्र । सामर्थ्यं सामर्थ्यमिति शब्दभवम् । तथा । साह्र कथयति ।
सारइ प्रहरति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ ॥ (२४)

साइयमवि सकारे सायंदूला य केअईए य ।

सासवुलो कविकच्छू सारमियं संभरावियए ॥२५॥

साइयं संस्कारः । सायंदूला केतकी । सासवुलो कपिकच्छः । सारमियं
स्मारितम् ॥ यथा ।

थिरतत्तसाइयाण वि उ^१प्पाइंतीइ कामकंडुइ ।

सारमिया सासवुलं सायंदूले तए अम्हे ॥३०॥ (२५)

सालंगणी य अहि^२रोहणीए साहेज्जओ अ अणुगहिए ।

साइज्जियमवलंबियमवगयमोहम्मि साहरओ ॥२६॥

सालंगणी अधि^३रोहणी । साहेज्जओ अनुगृहीतः । साइज्जियं अव-
लम्बितम् । साहरओ गतमोहः ॥ यथा ।

साइज्जियणेमिजिणो अंवासाहेज्जओ अहिरुहेसु ।

सगारोहणसालंगणिं व साहरय उज्जितं ॥३१॥ (२६)

सारिच्छियसेअलीओ दुव्वा सारहम्मि साहिलयं ।

सालाणओ थुए साहंजयसाहंजणा य गोखुरए ॥२७॥

सारिच्छिया तथा सेअली दूर्वा । साहिलयं मधु । सालाणओ सुतः ।
सुत्य इत्यन्ये । साहंजओ तथा साहंजणो गोक्षुरः ॥ यथा ।

साहिलयवयण ^४सेअलिसाम साला^५णअ पसिअ ^६जमहं ।

साहंज^७णेहिं सारिच्छि^८कससाहंजए पहे खलिया ॥३२॥

१ C °प्पाअन्तीइ.

२ C °रोहिणीइ.

३ C °रोहिणी.

४ AB सेयालि°

५ C °णय. ६ B Omitted from जमहं to सामयइ.

७ C °णेहि

८ A °कन्नासा°.

अत्र । ^१साहरइ साहइइ संवृणोति । सारवइ समारचयति । सामगइ
स्त्वियति । समयइ प्रतीक्षते । ए^२ धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (२७)

सिगो खिणे सिंदू रज्जू कुकुडकिसेसु सिहिसिंगा ।

मच्छन्मि सित्थिसीहंडया पलालन्मि सिप्पसिंबीरा ॥२८॥

सिगो श्रान्तः । सिंदू रज्जुः । सिह्नी कुकुटः । सिंगं कणम् । सित्थो
तथा सीहंडश्चो मत्स्यः । यस्त्वेतौ सिद्धिपिण्डिकावाचकावाह स देश्यन्तरान-
भिज्ञो भ्रान्त एव । सिप्पं तथा सि^३ंबीरं पलालम् ॥ यथा ।

^४जगजय सीहंडयइय सिह्मिय तुह सिंदुबद्धसिप्पभरो ।

सिगो सिंगा सिंबीरसेवले ^५लुलइ सित्थिश्चो व्व रिज्ज ॥ ३३ ॥ (२८)

सिंदीसिंदोला खज्जूरी सूईइ ^६सिब्बिसिब्बिणिया ।

सिंडं मोडियए ^७सिंढासिंबाडीउ णासियाणाए ॥२९॥

सिंदी तथा सिंदोला खज्जूरी । ^८सिब्बी तथा सिब्बिणी सूची । सिंडं
मोटितम् । ^९सिंढा तथा सिंबाडी नासिकानादः ॥ यथा ।

सिंदिवणे सिंदोलतले ^{१०}सिंढं सुणिय ^{११}सिब्बिसममइणो ।

सिब्बिणिवद्धो सिंडंगी सिंबाडीइ उत्तरं देइ ॥ ३४ ॥ (२९)

परिपाडियन्मि सिद्धं रज्जे सिज्जूरसिंदूरा ।

भूयगहियन्मि सिंपुअमंछे सिलश्चो सिसुन्मि य सिलिंबो ॥३०॥

सिद्धं परिपाटितम् । सिज्जूरं तथा सिंदू^{१०} राज्यम् । सिंपुअं भूतग्रहीतम् ।
सिलश्चो उच्छः । सिलिंबो शिशुः ॥ यथा ।

1 A साहार°.

2 AB सिंबीरः प°.

3 AB जयजगसीहंडइ°.

4 AB लुलइ.

5 AB सिद्धि°.

6 AB सिह्नी°.

7 AB सिङ्गी.

8 AB सिह्नी.

9 AB सिह्नी°.

10 A °४ सिंपु°.

सिद्धपरिकुंभिकुंभल हारिमिंदूरसारसिञ्जूर ।

सिंपुअरुवा रणे जिअंति सिल^१एहिं तुह रिउसिलिंवा ॥३५॥ (३०)

सिंगयसिंधुअसिंगिणिसिद्धत्या तरुणराहुगोरुहा ।

सिसिरं दहिन्मि सिहिणा थणेसु वरुणे सिअंगसुरजेट्टा ॥३१॥

सिंगओ तरुणः । सिंधुओ राहुः । सिंगिणी गौः । सिद्धत्यो रुद्रः ।
सिसिरं दधि । सिहिणा स्तनाः । ^२सिअंगो तथा सुरजेट्टो वरुणः ॥ यथा ।

सिद्धत्य^३सिअंगाण वि सिहणिज्जं सिंगिणीसिसिरखाय ।

पिहुसिहिणिं सिंगय सि^४धुअसुह सुरजेट्टदिसि णियसु ॥३६॥ (३१)

डमरन्मि सियाली विडजलणेसु सिरिंगसिंदुवणा ।

हंसन्मि सिरिवओ सिरिमुहो मयमुहो सि^५रिहहो पविया ॥३२॥

सियाली डमरः । सिरिंगो विटः । अत्र । सिहइ स्थहयति । सिंपइ
सिञ्चति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । सिंदुवणो अग्निः । सिरिवओ
हंसः । श्रीवदपत्तिवाचकसु शब्दभवः । सिरिमुहो मदमुखः । मदो मुखे
यस्येति विग्रहः । सिरिहहो खगपानभाजनम् ॥ यथा ।

ओ पियइ रिज विरइयसियालिए तुह पयावसिंदुवणे ।

सिरिमुहसिरिंगहसिओ पयिव सिरिवयसिरिहहोइ जलं ॥३७॥ (३२)

सिहरिणिसिहरिल्ला म^६ज्जियाए सिंगेरिवन्ममवि रप्पे ।

सिरिवच्छीवो सुद्धो गोवाले सित्थए सीयं ॥३३॥

सिहरिणी तथा सिहरिल्ला मार्जिता । सिंगेरिवन्मं वल्मीकः । सिरिवच्छीवो
तथा सुद्धो गोपालः । सीयं सिक्थम् ॥ यथा ।

1 C °एहि.

2 AB सियंगो.

3 AB °सियंगा°.

4 AB °धुयसु°.

5 A °रिअहो.

6 C °ज्जियाइ.

सिंगेरिवन्मसुहसिरिवच्छीवय सुहपुत्त एयाए ।

सौययमउयंगीए सिंहरिक्क^१पियाए सिंहरिणिं देसु ॥३८॥ (३३)

पवरसिरक्कभडीसुं सौसयसौसक्कसौइयाओ य ।

सौउगयं सुजाए सौहलयं धूवजंतम्मि ॥३९॥

सौसयं प्रवरम् । सौसक्कं ^२शिरक्कं शिरस्त्राणमित्यर्थः । सौइया भडी निरन्तरवृष्टिरित्यर्थः । अत्र सौसइ कथयतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । सौउगयं सुजातम् । सौहलयं वस्त्रादिधूपयन्त्रम् ॥ यथा ।

उअ सौउगय तुह सरसौइयरइयविव^३राइं वेरोणं ।

रणसिरिसौहल^४याइं व सौसयसौसक्कसौसाइं ॥४०॥ (३४)

सौमंतयं च भणियं सौमंतालंकरणभेए ।

सौलुट्टयं च तउसे करवंदीए य सौ^५हणहौ ॥४१॥

सौमंतयं सौमन्ते भूषणभेदः । सौ^६लुट्टयं । कप्रत्ययाभावे सौलुट्टं त्रपुसम् । सौहणहौ करमन्दिका । तत्कुसुममित्यन्ये ॥ यथा ।

सौलुट्टयसौहणहौफलवणिअ सुणेसि किं ^७ए अण्पाणं ।

जं आसत्तो तीए मणिमयसौमंतयं पि मखेसि ॥४२॥ (३५)

सौरोवहासिया लज्जाए उक्का सुली सुइं ^८बुद्धी ।

सुहरा चडयाभेए सुट्टिओ संते सुहे सुहेल्लौ य ॥४३॥

सौरोवहासिया लज्जा । सुली उक्का । सुइं ^९बुद्धिः । सुहरा चटकामेदः । यस्या अधोमुखं नीढं भवति । सुट्टिओ श्रान्तः । सुहेल्लौ सुखम् । सुहेल्लौत्यन्ये ॥ यथा ।

रखे दवसुलितत्ता गयसुइसौरोवहासियसुहेल्लौ ।

सलहंति तुज्ज रिउणो सुट्टिया सुहरं पि णेड्डिठियं ॥४४॥ (३६)

1 C °पिआइ. 2 AB सिरक्कं शिरस्त्रा°. 3 C °राइ. 4 C °याइ. 5 AB °हणहौ.

6 A °लुट्टयं. 7 AB न. 8 AB बुद्धी. 9 AB वृद्धिः.

सुंघियसुलससुवसा य घाणकोसुंभञ्जुणदु^१मेसुं ।
संकेयन्मि सुवसा सुरंगिसोहंजणा य सिग्गुन्मि ॥३७॥

सुंघियं घातम् । सुलसं कुसुम्भरक्तं वस्त्रम् । सुवसो ^२अर्जुनाख्यस्तरः ।
सुवसा संकेतः । सुरंगौ तथा सोहंजणौ शिग्रतरः ॥ यथा ।

मज्झसुवससुवसं दाउं सुल^३सवसणाइ तीइ गओ ।
संकेयसुरंगिवणे भमेसि सोहंज^४णाइ सुंघंतो ॥४२॥ (३७)

किंसारु सुंकयं सूयलं च सुअणा य अणितंते ।
अंवाइ सुव्विया त^५ह य सुद्धपूअन्मि सुद्धवालो य ॥३८॥

सुंकयं तथा सूयलं किंसारुः । ^६सुंकलं इत्यन्ये । सुअणा अति^७मुक्तकः ।
सुव्विया अम्बा । सुद्धवालो शुद्धपूतः ॥ यथा ।

सुअणावतंसियमिमं दहुं किं करसि सुद्धवालत्तं ।
गार्इसुव्विय सूयलजीयण ^८ण वहेसि सुंकए कोस ॥४३॥ (३८)

डुंवे सुदारुणो सुइओ य सुविरे सुणहसियसोमइया ।
सुज्झरओ धोवयए सुसंठिया सुल्लमंसन्मि ॥३९॥

सुदारुणो तथा सुइओ चण्डालः । सुणहसिओ तथा सोमइओ स्वप्नशीलः ।
सुज्झरओ रजकः । सुसंठिया ^९शूलप्रोतं मांसम् ॥ यथा ।

सुणहसियसूइयाए सुदारुणो रमइ सुज्झरयवहुयं ।
भसिरभसणस्स दिंतो सुसंठियं पुरजणन्मि सोमइए ॥४४॥

1 C °मेसु. 2 C अर्जुनतरः. 3 AB °सवसणा°. 4 C °णाइ. 5 AB °ह अ सु°.

6 AB सुंकलमित्य°. 7 C °मुक्तः. 8 AB वणहे°. 9 AB शूलाप्रो°.

अत्र सुगिम्हओ फाल्गुनोत्सव इति सुग्री^१ष्मकशब्दभवः । दृश्यते चायं संस्कृते । यज्ञामहः । सुग्रीष्मके न दृष्ट इति ॥ (३८)

कण्हे सुवस्वविंदू रूववईए सुदुम्भणिया ।

सुकुमालियं सुघडिए तुलसीए सुलसमंजरिया ॥४०॥

सुवस्वविंदू विष्णुः । सुदुम्भणिया रूपवती । ^२सुदुम्भणियेति शीलाङ्कः । सुकुमालियं सुघटितम् । सुलसमंजरी तुलसी ॥ यथा ।

णवसुलसमंजरीए ^३तइं चंडी अच्चिया सुदुम्भणिए ।

सुकुमालियंगि जं तुह सुवस्वविंदूवमो वरो एस ॥४५॥ (४०)

सूला वेसा सूई य मंजरी सूरणो कंदे ।

सूरंगो य पईवम्भि सूअरी जंतवीढम्भि ॥४१॥

सूला वेष्टा । सूई मञ्जरी । सूरणो कन्दः । सूरंगो प्रदीपः । सूअरी यन्त्र^४पीठम् ॥ यथा ।

सूअरिसूरणासणसूलाए लिहियसूइगंडाए ।

मयरइयसूरंगे मा तं सलहो व्व रे पडसु ॥४६॥ (४१)

सू^५लच्छं पल्ललए सूलथारी य चंडीए ।

सूरइओ दिणे गणवइम्भि सेओ य गामणी सेट्टी ॥४२॥

सू^५लच्छं पल्ललम् । अत्र सूहवो सुभग इति सुभगशब्दभवः । तथा सूरइ सूडइ भनक्तीति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ती । सूलथारी चण्डी । सूरइओ दिनः । सेओ गणपतिः । सेट्टी ग्रामेशः ॥ यथा ।

सूलथारीसूरइए ससेयाण पणमणमिसेण ।

सू^५लच्छतडकुडंगे ओ सेट्टिवइ अहिसरेइ ॥४७॥

अत्र सेहद्व नश्यतीति धात्वादेशेऽक्त इति नोक्तः ॥ (४२)

सेवालसो^१महिड्डा पंके कोकन्मि सेहरओ ।

चप्पुडि^२णाए सेंवाडओ य सेज्जारियं च दोलणाए ॥४३॥

सेवालो तथा सोम^३हिड्डो पङ्कः । सेहरओ चक्रवाकः । 'सेंवाडओ चप्पुटिकानादः । यदाह ॥ अङ्गुष्ठमध्यमाङ्गुलिशब्दः सेंवाडओ गदितः ॥ सेज्जारियं अन्दोलनम् ॥ यथा ।

सेज्जारियं ण इच्छद्व सेवाल^४जअक्ख सोमहिड्डे य ।

मरिही सेहरयणिया कद्व^५यसेंवाडएहि तुह विरहे ॥४८॥ (४३)

^६सेआलुओ उवाइयवसहन्मि धुरंधरन्मि सेरिभओ ।

सोत्ती णद्वेइ ^७सोअं णिहा मंसन्मि सोल्लसोमाला ॥४४॥

^६सेआलुओ उपयाचितसिद्धार्थं वृषभः । उपयाचितं केनापि कामेन देवताराधनम् । सेरिभओ कप्रत्ययाभावे सेरिभो धुर्यवृषभः । सेरिभो महिषोऽपीत्यन्ये । सोत्ती नदी । ^{१०}सोअं स्वपनम् । सोल्लं तथा सोमालं मांसम् ॥ यथा ।

उवचियसोमालो वि ह् कुणेइ सेयालुओ सुहं ^{१०}सोअं ।

^{११}सोत्तीइ भौणसोल्लो वि सेरिभो चेअ कड्ढए भागं ॥४९॥ (४४)

^{१२}सोसणसोमाणा पवणमसाणा सोव्वओ पडियदंते ।

कडिउवकिदिउदरेसुं सोसणि सोवत्थसोमहिंदारुं ॥४५॥

^{१३}सोसणो पवनः । सोमाणं श्मशानम् । सोव्वओ पतितदन्तः । सोसणो कटौ । सोवत्थं उपकारः । सोवत्थं उपभोग्यमित्यन्ये । सोमहिंदं उदरम् ॥ यथा ।

1 A °महिडा B °महडा. 2 AB °डिनाए सिंवा°. 3 AB °हिड्डो. 4 AB सिंवाड°.

5 AB °जजक्ख. 6 AB °यसिंवा°. 7 AB सेवालि°. 8 AB सोत्तणि°. 9 AB सेयालु°.

10 AB सोअं. 11 AB सत्तौ°. 12 A सोसण°. 13 A सोमणो.

अद्वयूलसोमहिंदे ^१सोव्वे सोसणयभगसोसणिए ।

संभलि कइया तुमयं करेसि सोमाणसाणसोवत्थं ॥५०॥

अत्र सोमालं सुकुमारम् । सोयमल्लं सौकुमार्यम् । एतौ शब्दभवौ ॥ (४५)

संखम्मि सोलहावत्तओ य सोवस्समक्खिया सरहा ।

केसविसमयंवेसुं सढो सिलाघुस्सिएसु सअअं च ॥४६॥

सोलहावत्तओ शङ्खः । सोवस्समक्खिया मधुमक्षिकाभेदः ॥ यथा ।

चालुक्य सोलहावत्तसेयजस भग्नरज्जमहुक्ता ।

सोवस्समक्खिआउ ^२व्व दिसो दिसं जंति वेरिणो तुज्झ ॥५१॥

॥ अथानिकार्थाः ॥

सढा केशाः । सढं विषमम् । सढो स्तम्बः । इति सढशब्दस्त्रयः ।
सअअं शिला घूर्णितं च ॥ (४६)

सरहो वेडिससीहेसु सक्खिगामौणएसु सण्णिओ य ।

गहावियरजकपुरक्खियदित्तिसुं सज्जिओ चैय ॥४७॥

सरहो वेतसवृक्षः सिंहश्च । सण्णिओ साक्षी ग्राम्यश्च । सज्जिओ नापितो
रजकः पुरस्कृतो दीप्तश्चेति चतुर्थः ॥ (४७)

हंसोघसरेसु सरेवओ अ संवाअआ णउलसेणा ।

^३सण्णिहियमाविएसुं अणुणीए चैय ससुमियं ॥४८॥

सरेवओ हंसो गृहजलप्रवाहश्च । संवाअओ नकुलः श्येनश्च । ससुमियं
संनिहतं मापितमनुनीतं चेति त्रयर्थम् । प्रच्छादनार्थं तु च्छादिधात्वादेश-
सिद्धम् ॥ (४८)

तोसियसारविअंजलिकरणेसु समुच्छियं चैय

पडिवेसिपओसेसुं वज्जेते य समोसिओ होइ ॥४६॥

समुच्छियं तोषितं समारचितमञ्जलिकरणं चेति त्रयर्थम् । समोसिओ प्रातिवेशिकः प्रदोषो वध्यश्चेति त्रयर्थः ॥ (४६)

चिंतिय^१सस्मिज्जे सस्मविअं समाणिब्भरेसु समसीसं ।

अजसरएसु समुप्पिंजलममएंदुसु समुद्दणवणीयं ॥५०॥

^१सस्मविअं चिन्तितं सानिध्यं च । चिंतिय^२सस्मिज्जे इति समाहारः । समसीसं सदृशं निर्भरं च । अत्र समाणइ भुङ्क्ते समाप्नोति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । समुप्पिंजलं अयशो रजश्च । समुद्दणवणीअं अमृतं चन्द्रश्च ॥ (५०)

मरहट्टदेसपट्टणभेए दूरं य सायं व ।

साहो य वालुआसुं उलूयए दधिसरे चैय ॥५१॥

सायं महाराष्ट्रदेशे पत्तनविशेषो दूरं चेति द्वयर्थम् । केचित् सायंदूरं इति चतुरक्षरं नाम पत्तनभेदवाचकमाहुः । साहो वालुका उल्को दधिसरश्चेति त्रयर्थः । दधिसरो दध्नः उपरि सारम् ॥ (५१)

वत्यब्भुअसाहापिकिसरिससहीसु साहुली चैय ।

संबूअअम्मि सालुअमह सुक्कजवाइयसिरम्मि ॥५२॥

साहुली वस्त्रं ^३भूर्भुजः शाखा पिको सदृशः सखो चेति ^४सप्तार्थाः । सा^५लुअं शम्बूकः ^६शुष्कं यवादिशीर्षं चेति ^७द्वयर्थम् ॥ (५२)

सामगियं च चलिए अवलंबियपालिएसुं च ।

सित्था लालाजीआसु हिमोसाएसु सिग्हा वि ॥५३॥

1 AB °सस्मिज्जे सन्नचियं, 2 AB सन्नचियं 3 AB °सस्मिज्जे, 4 AB भूर्भुजं.

5 C °सार्धः, 6 AB °लूयं, 7 C शुष्कयं, 8 A द्वयर्थः.

सामगियं चलितमवलम्बितं पालितं चेति त्रयर्थम् । आलिङ्गनार्थं तु
स्निग्धात्वादेशसिद्धम् । सित्या लाला जीवा च । सिग्हा हिममवश्यायश्च ॥ (५३)

सिंदुरयं गायव्वं रज्जू तह य रज्जन्मि ।

वालन्मि दहिसरन्मि य मोरे य सिंहंडड्लो वि ॥५४॥

सिंदुरयं रज्जू राज्यं च । सिंहंडड्लो बालो दधिसरो मयूरश्चेति त्रयर्थः ॥ (५४)

हिमकालदुहिणे तह भाडविसेसन्मि सौअल्ली ।

सौअणयं पारिमसाणा सिंहणोमालियासु सौहलिया ॥५५॥

सौअल्ली हिमकालदुर्दिनं भाटविशेषश्चेति द्वयर्थः । सौअणयं दुग्धपारी
श्मशानं चेति द्वयर्थम् । सौहलिया शिखा नवमालिका चेति द्वयर्थः ॥ (५५)

सुगं च अप्पकुसले णिव्विग्घविसज्जिएसुं च ।

रुप्परज्जगेसु सुउभयमह वेसहरचडएसु सुहराओ ॥५६॥

सुगं आत्मकुशलं निर्विघ्नं विसर्जितं चेति त्रयर्थम् । सुउभयं रौप्यम् ।
सुउभयो रजकश्चेति द्वयर्थः । सुहराओ वेश्यागृहं चटकश्चेति द्वयर्थः ॥ (५६)

सूरल्लो मज्झणहे तिणभेए मसयव्वकीडे य ।

मिगसिसुसरेसु सेल्लो दीहरभद्दाकिर्दसु सेरो य ॥५७॥

सूरल्लो मध्याह्ने ग्रामणीदणं मशकाकृतिकीटश्चेति त्रयर्थः । सेल्लो मृगशिशुः
शरश्चेति द्वयर्थः । सेरो दीर्घा भद्राकृतियश्चेति द्वयर्थः ॥ (५७)

गामपहाणे सण्णिज्झकारेण तह य सेयालो ।

भूए भाविणि सोही सोवणमालयणसिविणमल्लेसु ॥५८॥

सेयालो ग्रामप्रधानं सांनिध्यकर्त्ता च यच्चादिरिति द्वयर्थः । सोही भूते भाविनि च काले प्रयुज्यते । सामर्थ्यात्तदर्थं भवति । सोवणं वासगृहम् । सोवणो स्वप्नो मल्लस्योत त्वर्थः सोवणशब्दः ॥ (५८)

॥ अथ हादिः ॥

हङ् १ अट्टिम्नि हरी कीरे दूरे हणं हडं हरिए ।

हत्थं हल्लफ्लियं हलियं सिग्घम्नि हणु ससिसम्नि ॥५९॥

हडं अस्थि । हरी शुकः । हणं दूरम् । हडं हृतम् । हत्थं हल्लफ्लियं हलियं त्रयोऽप्येतं शीघ्रार्थाः । हल्लफ्लियं आकुलत्वमित्यन्ये । हणु सावशेषम् ॥ यथा ।

हरिणासहड्डिय १महं अहणुधणेणं हडेण हत्थो वि ।

ण हणं वच्चसि हल्लफ्लियं चलियम्नि मइ पवणहुलिए ॥५२॥

अत्र । हंद गृहाणार्थे । हडौ निर्वेदे । एतौ प्राकृते निपातेषूक्ताविति नोक्ता ॥ (५८)

हत्थारं ५साहेज्जे कीलत्थं करगयम्नि हत्थल्लं ।

हक्कोड्डं अहिलसिए उप्पाडिययम्नि हक्कुत्तं ॥६०॥

हत्थारं साहाय्यम् । हत्थल्लं क्रीडया हस्ते गृहीतम् । हक्कोड्डं अभिलषितम् । हक्कुत्तं उत्पाटितम् ॥ यथा ।

अणवेक्किय हत्थारं हक्कोड्डजगज्जएण कामेण ।

ससिवयणे हक्कुत्ता तुमं सि हत्थल्लभल्लि व्व ॥५३॥ (६०)

संगप्फंसयसवहम्नि हंजओ रासयम्नि हल्लीसो ।

हत्थल्ली हत्थविसो बहुजंपिरए हलप्पो य ॥६१॥

1 A अट्टिम्नि B अट्टिम्नि. 2 A ०रे हडं. 3 B ०डं हल्ल°. 4 AB मइ य ह°. 5 AB साहेज्जे.
6 C ०व्वमिसी.

हंजओ साङ्गस्पर्शः शपथः । हल्लोसो रासको मण्डलेन खोणां नृत्तम् ।
हल्यल्लो ह^१स्तवषो । सारोशब्दो ह्रषोवाचक उक्तः । ततो हस्ते सारी हस्तसारीति
न देशेषु वाच्यः । हलप्यो बहुभाषी ॥ यथा ।

तुह हंजओ अतुल्लं सोहगं तुजभ ण हु हलप्यो हं ।

जं हल्यल्लोहत्या णिअंति मुणिणो वि तुज्ज हल्लोसं ॥५४॥ (६१)

गेहम्मि हम्मियं तह चलिय^२सयगहेसु हल्लिअहलूरा ।

हासे हद्वयहसिरियहासीया मक्खिए हवियं ॥६२॥

हम्मियं गृहम् । ह^३ल्लिअं चलितम् । हलूरो सट्ठणः । हद्वओ हसिरिया
हासीयं तयोऽप्यमी हासार्थाः । हवियं म्रक्षितम् ॥ यथा ।

गुणहम्मिय तुह विरहे सा हवियहलूरहल्लिएकमणा ।

ण णिएइ कुडयहद्वयकेयइहसिरियकयंबहासीए ॥५५॥

अत्र । हणइ शृणोति । हकइ निषेधति । हरइ गृह्णाति । एते धात्वा-
देशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (६२)

गहमेए हल्यिवओ लउडे हरिमिग्गहिरिवंगा ।

बंभणिइंदगजेसुं हलाहलाहल्यिमल्ला य ॥६३॥

हल्यिवओ ग्रहमेदः । हरिमिग्गो तथा हिरिवंगो लगुडः । हलाहला
बंभणिका । हल्यिमल्लो इन्द्रगजः ॥ यथा ।

जो ण गणइ हल्यिवयं जो पडिमल्लो य हल्यिमल्लस्स ।

सो किं हरिमिग्गकरो हिरिवंगेण हलाहलं हणइ ॥५६॥ (६३)

हल्यल्लियं च हल्योसारियए कलयम्मि हलवोलो ।

हरियाली दुव्वाए हल्यिहरिल्लो य वेसम्मि ॥६४॥

हृत्पक्षिणं हस्तापसारितम् । हलबोलो कलकलः । अत्र । हलियारो
हरिताल इति हरितालशब्दभवः । हक्वप्पइ उत्तिपतीति धात्वादेशेषूक्त इति
नोक्तौ । हरियालो दूर्वा । हृत्पक्षिणो विषः ॥ यथा ।

हरियालिकयत्तरणा हृत्पक्षिकंटया य रस्सम्भि ।

पिन्दियहृत्पक्षिणा तुह रि'उडिंभा करंति हलबोलं ॥५७॥ (६४)

^२हृदमहृदो कल्ले हृत्पक्षिणौ णववहण ।

हरिचंदणं च घुसिणो हृत्पक्षिकण्वं च वंकादिट्टम्भि ॥६५॥

हृदमहृदो कल्यः । कल्यो नीरोगदत्तयोः । हृत्पक्षिणो नववधूः । हरि-
चंदणं कुङ्कुमम् । हृत्पक्षिकण्वं वक्रावलोकनम् ॥ यथा ।

हरिचंदणपिंजरियं हृत्पक्षिणं सहोउ सिक्वंति ।

हृदमहृदं दइयं हृत्पक्षिकण्वं पिच्छं तुमयं ति ॥५८॥ (६५)

सालाहणम्भि हालो हारा लिक्खाइ हालुओ खीवे ।

हिलहिस्साओ तह वालुयासु हिक्का य रजगीए ॥६६॥

हालो सातवाहनः । हारा लिक्खा । हालुओ क्षीवः । हिला तथा हिस्सा
वालुकाः । हिक्का रजकौ ॥ यथा ।

हालचउरं पि हु पिअं असई चइजण दूइकयहिक्का ।

हारिस्सहिलावहहालु^१एहिं ही रमइ हिस्सासु ॥५९॥ (६६)

हिड्डो वामणए हिज्जो कल्ले हृत्पक्षिणौ लज्जा ।

विहुरे हिड्डो हिट्ठाहिड्डो य लहरीइ हिल्लूरी ॥६७॥

हिड्डो वामनः । हिज्जो कल्यम् । भविष्यदतिक्रान्तं च दिनमित्यर्थः ।
हिल्लूरी तथा हीरणा लज्जा । हिल्लूरी लज्जित इत्यन्ये । यद् गोपालः । लज्जित-

भीती^१हित्यो ॥ तस्तवाची तु हित्यशब्दस्तशब्दभवः । हिट्टो तथा हिट्टाहिडो
आकुलः । अधोवाचकसु हिट्टशब्दो अधःशब्दभवः । हिसूरी लहरो ॥ यथा ।

वस्महसरहिसूरीहिट्टा सहि रमसि हिड्डमणहित्ये ।

हिज्जो आलीण पुरो वहसि य^२हिट्टाहिडा तु होरणयं ॥६०॥ (६७)

एकपयगमणकीलाद् हिंचियं हिंबिअं चैय ।

हिरडी सउली हिक्कियहीसमणा हेसियरवन्मि ॥६८॥

हिंचियं तथा हिंबिअं एकपदगमनक्रोडा ॥ यदाह । उत्तिप्य चरणमेकं
यत्र शिशुर्वलाति क्रोडा । कथिता हिंचियहिंबिअनामभ्याम् ॥ इति । हिरडी
शकुनिका । हिक्कियं तथा होसमणं हेधारवः ॥ यथा ।

तुज्म रिज हिक्करहयघणहोसमणे रणे सहिरडिन्मि ।

भरियसिसुहिंचिओ हिंबिएण णस्सइ सकंटाएकपओ ॥६१॥ (६८)

हिक्कासहिरिंवा पंकपल्ल^५लेसुं हिसोहिसा फट्ठा ।

हिंडोलयं च हिस्सोडणं च^६खेत्तमिगवारणारावे ॥६९॥

हिक्कासो पङ्कः । हिरिंवं पल्लवम् । हिसोहिसा स्पर्धा । हिंडोलयं तथा
हिस्सोडणं क्षेत्रे मृग^७निषेधरवः । हिंडोलं क्षेत्ररक्षणयन्त्रमिति केचित् ॥ यथा ।

हिंडो^८लएण पट्ठणो णट्ठेसु मिगेसु तुह इह हिरिंवे ।

लक्कासयच्छि हिस्सोडणेइ जारो हिसोहिसाइ व्व ॥६२॥ (६९)

हिरिमंथा चणएसुं हीरो सूर्दणिहे हुडो मेसे ।

हुत्तोऽभिमुहे हुडा पणम्मि हुडुयहुडुमा पवाहधया ॥७०॥

1 AB हित्या. 2 AB हिड्डाहि°. 3 AB °विद्यं. 4 AB °वियना°. 5 AB °लेसु.

6 AB खित°. 7 AB °निवारणरवः. 8 A °डोलणं क्षेत्रं B °डोलणं यन्त्र°. 9 AB °क्षण,

हिरिमंथा चणकाः । हीरो सूचीमुखानं दार्वादिवस्तु । वज्रवाचकस्तु
हीरशब्दः संस्कृतसमः । हरवाचकस्तु हरशब्दभवः । केचित् हीरशब्दं भस्मन्यपि
प्रयुञ्जते । हुडो मेषः । हुत्तो अभिमुखः । हुड्डा पणः । हुडुओ प्रवाहः ।
हुडुमो पताका ॥ यथा ।

हुडसिंगहोर मद्र कुण हुड्डं जसहुडम तीद्र तुह विरहे ।

णयणा जद्र हिरिमंथ व्व णंसुहुडण स्रण्या हुत्ता ॥६३॥ (७०)

हुरुडौ विआउआ हुंकयहुंकुरुवा य अंजलीए य ।

पसवपराइ हुलुव्वी हूमो लोहारए जवे हेला ॥७१॥

हुरुडौ विपादिका । हुंकओ तथा हुंकुरुवो अञ्जलिः । हुलुव्वी प्रसवपरा ।
हूमो लोहकारः । हेला वेगः ॥ यथा ।

तुह हुंकुरुवो कामुय दमाइ हुरुडौपयाइ हेलाए ।

जं करसि हुंकयं किर हुलुव्वियाहमियाइ रइलुओ ॥ ६४॥ (७१)

हेलुका हिका हेलुअं छिए गणवइम्मि हेरिंबो ।

सप्पसिरकरणिसेहे हेयालं होरणं वत्थे ॥७२॥

हेलुका हिका । हेलुअं क्षुतम् । हेरिंबो विनायकः । हेयालं सर्पशिरः-
संज्ञेन हस्तेन निषेधः । सर्पशिरा नाम हस्तकविशेषः । यदाहः भरतः ।
अङ्गुल्यः संहिताः सर्वाः सहाङ्गुलेन यस्य तु । तथा निम्नतलश्चैव स तु सर्पशिराः
करः ॥ होरणं वस्त्रम् ॥ यथा ।

हेलुक्केलुअमुहे दुल्ललिए होरणंचलविलग्गे ।

हेरिंबं पूअतो अंवा बाले करेइ हेयालं ॥६५॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

तत्र हंदि विषादविकल्पपश्चात्तापनिश्चयसत्यगृहाणार्थेषु । हरे क्षेपसंभाषण-
रतिकलहेषु । एतौ प्राक्तनलक्षणे निपातेषूक्ताविति नोक्ता ॥ (७२)

हत्ये कीलागहियन्मि हत्यलो हत्यलोले य ।

हत्याभरणे हत्यप्पाहुडए चैय हत्योडी ॥७३॥

हत्यलो हस्ते क्रीडार्थं गृहीतः पदार्थो हस्तलोलश्चेति द्वयर्थः । हत्योडी
हस्ताभरणं हस्तप्राप्तं च ॥ (७३)

तुमुलन्मि कोउए हलहलं हडहडोऽणुरायतावेसु ।

हरपच्चुअं सुमरिए णामोहेसेण^१ दिसे य ॥७४॥

हलहलं तुमुलः कौतुकं च । हडहडो अनुरागस्तापश्च । हरपच्चुअं स्मृतं
नामोद्देशेन दत्तं च ॥ (७४)

जंघालदीहमंथरविरएसुं हाविरो होइ ।

हालाहलसदो तह मालारे बंभणीए य ॥७५॥

हाविरो जङ्घालो दीर्घो मन्थरो विरतश्चेति चतुरर्थः । हावो जङ्घाल इत्यपि
कश्चित् । हालाहलो मालिकः । हालाहला बंभणिका चेति द्वयर्थौ हाला-
हलशब्दः ॥ (७५)

रयणावलिखेत्तावणरवेसु हिंडोलणं हिंडोलणयं ।

हेरंबो णायव्वो महिसन्मि य डिंडिमे चैय ॥७६॥

हिंडोलणं तथा हिंडो^१लणयं रत्नावलो क्षेत्ररक्षणनादश्चेति द्वावपि द्वयर्थौ ।
हेरंबो महिषो डिण्डिमश्च ॥ (७६)

इय रयणावलिणामो देसीसहाण संगहो एसो ।

वायरणसेसलेसो रइओ सिरिहेमचंदमुणिवइणा ॥७७॥

इत्येष देशीशब्दसंग्रहः स्तोपत्रयशब्दानुशासनाष्टमाध्यायशेषलेखी रत्नावली-
नामाचार्यश्रीहेमचन्द्रेण विरचित इति भद्रम् ॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिता'यां देशीनाममालायामष्टमो वर्गः ॥

I A °यां स्तोपत्रयदेशीशब्दसंग्रहस्तावष्टमो वर्गः ॥ क ॥ यं ३७५ ॥ क ॥
सर्वार्थ ॥ ३३२० ॥ संवत् १६५८ वर्षे श्रीराजनगरे श्रीखरतरगच्छे श्रीजिनभद्रसूरिश्रीजिनचन्द्रसूरिश्रीजिन-
समुद्रसूरिश्रीजिनहंससूरिपट्टपूष्पाचलचूलिकालङ्कारसारसहस्रकारावतारश्रीजिनसाणिक्यसूरिपट्टे युगप्रधानश्रीजिन-
चन्द्रसूरिभिः श्रीहेमदेशीनाममालासूत्रं वृत्तिशालीखिषाताम् ॥ क ॥ शुभं भवतु ॥ B °यां
स्तोपत्रयदेशीशब्दसंग्रहस्तावष्टमो वर्गः ॥ क ॥ संवत् १६६० वर्षे आषणवदि ५ तथै वारभौमे लक्षतं
शालीवालक्ष्यमुदज्ञातौयलक्षतं पंड्या नारायणिसुतकृष्णदास ॥ शुभं भवतु ॥ कल्याणमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥
कः ॥ श्री ॥ कः ॥ श्रीः ॥ कः ॥ कः ॥ कः ॥

INDEX.

अअ	...	I, 49	अंगुलिणी	...	I, 32
अअंख	...	I, 13	अंछिय	...	I, 14
अआलि	...	I, 13	अंजणइसिया	...	I, 37
अइगय	...	I, 57	अंजणईस	...	I, 37
अइण	...	I, 10	अंजणिआ	...	I, 37
अइणिय	...	I, 24	अंजस	...	I, 14
अइर	...	I, 16	अंडअ	...	I, 16
अइरजुवइ	...	I, 48	अंतरिज्ज	...	I, 35
अइराणी	...	I, 58	अंतीहरी	...	I, 35
अइरिम्प	...	I, 26	अंतेल्ली	...	I, 55
अइहारा	...	I, 34	अंतोहुत्त	...	I, 21
अंक	...	I, 5	अंधंधु	...	I, 18
अंकार	...	I, 9	अंबड	...	I, 16
अंकिय	...	I, 11	*अंबमसी	...	I, 37
अंकुसइय	...	I, 38	अंबसमी	...	I, 37
अंकेलि	...	I, 7	अंबिर	...	I, 15
अंगवट्टण	...	I, 47	अंबुसु	...	I, 11
अंगवलिज्ज	...	I, 42	*अंबेडिआ	...	I, 7
अंगालिय	...	I, 28	अंबेष्टी	...	I, 7
अंगुष्टी	...	I, 6	अंबेसि	...	I, 8
अंगुत्थल	...	I, 31	अंबोच्ची	...	I, 9

अवांडतस्त्रिम	...	I, 60	अच्छिवडण	...	I, 39
अकासि	...	I, 8	अच्छिवियच्छि	...	I, 41
अक	...	I, 6	*अच्छिहरिस्त	...	I, 41
अकंत	...	I, 9	अच्छिहरस्त	...	I, 41
अकंद	...	I, 15	अजराउर	...	I, 45
*अकसाल	...	I, 18	अजुअ	...	I, 17
अकसाला	...	I, 58	अजुयलवसा	...	I, 48
अका	...	I, 6	अज्ज	...	I, 5
अकुट्ट	...	I, 11	अज्जअ	...	I, 54
अकोड	...	I, 12	*अज्भ	...	I, 50
अकवणवेल	...	I, 59	अज्भअ	...	I, 17
अकवलिय	...	I, 27	अज्भत्थ	...	I, 10
अकववाया	...	I, 35	अज्भवसिअ	...	I, 40
अगअ	...	I, 6	अज्भसिय	...	I, 30
अगंडिगीह	...	I, 40	अज्भस्त	...	I, 13
अगहण	...	I, 31	अज्भा	...	I, 50
अगिला	...	I, 17	अज्भोत्ती	...	I, 7
अगुज्भहर	...	I, 43	अज्भोत्तिया	...	I, 33
अगत्तवंध	...	I, 27	अट्ट	...	I, 50
अगवेअ	...	I, 29	अट्टट्ट	...	I, 10
अगाहण	...	I, 17	अडउज्भय	...	I, 42
अगिअ	...	I, 53	अडखमिय	...	I, 41
अगघाड	...	I, 9	अडणी	...	I, 16
अगघाण	...	I, 19	अडयणा	...	I, 18
अचल	...	I, 53	अडया	...	I, 18
अच्छ	...	I, 40	अडाड	...	I, 19
*अचिरनुवड	...	I, 18	अडुअकली	...	I, 45
*अच्छिवरुस्त	...	I, 41	अणच्छियार	...	I, 44

अण्ड	...	I, 18	असद्व्य	...	I, 19
अणंत	...	I, 10	असक्ति	...	I, 17
अणप्प	...	I, 12	असमय	...	I, 28
अणरामय	...	I, 45	असाण	...	I, 7
अणराह	...	I, 24	*अस्थिया	...	I, 51
अणरिक	...	I, 20	असी	...	I, 51
अणह	...	I, 13	असोसरिय	...	I, 39
अणहप्पणय	...	I, 48	अण्हेअअ	...	I, 21
अणहारअ	...	I, 38	अत्ता	...	I, 51
अणाड	...	I, 18	अत्यक्क	...	I, 14
अणिक्क	...	I, 19	अत्यग्घ	...	I, 54
अणिह	...	I, 51	अत्ययारिआ	...	I, 16
अण	...	I, 5	अत्यार	...	I, 9
अणुअ	...	I, 52	अत्याह	...	I, 54
अणुअल्ल	...	I, 19	अत्युड	...	I, 9
*अणुआ	...	I, 52	अत्युवड	...	I, 23
अणुइअ	...	I, 21	अदंसण	...	I, 29
अणुदवि	...	I, 19	अदण	...	I, 15
अणुबंधिय	...	I, 44	अदस	...	I, 15
अणुव	...	I, 19	अहाअ	...	I, 14
अणुवज्जिय	...	I, 41	अहंत	...	I, 8
अणुवहुया	...	I, 48	अहक्खण	...	I, 34
अणुबंधिय	...	I, 59	अहक्खिय	...	I, 34
अणुसुत्ति	...	I, 25	अहजंघा	...	I, 33
अणुसूया	...	I, 23	अहवियार	...	I, 43
अणेकउभ	...	I, 30	अपडिच्छि	...	I, 43
अणोलय	...	I, 19	अपारमग	...	I, 43
असअ	...	I, 55	अप्य	...	I, 6

अप्यगुत्ता	...	I, 29	*अलमलवसह	...	I, 25
अप्यञ्ज	...	I, 14	अलय	...	I, 16
अप्फुस	...	I, 20	अलस	...	I, 52
अब्बुहिसिरी	...	I, 42	अलिअक्षि	.	I, 56
अब्भक्खण	...	I, 31	अलिया	...	I, 16
अब्भपिसाअ	...	I, 42	अलियार	...	I, 23
अब्भायत्त	...	I, 31	अलिण	...	I, 11
*अब्भायत्थ	...	I, 31	अलीसअ	...	I, 27
अभिस्सपुड	...	I, 44	अल्ल	...	I, 5
अमय	...	I, 15	अल्लअ	...	I, 12
अमयणिग्गम	...	I, 15	अल्लट्टपलट्ट	...	I, 48
अम्मणुयंचिय	...	I, 49	अल्लत्थ	...	I, 54
अम्मा	...	I, 5	अल्लल्ल	...	I, 13
अम्माइया	...	I, 22	अल्ला	...	I, 5
अयक्क	...	I, 6	*अवअच्चिय	...	I, 47
अयग	...	I, 6	अवअक्खिअ	...	I, 40
अयड	...	I, 18	अवअच्छ	...	I, 26
अयतंचिय	...	I, 47	अवअच्छिअ	...	I, 40
अरल	...	I, 52	अवअणिअ	...	I, 44
अरलाया	...	I, 26	अवअस्स	...	I, 26
अरविंदर	...	I, 45	अवंग	...	I, 15
अरिअक्षि	...	I, 24	अवकीरिय	...	I, 38
अरिहइ	...	I, 22	अवक्करस	...	I, 46
अरुण	...	I, 8	अवगद	...	I, 30
अलंप	...	I, 13	अवगूढ	...	I, 20
अलग	...	I, 11	अवच्छुरण	...	I, 39
अलमंजुल	...	I, 46	अवज्झस	...	I, 56
अलमल	...	I, 25	अवठंभ	...	I, 36

अवड	...	I, 53	अवलुया	...	I, 36
अवडअ	...	I, 20, 53	*अवल्लाव	...	I, 38
अवडक्किअ	...	I, 47	अवल्लावअ	...	I, 38
अवडाहिय	...	I, 47	अवसमिया	...	I, 37
अवडिय	...	I, 21	अवसह	...	I, 58
अवडुअ	...	I, 26	अवहट्ट	...	I, 23
अवण	...	I, 55	अवहड	...	I, 32
अवण	...	I, 17	*अवहण	...	I, 26
अवत्तय	...	I, 34	*अवहत्थरा	...	I, 22
अवत्थरा	...	I, 22	अवहाअ	...	I, 36
अवहस	...	I, 30	अवहेय	...	I, 22
अवपुसिअ	...	I, 39	अवार	...	I, 12
अवयड्डिय	...	I, 46	अवारौ	...	I, 12
अवयरिय	...	I, 36	अवालुया	...	I, 28
अवयाण	...	I, 24	अविय	...	I, 10
अवयार	...	I, 32	*अविणयवड	...	I, 18
अवयासिणी	...	I, 46	अविणयवर	...	I, 18
अवरज्ज	...	I, 56	अविल	...	I, 52
अवरत्तय	...	I, 45	अविहाविय	...	I, 59
*अवरत्तेय	...	I, 45	अवेसि	...	I, 8
अवराह	...	I, 28	अव्वा	...	I, 5
अवरिक्क	...	I, 20	असंगय	...	I, 34
अवरिज्ज	...	I, 36	असंगिअ	...	I, 55
अवरिहट्टपुसण	...	I, 60	असरासअ	...	I, 40
अवरुड्डिय	...	I, 11	असारा	...	I, 12
अवरोह	...	I, 28	असिय	...	I, 14
अवलय	...	I, 23	अह	...	I, 6
अवलिय	...	I, 22	अहर	...	I, 17

अहव्वा	...	I, 18
अहियल	...	I, 36
अहियार	...	I, 29
अहिकवण	...	I, 35
अहिपञ्चद्वय	...	I, 49
अहिरीअ	...	I, 27
अहिलिय	...	I, 57
अहिल्ल	...	I, 10
अहिवस	...	I, 33
अहिविष्ठा	...	I, 25
अहिसंधि	...	I, 32
अहिसाय	...	I, 20
अहिसिय	...	I, 30
अहिहर	...	I, 57
अहिहाण	...	I, 21
अहीरण	...	I, 25

आ

आअ	...	I, 73
आअड्डिय	...	I, 68
आअल्ल	...	I, 75
*आअल्लिया	...	I, 61
आअल्ली	...	I, 61
आइप्पण	...	I, 78
आइसण	...	I, 71
आउ	...	I, 61
आउर	...	I, 65

आउल	...	I, 62
आउस	...	I, 65
आऊडिय	...	I, 68
आऊर	...	I, 76
आगत्ती	...	I, 63
आडाडा	...	I, 64
आडुआलि	...	I, 69
आडोविय	...	I, 70
आट्टिय	...	I, 74
आणंदवड	...	I, 72
आणाइ	...	I, 64
आणिक्क	...	I, 61
आणिय	...	I, 74
आणुअ	...	I, 62
आणूव	...	I, 64
आफर	...	I, 63
आमंडण	...	I, 68
आमलय	...	I, 67
आमेल	...	I, 62
आमोअ	...	I, 64
आमोड	...	I, 62
आमोरअ	...	I, 66
आयट्टि	...	I, 64
आयर	...	I, 74
आयाम	...	I, 65
आयावल	...	I, 70
आयासतल	...	I, 72
आयासलव	...	I, 72

आरंभ	...	I, 78	आवि	...	I, 63
आरंभिक	...	I, 71	आविक	...	I, 76
*आरडिय	...	I, 75	आसंग	...	I, 66
आरण	...	I, 76	आसंघा	...	I, 63
आरणाल	...	I, 67	आसक्वअ	...	I, 67
आरह	...	I, 75	आसय	...	I, 65
आराइय	...	I, 70	आसरिअ	...	I, 69
आराडी	...	I, 75	आसवण	...	I, 66
आरिक्त	...	I, 63	आसियअ	...	I, 67
आरेइय	...	I, 77	आसीवअ	...	I, 69
आरोगिय	...	I, 69	आहच	...	I, 62
आरोह	...	I, 63	आहल्य	...	I, 76
आल	...	I, 73	आहु	...	I, 61
आलंकिय	...	I, 68	आहुंदुर	...	I, 66
आलंब	...	I, 64	*आहुंदुर	...	I, 66
आलथ	...	I, 65	आहुड	...	I, 74
आलयण	...	I, 66	आहुडिय	...	I, 69
आलास	...	I, 61			
आलील	...	I, 65			
आलीवण	...	I, 71			
आवंग	...	I, 62			
आवट्टिया	...	I, 77			
आबडिय	...	I, 78			
आवरेइया	...	I, 71			
*आवाल	...	I, 70			
आवाल्य	...	I, 70			
आवि	...	I, 73			
आविअजभा	...	I, 77			

इंदोवत्त	...	I, 81	उइंतण	...	I, 103
इक्कण	...	I, 80	उंचहिया	...	I, 109
इक्कस	...	I, 79	उंक्कअ	...	I, 98
इगिघय	...	I, 80	उंड	...	I, 85
इहंड	...	I, 79	उंडल	...	I, 129
इदभ	...	I, 79	उंदुरअ	...	I, 105
इरमंदिर	...	I, 81	उंबर	...	I, 90
इराव	...	I, 80	उंबरउप्प	...	I, 119
इरिण	...	I, 79	उंबा	...	I, 86
इरिया	...	I, 80	उंबी	...	I, 86
इल	...	I, 82	उक्क	...	I, 85
इल्लि	...	I, 83	उक्कंडा	...	I, 92
इलीर	...	I, 83	*उक्कंती	...	I, 87
			उक्कंदी	...	I, 87
	इ		उक्का	...	I, 87
ईस	...	I, 84	उक्कासिय	...	I, 114
ईसअ	...	I, 84	उक्कुंड	...	I, 91
ईसर	...	I, 84	*उक्कुरुड	...	I, 110
ईसिय	...	I, 84	उक्कुरुडी	...	I, 110
			उक्केर	...	I, 96
	उ		उक्कोडा	...	I, 92
			उक्कोडी	...	I, 94
उअअ	...	I, 88	उक्कोल	...	I, 87
उअक्किय	...	I, 107	उक्कंड	...	I, 126
उअचित्त	...	I, 108	उक्कंडिय	...	I, 112
उअरी	...	I, 98	उक्कणिय	...	I, 115
उअह	...	I, 98	उक्कली	...	I, 88
उअहारी	...	I, 108	उक्किल	...	I, 130

उकलुंड	...	I, 125	उच्छलिय	...	I, 111
उगहिय	...	I, 104	उच्छविय	...	I, 103
उगाहिय	...	I, 137	उच्छाह	...	I, 92
उगलुहिया	...	I, 118	उच्छित्त	...	I, 124
उगघट्टि (ट्टी)	...	I, 90	उच्छिल्ल	...	I, 95
उगघाअ	...	I, 126	उच्छु	...	I, 85
उगघुट्ट	...	I, 99	उच्छुअ	...	I, 95
उच्च	...	I, 86	उच्छुअरण	...	I, 117
उच्चपिय	...	I, 116	उच्छुआर	...	I, 115
उच्चड्डिय	...	I, 106	उच्छुड्डिय	...	I, 135
उच्चत्तवरत्त	...	I, 139	उच्छुच्छु	...	I, 99
उच्चत्य	...	I, 97	उच्छुर	...	I, 90
उच्चप्प	...	I, 100	उच्छुरण	...	I, 117
उच्चाड	...	I, 97	उच्छल्ल	...	I, 131
उच्चार	...	I, 97	उच्छेवण	...	I, 116
उच्चारिय	...	I, 114	उज्जंगल	...	I, 135
उच्चुच	...	I, 99	उज्जगिर	...	I, 117
उच्चुप्पिय	...	I, 100	उज्जगुज्ज	...	I, 113
उच्चलउलिय	...	I, 121	उज्जड	...	I, 96
उच्चुल्ल	...	I, 127	उज्जणिय	...	I, 111
उच्चेल्लर	...	I, 136	उज्जल्ला	...	I, 97
उच्चेव	...	I, 97	उज्जाणिय	...	I, 113
उच्चोल	...	I, 131	उज्जीरिय	...	I, 112
उच्छ	...	I, 85	उज्जूरिय	...	I, 112
उच्छंगिय	...	I, 107	उज्जीमिया	...	I, 115
उच्छंट	...	I, 101	उज्जमण	...	I, 103
उच्छट्ट	...	I, 101	उज्जरिय	...	I, 133
उच्छड्डिय	...	I, 112	उज्जस	...	I, 95

उडिद	...	I, 98	उत्तुण	...	I, 99
उडु	...	I, 86	उत्तुरिद्धि	...	I, 99
उडुहिय	...	I, 137	उत्तुहिय	...	I, 105
उड्ड	...	I, 85	उत्तूह	...	I, 94
उड्डण	...	I, 123	उत्थग्घ	...	I, 93
उड्डस	...	I, 96	उत्थलिय	...	I, 107
उड्डहण	...	I, 101	उत्थलपत्यल्ला	...	I, 122
उड्डाअ	...	I, 91	उत्थल्ला	...	I, 93
उड्डाण	...	I, 128	उह	...	I, 123
उड्डास	...	I, 99	उहाणा	...	I, 87
उड्डियाहरण	...	I, 121	उहाम	...	I, 126
*उड्डुहिय	...	I, 137	उहिसिय	...	I, 109
उडुल	...	I, 91	उहेही	...	I, 93
उडुल्ल	...	I, 91	उड्डच्छवि	...	I, 114
उसम	...	I, 88	उड्डच्छविय	...	I, 119
उसालिय	...	I, 136	उड्डच्छिय	...	I, 111
उसुइअ	...	I, 132	उड्डत्य	...	I, 96
उणिहया	...	I, 88	उड्डरण	...	I, 106
उण्होदयभंड	...	I, 120	उड्डरिय	...	I, 100
उत्तंपिय	...	I, 102	उड्डवअ	...	I, 106
उत्तप्प	...	I, 131	उड्डविय	...	I, 107
*उत्तम्मिअ	...	I, 102	उड्डाअ	...	I, 124
उत्तरणवरंडिया	...	I, 122	उप्पंक	...	I, 130
उत्तलहअ	...	I, 119	उप्पिंगालिया	...	I, 118
उत्ताणपत्तय	...	I, 120	उप्पिंजल	...	I, 135
उत्ताल	...	I, 101	उप्पित्त	...	I, 129
उत्ताहिय	...	I, 106	उप्पील	...	I, 126
उत्तिरिविडि	...	I, 122	उप्पेहड	...	I, 116

उपफंदोल	...	I, 102	उममल्ला	...	I, 94
उपफाल	...	I, 90	उममुह	...	I, 99
उपफु'किया	...	I, 114	उम्हाविय	...	I, 117
उपफुंडिय	...	I, 113	उयाली	...	I, 90
उपफुष	...	I, 92	उर	...	I, 86
उपफेस	...	I, 94	उरत्त	...	I, 90
उपफोय	...	I, 91	उररौ	...	I, 88
उब्बिंव	...	I, 127	उरुपुल्ल	...	I, 134
उब्बिंवल	...	I, 111	उरुमिल्ल	...	I, 108
उब्भंत	...	I, 95	उरुसोल्ल	...	I, 108
उब्भग्ग	...	I, 95	उलित्त	...	I, 89
उब्भाअ	...	I, 96	उलिय	...	I, 88
उब्भालण	...	I, 103	उल्लुउंडिय	...	I, 119
उब्भासुय	...	I, 110	उल्लुकसिय	...	I, 115
उब्भुग्ग	...	I, 102	उल्लुखंड	...	I, 107
उब्भुयाण	...	I, 105	उल्लुफुंठिय	...	I, 138
उमइय	...	I, 102	उल्लुहंत	...	I, 109
उमंड	...	I, 124	उल्लुहलिअ	...	I, 117
उमच्छ	...	I, 125	उल्लरय	...	I, 110
उमच्छविय	...	I, 116	उल्ललिय	...	I, 104
उमच्छिय	...	I, 137	उल्लसिय	...	I, 115
उमडडा	...	I, 97	उल्ली	...	I, 87
उमत्त	...	I, 89	उल्लुंठिय	...	I, 109
उमत्थ	...	I, 93	उल्लुक्क	...	I, 92
उमर	...	I, 95	उल्लुट्ट	...	I, 89
उमरिय	...	I, 100	उल्लुरुह	...	I, 105
उमल	...	I, 91	उल्लूठ	...	I, 100
उमल्ल	...	I, 131	उल्लेव	...	I, 102

*उल्लेख	...	I, 102	उव्वाढ	...	I, 129
उल्लेहड	...	I, 104	उव्वाह	...	I, 87
उल्लोच	...	I, 98	उव्वाहिय	...	I, 106
उल्लोल	...	I, 99	उव्वाहुल	...	I, 136
उल्लसिय	...	I, 116	उव्विडिम	...	I, 134
उवउज्ज	...	I, 108	उव्वीढ	...	I, 100
उवएइया	...	I, 118	उव्वुक्क	...	I, 128
उवकय	...	I, 119	उव्वुक्क	...	I, 123
*उवकयय	...	I, 119	उव्वूर	...	I, 126
उवकसिअ	...	I, 138	उव्वेत्ताल	...	I, 101
उवजंगल	...	I, 116	उसणसेण	...	I, 118
उवदीव	...	I, 106	उसीर	...	I, 94
उवलभत्ता	...	I, 120	उसुअ	...	I, 89
उवलयभग्गा	...	I, 120			
उवललय	...	I, 117			
उवलुय	...	I, 107	ऊ		
उवसग्गा	...	I, 113	ऊअ	...	I, 139
उवसेर	...	I, 104	ऊणंदिय	...	I, 141
उविय	...	I, 89	ऊमुत्तिय	...	I, 142
*उव्वट्ट	...	I, 129	ऊर	...	I, 143
उव्वत्त	...	I, 129	ऊरणी	...	I, 140
उव्वर	...	I, 87	ऊल	...	I, 139
उव्वरिअ	...	I, 132	ऊसण	...	I, 139
उव्वहण	...	I, 110	ऊसत्य	...	I, 143
उव्वा	...	I, 87	ऊसय	...	I, 140
उव्वाअ	...	I, 102	ऊसल	...	I, 140
उव्वाउल	...	I, 134	ऊसलिय	...	I, 141
उव्वाडुअ	...	I, 133	ऊसविय	...	I, 143
			ऊसाइय	...	I, 141

कसायंत	...	I, 141
कसार	...	I, 140
कसुंभिय	...	I, 142
कसुक्किय	...	I, 142
कसुरुसुंभिय	...	I, 142
कहट्ट	...	I, 140

ए

एक	...	I, 144
एकंग	...	I, 144
एकघरिस्त	...	I, 146
एकण्ड	...	I, 145
एकमुह	...	I, 148
एकलपुडिंग	...	I, 147
एकसाहिल	...	I, 146
एकसिंबली	...	I, 146
एकेकम	...	I, 145
एणुवासिअ	...	I, 147
एत्तोप	...	I, 144
एमाण	...	I, 144
एमिणिया	...	I, 145
एराणी	...	I, 147
एल	...	I, 144
एलबिल	...	I, 148

ओ

ओअ	...	I, 149
ओअंक	...	I, 154

ओअगिअ	...	I, 172
ओअगिघय	...	I, 162
ओअल	...	I, 165
ओआअ	...	I, 166
ओआअव	...	I, 162
ओआल	...	I, 151
ओआली	...	I, 164
ओआवल	...	I, 161
ओइत्त	...	I, 155
ओइत्तण	...	I, 155
ओइल	...	I, 158
ओडल	...	I, 150
ओक्कणी	...	I, 159
ओक्किय	...	I, 151
*ओक्खंडिय	...	I, 112
*ओक्खिअ	...	I, 130
ओगाल	...	I, 151
ओगिअ	...	I, 158
ओगीअ	...	I, 149
ओघसर	...	I, 170
ओचुल	...	I, 153
*ओच्चेलर	...	I, 136
*ओच्छट्ट	...	I, 100
ओच्छत्त	...	I, 152
ओच्छिय	...	I, 150
ओज्जल	...	I, 154
ओज्जाअ	...	I, 154
ओज्भ	...	I, 148

*ઓજ્ઞમણ	...	I, 103	ઓલયળી	...	I, 160
*ઓજ્ઞરિય	...	I, 133	ઓલાવઞ	...	I, 160
ઓજ્ઞરી	...	I, 157	ઓલિંભા	...	I, 153
ઓજ્ઞાય	...	I, 159	ઓલિત્તી	...	I, 159
ઓડદ્	...	I, 156	ઓલિપ્પ	...	I, 153
ઓડ્ડળ	...	I, 155	ઓલિપ્પત્તી	...	I, 159
ઓળિવ્વ	...	I, 151	ઓલી	...	I, 148
ઓળીવી	...	I, 150	ઓલુંકી	...	I, 153
ઓળ્ળઞ	...	I, 158	ઓલુંપઞ	...	I, 163
*ઓત્તલહઞ	...	I, 119	ઓલુગ્ગ	...	I, 164
ઓત્થઞ	...	I, 151	ઓલુદ્	...	I, 164
*ઓત્થય	...	I, 151	ઓલેહ્ડ	...	I, 172
ઓત્થર	...	I, 150	ઓલ્લળી	...	I, 154
ઓત્થરિઞ	...	I, 169	ઓલ્લરિઞ	...	I, 163
*ઓત્થલ્લપત્થલ્લા	...	I, 122	ઓવ	...	I, 149
ઓદ્દંપિય	...	I, 171	ઓવદ્વિય	...	I, 162
ઓપ્પા	...	I, 148	ઓવદ્	...	I, 152
*ઓબ્ભાલળ	...	I, 103	ઓવદ્દી	...	I, 151
ઓર	...	I, 149	ઓવર	...	I, 157
ઓરંપિય	...	I, 171	*ઓવરઞ	...	I, 157
ઓરત્ત	...	I, 165	ઓવસેર	...	I, 173
ઓરલ્લી	...	I, 154	ઓવિય	...	I, 167
ઓરિલ્લ	...	I, 155	ઓસક્ક	...	I, 149
ઓરંજ	...	I, 156	ઓસળ	...	I, 155
ઓલદ્દળી	...	I, 160	ઓસસ	...	I, 156
ઓલદ્દય	...	I, 162	ઓસરિઞ	...	I, 171
ઓલત્થ	...	I, 156	ઓસરિઞા	...	I, 161
ઓલય	...	I, 160	ઓસલ્લિઞ	...	I, 168

ओसा	...	I, 164	ओहुअ	...	I, 158
ओसाअ	...	I, 152	ओहुड	...	I, 157
ओसाअंत	...	I, 170	ओहुर	...	I, 157
ओसाणिहाण	...	I, 163			
ओसार	...	I, 149			
ओसिअ	...	I, 150			
ओसिंधिय	...	I, 162	कइउल	...	II, 21
ओसिक्लिय	...	I, 173	कइयंक	...	II, 13
ओसित्त	...	I, 158	कइयंकसइ	...	II, 13
ओसीअ	...	I, 158	कइलबइल	...	II, 25
ओसीस	...	I, 152	कउअ	...	II, 56
ओसुंखिय	...	I, 161	कउल	...	II, 7
ओसुइ	...	I, 157	कउह	...	II, 5
ओहंक	...	I, 153	कंकेलि	...	II, 12
ओहंस	...	I, 168	कंकोड	...	II, 7
ओहट्ट	...	I, 166	कंची	...	II, 1
ओहट्टिय	...	I, 159	कंटउच्चि	...	II, 17
ओहट्ट	...	I, 153	कंटाली	...	II, 4
ओहडणी	...	I, 160	कंटोल	...	II, 7
ओहत्त	...	I, 156	कंठ	...	II, 51
ओहरण	...	I, 174	कंठकुंची	...	II, 18
ओहरिस	...	I, 169	कंठदीणार	...	II, 24
ओहसिय	...	I, 173	कंठमल्ल	...	II, 20
ओहाइय	...	I, 158	*कंठिय	...	II, 15
ओहाडणी	...	I, 161	कंठिय	...	II, 15
ओहार	...	I, 167	कंड	...	II, 51
ओहित्य	...	I, 168	कंडपडवा	...	II, 25
ओहीरिअ	...	I, 163	कंडुर	...	II, 9

कांतु	...	II, 1	काडंतर	...	II, 16
कांद	...	II, 51	काडंतरिअ	...	II, 20
कांदल	...	II, 4	काडंभुअ	...	II, 20
कांदी	...	II, 1	काडच्छु	...	II, 7
कांदोष्ट	...	II, 9	काडतला	...	II, 19
कांपड	...	II, 7	काडप्प	...	II, 13
कांबर	...	II, 13	काडसी	...	II, 6
काकस	...	II, 14	काडार	...	II, 10
काकसार	...	II, 14	काडाहपरुहलिय	...	II, 25
काकिंड	...	II, 5	काडिखंभ	...	II, 17
काकलड	...	II, 11	काडिल्ल	...	II, 52
काकलडंगी	...	II, 19	काडुयाल	...	II, 57
कागघाड	...	II, 53	काणअ	...	II, 56
कागघायल	...	II, 22	काणइअ	...	II, 57
काघ	...	II, 2	काणइल्ल	...	II, 21
काच्छुर	...	II, 2	काणई	...	II, 5
काच्छुरिअ	...	II, 16	*काणयंदी	...	II, 58
काच्छुरी	...	II, 11	काणियारिय	...	II, 24
काज्जड	...	II, 17	काणिस	...	II, 6
काज्जव	...	II, 11	काणेट्टिया	...	II, 21
काज्जभाल	...	II, 8	काणोवअ	...	II, 16
काटारी	...	II, 4	कासंबाल	...	II, 23
काड	...	II, 51	कासच्छुरी	...	II, 19
काडअल्ल	...	II, 15	कासस्सरिय	...	II, 24
काडअली	...	II, 15	कासाआस	...	II, 23
काडइअ	...	II, 22	कासाइधण	...	II, 23
काडइल्ल	...	II, 15	कासास	...	II, 14
काडंत	...	II, 56	कासोच्छडिया	...	II, 22

INDEX

17

कसोडिआ	...	II, 20	कराली	...	II, 12
कसोडत्ती	...	II, 22	करिया	...	II, 14
कसोली	...	II, 57	करिन्न	...	II, 10
*कसोस्सरिय	...	II, 24	करेडु	...	II, 5
कतवार	...	II, 11	करोड	...	II, 54
कत्ता	...	II, 1	करोडी	...	II, 3
कहमिअ	...	II, 15	कलअ	...	II, 54
कप्परिय	...	II, 20	कलंक	...	II, 8
कफाड	...	II, 7	कलंकवई	...	II, 24
कमठ	...	II, 55	कलंबु	...	II, 3
कमणी	...	II, 8	कलम	...	II, 10
कमल	...	II, 54	कलयंदि	...	II, 58
कमिअ	...	II, 3	कलवू	...	II, 12
कन्हिअ	...	II, 8	कलह	...	II, 5
कयल	...	II, 4	कलि	...	II, 2
कयार	...	II, 11	कलिअ	...	II, 56
*करअडी	...	II, 16	कलिंज	...	II, 11
करअरी	...	II, 16	कलिम	...	II, 9
करइली	...	II, 17	कलेर	...	II, 53
करंक	...	II, 55	कल्लविय	...	II, 18
करंज	...	II, 8	कल्ला	...	II, 2
करघायल	...	II, 22	कल्लोल	...	II, 2
करड	...	II, 55	कल्होड	...	II, 9
करणी	...	II, 7	*कल्होडी	...	II, 9
करम	...	II, 6	कवय	...	II, 3
करमरी	...	II, 15	कवास	...	II, 5
करयंदी	...	II, 18	कविड	...	II, 9
कराइणी	...	II, 18	कविल	...	II, 6

कविस	...	II, 2	कारा	...	II, 26
कविसा	...	II, 5	*कारायणी	...	II, 18
कव्वाड	...	II, 10	कारिम	...	II, 27
कव्वाल	...	II, 52	काल	...	II, 26
कसई	...	II, 6	कालय	...	II, 28
कसणसिअ	...	II, 23	कालवट्ट	...	II, 28
कसर	...	II, 4	कालिआ	...	II, 58
कसव्व	...	II, 53	*कालिंजण	...	II, 29
कसिया	...	II, 6	कालिंजणी	...	II, 29
कस्य	...	II, 2	कालिंब	...	II, 59
कस्यय	...	II, 12	*कालेज्ज	...	II, 29
कहड	...	II, 13	कावलिय	...	II, 28
काअ	...	II, 26	कावी	...	II, 26
काइणी	...	II, 21	कासार	...	II, 27
काउल्ल	...	II, 9	कासिज्ज	...	II, 27
काणच्छि	...	II, 24	कासिय	...	II, 59
काणखेव	...	II, 29	काहल	...	II, 58
काण्णी	...	II, 28	काहली	...	II, 26
कामकिसोर	...	II, 30	काहल्ली	...	II, 59
कामिंजुल	...	II, 29	काहार	...	II, 27
कायंचुल	...	II, 29	काहिल	...	II, 28
कायंदी	...	II, 28	काहेणु	...	II, 21
कायंधुअ	...	II, 29	किंकिय	...	II, 31
कायपिडच्छा	...	II, 30	किंजकल	...	II, 31
कायल	...	II, 58	किंधर	...	II, 32
कार	...	II, 26	किंपअ	...	II, 31
कारंकड	...	II, 30	किंबोड	...	II, 31
*कारंकडअ	...	II, 30	किक्किंडि	...	II, 31

किष्ण	...	II, 30	कुंतीपोद्दलय	...	II, 43
किण्ह	...	II, 59	कुंदश्च	...	II, 37
किमिराय	...	II, 32	कुंदीर	...	II, 39
किमिहरवसण	...	II, 33	कुंधर	...	II, 32
किर	...	II, 30	कुंभिणी	...	II, 38
किरिडरिया	...	II, 61	कुंभिल	...	II, 62
किलणी	...	II, 31	कुंभिल	...	II, 39
किलिंच	...	II, 11	कुंभी	...	II, 34
किलिन्मिय	...	II, 32	कुकुला	...	II, 33
किविड	...	II, 60	कुकुड	...	II, 37
किविडी	...	II, 60	कुकुरुड	...	II, 13
कीर	...	II, 21	कुकुस	...	II, 36
कीलणिया	...	II, 31	कुक्खि	...	II, 34
कीलय	...	II, 21	कुच्छिमई	...	II, 41
कीला	...	II, 33	कुच्छिल	...	II, 24
कुउआ	...	II, 12	कुट्टयरी	...	II, 35
कुजल	...	II, 38	कुट्टा	...	II, 35
कुंचल	...	II, 36	कुट्टाअ	...	II, 37
कुंटार	...	II, 40	कुडंग	...	II, 37
कुंठि	...	II, 34	कुडय	...	II, 37
कुंड	...	II, 33	कुडिच्छ	...	II, 64
कुंडिअ	...	II, 37	कुडिया	...	II, 24
कुंडियपेसण	...	II, 43	कुडिसय	...	II, 40
कुंडय	...	II, 63	कुडीर	...	II, 24
कुंत	...	II, 21	कुडुच्चिय	...	II, 41
कुंतल	...	II, 36	कुड्ड	...	II, 33
कुंतली	...	II, 38	कुड्डगिलोई	...	II, 19
कुंती	...	II, 34	कुड्डलेवणी	...	II, 42

कुढ	...	II, 62	कुसुमाल	...	II, 10
कुणिया	...	II, 24	कुसुमालिञ्च	...	II, 42
कुतत्तो	...	II, 36	कुहड	...	II, 36
कुत्यर	...	II, 13	कुहिणी	...	II, 62
कुत्युहवत्य	...	II, 38	कुहिय	...	II, 35
कुद्	...	II, 34	कुहेड	...	II, 35
कुद्दण	...	II, 38	कूड	...	II, 43
कुप्पढ	...	II, 36	कूणिय	...	II, 44
कुप्पर	...	II, 64	कूल	...	II, 43
कुमारी	...	II, 35	कूव	...	II, 62
कुसुली	...	II, 39	कूवल	...	II, 43
कुम्भण	...	II, 40	कूसार	...	II, 44
कुररी	...	II, 40	केञ्चा	...	II, 44
कुरकुरिञ्च	...	II, 42	केञ्चारवाण	...	II, 45
कुरचिञ्च	...	II, 41	केड	...	II, 44
कुरच्च	...	II, 39	केलि(ली)	...	II, 44
कुरड	...	II, 63	कोइला	...	II, 49
कुरमाण	...	II, 40	कोउआ	...	II, 48
कुरल	...	II, 63	कोंडलिया	...	II, 50
कुलफंसण	...	II, 42	कोंडिञ्च	...	II, 48
कुलसंतइ	...	II, 39	कोंडुलु	...	II, 49
कुल्ल	...	II, 61	कोक्कासिय	...	II, 50
कुल्लड	...	II, 63	कोच्चप्प	...	II, 46
कुल्लरिय	...	II, 41	कोज्जप्प	...	II, 46
कुल्लह	...	II, 34	कोज्ज्जरिय	...	II, 50
कुसण	...	II, 35	कोट्ट	...	II, 45
कुसुंभिल	...	II, 40	कोट्टिंब	...	II, 47
कुसुमञ्च	...	II, 41	कोट्टी	...	II, 64

कोटुंभ	...	II, 47	*कोसलिया	...	II, 12
कोडिय	...	II, 47	*कोसलिय	...	II, 12
कोडिल्ल	...	II, 40	कोहली	...	II, 46
कोडुंब	...	II, 2			
*कोडड	...	II, 33			
कोण	...	II, 45	खंजण	...	II, 69
कोणु	...	II, 26	खंजर	...	II, 68
कोस	...	II, 45	खंड	...	II, 78
कोत्तलंका	...	II, 14	खंडई	...	II, 67
कोत्यर	...	II, 13	खंडिअ	..	II, 78
कोत्यल	...	II, 48	खंधगि	...	II, 70
कोप	...	II, 45	खंधमंस	...	II, 71
कोमुई	...	II, 48	खंधयट्टि	...	II, 71
कोल	...	II, 45	खंधीधार	...	II, 72
कोलंब	...	II, 47	खगिअ	...	II, 69
कोलाहल	...	II, 50	खच्चल	...	II, 69
कोलिअ	...	II, 65	खच्चोल	...	II, 69
कोलित्त	...	II, 49	खज्जिअ	...	II, 78
कोलीर	...	II, 46	खज्जोअ	...	II, 69
कोल्लर	...	II, 47	खट्ट	...	II, 67
कोल्हाहल	...	II, 39	खट्टंग	...	II, 68
कोल्हुअ	...	II, 65	खट्टिक्क	...	II, 70
कोविया	...	II, 49	खड	...	II, 67
कोस	...	II, 65	खडइअ	...	II, 72
कोसट्टिरिया	...	II, 35	खडक्की	...	II, 71
कोसय	...	II, 47	खडहडी	...	II, 72
कोसल	...	II, 38	खडुया	...	II, 68
कोसलिय	...	II, 12	खड्ड	...	II, 66

खड्डा	...	II, 66	खाडइय	...	II, 73
खड्डिअ	...	II, 67	खारंफिडी	...	II, 73
खणुसा	...	II, 68	खारय	...	II, 73
खस	...	II, 66	खिंखिणी	...	II, 74
खसुअ	...	II, 68	खिक्खिंड	...	II, 74
खत्त	...	II, 66	खिक्खिरी	...	II, 73
खद्ध	...	II, 67	खिज्जिय	...	II, 74
खप्पर	...	II, 69	खित्तय	...	II, 79
*खप्पर	...	II, 69	खुंखुणय	...	II, 76
खम्भकलम	...	II, 79	खुंखुणी	...	II, 76
खरडिअ	...	II, 79	खुंडय	...	II, 71
खरहिय	...	II, 72	खुंपा	...	II, 75
खरिय	...	II, 67	खट्ट	...	II, 74
खरुल्ल	...	II, 78	खुड्ड	...	II, 74
खलइय	...	II, 71	खुड्डिय	...	II, 75
*खलगंडिअ	...	II, 67	खुण्णकुडिया	...	II, 76
खली	...	II, 66	खुस	...	II, 75
खल्ल	...	II, 77	खुत्त	...	II, 74
खल्लइय	...	II, 79	खुरुडुक्खुडी	...	II, 76
खल्ला	...	II, 66	खुलुह	...	II, 75
खल्लिरी	...	II, 70	खुल्ल	...	II, 74
खव	...	II, 77	खुल्लिरी	...	II, 70
खवअ	...	II, 67	खुवअ	...	II, 75
खवडिय	...	II, 71	खेयालु	...	II, 77
खवलिय	...	II, 72	खेसिय	...	II, 76
खव्व	...	II, 77	खोटी	...	II, 77
खव्वुल्ल	...	II, 68	खोड	...	II, 80
खाइया	...	II, 73	खोडपप्पालि	...	II, 70

खोल	...	II, 80	गणायमह	...	II, 86
खोसलअ	...	II, 77	गणेत्ती	...	II, 81
			गत्त	...	II, 99
			गत्ताडी	...	II, 82
			गह्वभ	...	II, 82
			गह्व	...	II, 83
			गह्विय	...	II, 83
			गय	...	II, 99
			गयणरइ	...	II, 88
			गयसाउल	...	II, 87
			*गयसाउल	...	II, 87
			गलत्यलिय	...	II, 87
			गलिय	...	II, 81
			गल्लफोड	...	II, 86
			गवत्त	...	II, 85
			गहकलोल	...	II, 86
			गहण	...	II, 82
			गहणी	...	II, 84
			गहर	...	II, 84
			गहवइ	...	II, 100
			गह्विय	...	II, 85
			गह्विया	...	II, 85
			गगिज्ज	...	II, 88
			गगिज्जा	...	II, 88
			गाडिय	...	II, 83
			गाणी	...	II, 82
			गामउड	...	II, 89
			गामगोह	...	II, 89
ग					
गंछअ	...	II, 84			
गंज	...	II, 81			
गंजिल	...	II, 83			
गंजोसिअ	...	II, 100			
गंड	...	II, 99			
गंडीरी	...	II, 82			
गंडीव	...	II, 84			
गंदीणी	...	II, 83			
गंधपिसाअ	...	II, 87			
गंधलया	...	II, 85			
गंधिय	...	II, 83			
गंधेत्ती	...	II, 100			
गंधोत्ती	...	II, 99			
*गगरी	...	II, 89			
गज्ज	...	II, 81			
गज्जणसइ	...	II, 88			
गडयडी	...	II, 85			
गडडरी	...	II, 84			
गडडी	...	II, 81			
गड्ढ	...	II, 81			
गढ	...	II, 81			
गणयाइया	...	II, 87			
गणसम	...	II, 86			

*गामणिसुय	...	II, 89	गुलिया	...	II, 103
गामणी	...	II, 89	गुलुगुंछिअ	...	II, 93
गामरोड	...	II, 90	गुलुच्छ	...	II, 92
गामहण	...	II, 90	गेंठुय	...	II, 93
गामिणी	...	II, 84	गेंठुल्ल	...	II, 94
गायरी	...	II, 89	गेंड	...	II, 93
गाडुलि	...	II, 89	गेंडुई	...	II, 94
गुंक्का	...	II, 101	गेज्ज	...	II, 88
गुंजेल्लिय	...	II, 92	गेज्जल	...	II, 94
गुंठ	...	II, 91	गेडड	...	II, 104
गुंठी	...	II, 90	गेण्हिअ	...	II, 94
गुंड	...	II, 91	गेअंट	...	II, 98
गुंदा	...	II, 101	गेअंटा	...	II, 98
गुंपा	...	II, 101	गेअग्गा	...	II, 96
गुंफ	...	II, 90	गेअला	...	II, 98
गुंफो	...	II, 91	गेअलिअ	...	II, 98
गुडदालिय	...	II, 92	गोजी	...	II, 95
गुडोलद्विया	...	II, 91	गोठी	...	II, 95
गुत्तण्हाण	...	II, 93	गोड	...	II, 94
गुत्ति	...	II, 101	गोडी	...	II, 95
गुत्थंड	...	II, 92	गोदीण	...	II, 97
गुप्यंत	...	II, 102	गोच्चअ	...	II, 97
गुफगुमिअ	...	II, 93	गोच्छा	...	II, 95
गुमिल	...	II, 102	गोण	...	II, 104
गुम्माइअ	...	II, 103	गोणिक	...	II, 97
गुम्भिय	...	II, 92	गोमहा	...	II, 96
गुम्मी	...	II, 90	गोया	...	II, 89
गुल	...	II, 91	गोरफिडी	...	II, 98

गोरा	...	II, 104
गोल	...	II, 95
गोला	...	II, 104
गोली	...	II, 95
गोलहा	...	II, 95
गोवर	...	II, 96
गोविन्ध	...	II, 97
गोविन्द	...	II, 94
गोवी	...	II, 96
गोस	...	II, 96
गोसग	...	II, 96
गोसख	...	II, 97
गोह	...	II, 89
गोहुर	...	II, 96

घ

घंघ	...	II, 105
घंघोर	...	II, 106
घग्घर	...	II, 107
घट्ट	...	II, 111
घडियवडा	...	II, 105
घडी	...	II, 105
घणवाहि	...	II, 107
घस	...	II, 105
घम्पौई	...	II, 106
घम्पौडी	...	II, 112
घरघंट	...	II, 107
घरयंद	...	II, 107

घरिल्ली	...	II, 106
घरोल	...	II, 106
घरोली	...	II, 105
घल्ल	...	II, 105
घायण	...	II, 108
घार	...	II, 108
घारंत	...	II, 108
घारी	...	II, 107
घिअ	...	II, 108
घिट्ट	...	II, 108
घुंघुलड	...	II, 109
घुगुच्छण्य	...	II, 110
घुगुरि	...	II, 109
घुगुस्सुसय	...	II, 109
घुट्टुणिय	...	II, 110
घुणघुणिया	...	II, 110
घुत्तिय	...	II, 109
घुरुघुरि	...	II, 109
घुसिणिय	...	II, 109
घुसिरसार	...	II, 110
घोर	...	II, 112
घोरि	...	II, 111
घोलिय	...	II, 112
घोसाली	...	II, 111

च

चउक	...	III, 2
चउकर	...	III, 5

चउरचिंध	...	III, 7	चडुला	...	III, 8
चंग	...	III, 1	चडुलातिलय	...	III, 3
चंचप्पर	...	III, 4	चत्त	...	III, I
चंडिक	...	III, 2	चत्यरि	...	III, 2
चंडिज्ज	...	III, 20	चप्फल	...	III, 20
चंडिय	...	III, 3	चरुस्सेव	...	III, 6
चंडिल	...	III, 3	चवेडी	...	III, 3
चंदद्रक्ष	...	III, 5	चवेण	...	III, 3
चंदट्टिया	...	III, 6	चहुट्ट	...	III, 2
चंदवडाया	...	III, 7	चाउल	...	III, 8
चंदिल	...	III, 2	चाड	...	III, 8
चंदोज्ज	...	III, 4	चार	...	III, 21
*चंदोज्जय	...	III, 4	*चारण	...	III, 9
चंभ	...	III, 1	चारणय	...	III, 9
चकप्पा	...	III, 3	चारवाय	...	III, 9
चक्षणभय	...	III, 7	चालवास	...	III, 8
चक्षणाहय	...	III, 6	चास	...	III, 1
चकल	...	III, 20	चिंचइअ	...	III, 13
चकुलंडा	...	III, 5	चिंचणी	...	III, 10
चक्कोडा	...	III, 2	चिंचा	...	III, 10
चकलडिय	...	III, 6	चिंचिणिचिंचा	...	III, 10
चकुलडण	...	III, 4	चिंचिणी	...	III, 10
चकुवरकलणी	...	III, 7	चिंधाल	...	III, 22
चच्चा	...	III, 19	चिंफुल्लणी	...	III, 13
चच्चिक	...	III, 4	चिक्का	...	III, 21
चट्ट	...	III, 1	चिकल्ल	...	III, 11
चड	...	III, 1	चिच्च	...	III, 9, 10
चडियार	...	III, 5	चिच्चर	...	III, 9

चिच्चि	...	III, 10	चुंछ	...	III, 15
चिणोद्वी	...	III, 12	चुंभल	...	III, 16
चित्तठिअ	...	III, 12	चुक्क	...	III, 14
चित्तदाउ	...	III, 12	चुक्कुड	...	III, 16
चित्तल	...	III, 4	चुज्ज	...	III, 14
चिह्विअ	...	III, 13	*चुडुप्प	...	III, 3
चिमिण	...	III, 11	चुडुप्पा	...	III, 3
चिरया	...	III, 11	चुडुली	...	III, 15
चिरिंचिरा	...	III, 13	चुणअ	...	III, 22
चिरिका	...	III, 21	चुणिअ	...	III, 15
चिरिचिरा	...	III, 13	चुसइअ	...	III, 17
चिरिडिडिह्ल	...	III, 14	चुसाआ	...	III, 16
चिरिहिद्वी	...	III, 12	चुसासी	...	III, 16
चिलिच्चिल	...	III, 12	चुप्प	...	III, 15
चिलिच्चील	...	III, 12	चुप्पल	...	III, 16
चिल्ल	...	III, 10	चुप्पलिय	...	III, 17
चिल्ला	...	III, 9	चुप्पालअ	...	III, 17
चिल्लिरि	...	III, 11	चुलुप्प	...	III, 16
चिल्लूर	...	III, 11	चुल्ल	...	III, 22
चीवद्वी	...	III, 14	चुल्ली	...	III, 15
चीही	...	III, 14	चुल्लोडअ	...	III, 17
चुंचुणिअ	...	III, 23	चूअ	...	III, 18
चुंचुणिया	...	III, 23	चूड	...	III, 18
चुंचुमालि	...	III, 18	चेड	...	III, 10
चुंचुय	...	III, 16	चेलुंप	...	III, 11
चुंचुलि	...	III, 23	*चोज्ज	...	III, 14
चुंचुलिपूर	...	III, 18	चोडिया	...	III, 1
चुंचुलिय	...	III, 23	चोड	...	III, 19

चोत्त	...	III, 19	काही	...	III, 26
चोप्पुच्च	...	III, 15	किंकश्र	...	III, 36
चोरली	...	III, 19	किंकटरमण	...	III, 30
चोल	...	III, 18	*किंकय	..	III, 36
	क		किंकोली	...	III, 27
			किंड	...	III, 35
कइल	...	III, 24	किक्क	...	III, 36
कउय	...	III, 25	किक्कोअण	...	III, 29
कंकुई	...	III, 24	किक्कोट्टली	...	III, 37
कंट	...	III, 33	किक्कोलिय	...	III, 25
कडक्कर	...	III, 26	किस्स	...	III, 27
कडा	...	III, 24	किस्सच्छोडण	...	III, 29
कही	...	III, 24	किस्सा	...	III, 27
कप्पंती	...	III, 25	किस्साल	...	III, 27
कप्पस	...	III, 25	किस्साली	...	III, 27
कमलअ	...	III, 25	किस्सोव्भवा	...	III, 29
कलिय	...	III, 24	कित्त	...	III, 27
कली	...	III, 24	किइ	...	III, 26
कवडी	...	III, 25	किप्प	...	III, 36
काअ	...	III, 33	किप्पंती	...	III, 37
काइल	...	III, 35	किप्पंदूर	...	III, 38
काई	...	III, 26	किप्पाल	...	III, 28
काण	...	III, 34	किप्पालुय	...	III, 29
काणी	...	III, 34	किप्पिंडी	...	III, 37
काया	...	III, 34	किप्पीर	...	III, 28
कार	...	III, 26	किन्न	...	III, 35
कारय	...	III, 34	किन्नर	...	III, 28
कासी	...	III, 26	किस्सी	...	III, 27

क्विवञ्च	...	III, 36	क्वोम्भ	...	III, 33
क्विविय	..	III, 27	क्वोम्भत्य	...	III, 33
क्विव्व	...	III, 27	क्वोम्भाइत्ती	...	III, 39
क्विव्वोत्त	...	III, 28	क्वोह	...	III, 39
क्विव्वंडय	...	III, 29			
क्विव्विंडिभिन्न	...	III, 30			
कुइ	...	III, 30	ज		
कुकुइ	...	III, 24	जंकयसुकञ्च	...	III, 45
कुकुमुसय	...	III, 31	जंगा	...	III, 40
कुंद	...	III, 30	जंघाक्केञ्च	...	III, 43
कुइहीर	...	III, 38	जंघामञ्च	...	III, 42
*कुम्भत्य	...	III, 33	जंघालुय	...	III, 42
कुरमडिड	...	III, 31	जंपण	...	III, 51
कुरइत्य	...	III, 31	*जंपिच्छञ्च	...	III, 44
कुरिया	...	III, 31	*जंपेच्छिरमगिर	...	III, 44
कुइय	...	III, 30	जंबालय	...	III, 42
क्केञ्च	...	III, 38	जंबुञ्च	...	III, 52
*क्केड	...	III, 35	जंबुल	...	III, 41
क्केडा	...	III, 39	जंभ	...	III, 40
क्केडी	...	III, 31	जंभणञ्च	...	III, 44
क्केत्तर	...	III, 32	*जंभणभण	...	III, 44
क्केत्तसोवणय	...	III, 32	जंभल	...	III, 41
क्केध	...	III, 39	जक्खरत्ति	...	III, 43
क्केभञ्च	...	III, 32	जगडिञ्च	...	III, 44
*क्केल	...	III, 32	जगल	...	III, 41
क्केलञ्च	...	III, 32	जच्च	...	III, 40
क्केली	...	III, 31	जच्चंदण	...	III, 52
क्कोइञ्च	...	III, 33	*जच्चंद	...	III, 43
			जच्चंदञ्च	...	III, 43

जडिय	...	III, 41	जुरुमिल्ल	...	III, 47
जणउत्त	...	III, 52	जूयअ	...	III, 47
जसोहण	...	III, 43	*जूर्मिल्लय	...	III, 47
जणह	...	III, 51	जेमणय	...	III, 48
जणहली	...	III, 40	जोअ	...	III, 48
जयण	...	III, 40	जोइंगण	...	III, 50
जरंड	...	III, 40	जोइक्ख	...	III, 49
*जरड	...	III, 40	जोइय	...	III, 50
जरलदिय	...	III, 44	जोइर	...	III, 49
जरलविय	...	III, 44	जोइस	...	III, 49
जवण	...	III, 41	जोई	...	III, 49
जवय	...	III, 42	जोक्ख	...	III, 48
जवरय	...	III, 42	जोगा	...	III, 48
जहणरोह	...	III, 44	जोड	...	III, 49
जहणूसव	...	III, 45	जोडिअ	...	III, 49
जहाजाय	...	III, 41	जोखलिया	...	III, 50
जहिमा	...	III, 42	जोयण	...	III, 50
जाइ	...	III, 45	जोर	...	III, 48
जाउर	...	III, 45	जोव	...	III, 52
जाडी	...	III, 45	जोवारी	...	III, 50
जालघडिया	...	III, 46	जोव्वणणीर	...	III, 51
जिग्घय	...	III, 46	जोव्वणवेअ	...	III, 51
जिसोम्भवा	...	III, 46	जोव्वणोवय	...	III, 51
जीवयमई	...	III, 46			
जुंजुरुड	...	III, 47			
जुस	...	III, 47			
जुयल	...	III, 47			
जुयलिय	...	III, 47			
			भ		
			भंकारिय	...	III, 56
			भंख	...	III, 53
			भंखर	...	III, 54

भांखरिय	...	III, 56	भामिअ	...	III, 56
भांटलिया	...	III, 55	भारुअ	...	III, 57
भांटिय	...	III, 55	भिंखिय	...	III, 55
भांटी	...	III, 53	भिरिंड	...	III, 57
भांडली	...	III, 54	भिल्लिरिया	...	III, 62
भांडुय	...	III, 53	भीण	...	III, 62
भांडुली	...	III, 61	भीरा	...	III, 57
भांपणी	...	III, 54	भुंख	...	III, 58
भांपिय	...	III, 61	भुंभुसुसय	...	III, 58
भक्किय	...	III, 55	भुंण	...	III, 58
भक्करी	...	III, 54	भुइ	...	III, 58
भडी	...	III, 53	भुत्ति	...	III, 58
भत्य	...	III, 61	*भुसुभुसुसय	...	III, 58
भमाल	...	III, 53	भुलुरि	...	III, 58
भरंक	...	III, 55	भूर	...	III, 59
*भरंत	...	III, 55	भूसरिअ	...	III, 62
भरय	...	III, 54	भौंडुअ	...	III, 59
भरुय	...	III, 54	भेर	...	III, 59
भलभलिया	...	III, 56	भौंडलिया	...	III, 60
भला	...	III, 53	भोट्टि	...	III, 59
भलुंकिअ	...	III, 56	भोडप	...	III, 59
भलुसिय	...	III, 56	भोडिअ	...	III, 60
भस	...	III, 60	भोलिका	...	III, 56
भसिय	...	III, 62			
भसुर	...	III, 61			
भाउल	...	III, 57			
भाड	...	III, 57			
भासर	...	III, 57			

ट

टंक	...	IV, 4
टंकिअ	...	IV, 1
टंबरअ	...	IV, 2

टकारी	...	IV, 2		ड	
टङ्क	...	IV, 1	डंड	...	IV, 7
टप्पर	...	IV, 2	डंड	...	IV, 8
टमर	...	IV, 1	*डंडी	...	IV, 7
टसर	...	IV, 1	डंबर	...	IV, 8
टसरोट्ट	...	IV, 1	डंभि	...	IV, 8
टार	...	IV, 2	डक	...	IV, 6
टिंबर	...	IV, 3	डगल	...	IV, 8
टिक्क	...	IV, 3	डङ्गाडी	...	IV, 8
टिग्घर	...	IV, 3	डफ	...	IV, 7
टिप्पि	...	IV, 3	डल	...	IV, 7
टुंट	...	IV, 3	डल्ल	...	IV, 7
टेंटा	...	IV, 3	डव्व	...	IV, 6
टेकर	...	IV, 3	डहर	...	IV, 8
टोक्कण	...	IV, 4	डहरी	...	IV, 7
टोक्कणखंड	...	IV, 4	डाउ	...	IV, 12
टोल	...	IV, 4	डायल	...	IV, 9
टोलंब	...	IV, 4	डाली	...	IV, 9
	ठ		डाव	...	IV, 6
ठइय	...	IV, 5	डिंडिलिय	...	IV, 10
ठरिय	...	IV, 6	डिंडी	...	IV, 7
ठल्लय	...	IV, 5	डिंफिय	...	IV, 9
ठविया	...	IV, 5	डिड्डर	...	IV, 9
ठाण	...	IV, 5	डियली	...	IV, 9
ठाणिज्ज	...	IV, 5	डीण	...	IV, 10
ठिक्क	...	IV, 5	डीणोवय	...	IV, 10
ठियय	...	IV, 6	डीर	...	IV, 10
ठिविय	...	IV, 6	डुंगर	...	IV, 11

णद्भिश्च	...	IV, 20	णिअरिअ	...	IV, 38
णद्	...	IV, 18	णिउक्क	...	IV, 27
णद्धंभवय	...	IV, 47	णिउक्कण	...	IV, 51
णमसिय	...	IV, 22	णिंदिणो	...	IV, 35
णलय	...	IV, 19	णिकज्ज	...	IV, 33
णलिय	...	IV, 20	णिकड	...	IV, 29
णल्लय	...	IV, 46	णिकव	...	IV, 47
णवरिअ	...	IV, 22	णिकवय	...	IV, 32
णवलया	...	IV, 21	णिकवसरिय	...	IV, 41
*णवसिय	...	IV, 22	णिकवुड	...	IV, 28
णवोद्धरण	...	IV, 23	णिकवुरिअ	...	IV, 40
णव्व	...	IV, 17	णिगढ	...	IV, 27
णव्वाउत्त	...	IV, 22	णिग्गा	...	IV, 25
णहमुह	...	IV, 20	णिगिस्स	...	IV, 36
णहरी	...	IV, 20	णिग्घट्ट	...	IV, 34
णहवल्ली	...	IV, 22	णिग्घोर	...	IV, 37
णाअ	...	IV, 23	णिच्छुंड	...	IV, 37
णाउड्ड	...	IV, 47	णिज्ज	...	IV, 25
णाउक्क	...	IV, 23	णिज्जाअ	...	IV, 34
णामोक्कसिय	...	IV, 25	णिज्जूह	...	IV, 28
णारोह	...	IV, 23	णिज्जोअ	...	IV, 33
णालंपिअ	...	IV, 24	णिज्जोमि	...	IV, 31
णालंबि	...	IV, 24	णिज्जर	...	IV, 26
णाहिदाम	...	IV, 24	णिज्जाअ	...	IV, 37
णाहिविच्छेअ	...	IV, 24	*णिज्जूर	...	IV, 26
णिअंधण	...	IV, 38	णिट्ठंक	...	IV, 50
णिअंसण	...	IV, 38	णिट्ठहिअ	...	IV, 41
णिअक्कल	...	IV, 39	णिट्ठह	...	IV, 33

शिङ	...	IV, 25	शिरंगी	...	IV, 31
शिखा	...	IV, 36	शिरक्क	...	IV, 49
शित्तिरडि	...	IV, 40	शिरप्प	...	IV, 49
शित्तिरडिअ	...	IV, 41	शिराअ	...	IV, 50
शिङ्घस	...	IV, 37	शिराद	...	IV, 30
शिङ्गम	...	IV, 38	शिराह	...	IV, 37
शिङ्गमण	...	IV, 39	शिरिंक	...	IV, 30
शिङ्गमाय	...	IV, 38	शिरिय	...	IV, 28
शिङ्गम्	...	IV, 35	शिरुत्त	...	IV, 30
शिङ्गय	...	IV, 38	शिरुली	...	IV, 27
शिप्पट्ट	...	IV, 31	शिरुवक्कय	...	IV, 41
शिप्पच्छ	...	IV, 49	शिलंक	...	IV, 31
शिप्परिस	...	IV, 37	शिल्लंक	...	IV, 31
शिप्पिस	...	IV, 29	शिल्लसिय	...	IV, 36
शिब्भग्ग	...	IV, 34	शिवच्छण	...	IV, 40
शिरुभुग्ग	...	IV, 32	शिवह	...	IV, 26
शिमेष	...	IV, 37	शिवाय	...	IV, 34
शिमेल	...	IV, 30	शिविद्ध	...	IV, 48
*शिमिला	...	IV, 33	शिव्व	...	IV, 48
शिमंसा	...	IV, 35	शिव्वट	...	IV, 28
शिमंसु	...	IV, 32	शिव्वमिअ	...	IV, 39
शिमय	...	IV, 34	शिव्वलिय	...	IV, 51
शियडी	...	IV, 26	शिव्वहण	...	IV, 29
शियत्थ	...	IV, 33	शिव्वाण	...	IV, 33
शियय	...	IV, 48	शिव्विट्ठ	...	IV, 34
शियल	...	IV, 28	शिव्वित्त	...	IV, 32
शियाणिया	...	IV, 35	शिव्वूट	...	IV, 29, 33
शियार	...	IV, 29	शिव्वेट	...	IV, 28

शिर्वेरिस	...	IV, 37	शेडाली	...	IV, 43
शिसत्त	...	IV, 30	शेडरिया	...	IV, 45
शिमाभिय	...	IV, 27	शेलच्छ	...	IV, 44
शिसाय	...	IV, 35	शेलिच्छी	...	IV, 44
शिसुड	...	IV, 36	शेवच्छण	...	IV, 40
शिसुय	...	IV, 27	शेसत्थि	...	IV, 44
शिस्रंक	...	IV, 32	शेसर	...	IV, 44
शिस्ररिय	...	IV, 40	शोमि	...	IV, 81
शिहण	...	IV, 27	शोलइया	...	IV, 36
शिहस	...	IV, 25	शोलच्छा	...	IV, 36
शिहाअ	...	IV, 49	शोव	...	IV, 17
शिहुअ	...	IV, 50			
शिहुण	...	IV, 26		त	
शिहुया	...	IV, 26	तंट	...	V, 1
शिह्य	...	IV, 26	तंड	...	V, 19
शिहेलण	...	IV, 51	तंतडी	...	V, 4
शीआरण	...	IV, 43	तंतुखोडी	...	V, 7
शीरंगी	...	IV, 31	तंबकिमि	...	V, 6
शीलकंठी	...	IV, 42	तंबकुसुम	...	V, 9
शीसंपाय	...	IV, 42	तंबटकारी	...	V, 4
शीसणिआ	...	IV, 43	तंबरत्ति	...	V, 5
*शीसणी	...	IV, 43	तंबा	...	V, 1
शीसार	...	IV, 41	तंबिरा	...	V, 5
शीसीमिअ	...	IV, 42	तंबेही	...	V, 4
शीहरिय	...	IV, 42	तक्कणा	...	V, 4
शुवस	...	IV, 25	तग्ग	...	V, 1
शुला	...	IV, 43	तच्छिंड	...	V, 3
शेउडड	...	IV, 44	तट्टी	...	V, 1

तडफडिय	...	V, 9	तलार	...	V, 3
तडमड	...	V, 7	तलिम	...	V, 20
तडवडा	...	V, 5	तल्ल	...	V, 19
तण	...	V, 1	तल्लड	...	V, 2
तणयमुद्दिया	...	V, 9	तल्लिच्छ	...	V, 3
तणरासी	...	V, 6	तवअ	...	V, 2
तणवरंडी	...	V, 7	तवणी	...	V, 1
तणसोझी	...	V, 6	तसिय	...	V, 2
तणेसी	...	V, 3	तहरी	...	V, 2
तस्माय	...	V, 2	तहस्रिया	...	V, 8
तत्तिन्न	...	V, 3	ताडिअय	...	V, 10
तत्ती	...	V, 20	तामर	...	V, 10
तत्तुडिन्न	...	V, 6	तामरस	...	V, 10
तद्दिअस	...	V, 8	तारत्तर	...	V, 10
तद्दिअसिय	...	V, 8	तालग्फली	...	V, 11
तद्दिअह	...	V, 8	तालहल	...	V, 7
तद्दिअचय	...	V, 8	ताला	...	V, 10
तम	...	V, 1	तालूर	...	V, 21
तमण	...	V, 2	तिंगिच्छी	...	V, 12
तमणी	...	V, 20	तिंगिया	...	V, 12
तरवट्ट	...	V, 5	तिक्खालिय	...	V, 13
तरस	...	V, 4	तिणिस	...	V, 11
तरियव्व	...	V, 7	तित्तिरिय	...	V, 12
तल	...	V, 19	तित्ती	...	V, 11
तलयागत्ति	...	V, 8	तित्तुय	...	V, 12
तलप्फल	...	V, 7	तिमिंगिल	...	V, 13
तलवत्त	...	V, 21	*तिमिच्छअ	...	V, 13
तलसारिय	...	V, 9	तिमिच्छाह	...	V, 13

तिमिण	...	V, 11	तेडुय	...	V, 17
तिमिरिच्छ	...	V, 13	तेड्ड	...	V, 23
तिरिड	...	V, 11	तोअय	...	V, 18
तिरिडिय	...	V, 21	तोतडी	...	V, 4
तिरिड्डी	...	V, 12	तोक्कअ	...	V, 18
तिरोवड	...	V, 13	तोडण	...	V, 18
तिविडा	...	V, 12	तोमरिय	...	V, 18
तिविडी	...	V, 12	तोमरी	...	V, 17
तिव्व	...	V, 11	तोलण	...	V, 17
तुंगी	...	V, 14	तोवट्ट	...	V, 23
तुंडोर	...	V, 14	तोस	...	V, 17
तुंडूअ	...	V, 15			
तुंतुक्कुडिअ	...	V, 16	थ		
तुंबिस्त्री	...	V, 23	थउळ्ड	...	V, 26
तुच्छ	...	V, 14	थंडिल्ल	...	V, 25
तुच्छइय	...	V, 15	थंब	...	V, 24
तुच्छय	...	V, 15	थक्क	...	V, 24
तुणअ	...	V, 15	थगया	...	V, 26
तुण्हक्क	...	V, 15	थग्घ	...	V, 24
तुण्ही	...	V, 14	थट्टी	...	V, 24
तुप्प	...	V, 22	थत्तिय	...	V, 26
तुरी	...	V, 22	थमिय	...	V, 25
तुलग्ग	...	V, 15	थर	...	V, 24
तुलसी	...	V, 14	थरहरिय	...	V, 27
तुसेयजंभ	...	V, 16	थक्	...	V, 24
तूअ	...	V, 16	थलय	...	V, 25
तूलिणी	...	V, 17	थव	...	V, 24
तूहण	...	V, 17	थवइल्ल	...	V, 26

यवी	...	V, 25	योर	...	V, 32
यस	...	V, 25	योल	...	V, 30
यसल	...	V, 25	योह	...	V, 30
यह	...	V, 24			
याणिञ्ज	...	IV, 4			
याम	...	V, 25	दञ्चरी	...	V, 34
थार	...	V, 27	दइय	...	V, 35
थाह	...	V, 30	दंङी	...	V, 33
थिस्	...	V, 30	दंत	...	V, 33
थिमिय	...	V, 27	दंतिञ्च	...	V, 34
थिरणाम	...	V, 27	दक्खञ्ज	...	V, 34
थिरसीस	...	V, 31	दच्छ	...	V, 33
थुक्किय	...	V, 28	दडवड	...	V, 35
थुहुंक्किय	...	V, 31	दत्थर	...	V, 34
थुडड्डीर	...	V, 28	दमञ्च	...	V, 34
थुस्	...	V, 27	दय	...	V, 33
थुरुणुक्कणय	...	V, 28	दयच्छर	...	V, 36
थुलम	...	V, 28	दयाइय	...	V, 35
थुल्ल	...	V, 27	दयावण	...	V, 35
थूण	...	V, 29	दर	...	V, 33
थूरी	...	V, 28	दरंदर	...	V, 37
थूलघोण	...	V, 29	दरमत्ता	...	V, 37
थूह	...	V, 32	दरवत्त	...	V, 36
थेणिसिञ्च	...	V, 32	दरवत्तणिहेलण	...	V, 37
थेर	...	V, 29	दरवत्तह	...	V, 37
थेरासण	...	V, 29	दरविंदर	...	V, 52
थेवरिय	...	V, 29	दरम्मिन्न	...	V, 37
थोञ्च	...	V, 30	दलिय	...	V, 52

दव	...	V, 33	दौविया	...	V, 53
दवर	...	V, 35	दौहजीह	...	V, 41
दवहुत्त	...	V, 36	दुअक्खर	...	V, 47
दसु	...	V, 34	दु'दुमिणी	...	V, 45
दसेर	...	V, 33	दु'दुमिय	...	V, 45
दहबोली	...	V, 36	दु'ववत्ती	...	V, 48
दहिष्ठ	...	V, 35	दुक्कर	...	V, 42
*दहियर	...	V, 36	दुकुक्कणिया	...	V, 48
दहियार	...	V, 36	दुकुह	...	V, 44
*दहिमुह	...	V, 44	दुक्ख	...	V, 42
दाअ	...	V, 38	दुग्ग	...	V, 53
दादलिया	...	V, 38	दुग्घट्ट	...	V, 44
दामणी	...	V, 52	दुच्चंडिअ	...	V, 55
दार	...	V, 38	दुच्चंवाल	...	V, 54
दारद्धंता	...	V, 38	दुज्जाय	...	V, 44
दारिया	...	V, 38	दुग्गिअत्थ	...	V, 53
दालिय	...	V, 38	दुग्गिक्क	...	V, 45
दिअ	...	V, 39	दुग्गिखित्त	...	V, 45
दिअलिअ	...	V, 39	दुत्ति	...	V, 41
दिअसिय	...	V, 40	दुत्थ	...	V, 42
दिप्यंत	...	V, 39	*दुत्थरुहंड	...	V, 47
दियज्झ	...	V, 39	दुत्थरुहंडा	...	V, 47
दियधुत्त	...	V, 41	दुत्थोह	...	V, 43
दियहत्त	...	V, 40	दुहम	...	V, 44
दियाहम	...	V, 39	दुहोली	...	V, 43
दिस्सिंदिलिअ	...	V, 40	दुहअ	...	V, 42
दिव्वासा	...	V, 39	दुहगंधियमुह	...	V, 40
दौवअ	...	V, 41	दुह्णिअ	...	V, 54

धसल	...	V, 58	पद्महाण	...	VI, 29
धाडिअ	...	V, 59	पद्म	...	VI, 7
धाडी	...	V, 59	पद्म	...	VI, 64
धाणूरिय	...	V, 60	पद्मरिक्क	...	VI, 71
धार	...	V, 59	पद्महंत	...	VI, 19
धारा	...	V, 59	पडअ	...	VI, 5
धारावास	...	V, 63	पडढ	...	VI, 4
धुंधुमारा	...	V, 60	पडण	...	VI, 65
धुकुडुगिय	...	V, 60	पडत्य	...	VI, 66
धुकुडुय	...	V, 60	पडमलअ	...	VI, 33
धुत्त	...	V, 58	पडढ	...	IV, 4
धुयगाय	...	V, 57	पएर	...	VI, 67
धूण	...	V, 60	पएस	...	VI, 3
धूमंग	...	V, 57	पंखुडि	...	VI, 8
धूमहार	...	V, 61	पंचंगुलि	...	VI, 17
धूमदअ	...	V, 63	पंचावस्था	...	VI, 27
धूमद्वयमहिस्ती	...	V, 62	पंडरंग	...	VI, 23
धूममहिस्ती	...	V, 61	पंडविय	...	VI, 20
धूमरी	...	V, 61	पंती	...	VI, 2
धूमसिहा	...	V, 61	पंथुच्छुहणी	...	VI, 35
धूमिया	...	V, 61	पंपुअ	...	VI, 12
धूरिय	...	V, 62	पंपुल्लिय	...	VI, 17
*धूरियवट्ट	...	V, 61	पंसुल	...	VI, 66
धूलीवट्ट	...	V, 61	पक्क	...	VI, 64
			पक्कगाह	...	VI, 23
			पक्कण	...	VI, 29
			पक्कणी	...	VI, 65
			पक्कसावअ	...	VI, 75
पद्म	...	VI, 66			

पक्खडिय	...	VI, 20	पडल	...	VI, 5
पक्खरा	...	VI, 10	पडवा	...	VI, 6
पक्खोडिय	...	VI, 27	पडाली	...	VI, 9
पग्गेल्ल	...	VI, 15	पडिअंतअ	...	VI, 32
पचत्तर	...	VI, 21	पडिअग्गिअ	...	VI, 74
पच्चमलोक	...	VI, 34	पडिअज्झअ	...	VI, 31
पच्चल	...	VI, 69	पडिएल्लिअ	...	VI, 32
पच्चवर	...	VI, 15	पडिक्कय	...	VI, 19
*पच्चुअ	...	VI, 25	पडिक्खर	...	VI, 25
पच्चुच्छुहणी	...	VI, 35	पडिखंध	...	VI, 28
पच्चुत्थ	...	VI, 13	पडिखंधी	...	VI, 28
*पच्चुद्धरिअ	...	VI, 24	पडिच्छअ	...	VI, 16
पच्चुद्धार	...	VI, 24	पडिच्छंद	...	VI, 24
पच्चुद्धिय	...	VI, 25	पडिच्छिया	...	VI, 21
पच्चूढ	...	VI, 12	पडिणियंसण	...	VI, 36
पच्चूह	...	VI, 5	पडित्थिर	...	VI, 20
पच्चेड	...	VI, 15	पडिपिंडिय	...	VI, 34
*पच्चोवणिअ	...	VI, 24	पडिय	...	VI, 12
पच्चोवणी	...	VI, 24	पडियर	...	VI, 17
पच्छी	...	VI, 1	पडियलि	...	VI, 28
पच्छेणय	...	VI, 24	पडिरंजिय	...	VI, 32
पज्जण	...	VI, 11	पडिलगल	...	VI, 33
पज्जा	...	VI, 1	पडिल्ली	...	VI, 65
पज्जुणसर	...	VI, 32	पडिवेस	...	VI, 21
पड्डिसंग	...	VI, 23	पडिसंत	...	VI, 18
पडंचा	...	VI, 14	पडिसाअ	...	VI, 17
पडंसुआ	...	VI, 14	पडिसार	...	VI, 16
पडच्चर	...	VI, 25	पडिसारी	...	VI, 22

पडिसिद्ध	...	VI, 71	पत्तण	...	VI, 64
पडिसुत्ति	...	VI, 18	पत्तपसाइया	...	VI, 2
पडिसूर	...	VI, 18	पत्तपिसालस	...	VI, 2
पडिहत्थ	...	VI, 19, 28	पत्तल	...	VI, 14
पडिहत्थी	...	VI, 19	पत्तिसम्मिद्ध	...	VI, 14
पडौर	...	VI, 8	पत्ती	...	VI, 2
पडुआलिय	...	VI, 73	पत्थरभत्तिय	...	VI, 36
पडुजुवह	...	VI, 31	पत्थरा	...	VI, 8
पडुल्ल	...	VI, 68	पत्थरिअ	...	VI, 20
पडुवइय	...	VI, 14	पत्थारी	...	VI, 69
पडुवत्ती	...	VI, 22	पत्थिय	...	VI, 10
पडोअ	...	VI, 9	पत्थीण	...	VI, 11
पडोइर	...	VI, 22	पडर	...	VI, 10
पडड	...	VI, 1	पडार	...	VI, 13
पडडंस	...	VI, 2	पड्र	...	VI, 1
पडडत्थी	...	VI, 70	पप्पीअ	...	IV, 12
पडडल्ला	...	VI, 8	पप्फाड	...	VI, 9
पडडल्ल	...	VI, 6	पप्फिडिय	...	VI, 22
पडडो	...	VI, 1	पप्फुअ	...	VI, 64
पडडुआ	...	VI, 8	पप्फोडिय	...	VI, 27
पडडुअ	...	VI, 7	पडभार	...	VI, 66
पडडुअत्तिय	...	VI, 30	पडभोअ	...	VI, 10
पडडुअल्ला	...	VI, 27	पडर	...	VI, 3
पडडुअल्लिय	...	VI, 30	पडल	...	VI, 13
पडडिय	...	VI, 7	पडहार	...	VI, 3
पडडिया	...	VI, 3	पडडिअ	...	VI, 26
पडडुअ	...	VI, 3	पडडुणी	...	VI, 72
पडडुह	...	VI, 68	पडड	...	VI, 6

पयल	...	VI, 7	परिहलावित्र	...	VI, 29
पयला	...	VI, 6	परिहाय	...	VI, 25
पयलात्र	...	VI, 72	परिहारइत्तिधा	...	VI, 37
पयलायभक्त	...	VI, 36	परिहारिणी	...	VI, 31
पयवद्	...	VI, 16	परिहाल	...	VI, 29
पयाम	...	VI, 9	परेय	...	VI, 12
परक्क	...	VI, 8	परेवत्र	...	VI, 18
परडा	...	VI, 5	पल	...	VI, 1
परद्द	...	VI, 70	पलस	...	VI, 10
परभात्र	...	VI, 27	पलसु	...	VI, 3
परसुहत्त	...	VI, 29	पलहिय	...	VI, 15
परित्रडी	...	VI, 73	पलही	...	VI, 15
परियट्ठ	...	VI, 15	पलात्र	...	VI, 8
परिउत्थ	...	VI, 13	पलासी	...	VI, 14
परिच्छूढ	...	VI, 25	पलिहत्र	...	VI, 80
परिभ्त	...	VI, 72	पलिहस्स	...	VI, 16
परियट्ठलिय	...	VI, 36	पलिहात्र	...	VI, 16
*परियर	...	VI, 24	पलोट्ठजीह	...	VI, 35
परियलि	...	VI, 12	पल्लवाय	...	VI, 26
परिलिय	...	VI, 24	पल्लविय	...	VI, 19
परिक्कवास	...	VI, 33	पवद्द	...	VI, 11
परिवारित्र	...	VI, 30	पवरंग	...	VI, 28
परिवास	...	VI, 26	पवहाइय	...	VI, 34
परिवाह	...	VI, 23	पविया	...	VI, 4
परिह	...	VI, 7	पविरइय	...	VI, 28
परिहच्छ	...	VI, 71	पविरंजित्र	...	VI, 74
*परिहट्ठि	...	VI, 21	पव्वइसेल्ल	...	VI, 31
परिहण	...	VI, 21	पव्वज्ज	...	VI, 69

पव्विद्ध	...	VI, 11	पाऊअ	...	VI, 78
पसअ	...	VI, 4	पांडविय	...	VI, 20
पसंडि	...	VI, 10	पाडच्चर	...	VI, 34
पसरेह	...	VI, 13	पाडल	...	VI, 76
पसवडक्क	...	VI, 30	पाडलसडण	...	VI, 46
पसाइया	...	VI, 2	पाडवण	...	VI, 18
पसिय	...	VI, 6	पाडिअग्ग	...	VI, 44
पसुहत्त	...	VI, 29	पाडिअज्झ	...	VI, 43
पसूअ	...	VI, 9	पाडिसार	...	VI, 16
पसेवअ	...	VI, 22	पाडिसिद्धि	...	VI, 77
पहएल्ल	...	VI, 18	पाडिसिरा	...	VI, 42
पहट्ठ	...	VI, 9	पाडिहच्छी	...	VI, 42
पहण	...	VI, 5	पाडुंकी	...	VI, 39
पहणि	...	VI, 5	पाडुंगोरी	...	VI, 78
पहद	...	VI, 10	पाडुक्क	...	VI, 76
पहम्म	...	VI, 11	पाडुच्ची	...	VI, 39
पहयर	...	VI, 15	पाडुहुअ	...	VI, 42
पहिय	...	VI, 6	पाण	...	VI, 38
पहेणय	...	VI, 73	पाणद्धी	...	VI, 39
पहोइय	...	VI, 26	पाणाअअ	...	VI, 38
पाअ	...	VI, 37	पाणाली	...	VI, 40
पाइय	...	VI, 39	पामहा	...	VI, 40
पाडक्क	...	VI, 41	पायड	...	VI, 40
पाडग्ग	...	VI, 41	पायप्पहण	...	VI, 45
पाडग्गिअ	...	VI, 42	पायल	...	VI, 38
पाडय	...	VI, 38, 75	पारंक	...	VI, 41
पाडरणी	...	VI, 43	पारंपर	...	VI, 44
पाऊ	...	VI, 75	पारह	...	VI, 77

पारय	...	VI, 38	पिंजरुड	...	VI, 50
पारावर	...	VI, 43	पिंजिय	...	VI, 49
पारिहृच्छी	...	VI, 42	*पिंजियय	...	VI, 49
पारिहृष्टि	...	VI, 72	*पिंडरय	...	VI, 48
पारी	...	VI, 37	*पिंडलइय	...	VI, 56
पारुअग	...	VI, 44	पिंडी	...	VI, 47
पारुअल	...	VI, 44	पिंडीर	...	VI, 48
पारुहल	...	VI, 45	पिंसूली	...	VI, 47
पाल	...	VI, 75	पिच्छिली	...	VI, 47
पालप	...	VI, 76	पिच्छी	...	VI, 37
पाली	...	VI, 37	पिष्टंत	...	VI, 49
पालीबंध	...	VI, 45	पिष्टखउरा	...	VI, 50
पालीहम	...	VI, 45	पिडच्छा	...	VI, 49
पाव	...	VI, 38	पिणाअ	...	VI, 49
पास	...	VI, 75	पिणाई	...	VI, 48
पासणिअ	...	VI, 41	पिणही	...	VI, 46
पासल	...	VI, 76	पिप्पअ	...	VI, 78
पासाणिअ	...	VI, 41	पिप्पडा	...	VI, 48
पासाला	...	VI, 14	पिप्पडिअ	...	VI, 50
पासावय	...	VI, 43	पिप्पर	...	VI, 79
पासी	...	VI, 37	पिब्व	...	VI, 46
पाहुण	...	VI, 40	पियण	...	VI, 48
पाहेज्ज	...	VI, 24	पियमाहवी	...	VI, 51
पिअमा	...	VI, 49	पिरिडी	...	VI, 47
पिउली	...	VI, 78	पिलण	...	VI, 49
पिंगंग	...	VI, 48	पिल्लिरी	...	VI, 79
पिंचू	...	VI, 46	पिल्ल	...	VI, 46
पिंछोली	...	VI, 47	पिहंड	...	VI, 79

पिङ्गल	...	VI, 47	पुरोहड	...	VI, 15
पिहोअर	...	VI, 50	पुलासिअ	...	VI, 55
पीइ	...	VI, 51	पुल्ली	...	VI, 79
पीडरइ	...	VI, 51	पुव्वाड	...	VI, 52
पीट	...	VI, 51	पूअ	...	VI, 56
पीण	...	VI, 51	पूंडरिअ	...	VI, 57
पीलुइ	...	VI, 51	पूण	...	VI, 56
पुअंड	...	VI, 53	पूणी	...	VI, 56
पुआइणी	...	VI, 54	पूया	...	VI, 54
पुआई	...	VI, 80	पूरण	...	VI, 56
पुंडइय	...	VI, 54	पूरी	...	VI, 56
पुंडे	...	VI, 52	पूरोढी	...	VI, 57
पुंड	...	VI, 52	पूस	...	VI, 80
पुंपुअ	...	VI, 52	पेंड	...	VI, 81
पुडइणी	...	VI, 55	पेंडअ	...	VI, 53
पुडइय	...	VI, 54	पेंडधव	...	VI, 59
पुडिंग	...	VI, 80	पेंडबाल	...	VI, 54
पुणइ	...	VI, 38	पेंडल	...	VI, 58
पुखबत्त	...	VI, 53	पेंडलिय	...	VI, 54
पुखाली	...	VI, 53	पेंडार	...	VI, 58
पुय	...	VI, 52	पेंडोली	...	VI, 59
पुपुअ	...	VI, 52	पेंढा	...	VI, 50
पुप्फा	...	VI, 52	पेच्छअ	...	VI, 58
पुरिल्ल	...	VI, 53	पेज्जल	...	VI, 57
पुरिल्लदेव	...	VI, 55	पेज्जाल	...	VI, 7
पुरिल्लपहाणा	...	VI, 56	पेडइअ	...	VI, 59
पुरुपुरिआ	...	VI, 55	*पेड्ड	...	VI, 80
पुरुइअ	...	VI, 55			

फुक्का	....	VI, 83	बह्वृत्र	...	VI, 89
फुक्की	....	VI, 84	बप्प	...	VI, 88
फुरिय	...	VI, 84	बप्पीह	... ..	VI, 90
फुल्लंधुअ	....	VI, 85	बप्पाउल	... ..	VI, 92
फूअ	....	VI, 85	बब्बरी	...	VI, 90
फेणबंध	....	VI, 85	बदभ	...	VI, 88
फेणवड	...	VI, 85	बमाल	.. ..	VI, 90
फेलाया	...	VI, 85	बरुअ	...	VI, 91
फेळ	....	VI, 85	बलमड्डा	...	VI, 92
फेळसण	...	VI, 86	बलवट्टि	...	VI, 91
फेस	...	VI, 87	बलामोडि	.. ..	VI, 92
फोअ	...	VI, 86	बलिय	...	VI, 88
फोइअय	...	VI, 87	बव्वाड	...	VI, 89
फोफा	...	VI, 86	बहल	VI, 89, V, 2	
फोडियय	...	VI, 88	बहुण	... ..	VI, 97
फोस	...	VI, 86	बहुसुह	.. ..	VI, 92
ब			बहुराणा	...	VI, 91
बइल	....	VI, 91	बहुरावा	...	VI, 91
*बडणी	....	III, 57	बाउली	...	VI, 92
*बडहारी	....	VI, 97	बाण	... ..	VI, 97
बंध	....	VI, 88	बालअ	... ..	VI, 92
बंधोल	...	VI, 89	बिआया	...	VI, 93
*बंभणिया	....	VI, 90	बिंबोवण्य	... ..	VI, 98
बंभणी	....	VI, 90	*बिगाइया	...	VI, 93
बंभहर	....	VI, 91	बिगाई	...	VI, 93
बकर	...	VI, 89	बीअअ	... ..	VI, 93
*बडुवास	....	VII, 47	बीअण	.. ..	VI, 93
			बीयजमण	...	VI, 93

बीलञ्च	... ..	VI, 98	बोहहर	... ..	VI, 97
बुंदि	... ..	VI, 98	बोहारौ	... ..	VI, 97
बुंदिणी	... ..	VI, 94	बोहित्य	... ..	VI, 96
बुंदीर	... ..	VI, 98			
बुंबुञ्च	... ..	VI, 94	भ		
बुक्कण	... ..	VI, 94	भंट	... ..	VI, 100
बुक्का	... ..	VI, 94	भंड	... ..	VI, 100, 109
बुक्कासार	... ..	VI, 95	भंडण	... ..	VI, 101
*बुष्	... ..	VII, 94	भंडी	... ..	VI, 109
बुत्ती	... ..	VI, 94	भंभल	... ..	VI, 110
बुलंबुला	... ..	VI, 95	भंभा	... ..	VI, 100
वेड	... ..	VI, 95	भंभी	... ..	VI, 99
वेड्डा	... ..	VI, 95	भग्ग	... ..	VI, 99
वेलि	... ..	VI, 95	भट्टिञ्च	... ..	VI, 100
*वेसक्खिज्ज	... ..	VII, 79	भट्ट	... ..	VI, 100
*वेसण	... ..	VII, 75	भट्टिसिरी	... ..	VI, 102
वींगिक्क	... ..	VI, 99	भहाकरि	... ..	VI, 102
*वीटण	... ..	VI, 96	भमसुह	... ..	VI, 101
बीड	... ..	VI, 96	भमस	... ..	VI, 101
*बीद	... ..	VI, 99	भमास	... ..	VI, 101
बीदि	... ..	VI, 99	भयवग्गाम	... ..	VI, 102
बीक्कड	... ..	VI, 96	भरोच्छय	... ..	VI, 102
बीड	... ..	VI, 96	भलंत	... ..	VI, 101
बीड्डर	... ..	VI, 95	भल्लु	... ..	VI, 99
बीदर	... ..	VI, 96	भल्लुकी	... ..	VI, 101
*बीद्रह	... ..	VII, 80	भव्व	... ..	VI, 100
बील	... ..	VI, 90	भसुया	... ..	VI, 101
बीव्व	... ..	VI, 96	भाञ्च	... ..	VI, 102

मंच	...	VI, 111	मट्ट	...	VI, 112
*मंजिया	...	VI, 116	मट्टहिय	...	VI, 146
मंजौर	...	VI, 116	मट्ट	...	VI, 112
मंजुआ	...	VI, 116	मड	...	VI, 141
*मंठ	...	VI, 111	मडप्पर	...	VI, 120
मंडल	...	VI, 114	मडय	...	VI, 115
मंडिल्ल	...	VI, 117	मडवोक्का	...	VI, 122
मंडी	...	VI, 111	मडह	...	VI, 117
मंतक्ख	...	VI, 141	मडहर	...	VI, 120
मंति	...	VI, 111	मडिया	...	VI, 114
मंतुआ	...	VI, 116	मडुवइय	...	VI, 146
मंतेल्ली	...	VI, 119	*मट्टिअ	...	II, 75
मंथर	...	VI, 145	मण्णिणायहर	...	VI, 128
मंदीर	...	VI, 141	मणिरइया	...	VI, 126
मंधाय	...	VI, 119	मत्तवाल	...	VI, 122
मक्कडवंध	...	VI, 127	मत्तल्ली	...	VI, 113
मक्कोड	...	VI, 142	मत्तालंब	...	VI, 123
मक्कोडा	...	VI, 142	मम्मक्का	...	VI, 143
मग्ग	...	VI, 111	मम्मण	...	VI, 141
मग्गस्सिर	...	VI, 124	मम्मणिया	...	VI, 123
मच्च	...	VI, 111	मम्म्री	...	VI, 112
मज्जा	...	VI, 113	मयड	...	VI, 115
मज्जिय	...	VI, 144	मयणसलाया	...	VI, 119
मज्जोक्क	...	VI, 118	मयणिवास	...	VI, 126
मज्झअ	...	VI, 115	मयरंद	...	VI, 123
मज्झआर	...	VI, 121	मयलवुत्ती	...	VI, 125
मज्झंतिय	...	VI, 124	मयाई	...	VI, 115
मज्झिमगंड	...	VI, 125	मयाली	...	VI, 116

मरट्ट	...	VI, 120	महासहा	...	VI, 120
मराल	...	VI, 112	महिसंद	...	VI, 120
मराली	...	VI, 142	महिसिक्क	...	VI, 124
मरुल	...	VI, 114	महुअ	...	VI, 144
मल	...	VI, 111	महुसुह	...	VI, 122
मलअ	...	VI, 144	महुरालिय	...	VI, 125
मलपिय	...	VI, 121	महेड्ड	...	VI, 119
मलवट्टी	...	VI, 124	माअलिया	...	VI, 131
मलहर	...	VI, 120	माइंदा	...	VI, 129
मलिय	...	VI, 144	माइ	...	VI, 128
मल्लय	...	VI, 145	माइलि	...	VI, 129
मल्लाणी	...	VI, 112	माउच्छ	...	VI, 129
मल्लहण	...	VI, 119	माउया	...	VI, 147
मसिण	...	VI, 118	माडिय	...	VI, 128
महअर	...	VI, 123	माणंसि	...	VI, 147
महंग	...	VI, 117	माणिय	...	VI, 130
महण	...	VI, 114	मादलिया	...	VI, 131
महत्थार	...	VI, 125	माभाइ	...	VI, 129
महर	...	VI, 113	*माभीसिय	...	VI, 129
महल	...	VI, 143	मासा	...	VI, 112
महाअत्त	...	VI, 119	मामी	...	VI, 112
महाण्ड	...	VI, 121	मायंद	...	VI, 128
महाविल	...	VI, 121	मायंदी	...	VI, 129
महाल	...	VI, 116	मारिलंगा	...	VI, 131
महालक्ख	...	VI, 121	माल	...	VI, 146
महालक्ख	...	VI, 127	माला	...	VI, 128
महावल्ली	...	VI, 122	मालाकुंकुम	...	VI, 132
महासउण	...	VI, 127	मालूर	...	VI, 130

मासिय	... ..	VI, 122	मुसुर	... ..	VI, 147
मासुरी	... ..	VI, 130	मुयंगी	... ..	VI, 134
माह	... ..	VI, 128	मुरई	... ..	VI, 135
माहारयण	... ..	VI, 132	मुरिय	... ..	VI, 135
माहिल	... ..	VI, 130	मुरमुंड	... ..	VI, 117
माहिवान्न	... ..	VI, 131	मुरमुरिय	... ..	VI, 136
माडुर	... ..	VI, 130	मुलासिअ	... ..	VI, 135
*मिंचण	... ..	III, 30	मुसह	... ..	VI, 134
मिणाय	... ..	VI, 113	मुहल्यडौ	... ..	VI, 136
मित्तल	... ..	VI, 126	मुहरोमराइ	... ..	VI, 136
मित्तिवन्न	... ..	VI, 132	मुहल	... ..	VI, 134
मिरिया	... ..	VI, 132	मुहिय	... ..	VI, 134
मिहिया	... ..	VI, 132	*मुहिया	... ..	VI, 134
मीअ	... ..	VI, 133	मूअल	... ..	VI, 137
मुआइणी	... ..	VI, 135	मूअल	... ..	VI, 137
मुंडा	... ..	VI, 133	मूसरि	... ..	VI, 137
मुंडी	... ..	VI, 133	मूसल	... ..	VI, 137
मुकय	... ..	VI, 135	मूसा	... ..	VI, 137
मुकल	... ..	VI, 147	मूसाअ	... ..	VI, 137
मुकुंडी	... ..	VI, 117	मेअज्ज	... ..	VI, 138
मुकुरुड	... ..	VI, 136	मेअर	... ..	VI, 138
मुगस	... ..	VI, 118	मेठ	... ..	VI, 138
मुगुस	... ..	VI, 118	मेठी	... ..	VI, 138
मुगुरुड	... ..	VI, 136	मेडंभ	... ..	VI, 139
मुडिका	... ..	VI, 134	मेठ	... ..	VI, 138
मुणि	... ..	VI, 133	मेरा	... ..	VI, 113
मुही	... ..	VI, 133	मेली	... ..	VI, 138
मुदभ	... ..	VI, 133	मेहच्छीर	... ..	VI, 139

मेहर	...	VI, 121	रयणिद्वय	...	VII, 4
मेहुण्य	...	VI, 148	रयवली	...	VII, 3
मेहुणिया	...	VI, 148	रक्षा	...	VII, 1
मोश्च	...	VI, 148	रवय	...	VII, 3
मोक्कणिया	...	VI, 140	रसद्द	...	VII, 2
मोग्गर	...	VI, 139	रसाड	...	VII, 3
मोच	...	VI, 139	रसाय	...	VII, 2
मोड	...	VI, 117	रसाला	...	VII, 2
मोर	...	VI, 140	राश्च	...	VII, 4
मोरत्तय	...	VI, 140	राडि	...	VII, 4
र			रायंबु	...	VII, 14
रद्दगेल्ल	...	VII, 3	रायगद्द	...	VII, 5
*रद्दगेल्ली	...	VII, 3	रायला	...	VII, 1
रद्दलक्क	...	VII, 13	राला	...	VII, 1
रंग	...	VII, 1	राविय	...	VII, 5
रंजण	...	VII, 3	राह	...	VII, 13
रंदुश्च	...	VII, 3	*रिंगणी	...	II, 4
रंभ	...	VII, 1	रिंगिय	...	VII, 6
रगय	...	VII, 3	रिंछोली	...	VII, 7
रच्छामय	...	VII, 4	रिंडी	...	VII, 5
रत्तक्कर	...	VII, 4	रिक्क	...	VII, 6
रत्तच्छ	...	VII, 13	रिक्किय	...	VII, 7
रत्तय	...	VII, 3	रिक्क	...	VII, 6
रत्ति	...	VII, 1	रिक्कण	...	VII, 14
रत्तीश्च	...	VII, 2	रिग्ग	...	VII, 5
रदि	...	VII, 2	रिच्छ	...	VII, 6
रप्प	...	VII, 1	रिच्छभल्ल	...	VII, 7
रप्पडिया	...	VII, 4	रिद्ध	...	VII, 6

रित्तूडिय	...	VII, 8	*रोक्कणिअ	...	VII, 16
रिद्ध	...	VII, 6	रोघस	...	VII, 11
रिद्धि	...	VII, 6	रोज्झ	...	VII, 12
रिप्प	...	VII, 5	रोट्ट	...	VII, 11
रिमिण	...	VII, 7	रोड	...	VII, 11
रिरिय	...	VII, 7	रोडी	...	VII, 15
रोढ	...	VII, 8	रोद्ध	...	VII, 15
रुअरुइआ	...	VII, 8	रोमराइ	...	VII, 12
रुचणी	...	VII, 8	रोमलयासय	...	VII, 12
रुंढ	...	VII, 8	रोमूसल	...	VII, 12
रुंढिअ	...	VII, 8	रोयणिया	...	VII, 12
रुंद	...	VII, 14	रोर	...	VII, 11
रुअ	...	VII, 9	रोल	...	VII, 15
रुवमिणी	...	VII, 9	रोलंब	...	VII, 2
रुवि	...	VII, 9	रोह	...	VII, 16
रेअविअ	...	VII, 11	रोहिअ	...	VII, 12
रेकिय	...	VII, 14			
*रेक्खण	...	VII, 14	ल		
रेणि	...	VII, 9	लइअअ	...	VII, 19
रेवई	...	VII, 10	लइणी	...	VII, 18
रेवज्जिय	...	VII, 10	लइय	...	VII, 18
रेवय	...	VII, 9	लंच	...	VII, 17
रेवलिया	...	VII, 10	लंपिक्ख	...	VII, 19
रेसणी	...	VII, 15	लंब	...	VII, 26
रेसिय	...	VII, 9	लंबा	...	VII, 26
रेहिय	...	VII, 10	लंबाली	...	VII, 19
रोक्कण	...	VII, 11	लक्कुड	...	VII, 19
रोक्कणि	...	VII, 16	लक्ख	...	VII, 17
			लंग	...	VII, 17

लक्षय	...	VII, 17	लिहित्र	...	VII, 28
लक्ष्य	...	VII, 17	लील	...	VII, 23
लट्ट	...	VII, 26	लीव	...	VII, 22
लडह	...	VII, 17	लुअ	...	VII, 23
लडहक्वमिय	...	VII, 20	लुंक	...	VII, 23
लय	...	VII, 16	लुंकणी	...	VII, 24
लयण	...	VII, 27	लुंख	...	VII, 23
लयापुरिस	...	VII, 20	लुंखाअ	...	VII, 23
लस	...	VII, 26	लुंवि	...	VII, 28
लसक	...	VII, 18	लुग	...	VII, 23
लसइ	...	VII, 18	लुरणि	...	VII, 24
लसक	...	VII, 18	लूआ	...	VII, 24
लसुअ	...	VII, 18	लेडुय	...	VII, 24
लडुयवड	...	VII, 20	लेडुक	...	VII, 29
लाइअ	...	VII, 27	लेडिय	...	VII, 25
लाइल	...	VII, 19	लेटुक	...	VII, 24
लामा	...	VII, 21	लेस	...	VII, 28
लालंपिअ	...	VII, 27	लेहड	...	VII, 25
लालस	...	VII, 21	लेहुड	...	VII, 24
लावंग	...	VII, 21	*लोका	...	VII, 23
लासयविहय	...	VII, 21	लोडिअ	...	VII, 25
लाहण	...	VII, 21, VI, 73	लोठ	...	VII, 29
लिंक	...	VII, 22	लोलंडिय	...	VII, 22
लिकिय	...	VII, 28	लोलुंबिय	...	VII, 25
*लिकल	...	VII, 21	लाहिअ	...	VII, 25
लिकला	...	VII, 21			
लिडिय	...	VII, 22			
लित्ति	...	VII, 22			
लिसय	...	VII, 22			
			व		
			वइअ	...	VII, 34
			*वइंगअ	...	VI, 100

वङ्गरोचन	...	VII, 51	वङ्गोरमय	...	VII, 52
वङ्गरोड	...	VII, 42	वङ्गघात्र	...	VII, 86
वङ्गवलभ	...	VII, 51	वच्छ	...	VII, 30
वङ्गवेला	...	VII, 31	*वच्छीडड	...	VII, 44
वड	...	VII, 30	वच्छिमभ	...	VII, 44
वडलिय	...	VII, 44	वच्छीडत्तो	...	VII, 47
वभोवडप्फ	...	VII, 50	वच्छीव	...	VII, 41
वभोवत्य	...	VII, 50	वज्जरा	...	VII, 37
वक्क	...	VII, 30	वज्जा	...	VII, 32
वङ्ग	...	VII, 29	वज्जिय	...	VII, 39
वङ्गच्छ	...	VII, 39	वट्टमाण	...	VII, 87
वङ्गेवडु	...	VII, 42	वट्टा	...	VII, 81
वङ्जर	...	VII, 41	वट्टिम	...	VII, 34
वठ	...	VII, 83	वट्टिव	...	VII, 40
वडुय	...	VII, 36	वड	...	VII, 82
वठ	...	VII, 29	वडप्प	...	VII, 84
वफिभ	...	VII, 35	वडह	...	VII, 33
वंस	...	VII, 30	वडाली	...	VII, 36
वंसप्फाल	...	VII, 48	वडिसर	...	VII, 48
वन्सी	...	VII, 30	वडड	...	VII, 29
वक्कड	...	VII, 35	वडडवास	...	VII, 47
वक्कडवंध	...	VII, 51	वडडहुल्लि	...	VII, 42
वक्कलय	...	VII, 46	वड्डुइअ	...	VII, 44
वक्कलारय	...	VII, 45	वड्डुणमिर	...	VII, 51
वङ्गंसिय	...	VII, 46	वड्डुणसाल	...	VII, 49
वङ्गय	...	VII, 38	वड्डुवण	...	VII, 87
वङ्गोज्ज	...	VII, 38	वड्डाविय	...	VII, 45
वङ्गोअ	...	VII, 40	वड्डिया	...	VII, 36

वण	...	VII, 82	*वमाल	...	VI, 90
वणइ	...	VII, 38	वम्भीसर	...	VII, 42
वणद्धि	...	VII, 38	वम्ह	...	VII, 31
वणपक्कसावन्न	...	VII, 52	वम्हल	...	VII, 33
वणव	...	VII, 37	वय	...	VII, 29
वणसवाई	...	VII, 52	वयड	...	VII, 35
वणाय	...	VII, 35	वयण	...	VII, 85
वणार	...	VII, 37	वयर	...	VII, 34
वस्स	...	VII, 83	वयल	...	VII, 84
वस्सय	...	VII, 37	वयली	...	VII, 34
वतु	...	VII, 32	वरअ	...	VII, 36
वत्तइ	...	VII, 85	वरइअ	...	VII, 49
वत्तार	...	VII, 41	वरइत्त	...	VII, 44
वत्ति	...	VII, 31	वरउप्प	...	VII, 47
वत्थउड	...	VII, 45	वरंड	...	VII, 86
वत्थी	...	VII, 31	वरडी	...	VII, 84
वदिकलिय	...	VII, 50	*वरुअ	...	VI, 91
वइल	...	VII, 35	वरेइत्थ	...	VII, 47
वइय	...	VII, 36	वलअंगी	...	VII, 43
वइअ	...	VII, 37	वलंगणिया	...	VII, 43
वइी	...	VII, 30	वलगंगणी	...	VII, 43
वप्प	...	VII, 83	वलमय	...	VII, 48
वप्पिण	...	VII, 85	वलय	...	VII, 85
वप्पीअ	...	VII, 33	वलयणी	...	VII, 43
वप्पीडिय	...	VII, 48	वलयबाहु	...	VII, 52
वप्पीइ	VII, 40, VI, 90		*वलवट्ठि	...	VI, 91
*वप्पाउल	...	VI, 92	वलवाडी	...	VII, 43
वव्वय	...	VII, 38	वलविय	...	VII, 48

वलङ्घि	...	VII, 32	वहोल	...	VII, 39
वलिय	...	VII, 35	वाड	...	VII, 53
वलिया	...	VII, 34	वाडत्त	...	VII, 88
वल्ल	...	VII, 31	वाडल्ल	...	VII, 56
वल्लई	...	VII, 36	*वाडल्ली	...	VI, 92
वल्लर	...	VII, 86	वाडंतरा	...	VII, 58
वल्लरी	...	VII, 32	वाडिम	...	VII, 57
*वल्लवाय	...	VI, 26	वाडिल्ल	...	VII, 56
वल्लभ	...	VII, 84	वाडी	...	VII, 43
वल्लादय	...	VII, 45	वाढि	...	VII, 53
वल्ली	...	VII, 32	वाणभ	...	VII, 54
ववणी	VII, 32, VI, 82		वाणवाल	...	VII, 60
ववत्यंभ	...	VII, 49	वाणीर	...	VII, 56
ववसिय	...	VII, 42	वाम	...	VII, 47
ववहिअ	...	VII, 41	वामणिअ	...	VII, 59
वव्वाड	...	VII, 39	वामणिआ	...	VII, 58
वसभुव	...	VII, 49	वामरि	...	VII, 54
वसल	...	VII, 33	वामी	...	VII, 53
वह	...	VII, 31	वाय	...	VII, 53
वहड	...	VII, 37	*वायउत्त	...	VII, 88
वहडोल	...	VII, 42	वायडवड	...	VII, 61
वहु	...	VII, 31	वायण	...	VII, 57
वहुवारिणी	...	VII, 50	वायाड	...	VII, 56
वहुसी	...	VII, 41	वायार	...	VII, 56
वहुमास	...	VII, 46	वार	...	VII, 54
वहुरा	...	VII, 40	वारसिया	...	VII, 60
वहुव्वा	...	VII, 40	वारिअ	...	VII, 47
वहुहाडिणी	...	VII, 50	वारिज्ज	...	VII, 55

वारुध	...	VII, 48	विश्रोल	...	VII, 63
वालंफोस	...	VII, 60	विंचिणिय	...	VII, 93
वालप्प	...	VII, 57	विक्रमण	...	VII, 67
वालवास	...	VII, 59	विक्रेणुअ	...	VII, 69
वालियाफोस	...	VII, 60	विकलंभ	...	VII, 88
वाली	...	VII, 53	विकलण	...	VII, 64
वावअ	...	VII, 55	विकलास	...	VII, 63
वावड	...	VII, 54	विकलस	...	VII, 88
वावडय	...	VII, 58	विगोव	...	VII, 64
वावणी	...	VII, 55	विज्ञोयय	...	VII, 68
वाविअ	...	VII, 57	विच्छडड	...	VII, 32
वावोणय	...	VII, 59	विच्छिय	...	VII, 91
वासंदौ	...	VII, 55	विच्छेअ	...	VII, 90
वासवार	...	VII, 59	विच्छोह	...	VII, 62
वासवाल	...	VII, 60	विडअ	...	VII, 65
वासाणी	...	VII, 55	विडंकिया	...	VII, 67
वासुली	...	VII, 55	विडण्य	...	VII, 65
वाहगण	...	VII, 61	*विडिंचिय	...	VII, 69
*वाहगणअ	...	VII, 61	विडिच्चिर	...	VII, 69
वाहणा	...	VII, 54	विडिम	...	VII, 89
वाहली	...	VII, 39	विडोमिय	...	VII, 57
वाहा	...	VII, 54	विडड	...	VII, 33
विअओलिय	...	VII, 72	विडिडर	...	VII, 90
विअंगिअ	...	VII, 69	विडिडरिक्का	...	VII, 67
विअंसअ	...	VII, 72	विटणा	...	VII, 62
विअलंबल	...	VII, 33	विणिव्वर	...	VII, 68
*विडव्वाड	...	I, 129	वितत	...	VII, 64
विडरिय	...	VII, 72	*वित्त	...	VII, 33

विज्ञान	...	VII, 91	विरिञ्जय	...	VII, 66
विहङ्गि	...	VII, 70	विरुध	...	VII, 63
विहङ्गा	...	VII, 65	विलम्ब	...	VII, 63
विपि	...	VII, 61	विलम्ब	...	VII, 92
विप्य	...	VII, 57	विलम्बा	...	VII, 34
विप्यय	...	VII, 89	विलिङ्गरा	...	VII, 69
विप्यवर	...	VII, 66	विलिय	...	VII, 65
विप्यिङ्गि	...	VII, 70	विलिम्बिली	...	VII, 70
विप्यिङ्गि	...	VII, 70	विलुपय	...	VII, 67
*विप्यमण	...	VII, 68	विलुपि	...	VII, 66
विप्यवण	...	VII, 68	विलुत्तयि	...	VII, 73
विप्येय	...	VII, 67	विल	...	VII, 88
विमय	...	VII, 71	विल्ली	...	VII, 32
विमलहर	...	VII, 72	विल्ल	...	VII, 61
विमलिय	...	VII, 92	विल्लाय	...	VII, 89
वियारिया	...	VII, 71	विसंवाय	...	VII, 72
वियाल	...	VII, 90	विसठ	...	VII, 62
वियालु	...	VII, 68	विसमय	...	VII, 66
विरय	...	VII, 39	विसमिय	...	VII, 92
विरलिय	...	VII, 71	विसर	...	VII, 62
विरस	...	VII, 62	विसारय	...	VII, 66
विरसमु	...	VII, 49	विसारि	...	VII, 62
विरह	...	VII, 91	विसालय	...	VII, 71
विरहाल	...	VII, 68	विसि	...	VII, 61
विरिचि	...	VII, 93	विसिण	...	VII, 64
विरिचिर	...	VII, 93	विहङ्ग	...	VII, 63
*विरिचिरा	...	VII, 93	विहङ्ग	...	VII, 63
विरि	...	VII, 64	विहङ्ग	...	VII, 64

विहरिय	...	VII, 70	वेण	...	VII, 74
विहसिखिय	...	VII, 61	वेणिय	...	VII, 75
विहाडण	...	VII, 71	वेणुणास	...	VII, 78
विहाण	...	VII, 90	वेत्त	...	VII, 75
विहु'ड'अ	...	VII, 65	वेदूणा	...	VII, 65
वीअ	...	VII, 93	वेप्प	...	VII, 74
वीचि	...	VII, 73	वेप्पुअ	...	VII, 76
*वीयजमण	...	VI, 93	वेयट्ट	...	VII, 66
वीलय	...	VII, 73	वेयारिय	...	VII, 95
*वीलय	...	VI, 93	वेरिज्ज	...	VII, 76
वीली	...	VII, 73	वेल	...	VII, 74
वीसु	...	VII, 73	वेलंअ	...	VII, 75
वुअ	...	VII, 94	*वेलणय	...	VII, 65
वुअ	...	VII, 74	*वेल	...	VII, 74
वेअडिय	...	VII, 77	वेलअअ	...	VII, 96
वेअल	...	VII, 75	वेली	...	VII, 34
वेअल	...	VII, 95	वेलु	...	VII, 94
वेइया	...	VII, 76	वेलुंअ	...	VII, 63
वेइअ	...	VII, 95	वेलुलिय	...	VII, 77
वेगौ	...	VII, 43	वेलूणा	...	VII, 65
वेठसुरा	...	VII, 78	वेल	...	VII, 94
वेठि	...	VII, 74	वेलरी	...	VII, 76
वेठिअ	...	VII, 76	वेलहल	...	VII, 96
*वेड	...	VI, 95	वेल्ला	...	VII, 94
वेडअअ	...	VII, 78	वेल्लाअय	...	VII, 79
वेडिअ	...	VII, 77	वेवाअय	...	VII, 79
वेडिकिल	...	VII, 78	वेसंभरा	...	VII, 77
वेडल	...	VII, 41	वेसक्खिज्ज	...	VII, 79

वेसण	...	VII, 75	सइलंभ	...	VIII, 19
वेहविभ	...	VII, 96	सइलासय	...	VIII, 20
वोकिन्न	...	VII, 80	सइसिलिंब	...	VIII, 20
वोकिन्निय	...	VII, 82	सइसुह	...	VIII, 19
वोच्चय	...	VII, 58	सउण	...	VIII, 3
वोच्चमन्न	...	VII, 80	सउलिय	...	VIII, 12
वोच्चय	...	VII, 80	सउली	...	VIII, 8
वोच्चर	...	VII, 96	संकडिन्न	...	VIII, 15
वोद्रह	...	VII, 80	संकर	...	VIII, 6
वोभीसण	...	VII, 82	संख	...	VIII, 2
वोमच्च	...	VII, 80	संखद्रह	...	VIII, 14
वोरच्छ	...	VII, 80	संखवइन्न	...	VIII, 19
वोरन्न	...	VII, 81	संखलय	...	VIII, 16
*वोरली	...	VII, 81	संखलि	...	VIII, 7
*वोल	...	VI, 90	संखाल	...	VIII, 6
वोवाल	...	VII, 79	संगय	...	VIII, 7
वोसइ	...	VII, 81	संगह	...	VIII, 4
वोसेभ	...	VII, 81	संगा	...	VIII, 2
वोहार	...	VII, 81	संगेन्न	...	VIII, 4
			संगोढण	...	VIII, 17
			संगोन्न	...	VIII, 4
			संघयण	...	VIII, 14
			संघाडि	...	VIII, 7
			संघासय	...	VIII, 13
			संघोडि	...	VIII, 8
			संजत्य	...	VIII, 10
			संजइ	...	VIII, 9
			संजमिय	...	VIII, 15

स

सअभ	...	VIII, 46
सअक्खगत्त	...	VIII, 21
सइज्झ	...	VIII, 10
*सइज्झिय	...	VIII, 10
सइदंसण	...	VIII, 19
सइदिइ	...	VIII, 19
सइरवसह	...	VIII, 21

संडो	...	VIII, 2	सच्चिदय	...	VIII, 14
संडोलिअ	...	VIII, 17	सच्चेविय	...	VIII, 18
*संदट्ट	...	VIII, 18	सच्छइ	...	VIII, 9
संदट्टय	...	VIII, 18	सज्जिअ	...	VIII, 47
संदेव	...	VIII, 7	सज्जोक्क	...	VIII, 3
संधारिय	...	VIII, 1	सट	...	VIII, 46
संधिय	...	VIII, 8	सटय	...	VIII, 3
संपडिय	...	VIII, 14	सटि	...	VIII, 1
संपणा	...	VIII, 8	सणिअ	...	VIII, 47
संपणा	...	VIII, 8	सखत्तिय	...	VIII, 18
संपत्तिया	...	VIII, 18	सखविअ	...	VIII, 50
संपत्तिय	...	VIII, 11	सखिय	...	VIII, 5
संपा	...	VIII, 2	सखुमिय	...	VIII, 48
संपासंग	...	VIII, 11	सखेज्ज	...	VIII, 6
संप	...	VIII, 1	सगहाई	...	VIII, 9
संपासि	...	VIII, 5	सत्तय	...	VIII, 10
संभली	...	VIII, 9	सत्तली	...	VIII, 4
संभव	...	VIII, 4	सत्तावीसजोअण	...	VIII, 22
संभुल्ल	...	VIII, 7	सत्ति	...	VIII, 1
संवट्ठिअ	...	VIII, 12	सत्तिअणा	...	VIII, 16
संवाअअ	...	VIII, 48	सत्य	...	VIII, 1
संवेल्लिय	...	VIII, 12	सत्यइय	...	VIII, 13
संसप्पिय	...	VIII, 15	सत्यर	...	VIII, 4
संसाहण	...	VIII, 16	सहाल	...	VIII, 10
सगय	...	VIII, 3	सभर	...	VIII, 3
सगेइ	...	VIII, 6	समइच्छिय	...	VIII, 20
*सगह	...	VIII, 4	समरसइइय	...	VIII, 22
सच्चविअ	...	VIII, 17	समसीस	...	VIII, 50

समसीसी	...	VIII, 13	सविस	...	VIII, 4
समुगिय	...	VIII, 13	सव्वला	...	VIII, 6
समुच्छणी	...	VIII, 17	ससराइय	...	VIII, 20
समुच्छिय	...	VIII, 49	सह	...	VIII, 1
समुहणवणीय	...	VIII, 50	सहउत्थिआ	...	VIII, 9
समुहहर	...	VIII, 21	सहगुह	...	VIII, 16
समुपिंजल	...	VIII, 50	सहरला	...	VIII, 14
समोसिअ	...	VIII, 49	साइ	...	VIII, 22
सयग्घी	...	VIII, 5	साइजिय	...	VIII, 26
सयढ	...	VIII, 11	साइय	...	VIII, 25
सयत्त	...	VIII, 5	साउल्ल	...	VIII, 24
सयराह	...	VIII, 11	साणइय	...	VIII, 13
सरत्ति	...	VIII, 2	साणुर	...	VIII, 24
सरभेय	...	VIII, 13	सामंती	...	VIII, 23
सरली	...	VIII, 2	सामगिय	...	VIII, 53
सरलीआ	...	VIII, 15	सामरि	...	VIII, 23
सरह	...	VIII, 47	सामिय	...	VIII, 23
सरा	...	VIII, 2	सामुह	...	VIII, 23
सराह	...	VIII, 5	साय	...	VIII, 51
सराहअ	...	VIII, 12	*सायंदूर	...	VIII, 51
सरिवाअ	...	VIII, 12	सायंदूला	...	VIII, 25
सरिसाहुल	...	VIII, 9	सारमिय	...	VIII, 25
सरेवअ	...	VIII, 48	साराडि	...	VIII, 24
सलली	...	VIII, 3	सारिच्छिया	...	VIII, 27
सलइय	...	VIII, 11	सारी	...	VIII, 22
सवडंसुह	...	VIII, 21	सालंकी	...	VIII, 24
सवाअ	...	VIII, 7	सालंगणी	...	VIII, 26
सवास	...	VIII, 5	सालही	...	VIII, 24

साला	...	VIII, 22	सिंदुवण	...	VIII, 32
सालाणअ	...	VIII, 27	सिंदूर	...	VIII, 30
सालुअ	...	VIII, 52	सिंदोला	...	VIII, 29
सावअ	...	VIII, 23	सिंपुअ	...	VIII, 30
सासवुल	...	VIII, 25	सिंवाडी	...	VIII, 29
साह	...	VIII, 51	सिंबीर	...	VIII, 28
साहंजण	...	VIII, 27	सिग्ग	...	VIII, 28
साहंजय	...	VIII, 27	सिज्जूर	...	VIII, 30
साहरअ	...	VIII, 26	सिग्हा	...	VIII, 53
साहिलय	...	VIII, 27	सित्या	...	VIII, 53
साही	...	VIII, 6	सित्यि	...	VIII, 28
साहुली	...	VIII, 52	सिद्ध	...	VIII, 30
साहेज्जअ	...	VIII, 26	सिद्धय	...	VIII, 31
सिअंग	...	VIII, 31	सिप्प	...	VIII, 28
सिआली	...	VIII, 32	सिरिंग	...	VIII, 32
सिखल	...	VIII, 10	सिरिहही	...	VIII, 32
सिंग	...	VIII, 28	सिरिसुह	...	VIII, 32
सिंगअ	...	VIII, 31	सिरिवअ	...	VIII, 32
सिंगिणी	...	VIII, 31	सिरिवच्छीव	...	VIII, 33
सिंगेरिवम्भ	...	VIII, 33	सिद्धअ	...	VIII, 30,
सिंधुअ	...	VIII, 31	सिलिंब	...	VIII, 30
सिंड	...	VIII, 29	सिब्बिणी	...	VIII, 29
सिंढ	...	VIII, 20	सिब्बी	...	VIII, 29
सिंढा	...	VIII, 29	सिसिर	...	VIII, 31
सिंदी	...	VIII, 29	सिहंडइल	...	VIII, 54
सिंदीर	...	VIII, 10	सिहरिणी	VIII, 33, I, 154	
सिंदु	...	VIII, 28	सिहरिक्षा	...	VIII, 33
सिंदुरय	...	VIII, 54	सिहि	...	VIII, 28

सिंहिण	...	VIII, 31	सुदारुण	...	VIII, 39
सीञ्चणय	...	VIII, 55	सुदुम्भगिया	...	VIII, 40
सीञ्चलि	...	VIII, 55	सुद्ध	...	VIII, 33
सीडया	...	VIII, 34	सुद्धवाल	...	VIII, 38
सीडगय	...	VIII, 34	सुरंगि	...	VIII, 37
सीमंतय	...	VIII, 35	सुरजेद्ध	...	VIII, 31
सीय	...	VIII, 33	सुलस	...	VIII, 37
सीरोवहासिआ	...	VIII, 36	सुलसमंजरी	...	VIII, 40
*सीलुट्ट	...	VIII, 35	सुली	...	VIII, 36
सीलुट्टय	...	VIII, 35	सुवख	...	VIII, 37
सीसक्क	...	VIII, 34	सुवखबिंदु	...	VIII, 40
सीसय	...	VIII, 34	सुवुसा	...	VIII, 37
सीहंडय	...	VIII, 28	सुव्विया	...	VIII, 38
सीहणही	...	VIII, 35	सुसंठिया	...	VIII, 39
सीहरअ	...	VIII, 12	सुहउत्थिआ	..	VIII, 9
सीहलय	...	VIII, 34	सुहरा	...	VIII, 36
सीहलिया	...	VIII, 55	सुहराअ	...	VIII, 56
सुअणा	...	VIII, 38	*सुहलि	...	VIII, 36
सुई	...	VIII, 36	सुहेलि	...	VIII, 36
सुंकय	...	VIII, 38	सुअरि	...	VIII, 41
*सुंकल	...	VIII, 38	सुइअ	...	VIII, 39
सुंघिय	...	VIII, 37	सुई	...	VIII, 41
सुकुमालिय	...	VIII, 40	सुयल	...	VIII, 38
सुग्ग	...	VIII, 56	सुरंग	...	VIII, 41
सुज्जय	...	VIII, 56	सुरण	...	VIII, 41
सुज्जरअ	...	VIII, 39	सुरहअ	...	VIII, 42
सुट्ठिअ	...	VIII, 36	सुरलि	...	VIII, 57
सुण्हसिय	...	VIII, 39	सुलच्छ	...	VIII, 42

सुलतारी	...	VIII, 42	सोवथ	...	VIII, 45
सुला	...	VIII, 41	सोव्वअ	...	VIII, 45
सेअ	...	VIII, 42	सोसण	...	VIII, 45
सेआली	...	VIII, 27	सोसणी	...	VIII, 45
सेआलुअ	...	VIII, 44	सोहंजण	...	VIII, 37
सेवाडअ	...	VIII, 43	सोहणी	...	VIII, 17
सेज्जारिय	...	VIII, 43	सोही	...	VIII, 58
सेट्ठि	...	VIII, 42			
सेयाल	...	VIII, 58			
*सेरिभ	...	VIII, 44	हंजअ	...	VIII, 61
सेरिभअ	...	VIII, 44	हकोव	...	VIII, 60
सेरी	...	VIII, 57	हकुत्त	...	VIII, 60
सेलूस	...	VIII, 21	हठमहठ	...	VIII, 65
सेल्ल	...	VIII, 57	हड	...	VIII, 59
सेवाल	...	VIII, 43	हडहड	...	VIII, 74
सेहरअ	...	VIII, 43	हडड	...	VIII, 59
सेहिय	...	VIII, 1	हण	...	VIII, 59
सोअ	...	VIII, 44	हणु	...	VIII, 59
सोत्ती	...	VIII, 44	हत्य	...	VIII, 59
सोमइय	...	VIII, 39	हत्यच्छुहणी	...	VIII, 65
सोमहिंद	...	VIII, 45	हत्यल	...	VIII, 73
सोमहिडड	...	VIII, 43	हत्यल्ल	...	VIII, 60
सोमाण	...	VIII, 45	हत्यल्लिय	...	VIII, 64
सोमाल	...	VIII, 44	हत्यली	...	VIII, 61
सोलहावत्तअ	...	VIII, 46	हत्यार	...	VIII, 60
सोल्ल	...	VIII, 44	हत्यियचकु	...	VIII, 65
सोवण	...	VIII, 58	हत्यिमल्ल	...	VIII, 63
सोवण्णमक्खिया	...	VIII, 46	हत्यिवअ	...	VIII, 63

हत्थिहरि	...	VIII, 64	*हिंडोल	...	VIII, 69
हत्थोडि	...	VIII, 73	हिंडोलण	...	VIII, 76
हृदय	...	VIII, 62	हिंडोलय	...	VIII, 69
हृमिय	...	VIII, 62	हिंबिअ	...	VIII, 68
हरपञ्चुअ	...	VIII, 74	हिका	...	VIII, 66
हरि	...	VIII, 59	हिकास	...	VIII, 69
हरिचंदण	...	VIII, 65	हिकिय	...	VIII, 68
हरिमिग	...	VIII, 63	हिज्ज	...	VIII, 67
हरियाली	...	VIII, 64	हिठ्ठ	...	VIII, 67
हलप्प	...	VIII, 61	हिठ्ठाहिड	...	VIII, 67
हलबोल	...	VIII, 64	हिडोलणय	...	VIII, 76
हलहल	...	VIII, 74	हिड्ड	...	VIII, 67
हलाहला	...	VIII, 63	*हिय	...	VIII, 67
हलूर	...	VIII, 62	हिया	...	VIII, 67
हल्लप्फलिय	...	VIII, 59	हिरडी	...	VIII, 68
हल्लिअ	...	VIII, 62	हिरिंव	...	VIII, 69
हल्लीस	...	VIII, 61	हिरिमंथ	...	VIII, 70
हविय	...	VIII, 62	हिरिवंग	...	VIII, 63
हसिरिया	...	VIII, 62	हिला	...	VIII, 66
हारा	...	VIII, 66	हिल्ला	...	VIII, 66
हाल	...	VIII, 66	हिल्लूरी	...	VIII, 67
हालाहल	...	VIII, 75	हिल्लोडण	...	VIII, 69
*हालाहला	...	VIII, 75	हिसोहिसा	...	VIII, 69
हालुअ	...	VIII, 66	हीर	...	VIII, 70
हाव	...	VIII, 75	हीरणा	...	VIII, 67
हाविर	...	VIII, 75	हीसमण	...	VIII, 68
हासीय	...	VIII, 62	हुंकय	...	VIII, 71
हिंचिय	...	VIII, 68	हुंकुरव	...	VIII, 71

हुड	...	VIII, 70	हम	...	VIII, 71
हुडुम	...	VIII, 70	हेयाल	...	VIII, 72
हुडुय	...	VIII, 70	हेरंय	...	VIII, 76
हुडडा	...	VIII, 70	हेरिंय	...	VIII, 72
हुत्त	:	VIII, 70	हेला	...	VIII, 71
हुकडी	...	VIII, 71	हेलुअ	...	VIII, 72
हुलिय	...	VIII, 59	हेलुका	...	VIII, 72
हुलुव्वी	...	VIII, 71	होरण	...	VIII, 72

D.G.A. 86

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
NEW DELHI
Issue record.

Call No.— R JPr4K/Hem/Ban-8731

Author— Hemacandra.

Title— Deśīnāmamālā. Pt.1.

Borrower's Name	Date of Issue	Date of Return
Dr. R. G. Parashar	29-5-61	27-8-61
Prof. Dev Raj Chanana	2/2/67	
Dr. G. N.	25/2/67	11-3-67

✓ 891.30503 ✓

~~Prof. K. K. Dikshitar~~

~~Deśīnāmamālā~~

Kosa

Prākrit — Dictionary.
Dictionary — Prākrit